

LAIVĖS KOVŲ ARCHYVAS

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

20

Kaunas, 1997

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

ISTORIJS ŽURNALAS

20

Redakcinė leidybinė kolegija

Balys Gajauskas
Antanas Lukša

Redaktorius

Kęstutis Kasparas

Redakcija

Ona Balčytienė,
Vilija Jakučiūnaitė,
Bonifacas Ulevičius,
Artūras Vaitiekaitis,
Vitalija Vitkutė

IŠLEISTAS

**KANADOS LIETUVIŲ
FONDO LĖŠOMIS**

Dėkojame rėmėjams

Viršelyje: Žaliosios rinktinės partizanai Vladas Jurgaitis-Dagilis ir Kauneckas-Kirvis

Nuotraukos iš Tremties ir Rezistencijos muziejaus fotonuotraukų fondo.

Laisvės kovų archyvas. Istorijos žurnalas, tomas 20. □ © Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1997. □ SI. 176. □ Leidėjas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Laisvės al. 39, 3000 Kaunas, tel. 223508. □ Redakcija, Vytauto pr. 46, 3000 Kaunas, tel. 22 75 26. □ Spaudė: SPAB "Aušra", Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas. □ Užsakymo Nr. 2205 □ Tiražas 2000 egz. 8 sp. 1.

TURINYS

Dokumentai, faktai, komentarai	
Pietų Lietuva	
Ulevičius B. Jos mylėjo Tėvynę	5
Vakarų Lietuva	
Žaliosios rinktinės archyvo dokumentai	13
Atsiminimai, liudijimai, svarstymai	
Vakarų Lietuva	
Juknevičius B. Žaliosios gimimas ir žūtis	40
Rascinių krašto partizanai ryšininkų prisiminimuose/ ETiškus ..	73
Jokimaitė-Valantinienė S. Paskutinis kpt.Juozo Čeponio prieglobstis	73
Malinauskaitė-Bakutienė E. Ramybė baigėsi... ..	87
OS ryšininkas Bronius Laurinavičius prisimena	102
Du laišakai/ P.Sabonaitis, A.Dabašinskienė	103
Dirmauskaitė-Latožienė B. Radau juodą kaspina... ..	106
Matuzas P. Kovojo ir spausdintas žodis	119
Molavėnų mūšis	130
Rytų Lietuva	
Tylaitė-Sakalauskienė B. Ilgas ir sunkus kelias į laisvę	131
Svėdasų partizanai/ V.Valunta	186
1941 m. Birželio sukilimas	
1941 m. sukilimui pažymėti	231
Atstopas F. Apie 1941 metų birželio sukilimą Papilės valsčiaus Klaidžių apylinkėje	234
Studijos, referatai	
Kasparas K. Teorinė pasipriešinimo samprata ir klasifikacija ..	235
Laiškai, kronika	245
Asmenvardžių rodyklė	248

SANTRUMPOS

a.	– amžius	m.	– metai
aps.	– apskritis	mėn.	– mėnuo
aut.	– autoriaus	MGB	– Ministerstvo Gosudarstvenoj Bezopasnosti – Vals- tybės saugumo ministerija
B.	– byla	mjr.	– majoras
Bb	– Baudžiamos bylos	MVD	– Ministerstvo Vnutrenich Del – Vidaus reikalų minis- terija
d.	– dicna	NKGB	– Narodnij Komisariat Gosu- darstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo liaudies komisariatas
dipl.	– diplomuotas	NKVD	– Narodnij Komisariat Vnu- trenich Del – Vidaus rei- kalų liaudies komisariatas
dr.	– daktaras	Nr.	– numeris
egz.	– egzempliorius	OS	– Organizacinis sektorius
F.	– fondas	P., psl.	– puslapis
g.	– gimęs, gimimo	p.	– ponas, ponja
gen.	– generolas	psk.	– puskarininkis
inž.	– inžinierius	r.	– rajonas
j.	– jaunesnysis	red.	– redakcijos
K.	– Kaunas	sl.	– slapyvardis
k.	– kaimas	SSRS	– Sovietų socialistinių res- publikų sąjunga
KGB	– Komitet Gosudarstvenoj Bezopasnosti – Valstybės saugumo komitetas	T.	– tomas
kpt.	– kapitonas	TRMA	– Tremties ir rezistencijos muziejaus archyvas
L.	– lapas	V.	– Vilnius
l.e.	– laikinai einąs [pareigas]	vls.	– valsčius
LYA	– Lietuvos ypatingasis archy- vas	vršl.	– viršila
LKA	– Laisvės kovų archyvas	VS	– Veikiantysis sektorius
LLA	– Lietuvos Laisvės Armija	ŽR	– Žalioji rinktinė
LLKS	– Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis		
LNP	– Lietuvių nacionalistų parti- ja		
LSSR	– Lietuvos sovietų socialis- tinė respublika		
LZR	– Lietuvos Žalioji rinktinė		
ltn.	– leitenantas		

Bonifacas Ulevičius

JOS MYLĖJO TĖVYNĖ

Mūsų tautos partizaninių kovų istorijoje aukso raidėmis įrašytas ne vienas Lietuvos moterų ir merginų vardas. Petys į petį su partizanais jos ėmėsi sunkios pasipriešinimo kovų naštos, rizikuodamos savo laisvę, gyvybę. Tai jos buvo pagrindinės ryšininkės, padėjėjos, gydytojos ir sanitarės, kovotojų maitintojos, skalbėjos, slėpėjos ir guodėjos, o susiklosčius aplinkybėms, nesant kitos išeities, stodavo į partizanų gretas ir su ginklu rankose kovėsi su priešu. Jų didvyriškumas buvo stebinančiai ir neretai pranokdavo vyrų drąsą. Ne vienas partizanas jų dėka yra išvengęs mirties ar suėmimo, ne vienas išgydytas, išgelbėtas.

Jos tai darė, žinodamos, kad anksčiau ar vėliau bus išaiškintos, susektos, išduotos ir suimtos, ištremtos į Sibirą ar nuteistos katorgon. O kur dar baisiausios tardymo kančios! Tačiau Tėvynės meilės ir pareigos jausmas buvo stipresnis už baimę, ir jos pasiaukodamos vykdė savo šventą pareigą – padėti partizanams kovoti už Lietuvos laisvę ir Nepriklausomybę. Šiandien čia pateikiama dviejų kaimo mergaičių istorija. Pasipriešinimo kovoje jos paaukojo gyvybes – buvo nuteistos mirties bausme ir sušaudytos.

Tauro apygardos istorijoje kol kas išaiškinti du tokie atvejai, kai okupantų suimtos ir sušaudytos moterys.

Albina Bunevičiūtė, g. 1929 m. Bučiūnų k., Birštono vls, Alytaus aps. Mokydamasi gimnazijoje, ji visokeriopai padėjo partizanams. Vėliau, mokydamasi Kaune, mokytojų seminarijoje, pirkė ir gabeno kovotojams medikamentus, medžiagą uniformoms ir kita. Ji dirbo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio grupės ryšininke, slapyvardžiu Gražuolė. 1948 m. pavasari jos iniciatyva iš seminarijos slapta buvo išgabentas partizanams taip reikalingas rotatorius.

□ Albina Bunevičiūtė-Aušrelė

Pajutusi, kad yra sekama, 1948 12 01 iš trečio seminarijos kurso pasitraukė, grįžo į kaimą ir čia tęsė po grindinę veiklą. Susisiekė su Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51 kuopos vadu Jonu Šiugždiniu-Anupru ir vykdė įvairias kuopos štabo užduotis. 1949 m. pavasarį kuopos štabe buvo nutarta likviduoti aršų komunistą, Prienų vls. ispolkomo pirmininko pavaduotoją Praną Kazlauską. Užduotį atlikti buvo pavesta pirmo būrio vadui Jonui Valatkai-Kardui, į kurio veikimo teritoriją įėjo Prienų miestas. Opera-

cija buvo numatyta sekmadienį, kai mieste daugiau žmonių, tada lengviau veikti neatkreipiant dėmesio ir pasitraukti. Partizanui mieste pavojinga, ypač dieną. Reikalinga "moteriška priedanga". Albina Bunevičiūtė sutiko ne tik lydėti Kardą, bet ir dalyvauti operacijoje. 1949 06 26, 12 valandą, jie atvyko į Prienus ir po pamaldų, vaidindami mylimųjų porelę, vakštinėjo po miestą. Kazlauską jie sutiko miesto sode. Jis ėjo su savo žmona. Su jais prasilenkę Kardas ir Albina grįžo atgal, tada Kardas kelis kartus iššovė. Kazlauskui parkritus, paėmė jo pistoletą, ir abu laimingai pasitraukė.

Bijodama, kad operacijos metu ją kas nors galėjo atpažinti, Albina liepos septintą dieną iš legalaus gyvenimo pasitraukė ir įstojo į 51 kuop-

pos pirmą partizanų būrį. Jai buvo suteiktas partizanės laipsnis ir duotas Aušrelės slapyvardis. Taip prasidėjo jos, partizanės, kelias, kuris, deja, truko labai neilgai. Vėlyvą rudenį ji susirgo pleuritu ir pasitraukusi iš partizanų gretų, gydėsi.

1950 01 16, atėjusi į susitikimą su ryšininku Paverknių kaime, Jiczo vls., buvo netikėtai rusų ir sribų užklupta ir suimta. Tardoma 1950 04 18 teisme Prienuose ji kalbėjo:

– Į partizanus aš išėjau sąmoningai, kaip idėjinis tarybų valdžios priešininkas... Išėjau į mišką kovoti prieš tarybų valdžią ir rusų okupantus, už laisvą ir Nepriklausomą Lietuvą be rusų ir komunistų, kad Lietuvą valdytų lietuviai, bet ne komunistai. ... Aš niekada nieko nebijojau ir drąsiai ėjau į kovą su tarybine valdžia, nes aš jos nekenčiau. ... Įstojau iš įsitikinimo, kad reikia kovoti su sovietais. ... Taip, aš esu įsitikinęs tarybų valdžios priešininkas ir nekenčiu jos ir komunistų...

Nuo paskutinio žodžio ji atsisakė. Buvo pripažinta ypatingai pavojinga nusikaltėle ir nuteista aukščiausią – mirties bausme. 1950 10 04 Vilniuje sušaudyta. Jai buvo tik dvidešimt metų.

Aušrelės byloje* yra išlikusi jos užrašų knygelė su šiais įrašais:

1949. VII. 7

Ši diena man yra nuostabi, dvelkianti daugeliu prisiminimų ir vedanti į naują gyvenimą...

Iki šiandien aš stovėjau gyvenimo kryžkelėje, o šiandien jau išeinu vienu sunkiu, tačiau garbingu keliu, vedančiu į Laisvę.

*Tiesa, sunku yra palikti Kauną, kuriame yra praleisti trys mano jaunystės laimingi pavasariai. Prisimenu, kiek praslinko ten laimingų dienų... Be to, tai yra dar vienas skaudus išsiskyrimas, būtent su tėviške ir su savo gyvenimo nuskriausta šeima. Juk mane palydi sena, žila močiutė savo ašarotomis akimis ir brangi vienintelė maža sesutė**. Ji verkia ir klausia: "Albinute, kada grįši namo? Aš tavęs labai lauksiu".*

Jos toks klausimas sujaudino mane. Į šį klausimą man atsakyti buvo

* IYA. F Bb. B.37311/3. T.1., L. 287.

** Motina mirė 1945 m. Tėvas už dalyvavimą partizaninėje veikloje buvo nuteistas 10 metų kalėjimo.

sunku. Aš abejingai jai ištariau: "Grįšiu...", – tačiau šiame mano žodyje skambėjo abejingumo tonas, ir nejutau, kaip mano akių bakstienomis nuriedėjo skaudžios, karčios ašaros. Ilgą laiką aš stovėjau vietoje, nejudėdama. Aplinkui vyravo šventa tyła. Staiga prisiminiau, juk man laikas išeiti ir palikti šią skausmų vietovę. Pabučiavusi savo seną, žilą močiutę, sesutę, pradėjau žingsniuoti draugų lydimą. Juozukas dar daug ką kalbėjo apie savo liūdną gyvenimą, mėgindamas mane įtikinti, jog to jo nelaimingo gyvenimo kaltininkė esu aš, tačiau aš į tai visada kreipdavau labai mažai dėmesio, o ypač šiandien tai man visai neaktualu. Matydamas, jog aš į jo kalbą visai nereaguojau, jis perspėjo mane: "Albinute, tu visą laiką buvai man nesuprantama,

visuomet atsakinėdavai i klausimus šaltai su abejingumu, o šiandien kas su tavimi atsitiko, tad aš negaliu išspręsti".

Aš jam atsakiau: "Juozuk, tu ligi šiol manęs nesupratai, o jau šiandien tai nei nebandyk", – ir su šiais žodžiais padaviau jam ranką ištardama "sudiėv".

Juozuko akyse sužibo nesuprantamas žvilgsnis, ir išgirdau šiuos žodžius: "Tū išvažiuo-ji, bet prašau šešioliktą grįžk į Kauną, aš lauk-siu".

Atsakiau: "Gerai, grįšiu..." – ir nusigręžusi pasukau margų pievų takeliu. Eidama žvelgiau į tolį ir mačiau vien

□ Jonas Valatka-Kardas ir Albina Bunevičiūtė-Aušrelė

niūrių pilką tolumą, kaip ir savo gyvenimą. Dar kartą atsigręžiau į tėviškės laukus, kurie man dvelkė kūdikystės prisiminimais, ir taip norėjosi grįžti dar pažaisiti ten kaime ir pabėgioti tais žieduotais takeliais. Bet nei Jau vėlu, reikia skubėti.

Brisdama rasotais laukais ir pievom, mačiau, kaip leidžiasi saulė, palikdama užpakaly savęs tamsius, ilgus vakaro šešėlius, kurie lyg liūdesiu apgaubia žemę.

Jau sutemo. Visur viešpatauja vakaro tyla, tik kartais tą tylą perskrodžia lakštingalos daina.

Priėjau ir susitikimo vietą, tačiau idėjos draugų dar nebuvo. Truputį atsigulčiau pailsėti, tačiau vietoj poilsio jaučiau ant krūtinės kažką sunkų, slepiantį. Širdyje, atrodo, nieko nebebuvo, vien klaiki dykuma. Galvojau, gal neateis? Ir ką tada reikėtų daryti? Bet nei Turi ateiti. Staiga tyliai kažkas pabeldė į duris. Taip, tai jau atėjo. Pašokusi apsirengiau, ir iškeliavome.

Kelionė nebuvo nuobodi, nes šią naktį gyvenau praeitimi, o vaizduotėje – niūri dabartis.

Jau aušta. Ant žieduotų pievų gula lyg antklodė sidabrinė rasa, o mes žengiamo, nežiūrėdami takelių, tiesiai per laukus.

Priejome ir K..., tai mūsų apsistojimo vieta. Taip, tad jau pradėsiu aš naują gyvenimą. Dabar aš širdyje jaučiu vienintelį tikslą – padėti Tėvynei, kiek tik leidžia mano jaunystės jėgos, ir gyventi tik dėl Tėvynės.

1949. VII. 8

Paruošėme poilsui vietą po keliom jaunutėm eglaitėm, patiesėme žalių eglų patalą, virš jų antklodės ir sugulėme pailsėti. Nors per naktį buvau išvargusi, tačiau užmigti negalėjau. Mane kankino viena ir ta pati mintis, kaip aš jaugau į tokį gyvenimą? Juk aš buvau tokia išlepinta, nepažįstanti ką tai reiškia gyventi. Visas gyvenimas man atrodė toks gražus, jame tiek daug laimės žiedų. Man atrodė, kad kas sako, kad sunku gyventi, tas nemoka susitvarkyti aplinkos, užtai ir jaučiasi nelainingas. Tačiau šiandien aš apie gyvenimą galiu atsiliepti kitaip. Man šiandien ausyse skamba sakiny: "Nepamilk per daug pasaulio, nes jame rasi tikrą nusivylimą".

Juk tiek mano prisvajota! Visą laiką aš galvojau ką nors daugiau išmokti, sužinoti, ką nors daugiau pasiekti, tačiau viską nugalejo likimas. Jis lyg juoda užuolaida nusileido ant mano skaidrių svajonių, ir ateities rūmai su-

griuvo. Aš galvojau mokytis, pasiekti tikslą, o vėliau skiepyti jaunutėse sielo-
se Tėvynės meilės entuziazmą ir gyvenimui reikalingas mokslo žinias, tačiau
mano svajonės liko bevaisės. Iš ginnazistės, seminaristės aš tapau klajūne.
Aš klaidžioju po tėviškės laukus, ieškodama laisvės. Jaučiu, kad mano sie-
loje vyksta daug pasikeitimų. Iš lepūnėlės aš pereinu į užsigrūdinusią įvai-
riais gyvenimo sunkumais mergaitę. Juk neseniai aš galvodavau pati viena,
kaip tie žmonės gali taip anksti keltis, taip nešvariai, kietai miegoti, o šian-
dien aš jau suprantu ir moku taip gyventi. Visuomet galvodavau, jeigu aš
patekčiau į sunkias gyvenimo sąlygas – neilgai gyvenčiau. Mane greitai tas
gyvenimas palaužė. Žinoma, negaliu pasakyti, kad mūsų šeima gyveno aris-
tokratiškai. Jie gyveno visai paprastai, kaimiškai, tačiau aš buvau mūsų šei-
mos mylimiausias asmuo, ir visa, kas buvo geriausia, buvo skirta man. Turė-
jau pilną valią.

Šiandien, nors aš ir patekau į sunkias gyvenimo sąlygas, tačiau nejaučiu
sieloje jokio nuovargio. Visą nuovargį nugali Tėvynės meilė ir noras visą
savo gyvenimą aukoti dėl Tėvynės išlaisvinimo. Geriau kentėti ir braidyti po
sunkų, vargingą gyvenimą, nei kad nusilenkti raudonajam terorui, kuris kaip
tikras XX amžiaus budelis priverė užmerkti akis laisvei ir laimingam gyve-
nimui.

Kas iš to? Sulaukti laisvės, tačiau jausti sieloje, jog aš esu neverta laisvo-
je Tėvynėje gyventi, nes aš jai nieko nepadėjau tada, kai reikėjo aukų, o
gyvenau tik kitų krauju ir ašaromis išpirktoje laisvėje. Kaip skaudu būtų
jaustis tada. Geriau aš eisiu kartu su vienos idėjos draugais ir širdyje nešiu šį
šūkį: "Arba mirtis, arba laisvė!"

1949. VII. 9

Anksti rytą dar tik grįžome iš kaimo. Rytas buvo ramus, žmonės dar
audė sapnų audinius. Kardas nuėjęs prisikėlė Saulę, na, ir abudu pradėjo
vaidinimą, kurį galima būtų pavadinti komedija. Jie abu ruošėsi prie pus-
ryčių, savo ruošinąsi papuošdami humoristinėmis formomis.

Po "vaidinimo" išėjome kasti "namo". Viskas gerai klojosi, ir netrukus
baigė darbą, vyrai išsiskirstė. Pasilikau aš viena.

Tuoju man prieš akis skaidrių prisiminimų kapas. Matau Kauną, skęstantį
liūdesio ekstazėje, matau tas gatves ir jose vaikščiojančius žmones. Taip no-
rėtusi ir man ten nuskristi ir praleisti nors kelias jaunystės pavasario dienas.

1949. VII. 24

Šiandieną sužinojau, kad manęs vežtis buvo atvažiavęs Virginijus. Kaip keista! Nejaugi Virginijus dar kartą norėjo bandyti perkalbėti mane? Ne. To negali būti, nes jis mane puikiai pažįsta ir žino mano būdą. Jeigu aš vieną kartą pasakiau taip, tai ne kitaip. Ko gi dar jis važinėja ir teiraujasi apie mane? Taip, jis be galo mane myli ir bijo, kad aš nepražūčiau, nori kaip nors mane grąžinti į Kauną, tačiau jo visos pastangos veltui, kaip Adolfo dokumentų atvežimas. Tas vargšas irgi vargo turėjo, kol padarė dokumentus ir pagaliau dar atvežė, tačiau manęs neradęs ir supratęs, kad man nesvarbu nei jis, o dar labiau jo atvežti dokumentai, kaip silkę prarijęs, nuvažiavo namo.

1949. VII. 12

Koks skaudus gyvenimas skirtas nugalėti jaunam žinogui!

* * *

□ Petronėlė Valentaitė-Lasavickienė-
Gegutė-Pašvaistė

Petronėlė Valentaitė-Lasavickienė,
g.1920 m. Zovodos k., Punsko (vėliau
Sangrūdės) vls., Seinų (vėliau Laz-
dijų) aps.

1945m. pavasarį, išėjus į partiza-
nus jos vyrui ir dviem broliams, tapo
partizanų ryšininke ir padėjėja. Už
tai rugsėjo 13 d. buvo Sangrūdės
NKGB suimta. Rugsėjo 18 d. parti-
zanai užpuolė Sangrūdą ir ją išlais-
vino. Išlaisvinta įstojo į partizanų
gretas, slapyvardžiu Gegutė. Tauro
apygardos Vytauto rinktinės ketvir-
toje kuopoje ėjo sanitarės pareigas,
gamino partizanams maistą, skalbė
rūbus, platino partizanų spaudą, at-
sišaukimus, dainas, o reikalui esant,
dalyvaudavo atliekamosiose operacijo-

se. Buvo apdovanota juostele už uolumą.

1946 m. rudenį, žuvus vyrui, o vėliau ir broliams, sutriko jos sveikata, ir 1947 03 30 iš aktyvių kovotojų ji perėjo į pasyvių kovotojų eiles. Gegužės mėn. gimė dukra. Pagijusi ir sustiprėjusi 1948 m. vasarą, palikusi dukterį Janiną auginti ją slėpusiems žmonėms, grįžo į partizanų gretas, pakeitė slapyvardį į Pašvaistė ir toliau tęsė kovą prieš okupantus.

1949 m. pabaigoje iš Tauro apygardos Vytauto rinktinės Gedimino tėvūnijos buvo perkelta į Kęstučio tėvūniją (Vilkaviškio aps.) slaugyti sunkiai sergančių partizanų, kur 1951 03 15 Vartų k., Bartininkų vls., pas partizanų rėmėją Teresę Žališkevičienę, buvo netikėtai užklupta ir suimta.

1951 11 04 okupantų teismo nuteista mirties bausme ir 1952 04 14 sušaudyta.

Po teismo nuosprendžio, išvedant iš Marijampolės kalėjimo išvežimui į Kauno kalėjimą Nr.3, vedama koridoriais suspėjo sušukti: "Mane jau išveda! Sudiev mergaitės!.. Paskutinį kartą!.."

Tuskulėnuose, šalia idėjos draugų, buvo užkasta dar viena auka, kovojusi už mūsų laisvę.

□ Petronėlė Valentaite-Lasavickienė-Gegutė-Pašvaistė su kovos draugu Antanu Šliaužiu-Dagilėliu

ŽALIOSIOS RINKTINĖS ARCHYVO DOKUMENTAI

Vienas įdomiausių, o kartu ir sudėtingiausių pažinimui Lietuvos partizanų junginių yra Žalioji rinktinė. Skirtingu metu ja buvo vadinami skirtingi daliniai. 1945 m. šiuo vardu veikė atskiri kpt. Izidoriaus Pucevičiaus-Radvilos ir LLA vadų Stasio Girdžiūno-Gegužio bei Antano Šilo-Kovo organizuoti daliniai Panevėžio aps. miškuose, 1945 m. vasarą-1946 m. pradžioje – bendras junginys lt. Vlodo Jazoko-Petraičio vadovybėje, vėliau dvi atskiros rinktinės Prisikėlimo ir Algimanto bei Vyčio apygardose.

Pats dalinio pavadinimas irgi turėjo dvejopą reikšmę: jeigu šiaurės rytų panevėziečių partizanai, vadindami rinktinę Žaliosios vardu, turėjo galvoje Žaliąją Girią (miško masyvo pavadinimą), tai I. Pucevičiaus sugalvotas pavadinimas buvo bendresnis, kilęs iš "žaliojo" (partizanų) sąjūdžio vardo.

Dalis Žaliosios rinktinės archyvo yra išsaugota, išlikęs ir vienas iš reikšmingesnių partizanų istorikų darbų – Visvaldo (Stasio Kulio) "LLKS Žaliosios Rinktinės istorija 1944-1951". Ji ir keliolika kitų dokumentų jau buvo skelbti mūsų žurnale, kartu aptariant visą Žaliosios archyvinių dokumentų kompleksą¹. Šiame tome, spausdindami Balio Juknevičiaus prisiminimus bei liudijimus apie rinktinės pietvakarių dalies partizanus bei jų likimus, manėme būtina pristatyti ir keletą neskelbtų dokumentų iš rinktinės archyvo. Vietoje įžangos – keli svarbesni faktai apie Žaliosios rinktinės organizavimosi pradžią bei struktūrinius pertvarkymus, užpildantys "baltą dėmę" Visvaldo istorijoje.

ŽALIOJI RINKTINĖ IR PANEVĖŽIO PARTIZANŲ ŠTABAS

Žaliosios rinktinės organizavimo pradžia yra glaudžiai susijusi su LLA veikla dar vokiečių okupacijos metais. Struktūrinis šios organizacijos su-tvarkymas padalijo didelę Panevėžio aps. į dvi dalis: mažesnioji – vakarų – priklausė Radviliškio apylinkei (veikusiai apskrities organizacijos teisėmis) ir įėjusiai į Šiaulių apygardos sudėtį, o likusi teritorija – Panevėžio

LLA apygardai.

Radviliškio apylinkės vadas lt.n. Adolfas Eidimtas-Papunis, Žybartas vėliau iškilo į apygardos ir LLA vadus, fronto slinkimas ir antroji rusų okupacija įnešė savų pataisų organizacinės struktūros raidoje. Jau 1945 m. sausio pradžioje, atgaivinant Šiaulių apygardos veiklą, 6-os Stumbro rinktinės (Radviliškio) VS vadu-organizatoriumi buvo paskirtas psk. Juozas Šereiva-Arvydas, agitacijos ir propagandos skyriaus vadovybė buvo pavesta klierikui Židoniui². Štabo ūkio skyriaus viršininku, Vanagų rėmimo komiteto organizatoriumi, o tuo pačiu ir OS vadu buvo paskirtas felčėris Pilipavičius-Audrūnas³. Genadijui Michnevičiui-Nemurai buvo pavesta sukurti Radviliškyje (stambiame geležinkelio mazge) žvalgybos tinklą⁴.

Rinktinė turėjo apimti Radviliškio, Šeduvos, Baisogalos, Šiaulėnų ir Stačiūnų vls., patogioje trijų apskričių sandūroje⁵. Vasario mėn. J.Šereiva-Arvydas Šeduvos vls. LLA vadui įsakė užmegzti ryšius su sausio pabaigoje-vasario mėn. permestais desantininkais ir partizanais, galbūt kpt. I. Pucevičiumi⁶. Pastarasis buvo LNP narys ir kitos rezistencinės pakraipos atstovas, tačiau patikimų liudijimų apie organizacinį bloką šiuo etapu dar nesurasta.

Balandžio 8 d. rinktinėje rotatoriumi buvo išspaudinta 200 egz. apygardos laikraščio "Nežinomas kareivis"⁷. Bet jau sekančią dieną Radviliškyje buvo suimtas J.Šereiva-Arvydas (žuvo, bandydamas ištrūkti) ir kiti štabo nariai⁸.

Neaišku kada ir į kurią pusę LLA pavyko "išsiveržti" už Radviliškio miesto rėmų, bet jau 1944 m. pabaigoje-1945 m. pradžioje Smilgių, Rozalimo, Pakruojo-Klovainių, Baisogalos, Radviliškio ir Šeduvos vls. Bedugnės, Radvilonių ir Liaudiškių miškuose formavosi nemaži partizanų būriai. 1945 m. pavasarį smulkiomis grandimis po 2-3 vyrus vaikščioję partizanai ėmė telktis į didesnius būrius po 15-20 vyrų: Sinkonių-Smilgių iš 18, Vanago apie Raginčius Šeduvos vls., Vabalių Baisogalos vls., Simaniškių Rozalimo vls., Kovo arba Baisogalos-Smilgių, Antano Augustinaičio-Skirmanto Mažuolių miške ir kt.⁹

Vienas stipriausių buvo "skrajojantis" šeduviečių dalinys (apie 20 partizanų), vadovaujamas šio krašto partizanų organizatoriaus kpt. I. Pucevičiaus¹⁰. 1945 m. kovo pabaigoje Liaudiškių miške (Radviliškio-Šeduvos vls.) vykusiame apylinkės partizanų kovos dalinių atstovų suėjime oficia-

liai buvo įsteigta Žalioji rinktinė, paskelbti drausmės ir tvarkos nuostatai, sudarytas rinktinės štabas su šiais skyriais: rikiuotės (viršininkas ltн. Genys-Patrimpas/sl.), informaciniu (Vytautas Vaitiekūnas-Šalna-Marijošius), organizaciniu (ltн. Rušplaukis-Perkūnas) ir sanitarijos; į štabą įėjo rinktinės adjutantas Algirdas Žitkus-Balsys bei visi kovos skyrių vadai¹¹.

Nors dokumentų apie šį sąskrydį nėra išlikę, tačiau iš įvairių nuotrupų galima teigti, kad Žalioji rinktinė buvo organizuota vadovaujantis vieningo partizanų sąjūdžio idėja. I. Pucevičius-Radvilai išskėlė sau ir kitiems pagrindinį uždavinį – užmegzti ryšius su visais partizanų būriais, nepaisant jų organizacinės priklausomybės¹². Tuo pat metu jis išlaikė ryšius su aukštesniuoju LLA štabu (Vilniuje, Kaune ar Šiauliuose – tiksliai nežinoma), bet nebuvo pavaldus ir iš gaunamos korespondencijos atsi-rinkdavo tik tai, ką manė verta dėmesio ar kas atitiko bendrus tikslus¹³.

Organizacinis darbas vyko kpt. I. Pucevičiui-Radvilai ieškant ryšių su kaimyniniais partizanų daliniais: gegužės mėn. buvo užmegztas ryšys su Baisogalos būriu, vadovaujamu j. ltн. Švilpos, numatytos ir tolimesnio ryšio su Kėdainių aps. partizanais palaikymo galimybės¹⁴. Suformavus rinktinę ir sudarius veiklią vadovybę, paspartėjo Radviliškio, Šeduvos ir Rozalimo vls. partizanų vienijimo eiga. 1945 m. gegužės mėn. Žalioji rinktinė turėjo virš 100 (kitais duomenimis iki 80) partizanų miško stovykloje¹⁵.

Nuo 1945 m. birželio vidurio Pucevičiaus Žalioji rinktinė stovėjo veikiančiu daliniu Mažuolių ir Liaudiškių miškuose, Panevėžio-Kėdainių aps. riboje. Štabas ir apie 35 partizanai laikėsi Mažuolių miške, o Liaudiškių miške – antrasis ešelonas (turtas, gurguolė ir 25-30 partizanų)¹⁶. Partizanai turėjo 4 rašomasias mašinėles, radioimtuvą, kas dešimt dienų leido "Tarptautinių įvykių apžvalgą", kurią redagavo pats I. Pucevičius-Radvila¹⁷.

Rinktinė buvo padalinta į du veikiančius būrius, turinčius po 3 kovos skyrius, ir ūkio būrį¹⁸. 1945 m. rugpjūčio viduryje, nepavykus susijungti su Kėdainių partizanais, siekiant suaktyvinti veiklą ir pagerinti aprūpinimą bei išgyvenimo sąlygas, Žalioji rinktinė buvo išskirstyta į tris būrius: Pilėnų (vadas psk. Vytautas Merkelis-Maželis-Aras), 25-asis (vadas psk. Justinas Plungė(?)-Vanagas) ir Žaliosios rinktinės branduolio (vadas vrsł. Vladas

Kazlauskas(ar Stankus)-Šlėga)¹⁹. Pastarasis buvo perdislokuotas į Pušaloto miškus.

Šis perdislokavimas buvo susijęs su pokyčiais bendroje partizanų sąjunginio organizacinėje veikloje. 1945 m. vasarą organizacinis 3-iosios Šiaurės LLA apygardos darbas pasiekė visuotinės partizanų organizacijos kūrimo lygmenį. Rugpjūčio 10-11 d. atskirai veikusios Žaliosios rinktinės vadas kpt.I.Pucevičius-Radvila susitiko su Panevėžio partizanų štabo vadu lt.n.S.Girdžiūnu-Gegužiu²⁰. Susitikimo metu buvo susitarta dėl bendrų veiksmų, Žaliosios rinktinės įsijungimo į apygardos sudėtį ir dėl bendros organizacinės inspekcijos visoje Panevėžio apskrityje²¹. Kadangi S.Girdžiūnas buvo sužeistas, inspektuoti turėjo kpt.I.Pucevičius-Radvila ir lt.n.V.Jazokas-Petraitis su partizanų apsaugos būriu²². Įvertinant kpt. I.Pucevičiaus nuomonę bendros partizanų organizacijos reikalu bei tuometinę LLA organizacinę būklę, galima tvirtai teigti, kad buvo numatomas naujo tipo, vieningos, apygardos lygio partizanų organizacijos sukūrimas.

Deja, rugpjūčio 26 d. išvykstant į kelionę, Rozalimo vls. į rusų slėpynės pasąlą pateko ir žuvo kpt.I.Pucevičius-Radvila; jį lydėjęs rinktinės štabo informacijos skyriaus viršininkas V.Vaitiekūnas-Šalna pabėgo į Kauną²³. Po 10-12 dienų partizanai ėmė skirstytis smulkiomis grupėmis, kol rugsėjo mėn. vadovybės tiesiogiai neperėmė apygardos vado pavaduotojas lt.n.V.Jazokas-Petraitis. Jis ėmė energingai atstatinėti pairusią tvarką ir rinkti išsisklaidžiusius partizanus, kurie, iš savo pusės, patvirtino norą veikti apygardoje²⁴. Pilėnų būrio vadu buvo paskirtas Sakalas(sl.), 25-ojo – desantininkas Vytautas Česnakavičius-Valas ir Žaliosios rinktinės branduolio – Petras Masilaitis-Virpša²⁵.

1945 m. antroje pusėje kuriamos Panevėžio apygardos bei Žaliosios rinktinės teritorija apėmė Panevėžio aps. Vicšintų, Šimonių, Kupiškio, Panevėžio, Pumpėnų, Pušaloto, Raguvos, Rozalimo, Smilgių, Subačiaus ir Šeduvos vls. Vienas esminių organizacinio darbo sunkumų buvo geopolitinė padėtis: Panevėžys kaip stambus miestas ir okupantų atsparos mazgas skaldė didžiausios Lietuvos apskrities teritoriją į kelis rajonus, kur galėjo veikti visiškai savarankiški organizaciniai centrai. Todėl orientacija į Panevėžio aps. kaip į visumą darė neefektyvų partizanų junginių administravimo darbą. Ne mažiau problemų kėlė karininkų kadrai: jeigu

panevėžiečiai turėjo gausius partizanų būrius, tai karininkų tebuvo tik keliolika.

Padėtį komplikavo ir 1945 m. pavasarį nutrūkęs ryšys su L.L.A vadovybe, užkrovęs dar didesnę atsakomybę vietos organizatoriams. Tiesa, 1945 m. liepos mėn. vienos kuopos vadas Adolfas Bagdonas-Beržas Bajoriškėlių km. susitiko su dviem Kauno pagrindžio atstovais, prisistačiusiais "nuo L.L.A centro"²⁶. Tačiau nei S.Girdžiūnas-Gegužis, nei V.Jazokas-Petraitis, iš žvalgybos žinoję apie tikrąją pagrindžio padėtį Kaune, nerodė jokio noro palaikyti šiuos ryšius, nors ir nedraudė jų kuopos vadui²⁷. Vietoje to, Pušaloto vls. Skaistgirių k. ryšių punkte pas Klikūnus, V.Jazokas-Petraitis birželio pabaigoje-liepos pradžioje užmezgė ryšius su Kotryna Ramanauskaite-Snaige, pakaunėje veikusio Stasio Jakšto-Katino ryšininke, ir paprašė jos surasti tikrąjį L.L.A centrą Kaune²⁸.

1-C21457
L.L.A Panevėžio partizanų štabas praktiškai veikė vienu metu kaip apygardinis, apskrities ir Žaliosios rinktinės, vadovaudamas gana atskiroms vakarų bei rytų partizanų grupėms. Be partizanų, štabui priklausė stipri Baltosios Lelijos pagrindžio organizacija. Rugsėjo 6 d. žuvus ltn.S.Girdžiūnui-Gegužiui, tolesnę organizacinę veiklą tęsė ltn.V.Jazokas-Petraitis. Rugsėjo 16 d. jis surengė (spėjama Šimonių vls.) Panevėžio aps. dvylikos vadų (A.Bagdonas-Beržas, Rukuižos-Lampeo ir kt.) pasitarimą, kuriame Petraitis buvo oficialiai išrinktas L.L.A Panevėžio (3 Šiaurės L.L.A apygardos) štabo vadu²⁹. Vadas sutelkė apie 80 partizanų iš visų būrių į veikiantį dalinį, norėdamas atlikti inspekcinį bei ginklų paieškos reidą į Anykščių vls., tačiau po poros dienų besitelkiančius partizanus išblaškė rusų kariuomenės siautimas³⁰.

Spalio 11 d. K.Ramanauskaitė-Snaigė Petraičiui atvežė ilgai lauktą centrinio L.L.A štabo nario Tauro (sl.) laišką³¹. Padėtis Suvalkijoje, Tauro apygardos organizavimasis, L.L.A vadovybės suaktyvėjimas – visa tai skatino veikti ir ltn.V.Jazoką-Petraitį, talentingą karininką, tarp savų vadintą net premjeru, jei negrįž S.Raštikis³². 1945 m. pabaigoje-1946 m. pradžioje V.Jazokas-Petraitis su 4-5 partizanų apsauga pasiekė Troškūnų vls. Gerkiškių mišką, kur susitiko su uteniškiais partizanais, jau priklausiusiais Vytauto apygardai³³. Iš kai kurių užuominų galima spėti, kad A.Slučkos-Šarūno vadovaujama rinktinė sutiko prisijungti prie panevėžiečių, Šventoji tapo skiriamoji riba nuo Vytauto apygardos, tačiau neaišku ar šiuo

□ Pirmoje eilėje guli: Vincas Jonaitis-Dobilas, Petras Masilaitis-Virpša. Antroje eilėje: Petras Mečionis-Lapas, Leonas Gylys-Agnieška, Vladas Jurgaitis-Dagilis (sėdi), Janina Kižauskaitė-Nijolė, Vincas Tarbūnas-Dagys

□ Aleksandras Šliurpa-Marytė, Gruodis.

G. 1918 m. Aukštelkų k., Radviliškio vls. Dirbo Radvilonių girininkijos girininku. Nuo 1945 m. Žaliosios rinktinės partizanų gretose. Dirbo štabe, tvaikė archyvą, platino partizanų leidinius. Žuvo 1949 m. kovo mėn. Stačiūnų apylinkėje, Kutičių k., patekęs į pasalą.

susitarimu funkcionaliai buvo suvienytos naujoji Algimanto (Kauno) ir Panevėžio I.L.A. 1946 m. sausio 8 d. I.L.A. centrinio ir Algimanto apygardinio štabo adjutanto Tauro(sl.) laiškas, rastas pas žuvusį Petraitį, praneša, kad centrinis štabas veikia, yra organizacijos stadijoje, nors daug neteko dėl areštų³⁴.

1946 m. vasario 21 d. ryšininkė K.Ramanauskaitė-Snaigė į Spirakių k. atvežė dar du svarbius paketus iš Vilniaus, tačiau sužinojo, kad vasario 13 d. karinės operacijos metu žuvo lttn.V.Jazokas-Petraitis, o kartu su juo žuvo ar suimti dar 8 štabo bei apsaugos būrio partizanai³⁵. Vadovavimą junginiui perėmė Petraičio pavaduotojas Fricas(sl.)³⁶. Centralizacinė veikla praktiškai baigėsi, nes nebeliko kam vadovauti, o kovo 10 d. agento išduoti Spirakių k. Kulbio namuose buvo suimta pagrindinė ryšininkė su centru K.Ramanauskaitė-Snaigė ir žuvo su ja atėjęs susitikti būrio vadas Rapolas(sl.) bei 3 partizanai³⁷. Nuo šiol apygardos organizavimo centrai nusikėlė į jos pakraščius.

1946 m. vasario 13 d. žuvus rinktinės vadui ir Pilėnų būrio vadui Sakalui(sl.), Žaliosios rinktinės centrinė vadovybė nebuvo atkurta³⁸. Laikini citi rinktinės vado pareigas, nesant aukštesnio laipsnio karininkų, pradėjo psk.Juozas Skačkauskas-Strausas, buvęs rinktinės ypatingojo būrio vadas³⁹. Jo vadovimas apsiribojo ryšio palaikymu tarp atskirų partizanų dalinėlių, į kuriuos skaidėsi rinktinė, kad užtikrintų didesnę judrumą ir geresnį prisitaikymą prie vietos sąlygų. Vasario pabaigoje buvo išformuotas Pilėnų būrys, viena jo dalis prijungta prie 25-ojo būrio, kita prie Žaliosios rinktinės branduolio, ir šie du būriai toliau veikė bendradarbiaudami tarpusavyje pakankamai savarankiškai. Veiklos suaktyvėjimą ir organizacinę veiklą (nors ir neatkuriant rinktinės) rodė tai, kad 1946 m. pavasarį per abu būrius partizanų skaičius siekė virš 130 vyrų⁴⁰.

1947 m. pavasarį 25-asis būrys užmezgė ryšius su Jungtinės Kęstučio apygardos vadovybe, su kuria keitėsi žiniomis, gavo sąjūdžio statutus ir kitus bendruosius dokumentus⁴¹. Jos pasiūlymu rinktinės būriai 1947 m. įsijungė į apygardas: branduolio būrys prie naujai įsteigtos Prisikėlimo, o 25-asis – prie Algimanto. Abiems būriams buvo paliktos rinktinės teisės ir tas pat pavadinimas.

Žaliosios rinktinės, veikusios Rozalimo, Šeduvos, Radviliškio, Baisogalos vls., vadu paskirtas P.Masilaitis-Giria (Virpša) (J.Skačkauskas-Strau-

sas tuo metu jau buvo žuvęs), kitos rinktinės – Vytautas Česnakavičius-Daujotas (Valas). Rinktinės buvo suskirstytos į rajonus, suformuoti štabai.

1991 m. pavasarį Aukštelkų k. surastojė Žaliosios rinktinės archyvo dalyje, išlikę dokumentai daugiausia iš 1948 m. Girios vadovaujamos rinktinės gyvenimo, nors yra ankstesnių (1946-1947 m. Strauso vadovavimo periodo) ir vėlyvesnių (bendrų LLKS raštų bei spaudos). Kai kurie dokumentai susiję ir su Daujoto vadovaujamos rinktinės veikla.

Didžiąją archyvo dalį surinko ir sutvarkė Leonas Gylys-Agnieška, Žagrė, kuriam 1947-1948 m. teko pagrindinis štabinio bei leidybinio darbo krūvis. Skelbiami dokumentai atspindi vieną svarbiausių partizaninės kasdienybės pusių – ryšius, jų nustatymo ir palaikymo, žvalgybos žinių problemas. Keletas dokumentų – išpėjimai ir kt. rašteliai okupantų pareigūnams atskeidžia vieną iš specifinių kovos formų – moralinį spaudimą ir įtikinėjimą, siekiant sustabdyti Lietuvos sovietizaciją ir naikinimą.

Kęstutis Kasparas

- ¹ Lietuvos Žalioji rinktinė//Laisvės kovų archyvas. T.8. K.1993. P.3-53.
- ² LYA. F.Bb. B.15742/3: Eidimtas Adolfas, Boleslovo ir kt. (viso 8 žmonės). 1945.01.6-1945.09.27. T.1. P.78,170; Ten pat. T.2. L.104.
- ³ Ten pat. T.1. P.78; Ten pat. T.2. P.99.
- ⁴ Ten pat. T.1. P.170-171.
- ⁵ Ten pat. P.78.
- ⁶ Ten pat. P.240.
- ⁷ Ten pat. T.2. P.121.
- ⁸ Ten pat. F.3. B.56/2: Ataskaitiniai pranešimai SSRS MGB apie darbo rezultatus, kovojant su nacionaliniu pagrindžiu ir ginkluotais partizanų būriais. T.1: 1945 01 1-1945 07 1. L.85.
- ⁹ Ten pat. F.8. B.27/2: Tardymo skyrius. Piliėčių, kaltinamų antisovietine veikla, tardymo protokolų nuorašai. 1965 02 12-1965 03 23. L.239.
- ¹⁰ Ten pat. F.Bb. B.39199/3: Kuročka Vladas, Stasio, g.1923 Kaune, Jasinevičius Jonas, Jono, g.1918 Kėdainių aps. 1945 08 7-1946 01 25. L.14; TRMA. Biblioteka: Vaitiekūnas-Salna-Marijošius V. Mano prisiminimai apie Žaliosios Rinktinės kapitoną Izidorių Pocevičių. 1990 ruduo. Į Laisvę fondas. P.2.
- ¹¹ Ten pat. P.3-4; Lietuvos Žalioji rinktinė. P.32.
- ¹² LYA. F.Bb. B.39199/3. L.15.
- ¹³ Ten pat.
- ¹⁴ Partizano Ryto prisiminimai: Partizano keliu. (K.1990). P.17.

- ¹⁵ Lietuvos Žalioji rinktinė. P.32.
- ¹⁶ LYA. FBb. B.39199/3. L.14.
- ¹⁷ Ten pat; Hitleriniai parašiutininkai. V.1966. P.156.
- ¹⁸ LYA. FBb. B.39199/3. L.14.
- ¹⁹ Lietuvos Žalioji rinktinė. P.32.
- ²⁰ Hitleriniai parašiutininkai. P.155.
- ²¹ Ten pat. P.145,155.
- ²² Ten pat. P.155.
- ²³ Ten pat; Šimėnas A. Vilties ir gėlos ūkanose. Panevėžys 1993. P.34.
- ²⁴ Hitleriniai parašiutininkai. P.155-156; Lietuvos Žalioji rinktinė. P.32.
- ²⁵ Ten pat.
- ²⁶ LYA. FBb. B.P18718LI: Bagdonas Adolfas, Jono ir kiti (viso 6 žmonių). 1945 10 6-1946 02 19. L.32.
- ²⁷ Ten pat.
- ²⁸ Ten pat. F.3. B.36/10: Tauro apygardos partizanų veiklos tyrimo dokumentai (spec.pranešimai, ataskaitos, pažymos, partizanų dokumentai). T.1: 1945 11 30-1946 12 27. L.35.
- ²⁹ Ten pat. L.36; Ten pat. FBb. B.P18718LI. L.19; Ten pat. F.6. B.2/18: Informacija partiniams organizacijoms apie rinkimus į SSRS AT, gyventojų nuotaikas. 1945 01 5-1945 12 30. L.299.
- ³⁰ Ten pat; Ten pat. FBb. B.P18718LI. L.19.
- ³¹ Ten pat. F.3. B.36/10. L.35.
- ³² Ten pat. L.33,36.
- ³³ Ten pat. FBb. B.P16619LI: Ališauskas Juozas, Jono ir kiti. 1946 07 19-1946 12 21. L.28.
- ³⁴ Ten pat. F.3. B.36/10. L.32.
- ³⁵ Ten pat. L.32,34.
- ³⁶ Ten pat. L.34.
- ³⁷ Ten pat. L.33,37.
- ³⁸ Lietuvos Žalioji rinktinė. P.32.
- ³⁹ Ten pat. P.7.
- ⁴⁰ Ten pat. P.32.

DOKUMENTAI*

1. Perspėjimas Šeduvos vls. vykdomojo komiteto pirmininkui. 1946 m.

(...)**

Šeduvos valsčiaus vykdomojo k-to Pirmininkui ponui Kliorei

Didžiai gerbiamas ponas Kliore, neleiskite savyje užgęsti prosenelių dva-

* Kalba netaisyta, išskyrus kai kurias gramatines klaidas.

** Neįskaitoma.

siai, neleisk, kad žiaurusis okupantas pasityčiotų iš mūsų Tautos jausmų, neleisk, kad jis drauge pasityčiotų ir iš lietuvių, kurie eina kad ir palankiu jam keliu. Tikėk manim – būsi jam nebenaudingas, pasityčios ir iš Tavęs, ponas Kliore.

Kovokime, ponas Kliore, bendromis jėgomis prieš okupantus. Ištieskime vieni kitiems rankas. Palaidokime vieni kitiems neapykantą. Suburkime jėgas, kovai prieš okupantus.

Praeityje, Tamstos kaipo vykdomojo k-to pirmininko darbai, nebuvo per daug žalingi. Taip. Preities darbai savo pasekmės turėjo, bet tie darbai, jų pasekmės yra išperkamos darbu mūsų Tautai gera širdimi.

Pas mus egzistuojate kaipo pakenčiamas pareigūnas. Net kai kuriais atsitikimais, įrodėte esate – pareigūnas-lietuvis. Už tai Tamstai ačiū. Aš tikiu, kad norėdamas Jūs, ponas Kliore, dirbsite lietuvišką darbą. Rasite progos lietuviams padėti, už juos užstoti dėl jų teisių, dėl jų Tautiškų jausmų kovoti. Rasite progos mums padėti. Mes Tamstai ir padėsime. Būkite atsargus. Nepakliūkite į raudonųjų okupantų žabangas.

Būkite malonus ir priimkite mano lietuviškuosius linkėjimus.

Puskar.*Sirausas**

I.e. ŽR vado pareigas

J.puskar.*Smidra***

Adjutantas

2. Įspėjimas Šeduvos vls. NKVD viršininkui. 1946 m.

(...)**

Šeduvos miesto ir valsčiaus NKVD Viršininkui p.Loginovui

Dar kartą kreipdamos į Tamstą, ponas viršininke, primindamas tai, kas mano nuomone, dabartiniu metu yra aktualu Tamstai.

Prasidėjo raginimų kampanija, kad Tamstos žinioje esantieji ūkinin-

* Juozas Skačkauskas.

** Stasys Banilis.

*** Neįskaitoma.

kai išpildytų okupantų uždėtas pyliavas žemės ūkio gaminių. Valsčiaus administraciniai pareigūnai, vyksta į kaimus pyliavų reikalais, dažniausiai yra lydimi ginkluotų pareigūnų. Čia yra daroma klaida. Prašau suprasti, kad prieš ginklą bus atsuktas ginklas, prieš palydovą, ir dar ginkluotą, bus imtasi priemonių jį likviduoti. Valsčiaus ir kitų įstaigų administraciniai pareigūnai gali vykti į kaimus, tarnybiniais reikalais, neginkluoti ir be palydovų. Jų niekas nelies. Priešingas atvejis gali pakartoti įvykčius faktus*. Juokauti nemėgstu. Žodi esu praręs laikyti.

Ponas Loginovai, prašau viską priimti omenin ir duoti atatinkamus parėdymus.

Prašau priimti mano nuoširdžiausius sveikinimus ir linkėjimus Tams-tai ir Tamstos padėjęjams. Viso geriausio**.

Strausas

L.e. LŽR vado pareigas

J.puskar.*Smidra*

L.e. LŽR vado adjutantas

3. Asmeninis piliečio perspėjimas. 1946 m.

(...)***

Poniai Čepienei ir p-lei Čepytei Onai, gyv. Užuožerių k-me Šeduvos valsė. Panevėžio apskr.

Įspėjimas

Paskutiniuoju laiku, Tamsta per daug bendrauji su valdžios organais ir leidi sau šnekėti tai, kas yra žalinga mūsų tautai. Įspėju, jei nesusitvarkysite ir nesuvaldysite savo liežuvėlio, tai jis nuves ten, iš kur niekas nebegrįžta.

Ponia Čepienė, esate suaugusi ir susipratusi Lietuvė-motina, neleiskite, kad Tamstos duktė eitų šunkeliais, auklėk ją tiesiu, tautiniu keliu.

* Turima galvoje anksčiau likviduoti okupacinio režimo pareigūnai.

** Net mirties akivaizdoje partizanai neatsisakė ironijos kaip ginklo.

*** Neįskaitoma.

...davus mums ir vėliau...
Viršininkai... kabinavai.

...dar kart, kriešinos ir Tamstos, Jonas viršininkas,
primindamas tai, kas mano nuomone, dabartinis mums yra aktualu Tamst
Prasidėjo raginimų kampaija, kad Tamstos kabinėje
esanti, ji kabininkai, išpildytą okupantų uždėtus pyliaivas, tamės šio
gaminų. Valdiškus administracinius pareigūnais, vyktų, kaimas
pyliaivų reikais, dašniausiai yra lydimi ginkluotų pareigūnų. Šis
daroma klaida. Prasmę suprasti, kad prieš ginklą, bus atsektas ginkl
prieš palydovą, ir dar ginkluot, bus intasi priemonių, ji likviduoti
Valdiškus ir kitų įstaigų administracinius pareigūnais gali vykti
į kaimas, turbiniais reikais, neginkluoti ir be palydovų. Jų niek
neilco. Priešingai atvejis, gali pabrėžti, vyktas faktas.
...tūti mums, tūdo, esu pratę laikyti.

...Dėnas Legimavui, prasmę visų, priinti omenin ir
dėti atitinkamus pareigūnais.

Prasmę priinti mano mairdžiamašias sveikinimas
ir linkėjimas Tamstai ir Tamstos padėjėjams.

Vieš gerinusio.

...
L. S. L. ... vado pareigais.

...
J. ...

Neleisk, kad ji nugrimstų į pelkes. Tikiu, kad šio išspėjimo turinį suprato-
te ir nelcisite, kad pasikartotų panašūs įvykiai ir, kad tektų mums tams-
tas bausti.

Strausas
L.c. ŽR vadas

4. Išspėjimo raštelis

Žydiškai rusiško komunizmo pakalikui.....

ISPĖJIMAS

Tamstos darbeliai man yra žinomi. Tarnauji auksčiau išvardintai kli-
kai. Išpėju, [kad, ieigu] nuo gavimo šio išspėjimo nesiliausite buvęs Lietu-
vių tautos išdaviku, nemesite savo juodųjų darbų, pasigailėsite, bet bus

Poniui Čepienei ir p-lėd Čep,tei Onai.
gyv. Užuozerių, k-mo Ieduvos valstc.
Panevėžio apskr.

Į S P Ė J I M A S.

Paskutiniuoju laiku, Pamsta perdang band-
žauji su valdžios organais ir laidi sau smektoti tai,
kas yra saltinga mūsų tautai.

Ispeju, jei nesusitvarkysite ir nesusval-
kybite savo lietuvių, tai jis nuves ten, iš kur
niekas nebeįsta.

Ponia Čepienė, esate suaugusi ir ausi pra-
tusi Lietuva-motina, neleiskite, kad Pamstos dukter-
eity sunkeliais, ankler jį tiesiu, tautinis kelias.
Neleisk, kad ji nuvirstų, į pilkas.

Tikiu, kad šio išėjimo turinį supratus
ir neleisite, kad pasikartotų, p namas įvykiai
kad tektų mūsų Pamstos dukterei.

Struinas

L. G. B. R. Vadas

**Žydiškai rusiško komunizmo
pakalikui.....**

Į S P Ė J I M A S.

Pamstos darbeliai man yra žinomi.

Man ji ankščiau išvardintai kiki.

Ispeju, nuo gavimo šio išėjimo, nesiliausi-
s buvęs Lietuvių tautos išdaviku, nemesite savo
paodojų darbų, pasigailėsite, bet bus pervėlu.

Pasistenkite savo padarytas klaidas atitaisyti.
Maitaisimui laiko liko nedang. Tikiu, kad ateity
busite vertas vadintis tikru lietuviu.

Priešingu atveju kito išėjimo prašan nelauk-
ti.

L. B.

Baldžiemojo Būrio
Vadas

pervėlu. Pasistenkite savo padarytas klaidas atitaisyti. Pasitaisymui laiko liko nedaug. Tikiu, kad ateity būsité vertas vadintis tikru lietuviu. Priešingu atveju kito įspėjimo prašau nelaukti.

ŽR Baudžiamojo Būrio Vadas

5. Įspėjimas-atsišaukimas prieš kolchozų kūrimą

Pilietei!

Ar tu pagalvoji į kurią pusę žengi! Nemanyk, jog teisingą kelią radai. Visą laiką krypsti į šunkelius, į Lietuvos išdavimo kelią.

Pirmesnius tavo žygius lietuvių širdis pakentė, nors tai buvo sunku matant tave, taip pat ir kitus, parsiduodant raudoniesiems niekšams. Dabar tau nebegana tų, prieš Lietuvą žalingų darbų, – sugalvojai steigti kolektyvizacijos kolchozų užuomazgą.

Argi tau neateina į galvą mintis, kad tu, vedi (...) lietuvių tautą į badą. Tavo pradėta žygį turės toliau plėsti. Visi Lietuvos gyventojai prievarta bus varomi į tą bado ir skurdo karaliją – kolchozą, – kooperatinę žemės ūkio bendrovę. Argi nebado akių tie milijonai nuskurdėlių, atsibasčiusių tūkstančius kilometrų, dėl abejotino duonos kasnio, ir tai labai brangiai pasiekiamo.

Tad žinok, atsimesk nuo pradėto žygio. Atmink tai, kad komunizmas baigia savo gyvenimą. Lietuvių tautos išvadavimo valanda arti. Raudonasis Maskvos kraugerys turės žūti. Atmink, kad ir tau žemės paviršių nebus vietos, jei neatsisakysi savo sumanymo. Negalvok, jog ir toliau ramiai vaikščiosi. Su tavim bus suvesta sąskaita.

Žinok, jog budri Lietuvos laisvės sargybinio akis, mato kiekvieną klaidingą žingsnį. Tad atsimesk – kol nevėlu. Priešingu atveju atsakysi savo krauju.

Apie šio lapelio gavimą niekam neprasitark ir neieškok jo įteikėjo. Nerasi. Jei iš to bus kokios nors pasekos: kratos ar suėmimai, žinok, kad atsakysi savo galva.

Lietuvio ranka nedreba, baudžiant išdavikus.

LLA

6. Rekvizicinis raštelis, skirtas apsaugoti nuo valdžios teroro Šeduvos pieninės darbuotojus

Šeduvos miesto ir valsčiaus NKVD p. Viršininkui

Pranešimas

Šiandieną t.y. 1947 m. liepos mėn. 23 d. įsakiau savo vyrams paimti sviestą, gabenamą Šeduvos miestan, atžymėti pakvitavime dėžių skaičių ir paimto sviesto svorį. Sviestas, ponas Viršininke, yra mūsų tautiečių turtas, kurį jie veltui jums atiduoda.

Prašau nieko nekaltinti. Kas priklauso mūsų tautai, joje privalo ir palikti, o ne veltui atiduota mūsų tautos engėjams.

**Šeduvos miesto ir valsčiaus N.K.V.D.
p. Viršininkui.**

P r a n e š i m a s.

Šiandieną t.y. 1947 m. liepos mėn. 23 d. įsakiau savo vyrams paimti sviestą, -gabenamą Šeduvos miestan, atžymėti pakvitavime dėžių skaičių ir paimto sviesto svorį.

Sviestas ponas Viršininke, yra mūsų tautiečių turtas, kurį jie veltui jums atiduoda.

Prašau nieko nekaltinti. Kas priklauso mūsų tautai, joje privalo ir palikti, o ne veltui atiduoti mūsų tautos engėjams.

Prašau priimti mano ir mano draugų
s v o i k i i n i m a s.

**Įteistas
I. R. vadas.**

g

**Ingabas
adjutantas.**

Prašau priimti mano ir mano draugų sveikinius.

Strausas
ŽR vadas
*Snabas**
adjutantas

7. Žvalgybinių žinių rinkimo instrukcija

VIŠ**
48.IX.11
Nr.

Nuorašas
RjV***

Rinkite ir pranešinėkite žinias apie vykdomą ūkių kolektyvizaciją (kolchozų sudarymus):

1. Kur ir kokie kochozai sudaryti?
2. Iš kieno ūkių?
3. Kurie ūkininkai savo noru stojo į kolchozus?
4. Kiek ha žemės turi kolchozas?
5. Kas sudaro kolchozo administraciją?
6. Kokių būdų ir priemonių ėmėsi bolševikai versdami rašyti ūkininkus į kolchozus?

7. Kas iš vietinių gyventojų bolševikams tame darbe padėjo?
 8. Kuriais būdais ūkininkai šiai prievartai priešinasi?
 9. Kokios ūkininkų nuotaikos ir ketinimai kolchozų atžvilgiu?
- Pasiūlykite priemones ir būdus kovai su ūkių kolektyvizacija.

Primenu, kad yra būtina reikalinga gauti kuo daugiausia žinių apie MVD, MGB veiklą, jos ketinimus (pav[yzdžiui], pasirengimus žmonių vežimui ir kita), kompartijos ir jos atskirų narių veiklą ir t.t.

Pageidaujama žinių apie kariškų ešelonų judėjimą, karo aviaciją, kariuomenės bei MVD, MGB garnizonus, jų dydį, dislokaciją, žodžiu, visa, kas naudinga žinoti mums ir užsieniui.

* Nenustatytas.

** Žaliosios rinktinės štabas.

*** Rajono vadui.

Suprantama, žinių rinkimas turi būti atsargus ir slaptas.

[neįskaitoma] VIŠV*
Fricas** VIŠInSkV***

8-9. Žvalgybinių žinių pranešimai

Žvalgybos žinios

1. Š.m. rugsėjo mėn. 2 d., maršrutu Deiveliai-Amalija-Rozalimo link pėsti vyko apie 300 asmenų sudėty rusų (garnizonas). Žinios nepatikritos.

2. Š.m. rugpjūčio mėn. 8 d. sąstatas su artilerijos pabūklais vyko vakarų link pro Kauno geležinkelio stotį.

3. Š.m. rugpjūčio mėn. pradžioje Kaune - Aleksote buvo apsistoję 24 tankai, atvykę Ukmergės plentu iš rytų. Išvyko vakarų link.

4. Dabartiniu metu naktį vyksta Kauno aerodrome lėktuvų skraidymai. Tikslas nežinomas.

5. Š.m. rugpjūčio mėn. 25 d. visos įmonių krovininės mašinos buvo iškvistos Panevėžio miestan. Pusvalandžiui praėjus, liepta grįžti į savo vietas. Žinios tikros.

6. Š.m. rugsėjo mėn. 2 d. krovininės mašinos suregistruotos ir įsakyta be leidimo niekur neišvykti. Žinios tikros.

7. Š.m. rugsėjo 3 d. pastebėta Jonavos plente motorizuotos artilerijos didelis skaičius.

8. Kauno aerodrome randasi apie 300 lėktuvų įvairių tipų: bomb[onešiai], mokom[ieji], naikintuvai.

Gauta 1948 IX 9 d.

1948 metų rugsėjo 9 d.

Fricas

VIŠRB****

Bylon 1948 IX 15 Granitas*****

* Žaliosios rinktinės štabo viršininkas.

** Nenustatytas.

*** Žaliosios rinktinės štabo informacijos skyriaus viršininkas.

**** Žaliosios rinktinės štabo ryšių būrys?

***** Pranas Vitkauskas.

Šiuo pranešu tamstai, kad kiek yra turimų žinių, šiomis dienomis pasirodė civiliai apsirengę asmenys, kurie yra iš čekistų, dalyvavusių prie pereinamojo žmonių išvežimo. Jie būktai tikrina pyliavas, bet daugiau surašinėja žmones ir apžiūri vietovę, kas galima tikėti žmonių išvežimui. Šeduvos-Raudondvario aerodromo pradėti darbai, vedamos ryšių ir kitos apsaugos.

Šios žinios pilnai nepatikrintos].

Granitas

VIŠ II-ro skV

10. Rinktinės vadovybės raštas apie žvalgybinės-kontržvalgybinės veiklos suaktyvinimą

VIV***

Gauta 48.VI.18

N.

Veikla pagyventa, raštą įdėkite bylon

1948.VI.15

1948.IX.15

Nr.91

VI II-ro SKV

Granitas

Pastebėta, kad žvalgybos bei kontržvalgybos darbas sustojo vietoje, kas ypatingai šiuo momentu visiems P[artizanams] bei gyventojams yra svarbus dalykas

Įpareigoju Tamstą, savo veiklą pagyventi ir surinktas atitinkamas žinias paskelbti.

Tamsta, įpareigoki visų Rj* atitinkamus pareigūnus, kad teiktų Tams-tos žiniai visas žinias bei informacijas.

Pastaba: į "Trispalvės" rajoną jokių raštų nesiųsti iki atskiro parėdy-

* Žaliosios rinktinės štabo antrojo skyriaus viršininkas.

** Prisikėlimo apygardos štabo antrojo skyriaus viršininkui.

*** Žaliosios rinktinės vadas.

**** Rajonų.

mo, ryšium su įvykusiais areštais.

Giria
VIV

11-13. Susirašinėjimas su ryšiniukais bei raportai apie įvykius

VIV

N.

1948.VII.31

Ramunėle*,

Nr.

Reikia skubiai perspėti p.Onutę**. Ryšium su įvykiu Raginėnų kaime. Naujakurė Balčiūnaitė Felė išdavė tame ūkyje esantį bunkerį-slėptuvę. p.Onutė ten buvo ir ją Balčiūnaitė gerai pažįsta.

Tamsta pasistenkite surasti ją [Onutę] ir informuokite apie padėtį.

Perspėta: Pridėti prie kvotos bylos

Giria

1948 IX 13

VIOrgSkV***

PIBrV****

N.

1948.VIII.26

ZARjV*****

Nr.5

Pranešimas

Pranešu Tamstai, kad šių metų 1948 m. rugp[jūčio] 26 d. pas rusų šni-
pę Felę Balčiūnaitę kratos metu nieko nerasta.

[parašas]

PIBrV

Vaidilutė*****

PIBrRB*****

* Nenustatyta.

** Onutė Brazauskaitė?

*** Žaliosios rinktinės organizacinio skyriaus viršininkas.

**** Pilėnų būrio vadas.

***** ? rajono vadui.

***** Nenustatyta.

***** Pilėnų būrio ryšių būrys?

VIS II-ro SkV

1948.VII.12

Nr.358

GŠ II-ro SkV

Raportas

Pranešė Tamstoms kuo š.m. VI 26-27 d. ryto Baukų k. žuvo partizanas Čierčilis*; buvo Rusų prisektas namuose; susekimo priežastis neišaiškinta; kvota daroma; tolimesni rezultatai bus pranešti.

VIS II-ro SkV

VIS II-ro SkV

1948.VII.12

Nr.358

Raportas

GŠ II-ro SkV*

Pranešu Tamstoms, kad š.m. VI 26-27 d. rytą Baukų k. žuvo partizanas Čierčilis**; buvo Rusų prisektas namuose; susekimo priežastis neišaiškinta; kvota daroma; tolimesni rezultatai bus pranešti.

Granitas

VIS II-ro SkV

* Prisikėlimo apygardos štabo antrojo skyriaus viršininkui.

** Čerčilis(sl.).

14. Raportas apie Kovo rajono inspekciją

1948.VIII.26 d.

Nr.32

VIV p.Giriai

Raportas

Archyvui

Giria

1948.IX.13

Pranešu tamstai, kad 1948-tų metų liepos mėnesio 26 d. atvykau į KO* rajono vadovavimo būstinę. Sutiko pats KORjV Kęstutis-Liepa**. Stovykloje tvarka pavyzdinga. Rajono vadas energingas, turi norą dirbti tautai. Laikiniai einąs KORjŠV pareigas Sakalas-Rūta*** irgi yra energingas, darbštus, turįs norą dirbti. KORjŠV pareigas eiti laikinai palikau p.Rūtai. LP**** Liepa ir Rūta yra broliai ir gyvena drauge.

KORj vadovybės būstinę apleidau 1948-VII-28. Palydėjo pats rajono vadas

*Agnieška******

VIŠV*****

15-20. Tarpusavio susirašinėjimas ryšių ir kt. klausimais

LŽR InSK*****

N.

1948.III.26

Nr.17

Rajono vadui p.Strazdui*****

Sveikinu Jus p.Strazdai ir Jūsų rajono narius su Kristaus prisikėlimo švente Šv.Velykom, linkėdamas ištvermės ir vyriškos valios tolimesniai mūs Tautos kovai prieš okupantus. Esu tikras, kad kitą Kristaus prisikėli-

* Kovo.

** Kovo rajono vadas Kęstutis-Liepa(sl.) (Daminauskas ?).

*** Kovo rajono štabo viršininkas Sakalas-Rūta(sl.).

**** Lietuvos partizanai.

***** Leonas Gylys.

***** Žaliosios rinktinės štabo viršininkas.

***** Lietuvos Žaliosios rinktinės informacijos skyrius.

***** Steponas Rymaitis.

mo šventę švęsime laisvėje.

*Dagis**

L. Žaliosios R. Vadas

Agnieška

LŽR InSkV**

1948 m. VIII mėn. 1 d.

Broli Virpšai,

VI liečiantieji ir kitokie reikalai verčia skubiai susitikti su Jumis. Tad prašau: jei tik bus tam kaip nors įmanomos sąlygos, šio mėn. 6 d. naktį (reiškia naktį iš penktadienio į šeštadienį) būkite toje vietoje, kurią Jums žodžiu per ryšininką nurodys Patrimpas*** arba Rytis****. Pramatom galimus sutrukdymus sudarykite galimybę greitai surasti Jus dar sekančias 3 naktis, jei mano nurodytą datą mes neatvyktume.

Iš anksto pramatykite ir paruoškite galimybę greitam iškvietimui 2-3 partizanus kaip palydovus didesnei kelionei, kuriems būtų žinomas kelias link Valo***** (tiesiai į rytus nuo susitikimo vietos apie 20-35 km). Gal būt, jei daugiau ką nerasite, palydėsite Tamsta pats.

Viską laikyti griežtoje paslapyje.

*Mažrimas******

VIŠV

Nuorašas

N.

"G" ŠV p.*Kriviui******

1948 VI 9

Nr. 90

Raportas

* Nenustatytas.

** Lietuvos Žaliosios rinktinės informacijos skyriaus viršininkas.

*** Nenustatytas.

**** Nenustatytas.

***** Vytautas Česnakavičius.

***** Petras Bartkus, Prisikėlimo apygardos vadas.

***** Prisikėlimo apygardos štabo viršininkui Broniui Liesiui.

Pranešu Tāmstai, kad, šiuo laiku, t.y. nuo š.m. gegužės mėnesio 27 dienos, randuosi kelionėje. Įvykdyti visą štabinę veiklą negaliu, nes paskiri pareigūnai vyksta drauge.

Vi štabinę veiklą numaciau tvarkyti nuo VII 4 ar VII 15 d.

Neatidėliojamų raštų pildymui prašau Tāmstos parėdymo

Agnieška

ViŠV

[1948 m.]

Broli Virpša,

Iš Jūsų laiško paaiškėjo, kad nepoilgo turi grįžti Leonas*, tad, manau, palauksiu arba per Tulpę** paprašysiu, kad jis palauktų ir apie šio mėnesio pabaigą susitiksiu. Jei susitikti nepavyktų, KORj ryšio punktą ir slaptažodį perduosiu per Ramunėlę arba Tulpę šifruotai. Gi vėliau, kada įsigysiu naujus batus (senieji vos laikosi ant kojų) nepatingėsiu atžygiuoti ir iki Jūsų. Jus pamatyti labai ir labai norėčiau. Maža randu brolių eilėse žmonių, su kuriais būdas taip atitiktų kaip su Jumis. Be to ir organizaciniai reikalai to reikalauja. Bet aš tikiu, kad Dievas nepoilgo mus vėl suves. Dabar likau skrajokliu. Teks lankyti vienus ir kitus, pasidalinti nuotaikomis, patyrimais. Žiūrint kokius uždavinius gausiu su paskutiniąja (t.y. VI. 22) korespondencija. Gal bandysiu Jus suvesti su KOV***. Tik ko tas Leonas taip ilgai užgaišo? Jis Jums dabartiniu metu labai reikalingas. Gal man jį pavyks sugauti čia pas Valstietį****, nes šį šiandieną pavyko sugauti. Tada visi atžygiuotume iki Jūsų, o iš ten KOV link. Žinoma, jei pavyks juos per mūsų rš***** į susitikimą iškviesti. Priešingu atveju teks dar kurį laiką susisiekinėti su KO raštu. Jau ši spauda jiems eis per jus. Žinoma, ir korespondencija. Tad yra būtina Jums žinoti jų ryšio punktą.

* Leonas Gylys.

** Nenustatyta.

*** Kovo rajono vadovybė.

***** Jonas Manšauskas.

***** Ryšininką.

Ir jei ne tokios trumpos naktys ir nebūtų sekimų apylinkėse vistik bandyčiau šią pat naktį Jus pasiekti. Dėl visa ko prisilaikykite netoli ryšio punktų, žinoma, jei tik būtų galimybė, gal reikalai vers, tada atžygiuosime. Likome keturi ir ne per geriausiai ginkluoti. Bet ką darysi. Kur reikia, - tenka vykti.

Rašau paskubomis, nes vakaras jau čia pat. Gal kai kas bus ir neaišku. Atleiskite! Dėkoju už linkėjimus. Likite, darbuokitės ir sveikite Dievo palaimoje.

Jūsų *Svajūnas* *

VIV

Nuorašas

1948 VIII 28

Nr.304

GV

Raportas

Persiunčiu tolimesniam Tamstos ištyrimui Tauro apygardos raštą Nr.132 iš 1948 VIII 8 ir Gintaro laiško nuorašą iš 1948 VIII 8.

Priedas: Tauro apygardos raštas ir Gintaro laiškas⁽¹⁾

Girja

VIV

VIOrgSkV

N.

48.VIII.16

Nr.

.....VOSV***

Prašau Tamstą, su savo žemesniais pareigūnais, nustatyti ryšius, padaryti ryšių linijų schemą ir pilnumoj sutvarkius, kuo greičiausiai persiųsti KO"RjSRyšV****.

Žagrė

VIOrgSkV

* Nenustatytas.

** Priedo nerasta.

*** Organizacinio sektoriaus (OS) viršininkui.

**** Kovo rajono ryšių skyriaus viršininkui.

20-24. Susirašinėjimas partizanų spaudos reikalais

Lietuvos Žalioji Rinktinė
Propagandos skyriaus Viršininkas
1947 m. rugpjūčio 19 d.
N.86

p.Lietuvos Žaliosios Rinktinės Vadui

Raportas

Į Tamstos raštą Nr.48 iš 1947 m. rugpjūčio mėn. 19 d. pranešu: mano žinioje randasi rašomoji mašinėlė, šapirografas, cheminės ir paprastos kalkės, rašomoji medžiaga. Numatoma gauti rotatoriui matricų.

*Banga**

Propagandos skyriaus v-kas

VIV

N.

1948 VI

Nr.

VIŠV

Dėl susidariusių aplinkybių, norėčiau, kad kaip nors greičiau atvyktumei, nes perimti "MO" Rj** ir susitinkant su RjV norėčiau, kad būtumei Tamsta ir OrgSKV.

Visą spaudą vežti pas OrgSKV ir jam išskirsčius vėl grįžti su dideliu kiekiu spaudos ir išsiuntinėti RjV susidaro nepatogumų, kuriems išvengti įsakau Ramunėlei sekančiai sutvarkyti: Kalno RjV paduoti 10 egz., "Trispalvės" 15, egz., Al[kos] 10 egz., pristatyti OrgSKV 35, o likusią pasiųsti man.

Su Lapu*** sutvarkiau ryšį, bet tik truputį buvo nemalonu išgirsti tokie žodžiai: "Tarp savęs jūs nesižinote, tai ką galite kitus informuoti". Pasirodo buvai viską sutvarkęs su juo, o aš nieko nežinojau.

Vytėnis**** norėjo būtinai susitikti, bet aš beveik basas ir toliau

* Kazimieras Motiekaitis.

** Mindaugo rajoną?

*** Petras Mečionis.

**** Nenustatytas.

vaikščioti negaliu.

Danutė* norėjo pas Tamstą vykti, bet aš liečiau parašyti laišką, kurį ir siunčiu kartu.

Daujotas** atvyks prie Zigmuko k.*** šių m. VII 7. Noriu, kad būtinai dalyvautumei pasikalbėjime, nes man vienam bus sunku susitvarkyti. Reikalai svarbūs.

Buvau susitikęs Strazdą, jis pažadėjo sutvarkyti ryši ir kartu su Daujotu būti pas Zigmuko k.

Jei gali sudaryti sau sąlygas, kad grįžtum tai būtų labai gerai.

Giria

VIV

Merguželei****

1948-ųjų metų liepos mėnesio 6 d. siunčiu pinigų sumoje 240 (du šimtus keturiasdešimt rublių). Siuntėjas

*Vijūnas******

VARJV*****

gauta 48.VII.9

48 VII 9

*Marsas******

Nr.14

VIŪKSKV*****

Prašau paskelbti laikraštelyje aukavusių***** pinigais: 1) Tiltinis 35 rb ir 2) Našlė 55 rb.

VARJV *Jurginas******

* Nenustatyta; partizanė-ryšininkė nuo Raseinių.

** Vytautas Česnakavičius-Valas.

*** Kaimo pavadinimas nenustatytas.

**** Šifruotas vadovybės pavadinimas.

***** Nenustatytas.

***** ? rajono vadas.

***** Nenustatytas.

***** Žaliosios rinktinės ūkio skyriaus viršininkui.

***** Aukotojas pasirinkdavo vienkartinį slapyvardį, kurį skelbdavo spaudoje. Tokiu būdu rėmėjas sužinodavo, kad jo auka neprapuolė ir atiteko pagal paskirtį.

***** ? rajono vadas Jurginas(sl.).

Prošau paskelbti
laikraščio lietuvių mokytojų
pinaigis 0 Siltinas 35 rb
2) Atsila 5.5 rb.

VARJY

Jurginas

VARJY

13 VII-9

Nr.15

MŪRIKY

Prisiunčiu tamstai var-
nario mokestį už 48 mėnesių
(50) penkiasdešimtis rb.

VARJY

Jurginas

VARJV

48 VII 9

Nr.15

gauta 48 VII 9

Marsas

VIŪRSKV

Prisiunčiu tamstai VARJ nario mokestį už 48 VII mėnesi 50 (penkias-
dešimtis) rb.

VARJV Jurginas

Balys Juknevičius

"ŽALIOSIOS" GIMIMAS IR ŽŪTIS

Ėjo 1944m. vasara. "Išlaisvintojai" traukėsi į vakarus, "išvaduootojai" artėjo iš rytų, Rozalimo apylinkės liko niekieno žemė. Ir tada miestelyje

pasirodė pirmieji būsimos rinktinės vyrai. Nedaug jų buvo. Vieni vilkėjo plechavičiųkų uniforma, kiti įvairių uniformų mišiniu. Ginklai, kaip ir uniformos, margi, tačiau tai buvo jau ginkluoti vyrai. Sunaikino visų įstaigų dokumentus, išdalijo žmonėms sandėliuose užsilykusį cukrų ir kitas prekes, palaikė tvarką.

Prieš pat pasirodant okupantams, vieni vyrai pasitraukė Liepojos link, kiti (Miknevičius-Bombonešis, buvęs baltaraištis, Korosas) ir keletas kitų kažkur dingo. Daugiausia liko kaimo jaunimas, buvę plechavičiųkai. Tai ir buvo "Žaliosios" rinktinės

□ Adolis Skačkauskas ir Balys Juknevičius
Karagandos srities Spasko lageryje. 1956 m.

užuomazga. Prasidėjo mažytės tautos didelė kova už laisvę. Tik niekas tada nežinojo, kad ji bus tokia kruvina ir daugumai paskutinė.

Pasirodė okupantai. Po pirmųjų linijų paplūdo NKVD daliniai – su po ištisus kaimus, gaudė jaunus vyrus ir varė į frontą. Tie, kurie spėjo pasprukti iš apsupimo, slėpėsi krūmuose, pamiškėse, daržinėse. Vieni iš jų taip ir liko slapstytis beginkliai, kiti prisidėjo prie ginkluotos kovos. Ta kova darėsi vis aršesnė. Sunku buvo partizanams – neturėjo įgūdžių, nebuvo vadovaujančio centro, apylinkes užplūdo įvairaus plauko plėšikai ir dezertyrai. Reikėjo užmegzti ryši tarp atskirų partizanų grupių, surasti ginklų, sudaryti kažkokią bendrą vadovybę, apraminti plėšikus. Pasirodė pirmieji sribai, atsirado pirmosios aukos.

Viena iš tokių aukų buvo Rozalimo gyventojas Bogužas, nušautas prie savo namų slenkščio. Nušautas šiaip sau, be jokios priežasties. Naujos laidos tarybinis seniūnas vienoje sodyboje aptiko besislapstantį buvusį baltaraištį Petrą Vaišvilą. Seniūnas buvo ginkluotas. Vaišvilą areštavo ir išvarė į valsčių, teisė, išgabeno į Vorkutą, iš kur šis nebegrižo. Netrukus "starastai" buvo įvykdyta mirties bausmė. (Jo pavardė berods buvo Savickas.) Nepasisėkė ir kitam seniūnui Steponavičiui. Jis buvo išitvirtinęs Maldžiūnų dvare ir tik dieną teišlisdavo iš tvirtovės. Kartą pamatė kieme nepažįstamus ginkluotus vyrus. Bėgo slėptis, ir buvo nušautas. Sudorojo jį Šeduvos sribai, kažko atvažiavę į Maldžiūnų kaimą. Gyveno kaime ir poros sribų šeimos. Buvo surengta pasala. Vienas sribas žuvo, o kitas – Račkauskas – pabėgo.

Artėjo žiema. Reikėjo pasirūpinti maistu, rūbais, prieglobsčiu. Be to, vyrai norėjo prieiti kalėdinės išpažinties ir duoti priesaiką. Medikonių k. ūkininkas Štaras gyveno pačioje pamiškėje. Sodyba apaugusi eglėmis, o jauja beveik miške. Medikonių ūkininkai: Kairys, Jurgis Dumšė, Devėnas parūpino maisto, Štaras iškūreno jaują, atvažiavo Rozalimo bažnyčios klebonas Juozas Matulevičius. Susirinko apie 70 vyrų. Katalikai suėjo į vidų, nekrikštai liko sargyboje. Sargybų patikrinimo metu paaikškėjo, kad vienas sargybinis (Podkovyrin?) pabėgęs. Vyrai spėjo pasitraukti į Šukionių-Vaigailių miškus, kunigas pabėgo. Jaują garnizonas sudegino. Ūkininkus areštavo ir teisė. Šiuo metu tarp gyvųjų nebėra nė vieno. Kunigą J. Matulevičių areštavo 1956m. Teisė tik už dokumentų klastojimą. Jis buvo pasikeitęs pavardę. Kalėjo Lietuvoje. Prieš keletą metų mirė Lapėse

(Kauno aps.).

1994 m. "Tremtinio" Nr.13 V.Vaitiekūnas rašo, kad "Žaliosios" rinktinės pavadinimas ir priesaika įforminta 1945 m. balandžio mėn. Aš nežinau, kada formaliai rinktinės pavadinimas buvo įformintas, bet priesaiką minėti partizanai davė anksčiau, dar 1944 m. Galbūt tik ne visi suspėjo.*

1945 m. pavasarį miestelio aikštėje buvo išniekintas pirmasis lietuvių kūnas. Tai buvo Miškadvario gyventojas Baika. Nebuvo jis partizanas. Neturėjo ginklo, neturėjo slapyvardžio. Kaip ir daugelis kitų, slapstėsi namuose nuo kariuomenės. Pamatęs garnizoną supant namus, bandė bėgti. Buvo sunkiai sužeistas, o paskui pribaigtas. Miestelio aikštėje prieš šventorių išniekintas. Ne partizanai buvo ir Petras Gaščiūnas su dviem savo draugais (pavardžių nepamenu). Vienas iš jų slapstėsi nuo kariuomenės, o kiti du nuėjo aplankyti. Vetrovo baudėjai apsupo kluoną, vaikus išvarė į kiemą. Artimųjų akyse įrėmę ginklus į galvas, sušaudė. Kaip ir Baika, buvo numesti miestelio aikštėje ir išniekinti. Baisu buvo žiūrėti į parako nuplikytus ir ištinusius veidus. O Petrui tuomet ėjo septynioliktieji... Šiuo metu Petro brolis monsinjoras Kazimieras Gaščiūnas eina aukštas pareigas Telšių kunigų seminarijoje.

1945 m. vasaros pradžioje (liepos 8d.) apie 70-80 partizanų užpuolė Rozalimo miestelį. Vadovavo kpt. Izidorius Pucevičius-Radvila. Partizanams suvėlavus nutraukti telefono ryšį, apsuptieji iškviėtė garnizoną iš Panevėžio. Prie Padubysio tilto, įvažiuojant į miestelį, įvyko susišaudymas. Pirmosios dvi karinės mašinos buvo tiesiog sukapotos, bet jėgos bu-

* Priesaikų istorija, matyt, yra tokia. 1944 m. pabaigoje partizanai galėjo prisiekti LLA priesaika, o 1945 m. pavasarį buvo sudaryta jau sava, rinktinės. Kadangi laisvės kovų pradžioje rinktinės veikė kaip mikroorganizacijos, todėl buvo būtinas visapusiškas juridinis įteisinimas – nuo priesaikos iki statutų. Analogija – LLA Didžiosios Kovos rinktinės Vanagų 1944 m. priesaika, šiek tiek besiskirianti nuo bendrosios LLA nustatytos formos. – *Red. pastaba.*

⇨ Partizanų grupė, veikusi Liaudiškių-Baisogalos-Šeduvos-Sidabravo apylinkėse. Pirmoje eilėje iš kairės: Sabeckis-Uosis, Povilas Medvaras-Dobilas, Dūda-Labutis. Antroje eilėje: Vytautas Motiekaitis-Papartis, Šemėžys-Dulkė, Simonaivičius-Varnas, Rulys, Vladas Rulys-Garbenius. Trečioje eilėje: Kazimieras Motiekaitis-Banga, neatpažintas, Savičius, Adolis Motiekaitis-Klevas.

vo per daug nelygios. Partizanai paryčiui atsitraukė. Šeši partizanai žuvo ir vienas sunkiai sužeistas. Šeši išniekinti kūnai buvo numesti miestelio aikštėje, prie jų atitemptas ir sužeistasis. Kad nedejuotų, kažkuris iš sričių sutrupino jam galvą, o smegenys ištiško ant atsilapojusio švarko. Septyni išniekinti kūnai ir ištaškyti smegenys! Tarp žuvusiųjų trys broliai Morkūnai, Jonas Jonaitis-Paukštė, Rušplaukis-Perkūnas. Kitų neprisimenu. Visvaldo "Žaliosios" istorijoje rašoma, kad rinktinė "nedideliais" nuostoliais pasitraukė (LKA, Nr.8). Aš nežinau, kaip pavadinti 10 proc. žuvusiųjų. Argi tai jau tokie nedideli nuostoliai? Ten pat rašoma, kad buvo nukauta virš 27 sričių. Tai netiesa. Tuo metu Rozalime galbūt iš viso nebuvo tiek sričių. Faktiškai nukauti tik 4 sričiai: Vytautas Budrys, Petras Petraitis, Žižas, ketvirto neprisimenu. Gatvėje nušauta (netyčia) Mykolaitytė, dingo vaistininkas. Vienas iš sričių buvo suimtas, bet, varant per kapines, pabėgo (nušautas vėliau). Kiek nukauta čekistų-kareivių, sunku pasakyti, bet iš tikro daug. Partizanai pasitraukė į Radvilonių, Liaudiškių-Mažulių miškus.

Niekas tuomet nežinojo, kad už poros mėnesių čia bus paguldytas ir "Žaliosios" vadas kpt. I.Pucevičius-Radvila. Paprasta kaimiška skranda, basos kojos, iškreiptos lūpos tartum paskutiniam šypsniui, tartum priekaištui. Kaip toje dainoje – "sriбокų daugybė, o tu vienas, vietoj rožių panertas purve". Užkastas buvo pelkėje, prie pat miestelio. Žmona sužinojo, kur užkastas jos vyras. Su artimu žmogumi atkasė vado palaikus ir išgabeno. Ir dar dabar Radvila ilsisi Radviliškio kapinėse, svetimame kaime, svetima pavarde prisidengęs.

1945 m. rugpjūčio 25 d. vadas kėlėsi iš vienos bazės į kitą. Kaip bebūtų keista, bet vadą lydėjo tik vienas palydovas. Jų kelionė ir maršrutas saugumui iš anksto buvo žinomi. Prie Rozalimo-Smilgių vieškelio buvo toks Mediniškių kaimas. Viena pusė kaimo priklausė Smilgių – kita pusė

✧ Partizanų grupė, veikusi Liaudiškių-Baisogalos-Šėduvos-Sidabravo apylinkėse. Pirmoje eilėje iš kairės, guli: A.Mingėla-Kęstutis, Pleckavičius, Jonas Skačkauskas-Jaunutis, Petras Mickus-Zubrys. Antroje eilėje: Mickus-Riešutas, Razgaitis, Juozas Skačkauskas-Strausas, J.Manšauskas-Valstietis. Trečioje eilėje stovi: Verbliugevičius-Žilvitis, Vladas Jurgaitis-Dagilis, Vacys Brazauskas-Vairas, Stepas Rymaitis-Strazdas, Jonas Rymaitis-Garnys, Kazys Laužikas-Briedis, Antanas Brazauskas-Žaibas, Pranas Gulbinas-Darius, Vincas Tarbūnas-Dagys

Rozalimo valsčiams. Šiame kaime, Stankūnų sodyboje, žmona ir dukros laukė vyro ir tėvo, o kitame gryčios gale partizanai laukė savo vado. Nepriejus apie pusę kilometro iki susitikimo vietos, vado laukė mirtis. Niekas neištarė "stok", niekas nepaklausė, kas eina. Pasala buvo neatsitiktinė, ir auka taip pat buvo neatsitiktinė. Į cilinę pasalą apskrities saugumo viršininkas nevažinėja. Kapitonas krito vietoje, palydovas pasitraukė nesužeistas. Laukiančių vado partizanų sargybinis girdėjo šūvius, suprato, kad įvyko nepataisoma nelaimė. Dar kiek pabuvę, partizanai pasitraukė, o ryte pasirodė sribai.

Išdavyste nieko nekaltinu, nežinau, kas išdavė, bet tai buvo išdavystė ir skaudus smūgis "Žaliajai". Dar tebėra gyvas žmogus, kuris sribus vežė į Rozalimą, prisimena, ką jie kalbėjo. Galbūt netoli tas laikas, kai apie šią žūtį bus papasakota plačiau. Matyt, apie šią kelionę žinojo daugiau žmonių negu reikėjo.

Buvo išdavysčių ir kitokių. Tie kaimo vaikinai tikriausiai ne visi būtų paėmę ginklą, jei jų į kovą nebūtų kvietę Tautos autoritetai. Šie vaikinai veik visi žuvo ar patys nusišovė, tuo tarpu dalis buvusių vadų pabėgo. Galbūt kai kuriems Lietuvos gynėjams moralinė vyresniųjų išdavystė buvo skaudesnė už fizinę. Jų nebėra, ir jie niekam nepasiskųs.

Tais pačiais metais žuvo ir daugiau partizanų. Birutės kaime, Šeduvos vls., žuvo partizanai Jonas ir Vladas Puodžiūnai iš Šalaikonių k.

1945 12 31 Rozalimo vls., Plaučiškių k., grupė partizanų laukė atvykstant antrojo būrio. Pamatę atvykstančius, sargybiniai nutarė juos pagąsdinti. Pasigirdo rusiškas "stok, kas eina". Atsakymas buvo lietuviškas – du partizanai žuvo nuo savųjų rankos. Abu plaučiškiečiai: Dominykas Montvilas-Pilėnas ir Vytautas Merkelis-Maželis. Dėl jų palaidojimo yra dvi versijos. Pirmoji – partizanai buvo nuvežti maždaug už 20 km ir palaidoti Radvilonių miške 21-ame kvartale, Grigaliūno ūkio teritorijoje. Dabar šios vietos nebeatranda. Antroji versija – partizanai buvo palaidoti Plaučiškių k. senose kapinaitėse, nes toli vežti buvo pavojinga. Nežinau, kuri versija yra teisinga.

Žūtyis ir išdavystės lydėjo ir 1946 metus. Aukštalkų k. pas Kizevičius buvo apsupta Vlado Masilaičio-Kerpės grupė, kuri laikėsi Užuožerių, Karčiamų, Garžionių, Aukštalkų apylinkėse. Grupei priklausė trys broliai Godeliai, Misius-Dragūnas, V. Masilaitis-Kerpė, Simonavičius-Ba-

□ Dominykas Mantvilas-Pilėnas

□ Izidorius Pucevičius. 1923m.

□ Petras Mickus-Zubrys, Bronius Burnys-Mauras ir Vladas Jurgaitis-Dagilis prie savo bunkerio Kamariškėse (pas Janutę Barkauskaitę). 1947 m.

☐ Vladas Puodžiūnas

☐ Jonas Puodžiūnas

☐ Alfonsas Puodžiūnas-Kiaunė

Broliai Jonas (g. 1916 m.) ir Vladas (g. 1925 m.) iš Šilaikonių k., Šeduvos vls. žuvo 1945 09 14 Navagrudsko sodyboje Birutės k., Šeduvos vls.

Alfonsas (g. 1921 m.) partizanas nuo 1944 m., garsėjo kaip naršus kovotojas ir puikus dainininkas. 1947 m. spalio mėn. žuvo kartu su Žaliosios rinktinės vadu J. Skačkaušku-Strausu Birutės k. Plungės sodyboje

landis ir Vincas Tarbūnas-Dagys. Visi Kerpės vyrai, išskyrus Dagį, žuvo. Netoli Stačiūnų žuvo Klemas Jaraminas-Špokas ir Šlėga(sl.). Rozalimo vls., Brijagalos k., agronomo Adolio Skačkausko sodyboje, bunkeryje po spinta, slėpėsi pats A.Skačkauskas ir partizanas Laimutis(sl.). Bunkerį kažkas išdavė. Kareiviai pravėrė spintos duris ir įmetė granatą. Laimutis buvo sprogimo sudraskytas ir išniekintas miestelio aikštėje. A.Skačkauskui buvo nutraukta ranka. Bausmę atliko Karagandos srities Spasko invalidų lageryje. Mirė Lietuvoje, palaidotas Radviliškio kapinėse.

Tais pačiais metais, berods kovo pradžioje, nelaimė įvyko Rozalimo vls. Litkūnų k. Ten buvo išduoti ir suimti keturi partizanai. Tarp jų du broliai Ferensai, Rimas Savickas. Šiuo metu tarp gyvųjų nebėra nė vieno. Kiek vėliau buvo suimtas buvęs Rozalimo gyventojas Vytautas Ūselis (vokiečių laikais dėvėjo juodą uniformą).

Metams bėgant vis labiau retėjo partizanų gretos – atsirado smogikai, kurie veikė partizanų vardu, pradėjo kiršinti žmones, su MGB pradėjo bendrauti atskiri rėmėjai-ryšininkai. Nuolatinės pasalos. 1947 m. vasarą dalis "Žaliosios" vyrų apsistojo poilsui Baisogalos vls., Vabalių k. Buvo išduoti. Besiverždami iš apsupimo, žuvo Uosis(sl.), Beržinis(sl.), Vanagėlis(sl.), Dulkė(sl.). Prasiveržė tik Vladas Jurgaitis-Dagilis ir Albertas Bernotas-Maiskis. Dagilis tvirtino, kad apie partizanų apsilankymą težinojo tik šeimininkų dukros Jarašiūnaitės. Likus pusvalandžiui iki puolimo pradžios, šeimininkai išvažiavo į Baisogalą. Išbėgęs iš apsupimo Maiskis apsistojo Gražionių k. Tais pačiais metais jį atpažino į šias apylinkes atsibastę Rozalimo sribai ir nušovė. Buvo nuvežtas į Rozalimą. Nežinia kur užkastas. 1947 m. rudenio p netoli Amalijos kryžkelės, Birutės kaime, Juozas Skačkauskas-Strausas, laikinai ėjęs "Žaliosios" vado pareigas, su keliais savo vyrais buvo apsuptas. Strausas buvo sužeistas ir nusišovė, Alfonsas Puodžiūnas-Kiaunė žuvo, kiti pasitraukė. Buvęs partizanas Vladas Vyšniūnas-Aušrelė tvirtina, kad Strausą 1961 m. matęs Rozalime gyvą. Nebent buvo du Strausai, nes vienas tikrai žuvo.

Rozalimo-Smilgių sankirtoje veikė Kazimiero Tamašausko-Kovo grupė. 1947 m. įsigijo tarybinius dokumentus ir pora metų laisvai gyveno. Vieni mokytojavo, kiti glaudėsi prie bažnyčios ir t.t. K.Tamašauskas laikėsi pas brolių kunigą Leonardą. 1949 m. visi buvo surinkti, tarp jų ir brolis kunigas. Bausmę atliko Džekkazgano lageriuose.

□ Stasys Banilis-Smidras ir Stepas Vaišvila-Uodas

Po Vabalių išdavystės 1947 m. trys "Žaliosios" partizanai – Petras Mickus-Zubrys, Bronius Burnys-Mauras ir Vladas Jurgaitis-Dagilis apsistojo Baisogalos vls., Kamariškėse. Petras Mickus pasipriešinimo pradžioje laikėsi Mažuolių miške. Gyveno drauge su Juozu Paliūnu-Rytu, Juozu Mingėla-Vilku (taip rašoma paminklinėje lentoje prie buvusio bunkerio Mažuolių miške).

Zubrys žuvo 1948 m. Radvilonių miške. Kartu žuvo Pranas Paluckas-Kadagys, Algis Gabenis-Puodas, Aleksas Gabenis-Puodukas, Brazas-Klebonas, Vale-

rijonas Umbrasas. Iš apsupimo prasiveržė Razgaitis-Sauleka, Juozas Kudaba-Ilgūnas ir Julija Pukytė-Širšė. Leonas Čelutkos-Nemunėlio tvirtinimu, grupę išdavė eigulys, tuo metu gyvenęs Juodupio k., Radviliškio vls. Kautynėse netoli Baisogalos žuvo Adolis Motickaitis-Klevas ir Dūda-Labutis. Partizanai juos paslėpė, vėliau palaidojo Sidabravo miškuose. Partizanai, kurie dalyvavo perlaidojime, žuvo, miškų takai užžėlė. Niekas nebežino, kur ilsisi Klevas ir Labutis.

Įvairiu metu Baisogalos-Radviliškio apylinkėse už Lietuvos laisvę žuvo penki broliai ir jų tėvas Motickaičiai: Vytautas-Papartis, Adolis-Klevas, Aleksas-Lašas, Kazimieras-Banga, jauniausias – Leonas – be slapyvardžio. Mirties valandą jam tebuvo 14 pavasarių. Tėvas 1945 m. išvežtas į Ko-

miją mirė. Šiandien tėra likusi viena sesuo Vanda ir jos skausmas. Mažai kas užgina, mažai kas aplanko. Gražino valdžia žemelę, sodriai brolių kraują palietą. Norėtusi ją išlaikyti, bet nėra kuo ją įdirbti.

Radviliškyje tebegyvena seserys Petrė ir Adelė Stasiliūnaitės, kurios anais metais išdavė Papartį. Nors seserys kiekvieną dieną eina į bažnyčią, bet rankos tebėra kruvinos. Duok Dieve, kad pas Dievą taip pat nebūtų senaties termino. Stribas, kuris nušovė Papartį, taip pat gyvena Radviliškyje. Tais "gerais laikais", susitikęs Paparčio seserį Vandą su pasigardžiovimu pasakodavo, kaip šaudė Paparčiui į pilvą tol, kol žarnos išlindo.

Antras iš Kamariškių slėptuvės – Bronius Burnys-Mauras iš Radviliškio žuvo Legečių miškuose. Vladas Jurgaitis-Dagilis iš Linelių k., Rozalimo vls., su ginklu rankoje nuo 1941 m. Vokiečių okupacijos metu taip pat buvo persekiojamas. Su broliu Vytautu kalėjo Kauno gestape. Vytautas žuvo, Vladas grįžo. 1944 m. jau partizanas. Tai vienas iš nedaugelio per ketverius metus nepakeitęs slapyvardžio. Neapsakomai drąsus. Rinktinėje buvo rikiuotės skyriaus viršininku. Ne kartą dalyvavo kautynėse. Rūbai sukapoti, o pats sveikas. Kartas nuo karto aplankydavo Vagailių miškuose Damiausko-Kęstučio gru-

□ Kazytė Lauciūtė-Butkuvienė ir Julija Pukytė-Širšė. 1955 m., Mordovija

pę. Grįžę girdavosi, jog buvę "Baltuosiuose rūmuose". 1948 m. Dagilis gavo užduotį Vilniaus katedroje sutartu laiku susitikti su ryšininke Ramune(sl.). Netoli katedros susitiko Rozalimo aktyvistą Plungę ir buvo išduotas. Ryšininkę perspėjo, pats pateko į MGB rūsius. Nieko neišdavė. Netgi Kamariškių bunkeris liko neišaiškintas. Katorgos jungą tempė Kolymoje. Paskutiniu laiku gyveno Kaune, be sveikatos ir be apdovanojimų. Mirė 1994 06 22. Palaidotas Karmėlavos kapinėse.

1948 m. vasario mėn. Rozalimo vls., Pacėrių k., žuvo Aukštalkų partizanas Bronius Kižauskas-Kotas ir Dervelių vaikinai Vincas Jonaitis-Dobilas. Kadangi rogėse nebuvo vietos, partizanus pririšo prie rogių ir tempė iki miestelio. Stribas, nušovęs partizaną, turėjo teisę pasiimti jo

ginklą. Iš to buvo galima spręsti, kas "dienos didvyris".

Tuo pačiu laiku netoli Amalijos kryžkelės kautynėse su stribais buvo sunkiai sužeisti būrio kulkosvaidininkai Ignas Kurliandskas-Mėnulis iš Rozalimo vls., Jamantonių k. ir Jonas Skačkauskas-Jaunutis. Sužeistą Mėnulį išnešė Petras Mečionis-Lapas. Mėnulis išgijo, bet liko invalidas ir aktyvioje kovoje nebedalyvavo. Sumintas 1950 ar 1951 m. Tolimesnis likimas nežinomas. Jaunutį taip pat dar gyvą stribai nuvežė į Šeduvą. Jam tada dar nebuvo ir 20

□ Paminklinė lenta prie bunkerio Mažuolių miške

metų. Nickas nesuteikė medicininės pagalbos. Miręs buvo pasodintas prie parduotuvės sandėlio sienos.

Tais pačiais 1948 m. netoli Amalijos, Birutės kaime, Navagrudskių sodyboje, buvo apsuptas Verbliugevičius-Žilvytis. Sunaikinęs dokumentus, Žilvytis susisprogdino. Buvusi "Žaliosios" ryšininkė tvirtino, kad Žilvytį išdavė Juozas Uogintas. Raginėnų k. buvo suimta ryšininkė Barbora Urbaitytė. Ji išdavė apie 100 žmonių. Kai nebeturėjo ką išdavinėti, jai pačiai 15 metų atseikėjo. Grįžusi iš lagerio Raginėnuose nebepasirodė.

Janutė Kižauskaitė-Nijolė, eidama į susitikimą, pateko į pasalą. Bandydama pabėgti, žuvo. Jos brolis Antanas-Kominternas žuvo Vismantų k., Radviliškio vls.

1948 m. į rinktinę atvyko Rudžionis-Čemberlenas, Radviliškio gyventojas. Rekomendavo jį Minelgų šeima ir Leonas Gylys-Agnieška. Vokiečių okupacijos metu Rudžionis dirbo Radviliškio geležinkelio policijoje. 1947 m. įsidarbino Radviliškyje NKVD vairuotoju. Tikriausiai jau tada buvo išgama. Būdamas vairuotoju "padėjo" pabėgti partizanui Šliandariui. Tarp partizanų tapo "savu", sudarė savo atskirą grupę, į kurią įėjo pats Rudžionis-Čemberlenas, Monika Mingėlaitė-Gražina, Jonas Manšauskas-Valstietis, Liudvikas Buivys-Karvelis, Teodoras Morkus-Sakalas.

□ Vladas Jurgaitis-Dagilis ir Genutė Žvygaitytė

□ Janutė Kižauskaitė-Nijolė iš Aukštalkų. Žuvusi 1948 m. prie Miškadvario. Kitoje pusėje nuotraukos buvo užrašyta: "Petriuk! Prisimink nors kada šį neaiškų atvaizdą. Jonė". 1947 07 22

tas į mišką ir nušautas Adolis Žvygaitis. Po metų jo kūnas buvo surastas ir palaidotas Kriaukėnų kapeliuose. Tai buvo "Žaliosios" fotografas, dainininkas, draugas. Tarytum nujausdamas savo likimą, labai mėgo dainą... "Kada jie išlėsos po žygio nakties, vienas iš jų tarpo išdavikas rados, – žuvo bernužėliai pavergtos šalies". Oficialiai Žvygaitis nebuvo partizanas, bet daugiau gyveno miške. Truputį vėliau Čemberlenas Jasaičių miške su savo sėbrais išprievartavo merginą ir pasmaugė. Dar vieną šurpų nusikaltimą aprašė N.Gaškaitė. Čemberlenas dviese su Chamantausku išsivedė Rozalimo vls., Dulkiškių k. vaikina Vaelovą Dveilį ir labai žiau-

Laikėsi Legėčiuose, Mataičio sodyboje. 1949 03 19 partizanai žuvo. Liko tik Čemberlenas. Manoma, kad jis suprato, jog yra iššifruotas: partizanus nušovė, iškviėtė rusus ir imitavo kautynes, nes į rytą pasigirdo šaudymas, visur vien čekistai. Į kompaniją pasikviėtė tokius, kaip jis pats "arus", "kelmus", "matrosus", ir prasidėjo "Žaliosios" naikinimas. Per ryšininkus pasikviėtė Rymaičio-Strazdo grupę ir ją sunaikino. Žuvo Apolonija Vaičiulienė-Pušaitė, Alfonsas Mikšys-Laisvė, Zenonas Jakimavičius-Putinas, ryšininkas Antanas Valys-Algis. Vėliau buvo išvilio-

riai kankino tol, kol šis išprotėjo. Vėliau pribaižė ir užkasė. Ir tai tik jo nusikaltimų atskiri epizodai. Manoma, kad Rudžionis tebėra gyvas.

1949 01 25 Padauguvenės k., Smilgių vls., buvo apsupta Petro Masi-
laičio-Virpšos grupė. Ilgai priešinosi partizanai, ilgai kovojo, bet jėga nu-
galėjo. Visi žuvo. Tai Antanas Brazauskas-Žaibas, Onutė Brazauskaitė-
Vaikutis, Petras Paluckas-Žukas iš Šnikonių k., Juozas Montvila iš Šalai-
konių k., Kazys Venslova iš Raginėnų, Baltramijūnas iš Jabutonių k. ir
pats Virpša iš Sedūnų k. Išniekinti buvo Šeduvos miestelyje. Žmonės
sužinojo, kur išniekinti kūnai buvo užkasti, tiksliai nustatė vietą. Pra-
sidėjus Atgimimui, buvo palaidoti Šeduvos naujose kapinėse. Dar vienas
– Vaclovas Brazauskas-
Vairas žuvo Ari-
maičiuose, perlaidotas
Radviliškio kapinėse.
Sesuo Jadvyga dienas
leido Gulago salyne, o
likusi paskutinė – ste-
pių platybės matavo.
Kitas to paties kamie-
no Brazauskas "vargo"
CK.

1949 m. vasario 22
d. Jasaičių k. buvo ap-
supta Jono Bulzgio-
Klevo grupė. Kautynės
truko pusę dienos.
Žuvo Petras Mečionis-
Lapas iš Draumėnų k.
Apie nukautus sribus
ir čekistus nekalbu –
daug. Iš apsupimo išsi-
veržė Klevas, Stepas
Vaišvila-Uodas iš Line-
lių k., Antanas Samuo-
lis-Druteika ir Leonas

□ Apolonija Vaičiulienė Pušaitė, Povilukas. Žuvo
1949 m. Mažaičių miške

Čelutka-Nemunėlis. Druteika ir Klevas buvo sužeisti.

1949 m. gegužės mėn. Preičiūnų k., Pakruojo vls., Glebo kluone, buvo apsupti keturi "Žaliosios" partizanai: Leonas Areima-Tarzanas iš Jamantonių k., Adolis Nauronis, Švilpaitė ir Stoškus(?). Prasiveržti buvo neįmanoma. Neišsiveržė ir šie partizanai. Kovojo iki galo ir žuvo ugnyje. Stribai terado tik suanglėjusius lavonus. Ilgai negalėjo nustatyti, kas gi ten žuvo.

Šiurpi išdavystė įvyko 1949 m. spalio mėn. Mažaičių miške, Radviliškio rajone. Partizanus išdavė žuvusio draugo Stankaus-Tigro sesuo Emilija. Ji visą laiką buvo partizanų globėja, šelpė, nuolat palaikė ryšį. Matyt, vieną kartą į jos "dūšią" saugumas surado kelią. Būryje buvo 8 parti-

□ Vacys Brazauskas-Vairas

zanai ir dvi merginos. Partizanų stovykla buvo apsupta keliais žiedais ir netikėtai paleista ugnis. Žuvo Antanas Samuolis-Druteika ir Alfonsas Samsonas-Karpis. Kautynių metu žuvo dar trys partizanai – Vincas Tarbūnas-Dagys, Stepas Vaišvila-Uodas, Bolesas Sabekis-Uosis. Emilija Gegeckaitė buvo sužeista ir suimta. Prasiveržė Jonas Bulzgys-Klevas, Stasys Banilis-Smidras, sužeistas Leonas Čelutka-Nemunėlis, kuris išvedė partizane Daną, atvykusią nuo Raseinių. Dana gydėsi Preičiūnų k. pas Venslovus. Vėliau buvo su-

imta. Tardoma Šiaulių saugumo rūsiuose ir Šiaulių kalėjime. Toli-mesnio likimo nežinau.

Vietoj sunaikintos Kęstučio grupės Lygumų, Pakruojo, Linkuvos ruože laikėsi Antano Miškūno-Žirnio būrys. Būriui priklausė trys broliai Trinkos, Vladas Vaitiekūnas-Paleckis, jo brolis Balandis, Morkūnas-Gegužis. Vienas Trinka žuvo 1949 m. spalio mėn. Pakruojo vls., Paškečių k., antrasis Trinka buvo suimtas. Po ilgos katorgos grįžo į Lietuvą. Atidavęs viską Tėvynei, pats mirė senelių prieglaudoje. Palaidotas Šiaulių miesto Gin-

□ Onutė Brazauskaitė-Vaikutis

kūnų kapinėse. Trečiojo Trinkos likimo nežinau. Nebesvetingi partizanams pasidarė Lietuvos miškai. Likęs būrys susirado "gerą draugelį", kuris parūpino ir "tikrus" dokumentus. 1949 m. spalio mėn. partizanai "pasiskolino" Impolių tarybinio ūkio kasą ir išvažiavo į Kauną. Nuo pirmos minutės buvo saugumo akiratyje. Nepasiekę Kauno, kaip "spekulantai" buvo suimti ir perduoti Šiaulių saugumui. Nepaprastai žiauriai buvo kanKinami. Trys iš keturių buvo nuteisti mirties bausme. Buvo suimta ir daugiau žmonių.

Išsiveržę iš Mažaičių miško apsupimo Klevas, Smidras ir sužeistas Nemunėlis rado prieglobstį Miškadvario k. vargingoje Tribulų šeimoje – 7 vaikai ir motina, tačiau savo meilės ji nepagailėjo ir partizanams. Mylėjo

ir maitino kaip savuosius vaikus. Truputį pasveikęs su užduotimi Nemunėlis nuvyko į Šumskių sodybą Valainių k. Sodyba buvo sekama ir partizanas vėl pateko į pasalą. Per sodybos šeimnininkę buvo pareikalauta pasiduoti. Nemunėliui atsisakius, per langą buvo įmesta granata, bet jis liko sveikas. Paguldęs vieną iš užpuolikų, puolė į lauką ir besitraukdamas dar kartą buvo sužeistas. Ir sužeistam pasisekė ištrūkti. Ir vėl jį priglaudė Lietuvos Motina. Jos jau nebėra gyvos, bet Jai reikėtų pastatyti gražiausią paminklą. Dėl svetimų žmonių rizikavo savo ir savo vaikų gyvybėmis, tačiau vargu ar kas Ją prisimins. Nemunėlis buvo netekęs daug kraujo, reikėjo medicininės pagalbos. Likę gyvi draugai Smidras ir Klevas išėjo ieškoti vaistų, tačiau surado mirtį. Preičiūnų k., Venslovų sodyboje,

□ Antanas Brazauskas-Žaibas

1949 m. gruodžio mėn. buvo apsupti. Ugnyje žuvo Smidras ir Liuda Venslovaitė. Dūmais prisidengęs Klevas bandė trauktis, bet žuvo. Nemunėlis nebesulaukė savo paskutiniųjų draugų. Liko vienas su savo žaizdom ir bendra kova.

Nemunėlis į rinktinę atėjo 1948 m. gegužės mėn. po pavykusio pabėgimo iš tremimo. Davė priesaiką ir buvo paskirtas į Virpšos būrį, vėliau prisijungė prie Klevo grupės. Kovojo, kol liko vienas. Čemberlenas žinojo, kad Nemunėlis dar gyvas ir labai norėjo jį sunaikin-

□ 1949 m. žuvusiųjų iš Virpšos grupės partizanų palaikai (tarp jų antri iš dešinės – Onutės Brazauskaitės)

□ Pirmoje eilėje, sėdi: Ignas Kurlianskas-Mėnulis – kiti nežinomi. Stovi: Vladas Jurgaitis-Dagilis, Leonas Areima-Tarzanas, nežinomas, Janina Kižauskaitė-Nijolė, Jonaitis-Dobilas, nežinomas

ti. Tačiau mažai kas bežinojo, kur laikosi partizanas, o tie, kurie žinojo – tylėjo. Surinko rinktinės archyvą ir jį paslėpė. 1992 m. archyvas buvo surastas ir atkastas. Apie 90 proc. dokumentų geroje būklėje. 1951 m. geri žmonės parūpino dokumentus svetima pavarde, ir didvyris partizanas, atsisveikinęs su savo žuvusiais draugais, iškeliavo kur akys veda, kur kojos neša. Laimingai pasiekė Kaliningrado sritį, įsidarbino. 1965 m. buvo išaiškintas ir suimtas. Po ilgų ir sunkių tardymų paleistas. Susigražino savo pavardę. Dabar gyvena Šilutės rajone, be sveikatos ir be lengvatų.

□ Jonas Bulzgys-Klevas iš Aukštakų, karininkas (partizanų ltn.)

Kitoje Rozalimo valsčiaus pusėje, Litkūnų apylinkėse, nė su kuo nepalaikydami ryšio, slapstėsi penki partizanai, vienokiu ar kitokiu būdu išvengę Čemberleno išdavystės ar kulkos. 1950-1951 m. žiemą susidarė dvi grupės. Vienai iš jų vadovavo Jonas Rymaitis-Garnys, kitai – Razgaitis-Sauleka. Garnio grupei priklausė Vincas Butkus ir Vaclovas Šukys-Berželis. Visi trys apsigyveno Šukių sodyboje. Dėl išdavystės buvo surastas bunkeris Šukių sodyboje, paimti gyvi visi trys partizanai. Kažkuris iš jų prasitarė, kur apsistojo Sauleka ir Širšė. Visi buvo areštuoti 1951 m. kovo mėn. I.K.A. Nr. 8 rašoma, kad visi šie partizanai sušaudyti. Kiek žinau, Širšė dar gyva. Šiuo metu gyvena Radviliškio raj., Radvilonių k.,

tik kurčia. Kitus sušaudė.

Tai jau buvo rinktinės mirtis, nors 1964 m. Pakruojo rajono laikraštis "Auksinė Varpa" rašė, kad paskutinis partizanas nusišovė Draumėnų miške 1954 m.

Radviliškio mieste buvo išniekinti 75 partizanai – perlaidota 23, Šeduvos kapinėse iškaltos 62 partizanų pavardės – perlaidota 22. Rozalime iš 42 perlaidota tik 8. Kiti ilsisi pelkėse ar po asfalto danga ir laukia savo dienos. Kada ji ateis?

Kas liko iš "Žaliosios" rinktinės – tegul ilsisi ramybėje!

Rašydamas nesinaudojau archyvine medžiaga, nesustojau ties atskiromis kautynėmis, neminėjau stambesnių įvykių. Apie juos ir taip daug rašyta. Aš tik dar kartą norėjau priminti tuos, kurie gyveno, už laisvę kovojo ir žuvo laisvi. Parašiau tik tai, ką pats prisiminiau, ką papasakojo dar gyvi tų įvykių dalyviai. Viskas buvo prieš 50 metų. Kas prisiminsit tiksliau – pataisykit. Ačiū tiems, kurie padėjo prikelti iš užmaršties vieną ar kitą partizaną. Tai buvusi ryšininkė Kazytė Lauciūtė-Butkuvienė, Aleksytė Skačkauskaitė-Kudzevičienė, Vandutė Motiekaitytė-Steponavičienė, Radvilos dukra Aldona, A+A Vladas Jurgaitis-Dagi-

□ Leonas Čelutka-Nemunėlis ir Petras Mečionis-Lapas

lis, Leonas Čelutka-Nemunėlis, Onutė ir Vincas Venslovas.

Noriu trumpam priminti ir tuos, kurie ruošė pasalas, šaudė ar trėmė į Sibirą, Paminėsiu kai kuriuos Rozalimo sribus. Dalis jų nebuvo praradę žmoniškumo jausmo. Progai pasitaikius, atsisakė "garbingos" tarnybos ir toliau ramiai gyveno. Iš tokių paminėtinas Juška, broliai Budriai. Vienas iš Budrių žuvo Rozalimo užpuolimo metu, kiti du Stasys ir Vladas išsikėlė į kaimą. Vienas mirė džiova, kitas galbūt ir šiandien gyvena. Stribo Baltramijūno šeima gyveno Bunčių k. Už teisę lankyti šeimą Baltramijūnas partizanams atnešdavo šovinių, suteikdavo kitokių žinių. Budrys, Petraitis, Čižas, Laurinaitis, Grigaliūnas nukauti. Danauskas ir Vaitiekūnas tu-

□ Vincas Jonaitis-Dobilas, Stepas Vaišvila-Uodas (ar Stoškus) ir Petras Mečionis-Lapas

rėjo ir antraciles pareigas – buvo NKVD samdomi liudytojai. Taip 1950 m. "liudijo", jog girdėjo, kaip Rozalimo klebonas Leopoldas Pratkėlis kalbėjo "prieš valdžią". Klebonas buvo nuteistas kaip "liaudies priešininkas". Grįžo 1956 m. Mirė Linkuvoje. Stribas Čirvinskas kažkuo nusikalto valdžiai, nes 1948 05 buvo nuginkluotas ir įsodintas į ešeloną, kuris riedėjo Igarkos link. Karininkai iš sribų buvo Stepas Mockus, Pusvaškis, Jefirovas, Filimonovas. Pastarieji du buvo vedę lietuvaites. Galbūt ir dabar Lietuvoje gyvena. Šiaip dauguma sribų seniai po

□ Paminklinę lentą prie Petrėčių namo atidengia buvusios partizanų ryšininkės seserys Teresė Mikniūtė-Grigaliūnienė ir Julija Mikniūtė-Petrėnienė. Pirmas iš dešinės stovi Leonas Čelutka

velėna.

1948 m. gegužės mėn drauge su kitomis šeimomis buvo tremiama Dulkiškių k. Montvilų šeima – motina, dvi dukros ir sūnus. Sūnus Stasys bandė bėgti. Buvo mirtinai sužeistas. Ir sužeidė jį tie patys lietuviai, su kuriais kartu augo. Motinai su sūnumi neleido atsisveikinti. Ar galėtų kas suprasti motinos skausmą!?

1949 m. kovo mėn. buvo tremiama Medikonių Jaraminų šeima. Niekur nebėgo Jaraminas, kelionci jau buvo pasiruošęs, tačiau jis turėjo pilną burną auksinių dantų. Jaraminas buvo nušautas "bandant pabėgti".

Neišvengė klaidų ir partizanai, ypač kai nutrūko ryšys su keliais būriais. 1947 m. kažkas paskundė partizanams, kad Maldžiūnų k. gyvenančios seserys Marytė ir Agota Petronaitytės dirba saugumui. Vieną vakarą buvo išvestos už kaimo ir sušaudytos (viena liko gyva). Vargais negalais nusigavo iki miestelio. Prasidėjo suėmimai. Atrodo, kad nekaltai buvo sušaudyti miestelio gyventojai – vyras ir žmona Tipikai.

APIE TĖVĄ

Pasakoja **Aldona Pucevičiūtė**

Kapitono Izidoriaus Pucevičiaus kūnas buvo užkastas Rozalimo durpyne. Maldininkė moterėlė iš Rozalimo parodė tą vietą jo žmonai, mano mamai Stasei Pucevičienei. Ant supilto kauburėlio moterėlė kasmet per Visų Šventųjų dieną ir Vėlinės uždegdavo žvakelę.

Bėgo metai. Pelkę ėmė melioruoti. Žmona pasirūpino perkelti vyro

□ Kpt. Izidorius Pucevičius su mama ir žmona

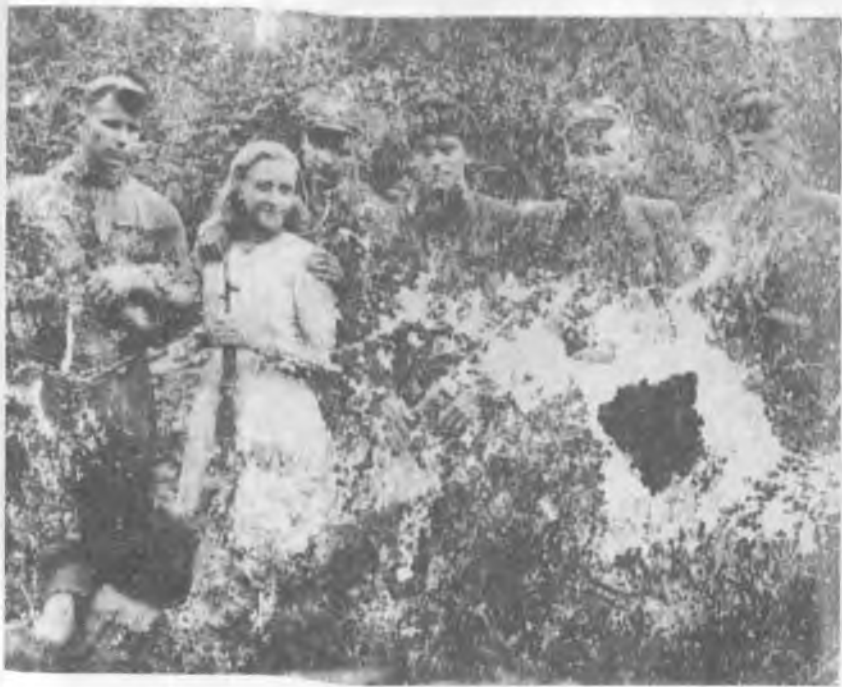
palaikus. Vieną naktį su mamos seserėčios vyru Algiu Korsaku iškasė palaikus ir motociklu pervežė į Radviliškio miesto Laukų gyvenvietę. Jie buvo užkasti Bronės ir Stasio Miknevičių sodyboje po kryžiumi prie namo. 1975 metais, mirus Kaziui Baltrušaičiui iš Sadūnų, susitarus su artimaisiais, laidotuvių rytą, niekam nematant, J. Pucevičiaus palaikai buvo įdėti į duobę. Jie ir dabar tenai.

Leonas Gylys – Stasės Pucevičienės brolis. Gylių ir Rudžionių šeimos gyveno Radviliškyje, kaimynystėje, vaikai kartu žaisdavo pievoje

futbolą, taigi vienas kitą gerai pažinojo.

Po tėvo žūties su mama turėjome slapstytis. Vieną vakarą būnant pas Užuožerių Plunges, užėjo partizanai. Būryje buvo Rudžionis. Jis primygtinai siūlė mamai pasą. Mama atsisakė pasiūlymo. Išėjus partizanams, tą patį vakarą mama pervedė mus į kitą vietą. Ryte Plungės sodyba buvo stribų apsupta.

1949 m. sausio 27 d. Leonas Gyls keliavo šešiese su kitais partizanais iš vienos vietos į kitą. Visi buvo nušauti. Maršrutą žinojo Rudžionis, kuris vėliau buvo Šiaulių saugumo viršininkas (karinis komisaras ?). Dabar ramiai gyvena Vilniuje...

□ Žaliosios rinktinės prisikėlimas. Atkasami partizanų palaikai Seduvos apylinkėse

□ Perlaidojami žuvę partizanai. Šeduva, 1990 06 17

Baisagalos-Radviliškio apylinkių "Žaliosios" rinktinės partizanai

El. Vardas, pavardė Nr.	Slapyvardis	Gyvenamoji vieta	Žuvimo/ suėmimo data	vieta	Pastabos
1. Leonas Areima	Tarzanas	Jamantoniai	1949	Preičiūnai	Sudegė
2. Stasys Banilis	Smidras	Auštalkai	1949	"	"
3. Baltramijūnas		Jabutoniai	1949 01 25	Padaugyvenė	Perlaidotas Šeduvoje
4. Antanas Brazauskas	Žaibas	Paberžiai	1949 01 25	"	"
5. Onutė Brazauskaitė	Vaikutis	"	1949 01 25	"	"
6. Vaclovas Brazauskas	Vairas	"	1949	Armaičiai	Perlaidotas Radviliškio kapinėse
7. Albertas Bernotas	Maiskis	Maldžiūnai	1947	Aukštalkai	Nežinoma
8. Jonas Bulzys	Klevas	Aukštalkai	1949	Preičiūnai	Sudegė
9. Bronius Burnys	Mauras	Radviliškis		Legečiai	
10. Liudvikas Buivys	Karvelis		1949	"	
11. Vincas Butkus			1951 03		Paintas gyvas ir sušaudytas
12. Dūda	Labutis	Avyžiškės		Baisogala	Palaidotas Sidabravo miške
13. Leonas Čelutka	Nemunėlis	Šeduvo vls.			Gyvas
14. Kazys Čepulis	Plienas		1947		
15. Godelis			1946	Auštalkai	Nežinoma
16. Godelis			1946	"	"

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Slapyvardis	Gyvenamoji vieta		Žuvimo/ suėmimo data		Pastabos
17.	Algis Gabenis	Puodas			1948	Radviloniai	
18.	Aleksas Gabenis	Puodelis			1948	"	
19.	Leonas Gytys	Agniška	Radviliškis				Perlaidotas Radviliškio kapinėse
20.	Godelis				1946	"	"
21.	Pranas Gulbinas	Darius			1951	"	Suimtas ir sušaudytas
22.	Juozas Kudaba	Ilgūnas			1951	"	Suimtas ir sušaudytas
23.	Jonas Jonaitis	Paukštė			1945	Rozalimas	Perlaidotas Rozalimo kapinėse
24.	Vincas Jonaitis	Dobilas	Derveliai		1948	Paežeriai	Nežinoma
25.	Vladas Jurgaitis	Dagilis	Lindeliai				Mirė 1994 06 Kaune, palaidotas Karmėlavos kapinėse
26.	Janina Kižauskaitė	Nijolė	Aukštalkai		1948	Miškadvarys	Nežinoma
27.	Klemas Jaraminas	Špokas			1946	Skačiūnai	
28.	Antanas Kižauskas	Kominternas	Aukštalkai			Nežinoma	
			Vismantai				
29.	Bronius Kižauskas	Kotas	"		1948	Paežeriai	"
30.	Ignas Kurlianskas	Mėnulis	Jamantoniai		1950		Suimtas, tolimesnis likimas nežinomas

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Slapyvardis	Gyvenamoji vieta	Žuvimo/ suėmimo data	Žuvimo/ suėmimo vieta	Pastabos
31.	Kauneckas	Kirvis		1948	"	Mirė Lietuvoje
32.	Kazys Laužikas	Briedis		Žuvo	Nežinoma	
33.	Petras Masilaitis	Virpša, Giria	Sedūnai	1949	Padaugyvenė	Perlaidotas Šeduvos kapinėse
34.	Vladas Masilaitis	Kerpė	"	1946	Aukštalkai	Žuvo
35.	Povilas Miedvaras	Dobilas				
36.	Petras Mickus	Zubrys		1948	Radvilionių	Žuvo
37.	Mickus	Riešutas				
38.	Jonas Mašauskas	Valstietis		1949	Liaudiškių miškas	
39.	Monika Mingėlaitė	Gražina		1949	"	
40.	Mingėla	Kęstutis	Radviliskis			
41.	Antanas Miškūnas	Žirnis		1949		Žuvo
42.	Morkūnas	Matas		1945	Rozalimas	Suimtas ir sušaudytas
43.	Morkūnas			1945	"	Perlaidotas Rozalime
44.	Morkūnas			1945	"	Perlaidotas Šeduvos kapinėse
45.	Juozas Montvila			1949	Padaugyvenė	"
46.	Petras Mečionis	Lapas	Draumėnai	1949	Jasačiai	Nežinoma
47.	A.Mistus	Dragūnas		1946	Aukštalkai	"
48.	Vytautas Motiekaitis	Papartis		1947	Avyžiškės	"

Eil. Vardas, pavardė Nr.	Slapyvardis	Gyvenamoji vieta	Žuvimo/ suėmimo data	vieta	Pastabos
49. Adolis Motiekaitis	Klevas		1947	Baisogala	Sidabravo miške
50. Aleksas Motiekaitis	Lašas		1948		
51. Leonas Motiekaitis			1947		
52. Kazimieras Motiekaitis	Banga		1947		
53. Adolis Nauronis			1949	Preičiūnai	Sudegė
54. Petras Paluckas	Žukas	Šnikoniai	1949	Padaugyvenė	Perlaidotas Šeduvoje
55. Jonas Puodžiūnas		Šilaikoniai	1945	Birutės k.	Nežinoma
56. Vladas Puodžiūnas		"	1945	"	"
57. Alfonsas Puodžiūnas	Kiaunė	"	1947	"	"
58. Paluckas	Kadagys	"	1948	Radviloniai	"
59. Julė Pukytė	Širšė				Gyva
60. Pleckavičius					
61. Izidorius Pučevičius	Radvila	Naujasodis	1945	Mediniškiai	Perlaidotas Radviliškio kapinėse
62. Razgalitis	Sauleka		1951	Suimtas	Sušaudytas
63. Rušplaukis	Perkūnas		1945	Rozalimas	Perlaidotas Rozalimo kapinėse
64. Stepas Rymaitis	Strazdas		1949	Radvilonių mstl.	Sunaikino Čemberlenas
65. Jonas Rymaitis	Garnys		1951	Suimtas	Sušaudytas
66. Rulys					

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Slapyvardis	gyvenamoji vieta	Žuvimo/ suėmimo data	vieta	Pastabos
67.	Vladas Rulys	Garbenius				Žuvo
68.	Adolis Skačkauskas		Brijagala	1946		Suimtas, mirė Lietuvoje, palaidotas Radviliškyje
69.	Jonas Skačkauskas	Jaunutis	Naujasodis	1948	Amalija	Perlaidotas Šeduvoje
70.	Juozas Skačkauskas	Strausas		1947	Birutės k.	Nežinoma
71.	Simonavičius	Balandis		1948	Aukštakų k.	" "
72.	Boleslas Sabeckis	Uosis	Avyžiskės	1949	Mažaičių miškas	Nežinoma
73.	Simonavičius	Varnas				
74.	Savičius					
75.	Stankus	Šlėga		1946	Dar gyvas	Gyvena Panevėžyje
76.	Steponaitis	Beržinis			Prie Stačūnų	Nežinoma
77.	Juozas Šulskis	Puškinas			Avyžiskės	
78.	Šemėzys	Dulkė		1947	Vabalai	Nežinoma
79.	Švilpaitė			1949	Preičiūnai	Sudegė
80.	Vacys Šukys	Berželis		1951		Suimtas irsušaudytas
81.	Kazys Venslovas	Raginėnų k.		1949	Padaugyvenė	Perlaidotas Šeduvoje kapinėse
82.	Stepas Vaišvila	Uodas	Lineliai	1948	Mažaičių miškas	Nežinoma
83.	Aleksas Verbliugevičius	Žilvitis		1948	Birutės k.	

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Slapyvardis	Gyvenamoji vieta	Žuvimo/ suėmimo data	Žuvimo/ suėmimo vieta		Pastabos
84.	Liuda Venslovaitė		Preičiūnai	1949	Preičiūnai		Žuvo degančiame kluone
85.	Vladas Vaitiekūnas	Paleckis		1949	Suimtas		Miręs
86.	Vaitiekūnas			1949			Sušaudytas
87.	Vincas Tarbūnas	Dagys	Užuožeriai	1949	Mažaičių miškas		
88.	Vytautas Ūsellis		Rozalimas				Suimtas
89.	Adolis Žvygaitis		Kriaukėnai	1949	Radviliskio miškas		Nušovė Čemberlenas
90.	Dominikas Montvilas	Pilėnas	Plaučiškiai	1945	Plaučiškiai		
91.	Vytautas Merkelis	Maželis	Plaučiškiai	1945	Plaučiškiai		
92.	Juozas Jankauskas		Tautiškiai	1948	Sauliminkų miške		Perlaidotas Radviliskio kapinėse
93.	Zofija Kokšienė	Lietutis	Žaiginio k.	1952	Umburynės k.		Išdavė Malkus. Perlaidota Radviliskio kapinėse
94.	Feliksas Kokšta	Rustemas	Bardiškiai	1952			
95.	Adolis Povilenskas		Anšėnai	1952			Perlaidotas Radviliskio kapinėse
96.	Juozas Šereiva	Arvydas	Tauragė	1945	Radviliskis		

RASEINIŲ KRAŠTO PARTIZANAI RYŠININKŲ PRISIMINIMUOSE

Užrašė ir komentarus parengė **Feliksas Tiškus**

Skelbiamus Stefanijos Jokimaitės-Valantinienės, Bronės Dirmauskaitės-Latožienės, Prano Matuzo ir kitų Raseinių krašto pagrindininkų, ryšininkų bei rėmėjų prisiminimus sieja Vaidoto rinktinės vado kpt. Juozo Čeponio veiklos, štabo žūties bei partizanų spaudos temos.

Stefanija Jokimaitė-Valantinienė

PASKUTINIS KPT. JUOZO ČEPONIO PRIEGLOBSTIS

TAI, KĄ PRISIMENU IŠ JAUNYSTĖS

Mano tėvas Zenonas Jokimas, g. 1892 m. Kėdainių aps. Ariogalos vls. Pagausančio kaime, ūkininkavo 80 ha ūkyje; pusė žemės (40 ha) priklausė jo broliui Antanui, bet jis – inžinierius – gyveno Kaune ir žemės nedirbo. Sodyba buvo sena, čia dar mano seneliai gyveno. Iki 1939 m. tėvas dar turėjo lentpjūvę. Mano mama Rozalija Ignatavičiūtė, g. 1896 m., buvo kilusi nuo Kalnų iš Zacižos kaimo, 9 km nuo Raseinių. Šeimoje užaugome keturi vaikai: aš – Stefanija (g. 1922 m.), Vytautas (g. 1926 m.), Kazys (g. 1928 m.) ir jauniausia – sesutė Aldona, g. 1929 m.

Vaikystė buvo nebloga. Juodaičiuose baigiau penkis pradžios mokyklos skyrius. Paskui buvo pertrauka. 1939 m. baigiau dvimetę Raseinių žemės ūkio mokyklą. Nors galimybės mokytis buvo, mane traukė ūkis, žemė. Verkдавau, kai rudeni reikėdavo į Raseinius išvažiuoti, o ir ten būdama baisiai pasiilgdavau namų: kad tik greičiau į tėviškę... Namie nuobodu nebūdavo: Juodaičiuose gražiai veikė pavasarininkai, būdavo vakarėliai, gegužinės. Netrūko ir draugų: Nečajai, Gudžiūnukai, Butkiai iš Raščių. Žodžiu – gyvenom neblogai, pasiturinčiai, bet... neilgai: užėjo rusai. Ūkis mūsų – "buožinis", paliko 30 ha, paskui "raudonoji šluota" pradėjo važinėti – viską

iššlavė. Tiesa, 1940-aisiais aš jau turėjau jauniki – tokį Joną Rašinską nuo Cinkiškių. Supažindino mus mano teta, pas kurią į Karalginį nuvažiuodavau. Buvom sutarę tuoktis, ruošėmės vestuvėms, bet 1941-ųjų birželį Rašinskus išvežė... Bernų ir namie netrūko; bet, matyt, man Sibiras buvo žadėtas ir Sibire lemta berną susirasti...

Prasidėjo karas. Iš "vokiečių čėsų" nieko giliau neišsiminiau. Greit vėl atmarmėjo karas. Mūsų iš namų neišvarė, evakavo tik iš Raseinių apskrities, o jos riba tuojuž mūsų klojimo buvo. Kai frontas prie Kaunuų – Raseinių užstrigo, rusai mūsų sodybą štabui išsirinko. Atvažiavo karininkai, apžiūrėjo ūkį, liepė grindis visur išplauti ir iš gryčios išsikraustyti. Mums paliko klotimą, kur gyvenom su mamos brolio šeima, atbėgusia pas mus iš Ariogalos: virėm vasarinėje virtuvėje. Trobą iš visų pusių laidais ap-

raizgė, kieme ant karčių prikabino, telefonų pristatė. Kol frontas stovėjo, sodyboje nuolat šurmuliavo kariškiai; tik pietauti pas kaimynus išvažiuodavo – ten jų virtuvė buvo. Generolas gyveno sode, jo mašina stovėjo po dideliu ąžuolu pavaryta. Kas buvo gerai, tai kad jokie vagys tuos mėnesius neužklysdavo, jei tik patys "štabistai" ką "nukniaukdavo"...

Frontui nutolus, prasidėjo neramūs laikai: mobilizacija, siautimai – gaudynės, susišaudymai. Nors mūsų ūkis buvo buožinis, visi galvojo, kad jis sekamas, užeidavo ir partizanai, tai vieni, tai jau kiti. Pa-valgydavo, pabūdavo. Jokio nuolatinio ryšio su jais nepalaikėm. Mamelė niekam neat-

☐ Stefaniya Jokimaitė Raseinių žemės ūkio moksleivė. Apie 1938-1939 m.

sakydavo, visus tuo, ką turėjo, pavaišindavo. Prisimenu apie kautynes su rusais Vosbutuose – netoli mūsų, dešiniajame Dubysos krante. Buvo didelis, per 80 kiemų, kaimas pamiškėje, paskui jo gyventojai į vienkiemius išėjo. Ten buvo daug jaunų vyrų, ir kai mobilizaciją paskelbė, į sovietų armiją nickas nestojo – visi į mišką išėjo. Į Vosbutus atvažiavo du sunkvežimiai rusų jų tėvų vežti. Vyrų iš krūmų juos gerokai paspirgino, atkirto juos nuo kelio, ir ruseliai negalėjo nei pasitraukti, nei apie susidūrimą pranešti, pagalbos prisišaukti; kur ten name įsitaisę kulkosvaidį, atsišaudė. Ar ne 4 dienas ten kariavo. Žmonės iš to krašto išsigandę bėgo kaip per karą, dardėjo pro mus, vaikus, paskubomis sugriebtus daiktus į vežimus susimetę, karves prie jų prisirišę. Baisus vaizdas! Vosbutuose ir mūsų tėvelio pusbrolio ir pusseserė gyveno. Pusbrolių per tą šaudymąsi nušovė, iš viso ar ne 9 civiliai žuvo, ūkininkų sodybas nudegino. O jaunųjų niekas per tas kautynes nežuvo – jie iš miško šaudė... Buvo netoli Kalėdos, kai turėjom į jų laidotuves važiuoti, bet mama važiavo viena, mus vežtis bijojo...

Iš jaunimo tais pokario metais nieko neprisimenu, nes iš namų tik į bažnyčią išeidavau. Dar toks įvykis buvo. Pakarkly, Barauskų (notaro Barausko) ūkyje, per kažkokią šventę vakaruškas surengė; ten didelės patalpos buvo. Suvažiavę ūkininkai susimetę "baliavot". Buvo koks ten ariogališkis stribas atvažiavęs, ir jo į tą balių nepriėmė. Įpykęs stribas išėjo ir pro langą įmetė granatą. Vieną žmogų užmušė, kelis sužeidė... Mamelė ir anksčiau mus visada prilaikydavo, sudrausmindavo, o dabar po to įvykio jau niekur toliau išeiti, į jokių vakarėlių nebeišleisdavo. Tik kai kada tėvuko pusbrolio, pusseserės vaikai iš Vosbutų, iš bažnyčios Juodaičiuose grįždami, kaip giminaičiai pas mus užsukdavo, pabūdavo...

PAŽINTIS SU KPT. ČEPONIU

Kaip susipažinom su kpt. Čeponių? Atrodo, tai buvo 1946 m. pabaigoje. Vieną vakarą Mileris – mūsų pažįstamas atsivedė pas mus du ginkluotus vyrus, supratome, jog jie partizanai. Tai buvo Čeponis su Svajūnu. Kiek pabuvę linksmi išėjo. Po šito pirmojo apsilankymo jie pas mus dažnai užeidavo: pavalgyti, apšilti, išsidžiovinti, pasikalbėti. Ir visada abu kartu, kaip adata su siūlu, tik kai kada juodu Mileris atlydėdavo.

Kapitoną Čeponį žinojom pavarde (net nežinau, ar jis kokią slapyvardį turėjo), o jo palydovą – tik kaip Svajūną: jo pavardės nežinojom. Jaunas, aukštas, gražus vaikinąs buvo; minėdavo Raseinius, gimnaziją, ir aš maniau jį vyresnių klasių gimnazistą esant, kad buvo mokytojas, nežinojau.

Mileris (vardo neprisimenu, lyg tai Antanas) nebuvo miškinis, gyveno legaliai. Buvo kaimo siuvcjas – eidavo per apylinkes iš sodybos į sodybą, šeimynas apsiūdamas. Buvo dar jaunas vyras – neturėjo ir trisdešimt. Pasikalbėdavom su juo,

bet bendravom tik kaip su pažįstamu, siuvcju, o ne partizanų ryšininku. Ir paskui, kai pas mus ateidavo, daugiausia su partizanais bunkeryje bendraudavo.

Į taip Čeponis ir visus 1947-uosius – apie pusantrų metų pas mus užeidavo.

1947 m., laiko tiksliai neprisimenu, bet buvo apie bulviakasį, jie užėjo pavakare, dar dienos metu, ir ilgai šnekėjosi su mama. Mes jų tąsyk nematėme – dirbom laukuose. Vakare mama pasipasakojo:

– Šikart bėdos vedami pas mus atėjo: jiems skubiai reikalingas prieglobstis, nebeturi kur dingti ir prašė kokią nors vietą slėptuvei suieškoti

□ Vaidoto rinktinės vadas kpt. Juozas Čeponis-Tauragis

□ Rozalija Ignatavičiūtė-Jokimienė, grįžusi iš la-
gerio 1955 m.

arba... pas save juodu
priimti. Taip ir pasakė:
"Dėkit mus kur norit..."

Ką daryti? Kur to-
kią saugią vietą įmano-
ma rasti? Pasitarę nu-
sprendėm, kad reikia
patiems priimti...

Padarėm bunkerį.
Darbavosi tėvukas, dir-
bau aš, taip pat pas mus
nuo 1944-ųjų prisig-
laudęs berniukas Ge-
nius – plušėjom visi.
Geniaus-Geniuko (jo
vardas turbūt Eugeni-
jus) pavardė – Kupstys.
Jo mama buvo senųjų

Ignatavičių – mano senelių – augintinė, augo kartu su mano mama, dvi-
em jos seserimis ir trimis broliais. Kai tekėjo už Kupsčio, seneliai jai žemės
atskyrė. Frontui užėjus, Kupsčiai (Kupstienė jau buvo mirusi) pasitraukė
pas mus. Kadangi laukai apie Kalnųjus po fronto buvo pilni minų, ber-
niukas pas mus ir pasiliko. Manėm rengti bunkerį klojime, bet užginčijo
mamelė: netoli žiema, – vyrai sušals. Trobos vidury buvo toks tamsus
sandėliukas. Padarėm jame dvigubą sieną, o priekyje bulvių pripylėm,
runkelių, – atseit čia bulvių aruodas. Įėjimas į bunkerį buvo padarytas iš
viršaus – per lubas; nusileidimui tėvukas į sieną akėčvirbalius sukalė. O
apačioje dar buvo langelis: į sandėliuką įėjus ir tokį lentos galą iškėlus,
buvo galima pasikalbėti, valgi į slėptuvę paduoti. Kad šunys neužuostų,
 pridėjom tabako kremblių, lapų, žibalo, benzino kanistrus pastatėm. Bun-
kerio tarpsienyje gultus padarėm. Nebuvo erdvi, bet du vyrai turėjo išsi-
tekti, sutilpti. Slėptuvės "konstruktorius" buvo mūsų tėvukas.

Kai tik pabaigėm, po kelių dienų jie su visa spaustuve ir parsikraustė.
Rodos, kad tą spaustuve tėvukas su Geniumi parvežė; ji ne kažin koks
įrengimas – nedidelė visai: gal metro ilgio rėmas su rankena, na, kaip

□ Vienintelė šeimoje išlikusi Zenono Jokimo nuotrauka. Apie 1920-1923 m.

nedidelė spintelė. Čia partizanai ir darbavosi – spausdino "Laisvės varpą". Pati su jais bunkerį nesu buvusi, surinkti nemokėjau, bet, kai reikėdavo išbarstyti, man duodavo: iškiša pro langelį klišę, ir aš jiems raidės išmėtau, sudėlioju. Viską, ko reikėjo spaustuvei, atnešdavo Mileris, jis ir laikraštelius išnešdavo. Apskritai, išskyrus Milerį, niekas daugiau pas juos ar pas mus nebuvo užėjęs. Čeponis stropiai slėpė ir saugojo savo būstinę, spaustuve...

Iš bunkerio jie išeidavo, žinoma, visada naktį. Kartais grįždavo tuoj, o kartais ir keletą dienų, ir savaitę nepareidavo. Kai būdavo ramu, jie dažnai išlįsdavo, ateidavo į kambarį; langus tokiom tamsiom užuolaidom užtraukę, kartu vakarienį audavom, kartais ir valandą, ir dvi pasėdėdavom, pasišnekėdavom. Čeponis buvo vidutinio ūgio, rimtas, pagal mane (mano amžių) jau pagyvenęs, ir daugiausia su mama šnekėdavosi. Mūsų tėvukas buvo tylus, nekalbus – nekoks pašnekovas, bet nedraudė bendrauti su partizanais, pritarė jų siekiams, jų kovai. Aš su Svajūnu kalbėdavaus, jis partizanų dainų padiktuodavo. Kartu su partizanais ir 1947-ųjų – paskutiniąsias Kūčias valgėm. Buvome visa šeima: iš Kauno Kazys su Aldute buvo parvažiavę ir dar tėvuko dėdienė – ją Bobute vadinom. Ji ten su vaikais gyveno, jiems valgi ruošė.

Kai jie būdavo išėję, o pas mus būdavo svetimų ir parciti pavojinga, ant šulinio padėdavom kuolą – tai buvo ženklas, kad į gryčią eiti negalima; jei kuolo nėra – kelias laisvas... Į trobą įeidavo pro duris, o iš korido-

riaus buvo laiptai ant aukšto – prie įėjimo į bunkerį. Kai jie nusileisdavo "pas save", tą įėjimą uždarydavo...

Beje, gyvenom mes ne vieni. Buvo dar tokia moteriškė, prieš gerus metus prisiglaudusi. Visai nepažįstama atėjo pas mus, pasisakė pasitraukusi iš namų ir neturinti kur eiti; vaikai jos miške... Mamelė (toks jau jos būdas buvo) priėmė, ir taip ji pasiliko pas mus gyventi. Tėvukas mūsų nebuvo toks mielaširdingas, o mama visada darydavo taip, kaip norėjo. Tą moteriškę mes visi "teta" vadinom. Nežinau nei jos pavardės, nei iš kurio krašto kilusi, mamai gal ir buvo pasisakiusi. Buvo tyli, į atviros kalbas nesileisdavo. Minėdavo Eržvilką, Jurbarką – gal iš ten buvo atklydusi? Sykį buvo atėjęs pas ją toks vyras; su juo ilgai kalbėjosi, apsikabinusi ji verkė. Sakė, kad tai jos sūnus... Daugiau man jo matyti neteko.

"Teta" įtikinamai apsimesdavo durnele. Už ančio visada nešiodavosi kortas. Jei siautimas ar kas svetimas, nepažįstamas užeis, išsitraukia jas, sklaido rankose ir burbuliuoja – "kalbasi" su jomis: "Abrozėliai mano... abrozėliai..." Kartą ją per "ablavą" lauku bėgančią nutvėrė, bet ir tąsyk tie "abrozėliai" išgelbėjo... Ji pas mus iki mūsų arešto buvo.

Dar viena, neseniai, gal apie mėnesį prieš areštą atsiradusi, mūsų įnamė – Baranauskienė (Babonaitė) su sūnumi, 19-20 metų vaikinui, sergančiu atvira džiova. Kai jos vyrą – karininką suėmė, ji iš Kauno parvažiavo į savo tėviškę už Juodaičių ir ten gyveno. Tėvai – senieji Babonai jau buvo mirę. Kai valdžia ją išvarė iš sodybos, neturėdama kur dėtis, prisiglaudė pas mus, svečių valgomajame apsigyveno. Tarp kitko jaunystėje Baranauskienė mūsų tėvelio panelė buvusi. Nežinau kodėl, bet jos už Kūčių stalo neprisimenu, nors, rodos, visus atsimenu, kaip buvo susėdę... Kai mus suėmė, Baranauskienė, matyt, buvo palikta mūsų gyvulių prižiūrėti (buvo likę du arkliai, keturios geros karvės, pora veršių, avys, kurių visada laikydavome). Kaimynė Antanina Mockytė-Bartušienė paskui pasakojo, kad Baranauskienė tada leido jai, aišku valdžiai nežinant, savo palaikę karvutę į mūsų karvę išmainyti.

Pasitaikydavo visokių nutikimų. Mamelė mūsų buvo savarankiška – viską darydavo savo nuožiūra. Pagalbos niekam neatsakydavo: pavalgydins, apnakvins ar kokią susirgusią senutę priims, rūpinsis ja, kol pasveiks. Ir su Ariogalos sribais gerai sugyvenom. Užeis, būdavo, tai mama visada pamaitina: lašinių papjaustys ar sūrio sviesto padės, picno kibirą pastatys. Ją

visi gerai pažinojo, ir jei Ariogaloje komendanto valanda užtikdavo, Jokimienės niekad nesulaikydavo. Kartą vakare sribai atėjo trise, šlapi, sušalę, pasiliko nakvoti. O pas mus jau gyveno partizanai ir dabar buvo namie – bunkeryje. Tai tėvai jiems savo kambarį užleido (kad būtų toliau nuo bunkerio ir kokio krebždesio neišgirstų), o aš išėjau miegoti į kitą namo galą. Pavalgę "svečiai" sugulė, miega – mūsų "įnamius" – partizanus nuo kitų sribų, nuo garnizonų "saugo..." Rytą pavalgę išėjo. Vyras paskui juokavo: "Koki dalyką mes išgyvenom! Ir kaip mes iškentėm jų nenugybę: net tris sribokus pašonėj turėjom, miegančius!.." Aišku, jie suprato, kad tie nakvynininkai bent tai nakčiai buvo jiems geriausia, patikimiausia apsauga, o jų nakvynė čia ir mus nuo galimų įtarimų gynė...

SAUSIO 16-OJI, PENKTADIENIS

1948-ųjų sausio 16-oji, penktadienis. Mūsų "įnamiai" namie. Su jais ir Mileris; jis jau beveik dvi savaitės čia – bunkeryje. Prieš tai jis turėjo nueiti su reikalais į vakaruškas gretimame Pakarklio kaime, bet gavo žinią, kad ten enkavedistai laukia. Jis ten nenuėjo, bet atėjo pas mus, ir Čeponis jam neleido išeiti. Taigi bunkeryje jie trise...

Buvo ramus žiemos rytas. Kaip visada, apsiruošėm ūkyje, gryčioje besitvarkant, diena visai prašvito. Gal 11 ar 12 valanda buvo, kai pamatėm nuo Juodaičių pusės, jau šiapus krūmų, kurie buvo už 200-300 m (į tą pusę mūsų laukas iki Kilupio buvo), tiesiai mūsų sodybos link skubančius kareivius! Ginkluoti, su šunimis, kulkosvaidžiais – vieną su kulkosvaidžiu aiškiai mačiau... Užšokau ant aukšto, pasakiau vyrams, kad ateina kareiviai (mama apačioje apie "ablavą" jau buvo įspėjusi). Kad neįtartų, aptikę mane nuo aukšto lipančią, surinkusi užsimečiau ant rankos padžiautus skalbinius ir nusileidau jų pasitikti...

Vos įvirtę į trobą, užriko: "Kur bunkeris?!" Sakom, kad jokio bunkerio pas mus nėra, ką čia išsigalvojat. Galite žiūrėti, įsitikinti..." Pasklidę apieškojo, visus kambarius su šunimi apėjo, visur išlandžiojo, bet nieko neardė, nebadė. Pagaliau iš trobos išėjo ir nugarmėjo vieškelio link. Atsidusom, apsidžiaugėm, kad tas siautimas, krata, ačiū Dievui, laimingai praėjo... Diena jau į vakaro pusę pakrypo, buvo gal trečia valanda popiet. Galvojom: kai tik pritems – jau greit, juk žiemos metas, – partizanai išbėgs, bunkerį bulvė-

□ Baigiama naikinti Jokimų sodyba 1968 m.; likęs vienas griauamas gryčios galas. Matyti atsikišusi sandėliuko (namo viduryje) vienos sienos dalis, prie kurios buvo įrengtas bunkeris

mis užversim, ką reikia, sukišim į krosnį, užkūre sudeginsim...

Nežinau, kiek truko tas apsiramimas – atokvėpis, pusvalandį, gal apie valandą, kai staiga vėl prigužėjo kareivių. Bunkerio jau neklausė, o tiesiog pasakė: "Pas jus yra Čeponis! Kur jis?.." Bandėm dar sakyti, kad nieko pas mus nėra, bet mus tuoj uždarė į tėvukų (kampinių) kambarį, liepė iš jo niekur neiti (ar už durų stovėjo sargybinis – nežinau) ir pradėjo durtuvais badyti... Kareiviai gryčioje neslapukavo, šnekėjosi garsiai, šurmuliavo, keikėsi... Neilgai trukus išgirdom plėšiamų lentų braškėjimą, mums liepė išeiti. Užvarė mus visus ant aukšto. Įėjimas į bunkerį buvo atidarytas. Prie jo (jis buvo namo vidury) sustatė mus: tėvus ir mane su Genium, o kareiviai atokiai aplinkui sugulė, šautuvus atstatę. Pagrasino: "Kiek mūsų žus, tiek ir jūsų!.." Negaliu pasakyti, kiek laiko taip stovėjom, nei gyvi, nei mirę, kai iš angos išsivertė dūmai, apačioje nugriaudėjo sprogimas... Po to pasigirdo dejavimas; po kelių minučių dejuoti liovėsi. Tada man liepė lįsti į bunkerį; ką būtų sakę ten daryti – nežinau. Kur dingsi – buvau pasiruošusi lipti tais akėčvirbaliais, bet užsistojo Genius, sako: "Aš už ją lįsiu..."

Jis nusileido į bunkerį, iškėlė ginklus. O partizanus per apačią ištraukė, negyvus. Juos sumetė į mašiną, užtiesė brezentu (paskui išveždami ant jų mus visus keturis susodino...) Rusai tuo tarpu tarp savy gargaliavo, kad banditai granatą iš bunkerio norėjo išmesti, bet ji nukritusi atgal sprogo... Aš nežinau, ar jie granatą metė, ar, norėdami nusižudyti, patys žiedą patraukė. Ar bunkeryje šaudė? Net negirdėjau. Prieš sprogimą gal kas ir buvo, kol mes toliau nuo bunkerio uždaryti buvome, bet po sprogimo jokių šūvių nebegirdėjome.

Dar prieš išvažiuojant pas mus užėjo Marselis. Gal jis ką nugirdo ar kareivius ties mūsų sodyba matė, tai neva šaukimus į balsavimą mums atnešė – laikas prieš balsavimus buvo. Kareiviai tuoj jį apstojo, gal pamatė dar vieną banditą įkliuvus, bet, kai parodė šaukimus, gal dar kokius dokumentus (jis buvo dešimtininkas), atstojo. To Maršelio dukra buvo Milerio panelė, jiedu jau tuoktis buvo sutarę, tai aš pasakiau Maršeliui, kad čia Mileris žuvo, tegul duktė jo nebelaukia... Jis išklausė, bet man nieko nepasakė...

Išvežė mus (tėvukus, mane ir Genių) jau suteraus, galėjo būti aštunta ar devinta valanda vakaro, ant uždengtų partizanų lavonų susodinę. Rasciniuo-

se įkišo į kažkokį rūšį; atsimenu: mūro skliautas, pakrašty vanduo telkšo... Manęs klausė paskui: kur tas rūšys buvo? Gal prie sribyno, kur nušautus partizanus pameddavo? Nežinau. Veddavo mane kasdien į išvietę, bet pamestų lavonų ten neteko matyti...

Kitą rytą (ar į antrą dieną?) mane iš rūsio išvedė. Priešais rūsio langelį (jis buvo be stiklo) gulėjo pamesti trijų mūsiškių lavonai. Liepė parodyti, kuris iš jų Čeponis. Parodžiau, bet atpažinau jį daugiau iš drabužių, nes visų veidai buvo baisiai sudarkyti. Apie kitus du manęs neklausė. Jie ten neilgai, dvi ar tris dienas gulėjo. Ar vedė mano tėvus jų atpažinti – nežinau.

Į tą rūšį mane vedždavo per vyrų kamrą (irgi rūsyje). Pas juos buvo sudėtos grindys, šiaudų pakreikta ir krosnis kūrenosi; ant pamesto rasto susėdę šildydavosi. Čia sėdėjo partizanai; vienas lyg mokytojas buvo, kiti du – jaunesni. Valgyti ten nedavė nieko; vyrai buvo peralkę, o aš dar turėjau kumpio, tai ir jiems po griežinėlių pro plyšį įkišdavau. Buvo vienas žmoniškas prižiūrėtojas – lietuvis. Jis kartais leisdavo man pas vyrus pasišildyti, palikdavo užsispaudžiančią spyną; jei kas, aš sprunku į savo šlaپیą narvą, o vyrai, duris uždarę, ją įkabina ir užspaudžia...

Išlaikė mane ten gal kokias dvi savaites; netardė, nieko neklausinėjo. Buvau jau pradėjusi galvoti, kad mane paleis, kad tėvus apkaltins... Nežinau, kur tas didelis mūrinis namas su tardymo kameromis buvo, dideli rūšiai, pilni žiurkių. Ten tas dvi savaites mano tėvus laikė. Paskui juos išvežė į kalėjimą, o mane ten nugabeno ir pradėjo tardyti. Laikytis per tardymus nebuvo sunku, nes nieko, man nereikalingo iš tikrųjų nežinojau ir negalėjau išplepėti. Be to, ir iš namų niekur neišeidavau, tik į bažnyčią ir atgal, sakiau, kad partizanai neišleisdavo. Nevienodi ir tardytojai buvo. Toks Miša – visai žmoniškas: atsakau į jo klausimą, kad nieko nežinau, jis taip ir užrašo. "Na, nežinai, tai nežinai..." Bet kitas – Volkovas, tikras žvėris, rupūžė! Ant to Mišos baisiai siusdavo, kad tas iš manęs tardydamas nieko neišgavo, protokoluose neprirašė... Iš pasitenkinimo, kad Čeponis žuvo, jis žargstėsi – atseit šoko ir žvengė: "Paėmėm šitą eržilą!.. Paėmėm!..."

Geniuką iš Raseinių paleido, bylos jam nekėlė. Ir mes jį gynėm, sakėm, kad jis pas mus svetimas, kad apie bunkerį, partizanus nieko nežinojo... Mano jaunesnysis brolis Kazys tuo metu lankė gimnaziją, abu su sesute Aldona pas dėdę Kaune gyveno. Kai sužinojo apie mūsų suėmimą, buvo porą sa-

Управления П/Я. 392
г. Дзержинск, Кара-
гандинской области
лх. № 1д-4

Гр. ИОКИМЕНЕ Розалии
Литовская ССР, город Каунас
Видуолай № 9-3

Сообщаем, что Ваш муж ИОКИМАС Зенонас с. Казиса 1892
года рождения, уроженец Литовской ССР, по национальности
литовец –
УМЕР 29 сентября 1949 года

За получением свидетельства о смерти вам следует об-
ратиться в ЗАГС Литовской ССР гор. Вильнюс.

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА
П/Я. 392

Андрей /ДЕТИНА/

Исп. Букчина
2/Ш-56г.

vaičių pasitraukę, bet niekas neatėjo jų ieškoti. Vyresnysis brolis Vytautas dirbo vairuotoju Vilniuje. 1944 ar 1945 m., kad ji nuo kariuomenės išsaugotų, mama važinėjo pas tuometinį Sveikatos apsaugos "liaudies komisarą" komunistą Girdzijauską – savo pusbrolių – prašyti, kad sūnų priglautų... Visi trys jie išliko – išvengė "valdiškų namų". Užteko mūsų trijų...

LIKIMAI

Aš, už akių nuteista 10-čiai metų, kalėjau Intoje. Ten buvo vienas didelis, gal 4000 kalinių, moterų lageris; lietuvių apie 400, bet daugiausia – ukrainiečių iš Vakarų Ukrainos, vadinamų "zapadnikų". Vyrų lagerių buvo daug, kiekviename ne mažiau 2000. Iš lagerio mane išleido 1954 m. lapkritį (Stalinui mirus, buvo įsakymas paleisti išbuvusius 2/3 bausmės); išbuvau lageryje beveik septynerius metus. Pasą su apribojimais – be teisės grįžti į Lietuvą – gavau tik 1956 m. rugpjūtį. Mano vyras Liudvikas Valantinas, kilęs nuo Kražių, irgi buvo Intoje, teistas 25 metams. Ten susipažinom, ten susituokėm, vaikai ten gimė. Intoje išgyvenau 14 metų. Kai su vaikais

grįžau į Lietuvą (vyras dar metams pasiliko ten, nes trūko stažo), vyresnysis sūnus ėjo į trečią, jaunesnysis į pirmą klasę.

Mamėlė mūsų, amžiną atilsį, grįžo berods 1955 m., aš tada dar Šiaurėje buvau. Jai pablogėjo sveikata, nervai pakriko, pasijautė nenormali, – už vaikus, už viską labai sielojosi. Kai atėjo laikas ją paleisti, o buvo ji invalidų lageryje kažkur už Maskvos, Jaroslavlio srityje, brolis gavo užklausimą: ar priims jis savo pasiligojusią motiną? Jis nuvažiavo ir ją parsivežė. Taip pas Kazį ir gyveno. Kai grįžau, tai tik į svečius pas mane atvažiuodavo ir vis atgal pas brolių veržėsi: "Kaziukas mane priglaudė, tai aš turiu jam padėti vaikus auginti, prižiūrėti" (brolis dvi dukras išaugino). Mirė mama 1971 m., palaidota Kaune...

Tėvukas mirė lageryje. Po suėmimo dar dukart jį mačiau. Iš namų jis buvo apsiavęs veltiniais. Į kalėjimą jam atnešė klumpes, ir aš girdėdavau jį į tualetą "ruošai" kaukšint. Kartą, gal prižiūrėtojams apsižioplinus, koridoriuje pasimatėm. Antrą kartą matėmės jau po "teismo": kartu su juo iš Raseinių iki Kauno vežė. Vienintelis ir ... paskutinis jo troškimas: "Aš tik norėčiau savo vaikus pamatyti..." Brolis ilgai bijojo apie jį klausinėti. Kai grįžo mama, tai jos vardu į Maskvą ar kur ten užklausimą pasiuntė. Atėjo atsakymas: "Jokimas Zenonas, Kazio sūnus... mirė 1949 m. rugsėjo 29 d." Kai žmonės pradėjo į Lietuvą savo artimųjų kaulus iš Sibiro parsivežti, nutarėme ir mes paieškoti tėvuko kapo. Brolis 1987 m. išsirūpino komandiruotę ir nuvažiavo į Karagandą. MVD srities valdybos archyve gavo pažymą: "...Palaidotas Karagandos srities Spasko gyvenvietėje (naujojo aerouosto rajonas), kapas Nr.6-11." Nusigavo į nurodytą vietovę, tačiau kapų ten vos pastebimi kauburėliai stepėje teislikę. Susirado rusą, tarnavusį lageryje prižiūrėtoju. Jis pasakė: "Nieko neieškok, žmogau – nieko nerasi. Čia sunaikinimo lageris buvo, lavonus po 50 ir po 20 į bendrą duobę suversdavo..." – Tik sauja žemės iš ten parsivežė, ant mamėlės kapo Kaune ją išbėrė...

KODĖL TAIP ATSTITIKO?

Kodėl jie pas mus į šitoki – tokį nesaugų bunkerį įlindo ir čia paskui apmaudžiai užsibuvo? Juk jei būtų kitur, gal kur miške, įsikūrę, dar būtų galėję išbėgti ar nors pasipriešinti... O čia... Čia – atėjo ir... paėmė... Pats

bunkeris gal ilgai būtų išlikęs – buvo gerai užslėptas, jei ne išdavystė.

Kas juos išdavė, įskundė? Galėjo juos pačius (Čeponį su Svajūnu) pastebėti ir pasekti: jie dažnai išlisdavo, išeidavo, pareidavo... O gal kas Milerio klajonių maršrutais pasidomėjo? Paskui kalėjime šnekėjo, kad per tą lemtingąją "ablavą" ant Juodaičių žvyrkelio ties mūsų sodyba stovėjusi mašina, kurioje sėdėjęs kažkoks žmogus. "Kai per pirmąją kratą bunkerio neradę kareiviai prie jos sugrižo, tas išdavikas, matyt, jiems kažką tiksliau nupasakojo, nurodė, ir jie vėl patraukė pas Jokimus..." Iš kur tas pasakojimas? Vieškelis nuo mūsų buvo maždaug už puskilometro, bet ji mums užstojo krūmai – alksnynas, ir kas ten darėsi, mes nematėme. Gal, sakau, už alksnyno palei vieškelį gyvenę kaimynai tai matė?..

Kas dėjosi bunkeryje tas paskutiniąsias minutes prieš sprogimą? Šito niekad nesužinosim. Kaip ir to, ką tada į bunkerį nusileidęs Geniukas rado, matė...

O pats sprogimas? Jau pasakojau rusus kalbėjus, kad banditai į juos granatą metę. Aš tik persakiau girdėtą, neįsigilindama, nesusimąstydama. O jei gu truputėlį pagalvojus?

Kas matė (ar galėjo matyti) granatą metant? Kai siūbtekėjo dūmai ir trenkė sprogimas, arčiausiai prie įėjimo stovėjome mes – enkavedistų įkaitai (kareiviai buvo atokiau nuo jo aplinkui ant lubų sugulę). Ir nieko, išskyrus dūmus, aš nemačiau...

Išsiveržti partizanams nebuvo jokios vilties, *r jie, manau, tai aiškiai suvokė. Kokia prasmė mesti granatą viršun – ant aukšto, kai čia, apačioje, pačioje pašonėje, jau braška kareivių plėšiamos lentos?..

Mačiau suniokotus partizanų kūnus. Ar tai atsitiktinumas, kad nuo vicintelės (netikėtai atgal nukritusios) granatos visi trys žuvo vietoje, ir dar būtent taip, kad sprogimas visų trijų veidus neatpažįstamai sudarkė?..

Tai gi panašu, kad šneka apie atgal nukritusią granatą enkavedistų išsigalvota. Kam? Kokiu tikslu? Gal pasiteisinimui prieš savo "načalstvą", kad bunkeryje apgultų banditų (seniai medžiojamo Čeponio!) gyvų paimti nesusgebėjo?..

Viską, kas išliko atmintyje, papasakojau taip, kaip buvo. Todėl ir apie sprogimą galiu tik pakartoti tai, ką jau esu sakiusi: nežinau, ar jie metė granatą, ar, žūti pasiryžę, žiedą patraukė...

1996 m.

RAMYBĖ BAIGĖSI...

Prieškario Lietuvos laikai – mano jaunystės metai. Mūsų apylinkėje ir pačiuose Raseiniuose veikė daug organizacijų: Šaulių sąjunga, Jaunaliečiai, Skautai, Ateitininkai, Pavasarininkų sąjunga ir kt. Mano kaime Bakučiuose buvo nemaža pavasarininkų kuopa, kuriai priklausė dar jauni mano dėdės ir tetos, o vėliau ir aš. Buvo susikūrus dramos būrelis, o mus pamokyti atvažiuodavo ir studentai iš Kauno. Per susirinkimus skaitydavo paskaitas kunigai ir mokytojai. Rengdavome vakarėlius su vaidinimais, gegužines. Žodžiu, pagal anuos laikus jaunimas buvo kultūringas.

Kad ir sunkiai dirbo žmonės, bet buvo aiški rytdiena. Mūsų kaime ir apylinkėje buvo puikių dainininkų. Raseiniai garsėjo bažnyčios choru, kurį įkūrė vargonininkas Ignas Lukoševičius. Šis choras dalyvavo jau pirmojoje Lietuvos dainų šventėje 1924 m. Kaune ir buvo apdovanotas medaliais. Jau tada chore giedojo mano dėdė Juozas Malinauskas, o nuo penkiolikos metų pradėjau ir aš. Tai buvo gražiausios dienos mano gyvenime. Rengdavome vakarus, važiuodavome į ekskursijas.

Deja, atėjo 1940-1941 metų siaubas. Areštai prasidėjo jau 1940-aisiais. Rudenį iš man žinomų kaimų apie Raseinius buvo suimti Šaulių Sąjungos būrių vadai: Petras Saukas iš Bedančių k., Leonas Dukauskas iš Daugodų k., mokytojas Jančys. Po to 1941 m. pavasarį, balandžio mėnesį, prieš pat Velykas, suėmė Joną, Povilą ir Izidorių Keparučius (Izidorius buvo Raseinių gimnazijos 8 klasės mokinys), Petrą Digrį ir daug kitų. Per Velykas iš bažnyčios grįžęs dėdė Juozas minėjo suimtųjų pavardes ir sakė, kad nebeilgai jie siautės, gal visų areštuoti nespės, nes jau greitai vokiečiai pradėsia karą.

Mano dėdei (tėvo broliui) Juozui Malinauskui tada buvo apie 40 metų. Jis gerai mokėjo vokiečių kalbą, nes per Pirmąjį pasaulinį karą buvo išvežtas į Vokietiją. Grįžo po trejų metų. Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje dalyvavo mūšiuose prie Širvintų ir Giedraičių. Vėliau visą laiką su seserimis ūkininkavo nedideliame savo ūkyje (apie 10 ha). Priklausė kelioms katalikiškomis organizacijoms, giedojo bažnyčios chore.

Ir štai 1941 m., trečios Velykų dienos pavakare, mūsų sodybą (abiejų

▣ Raseinių pavasarininkų grupė apie 1936 m. Centre sėdi Bronius Urbutis, tik ką baigęs Raseinių gimnaziją. Iš kairės sėdi Elzbieta Malinauskaitė (-Bakutienė); už jos stovi Bronė Dirmauskaitė (-Latožienė)

brolių sodybos buvo greta) apsupo ginkluoti vyrai. Į vidų įsibrovė du ginkluoti žydų tautybės vyrukai ir paklausė: "Ar čia gyvena Malinauskas?" Paklausėme, kurio Malinausko jiems reikia, nes kaime trys Malinauskai gyveno. Jie sako: "Mums reikia šito, kur bažnyčioj dainuoja". Mums neleido niekur išeiti, o kiti ginkluoti nuskubėjo į dėdės sodybą. Ten buvo ir mano tėvas, brolio namui dirbęs langus, bet jo nesuėmė. O dėdei įsakė eiti su jais. Neleido nei apsirengti, nei valgyti pasiimti. Sakė, kad netoli tereikės eiti. Mat mašiną buvo palikę ant Kelmės vieškelio. Taip ir išsi-vedė amžiams. Prisimenu, kaip mano tėvas po to kažkur slėpė dėdės knygas ir popierius. O jo seserys daug kartų ėjo į Raseinius, prašė, maldavo, kad nors maisto paduotų, bet tie nėjo į kalbas, nepriėmė.

Prasidėjus karui ir vokiečiams Raseinius užėmus, daug kalinių grįžo, bet politiniai jau buvo išvežti.

Namiškiai pašnibždomis kalbėdavosi, kad dėdė Juozas, padėjo kai ku-

riems asmenims pereiti sieną ir pasitraukti į Vokietiją: prie Raseinių gyvenusiam malūnininkui Stasiui Grubliauskui, jo svainiui Šimkui ir kt. Paskui jie atsidūrė Amerikoje. Jam padėjo dar keli žmonės iš mūsų apylinkės. Vienas jų Petras Narbutas iš Ramonų kaimo, dar prieš dėdės areštą dingęs be žinios. Kai užėjo vokiečiai, jis grįžo iš Kauno kalėjimo, kur rusai, paskubomis besitraukdami, jį buvo pamiršę (dabar jau miręs). Kiti slapstėsi, o saugumas jų namuose naktimis ruošdavo pasalas ir laukdavo pareinant. Mano mamos sesuo per tas kelias savaites prieš karą pražilo kaip obelis, nes jos vyras Izidorius Vaitkus po mano dėdės arešto taip pat slapstėsi.

Pažinau kai kuriuos Raseinių kalėjimo kalinius: Gudžiūną, Keparučius, mokytoją Survilą iš Kalnų. Tik jų likimo nežinau. Nežinau, kur dabar gyvena Petro Sauko sesrys, ar dar gyvos. Jų sodybos vietoje, Dubysos pakrantėje, tik kryžius belikęs. Kalbėjo, kad Antaną Aksamitauską ir Aksamitauską tėvą radę Raseinių kalėjime nužudytus.

Apie Alėjų miške 1941 06 23-24 išžudytus pabėgėlius iš Ukmergės kalėjimo nieko doro neprisimenu. Rusai traukėsi, vokiečiai puolė. O visokie "komsomolcai" užpuldinėjo bet ką, kas jiems atrodė ne jų minties. Taip pirmosios karo dienos naktį pas mus buvo atbėgęs kaimynas Leonas Buivydas iš Gečiškės k. Jį norėjo pasigauti gretimo Pareigių kaimo komjaunuoliai...

1942 m. pavasarį Stasys Keparutis (išvežtųjų Povilo ir Izidoriaus brolis), tuo laiku gyvenęs Kaune, sužinojo, kad vienas geležinkelininkas (kelio apeigininkas) po 1941 m. birželio 23 d. rado ant bėgių Raseinių politinių kalinių išmestą trikampį popierėlį – laiškėlį. Tas žmogus nuvežė jį į kažkokią įstaigą. Tò laiškėlio nuorašą S.Keparutis parodė dėdės Juozo seserims Malinauskaitėms, perskaitė, bet jo nepaliko. Buvo gavėnia, ir visas kaimas buvome susirinkę giedoti "Graudžius verksmus". Tada Keparutis tą kalinių laiškėlį ir perskaitė.

"Mus, 60 Raseinių politinių kalinių, veža Daugpilio link. Girdime patrankų šūvius, kurie neša jums, broliai, laisvę. O mus veža į nežinią..." ir t.t. Kalbėjo, kad rašytas Jančio ranka ir kad buvę parašai. Verkėme ir tikėjome, kad greitai sugriš...

O dabar po tiek metų iš Malinauskų tik aš viena dar gyva, kiti visi mirę. Mano brolis Jonas Malinauskas taip patėjo dėdės Juozo pėdomis.

Ir jis 10 metų iškalėjo Norilsko lageriuose, bet dar gyvas grįžo 1956 m.; mirė 1985 m. Šiauliuose.

Prieš karą žinojau tris Lietuvos karininkus iš mūsų apylinkės. Tai Juozas Ščeponis (Čeponis), kapitonas, iš Kunkojų k. Apie jį ir jo veiklą partizaniniame judėjime jau daug rašyta. Kitas – jaun.leitenantas Vytautas Stonys iš Dainių k. Jo likimas man nežinomas. Trečiasis – leitenantas Bronius Urbutis iš Gečiškės k., buvęs Pabradės poligone. Ten buvo įsakytą trauktis į Sajungos gilumą, bet jis su vienu draugu (pavardės nežinau) pabėgo ir grįžo namo.

Vokiečiams Lietuvą okupavus, ūkininkams pradėjo dalyti rusų belaisvius; darbams, laikinai. Belaisvį turėjo kitas mano dėdė Izidorius Malinauskas (Urbučio patėvis) ir kiti ūkininkai. Belaisviai pradėjo susitikinėti su netoliese miškuose atsiradusiais raudonaisiais, kurie kažko pradėjo įtarinėti Urbutį. Šio ir dar vieno kaimyno – Antano Šilvos Iš Bakučių k. – belaisviai pabėgo į mišką pas raudonuosius.

Prasidėjo neramios naktys. Ateidavo iš miško ginkluoti, reikalaujavo maisto, grasindavo. Kartą Urbutis yra atbėgęs naktį pas mus, iššokęs nuo svirno aukšto pro langelį. Rascinių policija ir apsaugos būriai į miškus eiti bijodavo, o prie sodybų tik iš tolo prieidavo. Atsimenu, kai buvo iškviesti pas tokį Stasį Vaitkų mūsų kaime, tai jie, už puskilometro sugulę, pradėjo pyškinti "Dievui į langus".

O raudonieji veikė. Nušovė mūsų kaimyną, policininką Jurgį Šliburį iš Ramonų Kontrolių k., važiuojantį vakare dviračiu į tarnybą, kurioje nieko bloga nebuvo padaręs, tik buvo šaulys. Apšaudė ir Šilvos sodybą.

Tada Urbutis suorganizavo apylinkės vyrus savo sodybų saugoti. Tarp jų buvo ir mano brolis Jonas (jam buvo tik 17 metų). Ginklų turėjo prisi rinkę, nes rusai bėgdami daug jų pakelėse paliko. Naktimis visi eidavo sargybą.

Kaimynas Šilva neapsikentęs išpardavė gyvulius, susikrovė savo mantą ir su žmona, vaikais išvažiavo į Vokietiją. O Urbutis įsidarbino Rasciniuose "Arbeitsamte". Čia tarnaudamas daug gero padarė mūsų apylinkės jaunimui. Nedoras seniūnas jaunus vyrus ir merginas surašydavo išvežimui į Vokietiją – į "reicho darbo tarnybą". O Urbutis tuos sąrašus naikindavo arba, jei sunaikinti negalėdavo, – juos išretindavo. Paskui, kuriantis Plechavičiaus armijai, jis vėl apsiliko lietuvišką uniformą ir

dirbo štabe Raseiniuose. Frontui prie Raseinių artėjant, pasitraukė, o rusams vėl užėjus, išėjo partizanauti.

Kai frontas prie Raseinių sustojo, priekinės rusų linijos buvo už Šiluvos vieškelio, o mūsų – Bakučių kaimas liko vokiečių pusėje. Vokiečiai mūsų ir gretimais kaimais iš fronto zonos evakavo. Mūsų koloną varė Viduklės link. Nakčiai sustojome Paliepių miško pakrašty. Važiuojom su "pusantro" arklio (1 metų kumelys), nes vokiečiai jiems tinkamus arklius buvo atėmę. Buvome dvi šeimos ir prie mūsų prisiglaudusi šeima iš Vilniaus.

Saugoti koloną vokiečiai paliko du kareivius, vienas jų buvo lietuvis. Bet ir jie norėjo poilsio. Tai tas lietuvis išeidamas sako: "Aš einu pamiegoti, bet, rupūžės, neišbėgiokit!" Mūsų vyrai to tik ir laukė. Arklių neiškinkė. Kai pradėjo brėkšti rytas (buvo rugpjūčio 28 d.), mes patydom ir pabėgom. Nuvažiuojom apie 10 km už Viduklės į Vailabų kaimą pas gimines. Ten ir praleidome laiką, kol frontas nubildėjo į vakarus. Kol frontas stovėjo, kasdien skraidydavo rusų lėktuvai, šaudydavo padegamosiomis kulkomis, daug trobesių sudegino...

Būdami evakuoti, retkarčiais parvažiuodavome į namus. Kartą važiuojant ties Sujainiais mus sustabdė lauko žandarmerija ir brolių Joną išvežė į priekines linijas apkasų kasti. Buvo šeštadienis. O sekmadienio vakare jis pabėgo. Tą sekmadienį su kaimynų dukra nuėjome į Viduklės bažnyčią. Po pamaldų bažnyčią apsupto žandarai ir ėmė gaudyti jaunus vyrus ir moteris, juos vežti. Mudviem pavyko išeiti pro zakristiją ir su žandaru susitarti. Sakėme palikusios mažus vaikus, tai jis pasigaliėjo ir pro šonines šventoriaus duris mus paleido. Mes ir pabėgome.

Frontui praūžus, grįžome namo. Vaizdas buvo šiurpus. Apie Viduklę laukuose, pakelėse, pagrioviuose mėtėsi nepalaidotų vokiečių lavonai. Nieko gera ir namuose: viskas išgriauta, išvežta. Vargingai pradėjome gyventi iš naujo. Toli vakaruose dar buvo girdėti frontas, taip pat prie Liepojos, bet pas mus jau atrodė ramu. Tiesa, kaime stovėjo išminuotojų dalinys – rinko iš lauko minas.

Jaunus vyrus pradėjo šaukti į armiją. Raseiniai buvo sugriauti ir sudeginti, tai karinis komisariatas, NKVD bei strybynas įsikūrė Šiluvoje. Brolis Jonas paso dar neturėjo. Atėjo 1945 m. sausio 6-oji – Trys Karaliai. Nuo Kelmės traukė kažkoks enkavedistų dalinys ir visus sutiktus vyrus,

jaunus ir senesnius, varėsi su savimi. Taip nelauktai jie užgriuvo ir mūsų kaimą, apstojo mūsų trobą. Namie buvo brolis ir dar užėjęs kaimynas, amžiumi vyresnis, ir pasą turėjo. Suėmė abu, kitus kaimo vyrus ir nusi-varė į gretimą Gečiškės kaimą pas kitą mano dėdę Izidorių Malinauską. Naktį ten pralaikę, rytą visus pėsčius išsivarė į Šiluvą...

Anksti rytą su kaimyne suruošėme daugiau maisto, baltinius ir išskubėjome į Gečiškę. Nakčia ten eiti bijojome, nes kaimas buvo pilnas enkavedistų. Deja, suimtųjų neberadome: jau buvo išvaryti...

Sakė, kad varydami Šiluvos vieškeliu, liepė vyrams dainuoti, tai jie ir traukė lietuviškas kariškas dainas. Bet kai priejo Šiluvos pušyną, įsakė visiems nutilti, apstojo, iš abiejų pusių automatus atkišę, ir suvarė į laikinai įrengtą kalėjimą mūriniame sandėlyje.

Tai buvo tikras sovietiškas pragaras. Prigrūdo tiek vyrų, kad nebuvo galima ne tik atsigulti, bet ir atsisėsti: visą laiką teko stovėti. O sienomis rėpliojo parazitai ir krito tiesiai ant galvų... Buvo ir sergančių, tai juos pasikeisdami saugojo, kad nesumindžiotų. Už sienos kitoje patalpoje de-javo sužeistas vokiektukas, turbūt belaisvis, ir ištisai šaukė: "Vaser!.. Vaser!.." (vandens). Užuoť pagirdę, jį iš automato nušovė...

Tardydamo naktimis. Labai mušdavo, kitiems tardomiesiems matant ir girdint. Netekusį sąmonės išmesdavo ant sniego ir aplicdavo vandėniu. Kai atsigaudavo, – vėl tardydavo. Taip jie užmušė Rascinių Smulkaus kredito banko valdytoją Elsbergą, Kriskų iš Plauginių k. Nukankino ir daug kitų. Kai varydavo į tualetą kieme per dvokiančią putrą, tai stri-bai, sustoję iš šonų, mušdavo lazdomis.

Po kokių penkių dienų senesnius, kurie turėjo pasus, patarde paleido namo. O mano brolių ir kitus jaunus vyrus po dviejų savaitių išvežė į Kauną – į kalėjimą Mickevičiaus gatvėje. Ten jį pralaikė 3 mėnesius. Po to perkėlė į paskirstymo punktą, kur ruošė į armiją. Iš ten kai kuriems pavyko pabėgti. O brolių ir kelis kitus išvežė į Vilnių. Brolis buvo susirgęs, tai jis Vilniuje ilgiau pasiliko.

Kažkoks viršininkas, atėjęs į tą punktą, paklausė, kas moka staliaus darbą. Brolis, nors menkai temokėjo, pasakė mokąs. Jį ir dar vieną nuvedė į partijos centro komitetą ir liepė ten taisyti aplūžusias kėdes. Ten jie ir nakvodavo, duodavo ir valgyti.

Po keleto dienų – gegužės 9 d. – jiedu pasi-prašė į miestą, pasižadėjo

sugrįžti, nes dar buvo likę darbo. Juos išleido. Taip jie ir paspruko iš Vilniaus...

Ėjo pėsti laukais, miškeliais, vengdami viešų kelių, nes jokių dokumentų neturėjo. Neišvengė ir pavojų: buvo ir apšaudyti, ir gaudomi... Netoli Kauno su draugu išsiskyrė (jo pavardės brolis nepasakė). Toliau Raseinių link ėjo vienas, bet iki namų pareiti nepajėgė: anapus Raseinių užėjo pas Povilo Keparučio dėdę Povilą Lauraitį, rodos, Pakapurnio k. ir liko pailsėti. Kitą dieną Lauraitis pranešė mums, o po poros dienų brolių parsivežėme.

Broliui grįžus, jam reikėjo parūpinti dokumentus. Gal po savaitės pristatė gretimo Pareigių kaimo komunistas Kėrinas ir pareikalavo Jono dokumentų. Laimėi, brolis išsaugojo "spravkę" iš CK – leidimą įeiti į tas patalpas. Tas dokumentas rusui pasirodė įtikinantis, bėdos tam kartui išvengta.

1945 m. pavasarį Raseinių "vojenkomatas" jau persikėlė į Raseinius, įsikūrė buvusiose karcivinėse. Komisaras buvo lietuvis majoras Jonas Soblys, kilęs nuo Šiaulių, daug metų ištarnavęs sovietų armijoje. Kaip bebūtų keista, širdyje jis buvo išlikęs lietuvis. Jis daug kam išdavė baltus bilietus, taip pat ir mano broliui. Jonas "pasisendino", – susitvarkė dokumentus su gimimo metais ...1916. Su šia gimimo data pragyveno visą likusį gyvenimą.

1945 m. vasarą brolis tapo partizanų ryšininku. Tą vasarą pas brolių užeidavo B. Urbutis su savo vyrais, Čeponis. Vėly rudenį, jau prieš Kalėdas, Urbutis pasidarė dokumentus Jonaičio pavarde ir, pasitraukęs iš mūsų krašto, pradėjo dirbti kažkur Žemaitijoje. Vėliau nusipirko namelį Kačerginėje ir ten su šeima gyveno, kol kartą Kaune jį kažkas atpažino ir suėmė. Partizanavimo įrodymų neturėjo, tai teisė už dezertyravimą iš kariuomenės ir už dokumentų suklastojimą. Atkalėjęs 8-erius metus, grįžo. Mirė 1978 ar 1979 m.

1945-1946 m. žiemą pas mus lankydavosi jau kitas būrys – Jono Venslausko-Gritėno. Iš artimesnių mūsų apylinkės vyrų būryje buvo Domas Ščepavičius-Šaka iš Kunkojų k. Su jo jaunesniuojau broliu Pranu ir sesute Petrute kartu lankėme mokyklą. Pranas buvo aukštesnėje klasėje, vadovavo maldai prieš pamokas ir po jų. 1944 m. jis baigė kunigų seminariją. Broliui Domui pasitraukus į mišką, ir Pranas, ir Petrutė buvo tardomi,

□ Broliai Venslauskai: Jonas-Gritėnas ir Benediktas (Laumės rinktinės Liolių būrio partizanai, žuvę 1945 m. liepos 22 d. Virtukų mūšyje)

kalinami. Vėliau Pranas ilgai klebonavo Bazilioniuose netoli Šiaulių; dabar turi parapiją kažkur už Raseinių. O Petrutė neištekėjo ir visą laiką šeimininkavo broliui.

D.Ščepavičius-Šaka žuvo 1948 m. Garlaukio miške. Kur užkastas jis ir kiti, artimiesiems dar niekaip nepavyksta sužinoti.

Prisimenu 1946 metų Velykas. Šventėme pas mus drauge su partizalais. Nuotaika buvo liūdna, visi apsiverkėme: Šakos sesuo Petrutė buvo neseniai suimta, o būrio vado Venslausko brolis – žuvęs. O kiti vienaip ar kitaip buvo pasinėrę į liūdnius prisiminimus.

Rytais partizanai kalbėdavo rožančių, po to giedodavo "Marija, Marija..." O dieną, dažniausiai vakarais, negarsiai dainuodavo partizaniškas dainas. Būryje buvo vyrų gražiais balsais. Vienas iš jų medicinos studentas Antanas Armoška-Steponas nuo Dubysos turėjo gražų bosą. O būrio vadas dažniausiai vesdavo tenoru...

Čia viena iš būrio vado Jono Venslausko-Gritėno dainuotų dainų – apie pavasarį...:

*Sugrįžk, pavasari vienplauki,
Dainuok šalelėj putinų.
Juodoj naktį manęs nelauki,
Aš gint Tėvynę išeinu.*

*Skambėk, kai vyšnios žiedas kelsis,
Pabudęs saulės spinduliais,
Sirdin kai laisvės aidas belsis,
Žygiuojant karžygių keliais.*

*Beržų šakelėm apsikaišęs,
Pakvėpink žemę vien žiedais,
Sukviesk dienas, naktis į vaišes,
Kaip būdavo pas mus kadais.*

*Ir ant šakos, ir ant žiedelio
Skambėk viršūnėse klevų.
Akis išgraužė dulkės kelio,
Beieškant jam dienų šviesių.*

*Ateik į sielą nors valandėlę,
Ateik pas partizanus tu
Ir brangią laisvę tėviškelei
Atneški su žiedais kartu.*

*O jei negrįšiu laisvės rytą
Iš vėtros, iš didžios kovos,
Mano mergelė, raski kitą,
Dar bus sūnų šalies laisvos.*

*Gražink piliakalniams lakštutę,
Gegutę kai sode kukuos,
Paguos mergelę ir močiutę,
Kad jos neverktų ten laukuos.**

Prie Plauginių miško gyveno ūkininkas Škadauskas. Pas jį užeidavo partizanai. Vieną ankstyvą pavasario rytą išgirdome kulkosvaidžių tratėjimą ir granatų sprogimus. Nežinia ar kas įskundė, ar šiaip garnizonas suruošė pasalą, ir tą ūkį apsupo. Tada žuvo berods du stribai ir milicininkas. Iš partizanų, atrodo, nežuvo niekas, tik buvo sužeistų. Bet visi pasitraukė, nes miškas buvo čia pat. Kartu pasitraukė ir šeimnininkas su žmona.

Kuri laiką po to pas mus buvo ramu. Tik vieną kartą užėjė pas mus stribai pamatė knygų ir pradėjo jas vartyti, raustis po visokius popierius ir senus laiškus. Tarp knygų rado medicinos sesers nuotrauką, kurią buvau atsitiktinai radusi ir pagailėjau sunaikinti, nors aš jos ir nepažinojau. Tai buvo kaip tik po Virtukų mūšio. Jie prikibo prie manęs: "Čia ar tik ne Čepikė bus?" (Čepaitė buvo žuvusi prie Virtukų). Tą nuotrauką jie pasiėmė, bet manęs daugiau nekludė.

Vėliau buvo renkami mūsų apylinkės pirmininkas ir sekretorius. Pradėjo kalbėti, kad sekretoriumi siūlys mano brolių Joną. Jis ir nemanė sutikti.

* Rinkinyje "Kovos keliu žengiant" (V.1991) ši daina pavadinta "Manęs nelauki".

Bet Venslauskas ir kiti vyrai pradėjo įkalbinėti: "Jonuk, sutik būti sekretoriumi, – bus mažiau įtarimo". Taip ir išrinko: pirmininku Česlovą Patapavičių, gyvenantį prie Dainių miško, Dainelių k., kilusį iš Raseinių, o sekretoriumi mano brolių Joną iš Bakučių k. Tarp kitko, Patapavičiaus tėvas, buvęs Lietuvos savanoris (jau miręs) ilgus metus vadovavo Raseinių bažnyčios chorui, Šaulių orkestrui, Jaunalietuvių chorui ir t.t. Sūnus irgi buvo muzikantas ir dainininkas. Su juo buvome jaunų dienų draugai. Buvo, rodos, geros valios, bet vėliau išaiškėjo, jog bailys.

Kurį laiką atrodė, kad viskas gerai: eidavo su broliu į valsčių apylinkės reikalais... Dar neįjautėme, kad būtume saugumo įtariamai, bet mano pusseserė B.Dirmauskaitė nuo Kalnųjų iš Paserbenčio k. jau buvo saugumo ieškoma. Vieną gražų šeštadienio vakarą jie, saugumiečiai, užėjo pas mus, apsimetę partizanais. Brolis buvo išėjęs pas kaimynus. Paprašė valgyti ir pradėjo teirautis slapyvardžiais: Nastės, Šalnos. Pasakiau, kad tokios pavardės ir vardo pas mus kaime išvis nėra. Matydami, kad su manimi nesusikalbės, liepė eiti ir surasti brolių. Išėjusi laukan, matau, kad aplink kiemą, po medžiais, ir daugiau matyti tokių "partizanų". Bet jie manęs nestabdė ir nieko nesakė. Suradusi brolių, išpėjau, kas namie laukia. Bet ir su broliu "svečiai" nesusikalbėjo ir, nieko nepešę, išėjo. O jau sekmadienį sužinojome, kad kratė pusseserės namus, bet ji buvo pabėgusi.

Tuo tarpu pradėjo kaupėti įtarimo debesys virš Raseinių gimnazijos. Mokėsi ten ir Stasys Narbutas iš Galkaičių k. (nuo Viduklės); kurioje klasėje – nepamenu. Jie buvo trys broliai, visi trys – muzikantai – visa kapela. Su jais aš ir brolis buvome pažįstami. Brolis kviesdavosi juos į vakarėlius mokykloje pagroti; pas mus pernaktodavo.

Ir štai vėl rudens vakarą atėjo pas mus Stasiukas su draugu (rodos, jo vardas buvo Petras) ir sako: "Jau viskas. Iš mokyklos pabėgom, – prasi-deda areštai..." Kitą dieną abu išėjo namo. Po kelių dienų Stasiukas vėl atėjo ir per brolių susisiekė su Raseiniais. Brolis išėjo į valsčių taip pat jo reikalais. O čia atėjo partorgas sekretoriaus ieškoti. Aš – nei gyva, nei mirusi, ruošiau pietus, drebėjau, kad tas svečias nepradarytų durų į kambariuką, kuriame tūno Narbutukas. Laimci, išėjo sau. Narbutukas pas mus sulaukė partizanų ir su jais išėjo. Išėjo į mišką ir jo broliai Jonas ir Antanas.

Narbutus – tėvus ir seserį išvežė į Igarką, o sūnūs Jonas ir Antanas

žuvo prie Viduklės. Stasys partizanaudamas vedė ryšininkę Stasę Rutkauskaitę, kilusią nuo Kelmės. Vėliau abu buvo suimti. Stasį sušaudė (rodos, Raseiniuose).

Pirmuoju mūsų apylinkės pirmininku buvo vietinis rusas Mykolas Kėrinas iš gretimo Pareigių kaimo. Nemokytas ir kvailas, ir pasirašyti dorai nemokėjo (tas pats, kur reikalavo mano brolio dokumentų, kai šis parbėgo iš Vilniaus). Jis mėgo visus gąsdinti savo valdžia.

Buvo balsavimas, žiema (datos nepamenu). Šalo, pustė. Brolis išėjo į Raseinius balsuoti, nes reikėjo nors vienam iš namų nuceiti (juk bijojom). Mūsų mama, tėtis, dėdienė ir aš (tada sirgau gripu) nutarėme neiti: jei jiems reikės, atneš tą urną į namus...

Staiga užbėga išsigandusi kaimynė ir klausia: "Ar Jonukas išėjo balsuoti?... Juk šiąnakt Kėriną nušovė... Pareigių kaimas pilnas garnizono..." Nuo tokių žinių visos ligos išlakstė, ir mes per pusnis išklampojome į Raseinius balsuoti...

Maždaug už kilometro nuo mūsų, Gūrų kaime, gyveno ūkininkas Juozas Judickas. Pas jį slėpėsi jo žmonos brolis Vincas Baltrušaitis. Netvirtinu, bet manau, kad jis buvo iš Raseinių (o gal Kauno?) gimnazijos. Ten užeidavo Čeponis, Urbutis ir kiti. Buvo įrengta gera slėptuvė, veikė šiočia tokia spauštuvėlė. Kurį laiką buvo ramu, nes Judickas stengėsi sugyventi su valdžia ir pyliavas pirmas atiduodavo. Bet kaimynas aktyvistas kažką pastebėjo ir įskundė. Vieną liepos popietę Judicko namus apsupo garnizonas. Jis pats tuo metu buvo Raseiniuose, o Baltrušaitukas, neturėdamas kitos išeities, šoko pro langą į prie pat namų esantį rugių lauką. Bet ten jį bėgantį pakirto priešo kulkos. Judickienci kažkaip pasisėkė pabėgti. Judickai turėjo du berniukus, jie ganė karves. Bet buvo gudrūs ir, pamatę, kas namuose darosi, su visa banda pasitraukė iš kaimo. Taip sunaikino dar vieną ūkį...

Maždaug savaitei po šios tragedijos praėjus, vieną vakarą Judickas atėjo pas mano tetas (dėdės Juozo seseris). Matyt, buvo susitaręs su mano broliu Jonu, kuris jau dirbo apylinkės sekretoriumi. Pas mus tą vakarą atėjo Venslausko būrys ir nuėjo pasikalbėti su Judicku, kuris, matyt, viską apie tą įvykį paaiškino.

Po kelių savaičių vieną naktį tas Judicko "kaimynas", pavarde Kuze-
ris, buvo nuvestas į Dumšiškių kaimą pas tos (ne mūsų) apylinkės pirmi-

ninką; jo pavarde pamiršau. Ten buvo akistata su Judicku, ir po to ten pat Kuzeris ir pirmininkas buvo nušauti 1947 08 12. Judickas iš mūsų apylinkės ir krašto dingo, ir daugiau jo matyti neteko. Kalbėjo, kad gyvena Klaipėdos krašte.

Neilgai po tų įvykių truko ramybė – prasidėjo areštai. Suėmė dešimtininką Joną Kvitnicką iš Dainių k. ir kitus. Rudenį, bulves kasant, brolis gavo įsakymą pasitraukti miškan į būrį. Pranešęs savo draugui pirmininkui, kad išvažiuoja pas sergantį giminaitį į Viduklę, brolis pasitraukė dviem savaitėms.

Viskas tarytum aprimo, ir brolis grįžo eiti savo pareigas. Praėjo du mėnesiai. Vieną gruodžio pirmadienį, prieš Kalėdas, jis nuėjo su ataskaita į Raseinių valsčių, ir ten pas partorgą jį suėmė. Prasidėjo kančių keliai. Pirmiausia sribų būstinėje, priešais miesto sodą. Sribų viršininkas Jocius jam išmušė dantis. Iš to sribyno Jonas mėgino pro langą pabėgti, bet prie miesto sodo jį pagavo; buvo peršovę jam ranką. Paskui labai žiauriai sumušė, kad net gydytoją Lazdauską buvo į sribyną pakvietę; Kalėdų rytą mamos brolių Miklių sutikęs jis apie tai slapta papasakojo...

Po brolio arešto suėmimų grandinė nutrūko – brolis nieko neišdavė. Kai jis jau buvo nuvarytas į Raseinių kalėjimą, mudvi su mama buvom iššauktos pas tardytoją. Mamai brolių atvedė akistatai, ir jis pasakė, kad mama nieko nežino. Jokių kaltinimų mudvi neprisipažinom, nors tardytojas vardijo partizanų slapyvardžius.

Beje, kai brolių Joną suėmė, jis jau buvo apsisprendęs pasitraukti į būrį, ir jo apsilankymas valsčiuje turėjo būti paskutinis. Prieš porą dienų jau buvo suimtas mūsų apylinkės pirmininkas Česlovas Patapavičius, su kuriuo Jonas kartu dirbo. Apsilankymas Raseiniuose iš tikrųjų tapo paskutinis – pateko čekistams į nagus... O gal likimas taip lėmė? Juk visi to būrio partizanai žuvo, o Jonas, atvargęs visus lagerio vargus, dar sugrįžo.

Prižiūrėtojais Raseinių kalėjime dirbo ir neblogų žmonių. Antai iš mūsų apylinkės Ramonų Kontrolių k. toks Stasys Žaltauskas. Jo kaimynas Antanas Bukauskas buvo ryšininkas. Dabar jau abu mirę. Per juos gaudavome žinių iš brolio.

Pasirodo, kad apylinkės pirmininkas Patapavičius buvo silpnos valios. Kai pradėjo tardyti, jis išpasakojo viską, ką tik žinojo, ir brolių išdavė. Jonas pranešdavo mums nežinąs, kaip galės tuos baismus tardymus išlai-

kyti, sakydavo: "Patapavičius ant kelių atsiklaupęs viską pasakoja, o aš ginuosi..." Patapavičių netrukus paleido, bet pas mus jis neužeidavo ir vengdavo susitikti. Pasikeitė ir apylinkės valdžia. Bet tai buvo geri vyrai, ryšininkai iš Gruzdiškės k.: Vytautas Jasiulis – pirmininkas ir Antanas Rekšytys – sekretorius (victojo brolio).

Prieš 1948-ųjų vasario 16 d. V.Jasiulis atnešė man Venslausko-Gritėno laiškutį, kuriame klausė, ar negalėtų jie kokiai dienai pas mus užėiti. Kadangi visai neseniai, gruodį, buvo suimtas brolis, tai aš labai bijojau ir atsakiau, kad jokių būdu dabar negalima, pavojinga, mūsų sodyba sekama.

O jau vasario 18 d. Venslauskas ir jo bendražygiai žuvo pas Lybus Sujainių kaime. Kai namiškiai, sugrįžę iš Raseinių, papasakojo, kad prie stribino pamesti jų kūnai, aš negalėjau atleisti sau, kad jiems taip atsitiko; gal, jeigu pas mus būtų užėję, nieko nebūtų atsitikę, ir jie nors tam kartui būtų išlikę gyvi?.. Tą naktį, kai jie žuvo, sapnavau labai baisų sapną. Matyt, buvo kažkokia nuojauta...

Brolių Joną Raseinių kalėjime pralaikė aštuonis mėnesius. Rugpjūčio mėnesį sužinojome, kad nuteistas dešimčiai metų. Teismo nebuvo, tik nuosprendį pagal 58 straipsnį kalėjime jam perskaitė. Po kelių dienų buvo išvežtas į Vilnių. Iš ten etapu į Norilską, kur atkalėjo iki 1956 m. rudens.

Į tą patį lagerį iš Igarkos atvežė du brolius Barčus nuo Eržvilko iš Ridikiškių k. Jų sesuo buvo ištekėjusi už mūsų kaimyno Vaitkaus, o jaunesnioji sesuo Petrutė buvo mano draugė. Jie visi buvo išvežti į Igarką, tik Vaitkui pavyko pabėgti. Taigi broliai buvo nuteisti ir išvežti į Norilską, o seserys ir vieno iš brolių Barčių žmona liko Igarkoje. Jie visi tarpusavy susirašinėjo, retkarčiais ir man parašydavo.

Kai brolių iš lagerio perkėlė į paskirstymo punktą (berods Dudinkoje), tai Petrutė Barčaitė nuvyko pas to punkto komendantą ir prašė, kad Jonui leistų atvažiuoti į Igarką, nes jis esąs jos sužadėtinis, turi mažą dukrelę, tik santuokos nespėję įregistruoti... Dukrelę jie tikrai turėjo, bet ne brolio; Joną išleido į Igarką. Iš ten rašydavo mums laiškus (aš jau gyvenau Šiauliuose).

Kiek atsigavęs, brolis pradėjo dirbti lentpjūvėje drauge su Barčių šeima. Į Lietuvą grįžti neleido. Pavasarį, kovo mėn., jiedu su Petrute susi-

metrikavo, o per Velykas į Igarką atvykęs Jono lagerio draugas kunigas Božė juos sutuokė.

1957 m. lapkričio mėnesį jie grįžo į Lietuvą. Petrutės tremties laikas dar nebuvo pasibaigęs, bet ji jau buvo Malinauskienė, o jos sesuo Vaitkienė – pensijinio amžiaus, tai visus išleido. Paliko Igarkoje tik Barčo žmona, nes jos vyro dar nepaleido.

Grįžusius mums pasisekė priregistruoti Šiauliuose, tai į kaimą jie nebegrižo. Brolis buvo gavęs darbą ir butą kariniame dalinyje, bet po kurio laiko turėjo išeiti dėl "netinkamos" savo pradžios. Vėliau dirbo darbų vykdytoju Lietkoopsąjungoje, o paskui iki pensijos – inžinieriumi statybose. Mirė 1985 m. taip ir nesulaukęs šviesesnių laikų, nes sveikatą buvo palikęs lageriuose.

Dar norėčiau prisiminti mokytoją Antaną Bakšį.

1947 m. lapkričio mėnesį pas mus į Bakučių k. iš Raseinių atbėgo gimnazijos mokytojas Antanas Bakšys. Jis pas mus išgyveno apie porą savaitžių, kol atėjo partizanai, ir su jais kartu išėjo...

Pasiimti Bakšio atėjo dvylika partizanų: Domas Ščepavičius, Armoška, broliai Pakarkliai. Būrio vadas Venslauskas ir sako: "Mes jus jau per daug skriaudžiame. Eikime visi vienai dienai pas jūsų kaimyną Mankų". Mankus buvo Ščepavičiaus-Šakos giminaitis. Ir jie visi išėjo.

Rytą pas mus atėjo nusiminusi, susirūpinusi Mankienė, prašo padėti jai valgi paruošti. Apsimečiau nieko nežinanti. Kai su ja nuėjom į Mankų sodybą, sargybinis mane iškamantinėjo, kas tokia esu, – specialiai, kad Mankienė girdėtų. Taip tą dieną visi vaidinome esą nepažįstami. O Mankų šeima buvo baisiai išsigandę. Vienas jų visą laiką buvo lauke ir vis dairėsi po apylinkę. Man kažkodėl buvo linksma stebėti. Vėlai vakare visi iškeliavo.

Paskui Bakšys drauge su kitais yra keletą kartų pas mus buvęs jau kaip Arvydas. Po brolio arešto 1947 m. gruodį pas mus lankytis pasidarė pavojainga, nes apie sodybą dažnai būdavo išstatytos pasalos.

1948 m. vasarą Bakšys (jau Klajūnas) dar porą kartų lankėsi su draugais. Tarp jų buvo du jauni broliai Pakarkliai iš Beržytės k. Vieno slapyvardis buvo Klevas, kito – nepamenu. Daugiau Klajūnas mūsų apylinkėse nebepasirodė.

1991-1993 m.

E. Malinauskaitė-Bakutienė savo atsiminimuose rašė apie savo puseserę Bronę Dirmauskaitę, buvusią kpt. Juozo Čeponio ryšininkę. Dingtelėjo; o gal ta pati "Bronelė", kurią yra minėjęs Pranas Matuzas? 1994-ųjų pabaigoje ją – Bronę Dirmauskaitę-Latožienę pavyko surasti; susitikome Skaudvilėje. Įrašiau jos pasakojimą, per ją gavau ir ryšininkės Rūtos–Angelės Laurinavičiūtės-Dabašinskienės 1994 m. gruodį rašytą laiškutį.

1995 m. birželio 17 d. pas B. Latožienę susitikome ir su Rūtos laiškelyje paminėtu Bronium Laurinavičium. Įrašiau ir jo prisiminimų nuotrupas.

Apie visų jų (Matuzo, Dirmauskaitės, Laurinavičiaus) išdavystę įtariamam Gruzinsko (Gružinsko) asmenybę pasiteiravau senbūvių Girkalnio apylinkėse. Klausiau, neminėdamas nei jo pavardės, nei vardo, – apie Girkalnyje (ar prie Girkalnio) 1946-1947 m. gyvenusį fotografą – aukšto ūgio, stambia nosimi, nešiojusį akinius. Spėju, jog tai tas pats "ryšininkas J. Grudzinskas", kuris "1947 m. rugpjūčio mėn. iš Kauno atvežė kitą spaustuvinę įrangą.

■ Bronė Dirmauskaitė-Latožienė, Bronius Laurinavičius ir Elzbieta Malinauskaitė-Bakutienė. 1995 m.

ir "Laisvės varpas" vėl pradėjo eiti..."*

Nuo 1947 12 iki 1948 05 Raseinių kalėjimo 42-oje kameroje kalėjau su parvežtu iš Vorkutos tardymui Jonu Grudzinsku (pavardę įsiminiau iš klausos, užrašytos juk neteko matyti). 1948 m. kovo mėn. į mūsų kamerą atvedė kaunietį Praną Matuzą, kuris Joną G. laikė jį įklampinusio ar išdavusio Stasio Grudzinsko broliu ir prisibijodamas jo vengė...

OS RYŠININKAS BRONIUS LAURINAVIČIUS PRISIMENA

– Jūsų arešto priežastys, aplinkybės: kur, kada tai atsitiko?

... Aš gyvenau Girkalnio valsčiuje, Naukaimio kaime. Nuo 1945 m. dirbau centro ryšininku. Per mane palaikė ryšius trys rinktinės: Raseinių, Vaidoto (Čeponio) ir Jurbarko. 1946 m. buvau įjungtas į pogrindžio OS – pasyvios rezistencijos organizaciją. Man priklausė trys seniūnijos: Juodkėnų, Šeimyniškių ir Girkalnio. Mano viršininku buvo mokytojas Dapkevičius (Dobkevičius?)...

... Ir štai Dapkevičius buvo areštuotas; nežinau, kas jį pardavė. Po jo buvo areštuoti Pramedžiavos girininkijos girininkas Kairaitis – Korsakaitės vyras, Girkalnio pašto viršininku buvęs Grigucevičius ir ketvirtas – Klemensas Gudžiūnas, – jis mokytoju ar kuo ten dirbo... Tai jie visi ant manęs parodė. Gudžiūnas parodė mažiausiai, bet jis ir žinojo nedaug. Manęs pradėjo ieškoti. Slapsčiausi. Galų gale 1948 m. balandžio pradžioje mane suėmė.

– Daug kas prisiminimuose pamini tokį Gružinską (ar Gruzinską). Ką Jūs galite apie jį pasakyti, ką atmenate?

... Gružinskas pradžioje turėjo plačius ryšius su Čeponiu. Čeponis apsigyveno prie Juodaičių pas Jokimus. Tėn buvo įrengta spaustuvė. Čeponis palaikė ryšį su Gružinsku, o Gružinskas – su spaustuvininkais iš Kau-no: Zimnaku, Šimkūnu ir Matuzu; jie įrengė pas Jokimus spaustuvę, ją sutvarkė. Gružinsku pasitikėjo. Iš manęs mano viršininkas Dapkevičius pareikalavo 300 červonų atsilyginti už visą spaustuvės sutvarkymą. Aš tuos 300 červonų surinkau ir atidaviau Dapkevičiui. Šis juos perdavė

* Kuodytė D. Kęstučio apygardos kūrimasis // LKA. T.13. K.1995. P.6.

Gružinskui. Bet spaustuvininkai tų pinigų iš Gružinsko negavo. Čia buvo toks dalykas: iš Kauno atėjo pranešimas (per ką jis atėjo – tiksliai nežinau), jog tie pinigai neišmokėti. Tai Čeponis įspėjo Gružinską, kad tuos pinigus kuo greičiausiai grąžintų ir sumokėtų spaustuvininkams...

... Tada Gružinskas sugalvojo tokią versiją. Jis turėjo kažkokį ryšį su MGB. Pirmiausia nuvažiavo į Kauną ir įdavė visus tris spaustuvininkus – Zimną, Šimkūną, Matuzą; paėmė iš Kauno ir Bronę Dirmauskaitę. Tam tikram laiko tarpui praėjus, nugabeno garnizoną į Juodaičius pas Jokimus, kur buvo partizanų štabas ir spaustuvė. Aš tada kaip tik ten netoli buvau – slėpiausi... Sodybą iškratę, saugumiečiai bunkerio nerado. Jie sugrįžo į mašiną, ir Gružinskas jiems viską nupasakojo. Tada jie nukasė runkelius (ar bulves) ir surado įėjimą. Tada tie, kur ten buvo, pamatė, kad juos paims ir susisprogdino...

... Juos iškėlė į viršų. Vienas dar buvo truputį gyvas. Visus sumetė į mašiną. O šeiminkus – Jokimaitę, motiną, tėvą tuoj susodino į mašiną ir išvežė į Raseinių saugumą...

– Ar tardyme Jums Gružinsko neprikaišiojo, akistaton nestatė?

... Akistaton Gružinsko nestatė, bet jo parodymai ant manęs buvo. Jis su Dapkevičium turėjo bendrus ryšius; tai, ką ant manęs Dapkevičius parodė, tvirtino savo parodymais ir Gružinskas...

* * *

... Tada Raseinių rinktinei vadovavo Žemaitis. Paskui jis į Kęstučio apygardą perėjo, laikėsi kažkur Kryžkalnio link. Iš jo rinktinę perėmė buvęs mokytojas Kurtinaitis. Su to mokytojo žmona aš Norilske buvau. Kai ji sužinojo, kad vyras žuvęs, ištekojo už kito. Kai mane paleido iš lagerio, aš pas juos gyvenau... O Žemaitis mane labai gerai pažinojo; kai vadovavo Raseinių rinktinei, ne sykį pas mus yra buvęs...

1995 m.

DU LAIŠKAI

Su Svajūnu-Gelažiumi* mane supažindino Petras Andrikis** (kick

* Svajūno-Gelažiaus (?) asmenybė, manau, dar nustatytina.

** Petras Andrikis, g. 1917 m. Mišiūnų k., žuvęs 1949 m.

pamenu slapyvarde Bijūnas). Jis nuo pirmųjų antrosios rusų okupacijos dienų vadovavo partizanų būriui. Prie Juodaičių, Zapjuvkos dvaro laukuose, buvo pašautas ir pats nusižudė. Aš palaikiau ryšį tarp Vaidoto rinktinės vyrų ir Vilkijos gimnazijos pagrindininkų Šermukšnio organizacijos. Organizacijai tuo metu vadovavo karinę tarnybą baigęs rusų kariuomenėje Alfonsas Marma-Jaunius, vėliau mokytojas Juodelė-Ziogas. Antras ryšio kanalas su Vilkija ėjo per Čekiškę. Per Vilkiją buvo palaikomi ryšiai su Kaunu ir keliais besislapstančiais partizanais prie Vilkijos, kuriems vadovavo, kiek pamenu, partizanas Liukminas. Šių ryšių palaikymu ypač rūpinosi Svajūnas.

Tai buvo labai energingas, nežinantis baimės, mirties akivaizdoje nepasimetantis partizanas. Zenono Jokimo teigimu*, jis, sudeginęs dalį slėptuvėje buvusių dokumentų, granata išsprogdino bunkerį, po sprogimo buvo labiausiai sumaitotas. Kur palaidotas, nežinau. Čeponi pažinojau mažai. Mačiau tik gal porą kartų.

Tik dėka šių pasišventėlių partizanų buvo išklijuota šimtai atsišaukimų, išspausdinti didžiuliai kiekiai "Laisvės Varpo" ir kitokių leidinių. Jų mirtis primins ateinančioms kartoms, kaip reikia mylėti Dievą, Tėvynę, kad gėris ir laisvė gimsta per kančias, dvasinį mūsų sūnų ir dukrų atsparumą.

1996 12 19

Pranas Sabonaitis

* * *

Aš, Angelė Laurinavičiūtė, iš Girkalnio vls. Mikaičių k., buvau ryšininkė, sl. Rūta, tarp Juozo Čeponio ir jo būrio. 1946 m. buvau areštuota. 1947 m. vasario 20 d. paleista iš Rascinių kalėjimo, kovo 5 d. pabėgau į Kauną ir apie metus slapsčiausi pas Juliją Maceinienę.

Juozas Čeponis buvo mano vyro Vinco Dabašinsko giminaitis (Vincos brolis Jonas buvo vedęs Čeponio seserį Jadžę Ščepavičiūtę).

* Pranas Sabonaitis su Zenonu Jokimu važiavo viename vagone ešelonu į Kazachstaną. Z. Jokimas mirė vagone, kūnas iškeldintas Akmolinsko stotyje.

☐ Angelė Laurinavičiūtė-Dabašinskienė. 1959 m.

Aš turėjau parvežti iš Kauno Bronės Dirmauskaitės popierius į štabą netoli Juodaičių, miške pas labai neturtingus žmones ir turėdavau perduoti Onai Korsakaitei ir jos vyriui miškininkui Juozui Kairaičiui, ir Broniui Laurinavičiui prie Girkalnio, ir Juozui Dabašinskiui Graužų, vėliau Ražaitėlių k.

Prieš jų štabo žuvimą J.Čeponis buvo pas mus ir susitiko su kapitonu Žemaičiu. Susitikimas Mikaičiuose įvyko 1947 m., mėnesio tiksliai nebeprisimenu, – buvo žiema*. Jie buvo labai nusiminę ir kalbėjo, esą beviltiškoje padėtyje. Su Čeponiu buvo apie 10 vyrų (pavardžių neprisimenu) ir su Žemaičiu buvo keletas

vyrų. Prabuvo pas mus naktį ir išsiskyrė: vieni žygiavo link Juodaičių, kiti link Rascinių. Po to aš važiauvau į Kauną pas Bronelę, bet jos neradau**.

Grįžusi sužinojau apie Čeponio būrio netektį. Už poros savaitių stribai išvežė mane į Girkalnio arcštinę, o kitą dieną buvau nuvežta į Rascinius, į Dikinio namą tardymui. Ten mane išlaikė dvi paras. Po to paleido, o kovo 4 d. gavau šaukimą atvykti tardymui, tad kovo 5 d. pasitraukiau iš namų į Kauną. Gegužės mėnesį išvykau į kaimą prie Skirsnemunės ir buvau iki rudens, ir vėl į Kauną pas Maceinienę. Kaune slapsčiausi daugiau kaip dvejus metus.

*Angelė Dabašinskienė
Kaunas*

1995 01 14

* J.Čeponis ir J.Žemaitis Mikaičių kaime susitiko 1947-1948 m. žiemą, apie 1947 m. gruodį.

** Po susitikimo nuvykusi į Kauną Bronelės nerado: Dirmauskaitę suėmė 1947 m. rudenį; grįžusi sužinojo apie J.Čeponio žuvimą (1948 01 16).

RADAU JUODĄ KASPINĄ...

Esu gimusi 1919 m. Viktoro Dirmausko ir Elenos Gečionaitės šeimoje. Vaikystėje esame gyvenę pas giminaičius Malinauskus Bakučių kaime. Paskui tėveliai įsikūrė prie Kalnujų. Čia, Paserbenčio kaime, ir užaugau. Lankiau Kalnujų pradžios mokyklą, mokiausi Raseinių žemės ūkio mokykloje. Mano tėvelis mirė 1953 m., mamytė – 1965 m. Miręs jau (1973 m.) ir brolis Jonas.

Giliausi mano prisiminimai susiję su vieno įžymesnių Raseinių krašto partizanų vadų – kapitono Juozo Ščepavičiaus-Čeponio (Tauragio) asmenybe. Dabar tai jau labai tolimi laikai, daug kas užsimiršo, išblėso.

Su Juozu Čeponiu susipažinau 1940 m., vasarėjant. Draugavau su jo giminaitė, ji dažnai pasikviesdavo mane į jaunimo susibūrimus, kuriuose ir Juozas dažnai dalyvaudavo. Aišku, tada ir pagalvoti negalėjau, kad kada nors su juo teks artimiau bendrauti...

Netrukus visos pramogos pasibaigė: užėjo, užplūdo rusai. Į valdžią iškilo visokie pašlemėkai; ūkininkams uždėjo pyliavas, prasidėjo areštai. Žmoneliai pritrilo, susitraukė, tik su artimesniais kuždėjosi: "Suėmė... paėmė... išsivedė..." Rudenį ir mūsų (Kalnujų) mokytoją išsivežė; žmona nėsčia su trimis berniukais liko... 1941-ųjų birželis atnešė dar baisesnę negandą – žmones šeimomis vežti pradėjo. "Svieta pabaiga!.." – dūsavo, klausydami apie žmonių prigrūstus vagonus Viduklėje, Lyduvėnuose, apie nieko prie ešlonų neprileidžiančius skersakius sargybinius – žvėris...

Užgriuvo karas, pusę Raseinių miesto nuplėškino. Užėjo vokiečiai. Vėl prievolės, gyvulių surašinėjimai, jaunimo gaudynės darbams Reiche. Jau 1943 m. naktimis pradėjo skraidyti rusų lėktuvai; kabino "lempas", kažkur toli bombarduodavo, laukus nubarstydavo lapeliais, kuriuose žadėjo greitą "išvadavimą". O vokiečiai "trumpino" ir "trumpino" frontą, niekaip negalėdami sustoti; grėsmingai artėjo bolševikai.

1944-ųjų vasarį, generolui Plechavičiui pašaukus savanorius į Viciinę rinktinę, įstojo ir Čeponis. Jo dalinys stovėjo Varėnoje. Sužinojęs apie nedorus vokiečių kėslus plechavičiukų atžvilgiu, Juozas Čeponis su keliais savo pavaldiniais iš Žemaitijos nakčia, civiliais persirengę, iš Varėnos

□ Bronė Dirmauskaitė-Latožienė,

laukiau ir rimtesnės užduoties. Jei neklystu, tai buvo netrukus po Juozo Čeponio pusbrolio Prano Ščepavičiaus primicijų: ruošti vaisės padėjau ir aš. Turbūt balandžio pradžia buvo. Paprašė pargabenti iš Varėnos pas šeimininkę paliktą lietuvišką karininko uniformą, kitus daiktus.

Nuvažiavau gerai. Į stotį pasitikti atėjo pati šeimininkė. Pas ją pernakvojusi, rytą su daiktais vėl į kelionę. Grįžti per Kauną bijojau, nes ten dažnai kratydavo. Išvažiavau traukiniu per Radviliškį. Lagaminą vagone pakišau giliai po suolu priešingoje pusėje, bet kad gerai jį matyčiau. Jau

pasitraukė ir vargais negalais pasiekė namus. Netrukus jo pradėjo ieškoti, darė kratas, rengė pasalas. Teko nuolat kaitalioti buvimo vietą, žmonėse nesirodyti.

Taigi nuo 1944-ųjų pavasario man teko vykdyti smulkius Juozo Čeponio pavedimus; jau tada jis telkė vyrus į Lietuvos Laisvės Armiją, rengėsi kovoms su okupantais. Į Raseinius, kur tada dirbau, jis atsiųsdavo su laiškais savo seną tėvelį. Susi-

antrame sustojime atsirado tikrintojai: tikrino visų keleivių pasus. Daiktų, laimei, nenaršė...

Išlipau Viduklės stotyje ir... pėstute 15 kilometrų į Juozo Čeponio tėviškę – Kunkojus. Nuvargau baisiai, temdama tą, rodos, nesunkų lagaminą. Pasijutau nebeturinti jėgų iš ten 5 kilometrų į Raseinius dviračiu parvažiuoti. Be to, ir Juozo tėveliai manęs niekaip neišleido... Po valandos atsirado ir pats Juozas. Atidaviau jam parvežtus daiktus ir buvau laiminga, matydama nušvitusį jo veidą...

Netrukus iš Rytų vėl atmarmėjo frontas ir... sustojo. Išstisus du mėnesius ardė, griovė, degino Raseinius, Kalnujus, apylinkes. Buvome evakuoti į Gabšiškių kaimą prie Eržvilko. Spalį grįžę namo, radome tik išdraskytą žemę ir duobes. O

gyventi reikėjo. Teko pradėti viską iš nieko... Buvo ne tik maisto striuka, nebuvo ir ramybės. Čia ir ten šlaistėsi sovietų kariuomenės būriai, pavieniai dezertyrai – plėšikai.

Visur būrėsi partizanai. Jų labai pagausėjo, kai vyrus į sovietų armiją šaukti pradėjo. Karas dar nesibaigė – anapus Nemuno, ypač naktimis, girdėjosi rūstus fronto riaumojimas, dunksėjimas... Likimas vėl suvedė mane su Čeponių: tapau kapitono Čeponio partizanų ryšininke...

1945 m. pradžioje

□ Juozas Čeponis ir jo seserys Bronė (-Mažintienė) ir Jadzė (-Dabašinskienė) Ščepavičiūtės

Čeponis vadovavo maždaug šešių dešimčių kovotojų būriui – Žebenkšties rinktinei. Birželį į būrį atėjo kapitonas Žemaitis rinktinės štabo viršininku... Sužinoję, kad saugumas Raseinių ligoninėje Biliūnuose laiko sužeistą aviacijos leitenantą Kasperavičių, partizanai nuginklavo sargybą ir jį išvadavo. Po Virtukų kautynių liepos 22 d. rinktinė nuo Dubysos pasitraukė į miškus, arčiau Šiaulių... Rudenį Čeponis, Žemaitis, Bartkus užsimojo suvienyti Šiaulių, Kėdainių, Raseinių ir Tauragės apskrityse veikiančius partizanų dalinius, susisiekė su Kelmės, Kražių, Nemakščių apylinkių partizanais. Bet užmegzti ryšius buvo nelengva. Atskiri po miškus klajojantys būriai retai tarpusavyje bendravo. Į svetimą apylinkę nuklydę, nežinodavo, pas ką galėtų prisiglausti, paramos prašyti, tuo tarpu vietiniai gyventojai, ryšininkai jų vengdavo, įtardami, jog jie gali būti saugumo provokatoriai. Atsitikdavo ir apmaudžių susirėmimų tarp neatpažinusių vienas kito dalinių. Vis dažnesnės darėsi išdavystės, įskundimai...

Susitikusi kur miške, pati vengdavau nereikalingų akių: atlieku savo pareigą – atiduodu, kas priklauso, ir spaudžiu atgal. Niekada nesidomėjau nepažįstamų partizanų pavardėmis, nes, bėdai ištikus ir įkliuvus, geriau ku mažiau žinoti. Dažniausiai mane ir pasitikdavo, ir išlydėdavo Domukas (Ščepavičius, Juozo Čeponio pusbrolio Šaka). Aš perduodavau Juozui ką reikėdavo, visi trys pasikalbėdavome, ant kelmo ar kur atsisdėję, ir... atgal. Ir Juozas visada stengdavosi, kad partizanai mane mažiau matytų. Būdavo, aišku, ir tokių atvejų, kai tekdavo daugeliui pasirodyti. Kad ir Paserbenty; tada pas Alijošių Žemaitis, Čeponis – daugel vyrų buvo, o namelis tas nedidelis... Arba Pašaltuony pas Jonylus – irgi visas būrys sykiu buvom... Ir Bakučiuose pas Elzytę...

Čeponis, Žemaitis, Bartkus – jie sykiu buvo. Nežinau ir šiandien, kiek, dėl ko nesutarimai ar ginčai tarp jų kilo. Čeponis atsiskyrė ir su keliais vyrais persikėlė čia, palei Raseinius. Bet iš pradžių jis vienu vienas į mano tėviškę atėjo. Buvo žiema. Mėnesio nepasakysiu. Naktis, tokia mėnesiena buvo, kai jis iki mūsų parsikasė.

"Man reikia porą mėnesių vienam nuošaliai pabūti," – pasakė jis. Pas mus jam taip ilgai būti negalima – ir galvoti nėra ko. Kur galėtume jį saugiai priglausti? Pagaliau suradau tinkamą vietą – prie Kalnujų, netoli Mikšių ūkio, pas nuošaliuose trobesiukuose laukuose gyvenančias moteriškes. Niekas ten pas jas neužgina. Pas mus jis tik dieną dvi išbuvo, kol

tą prieglobstį radau. Nakčia jį ten ir nuvedžiau. Kai išėjom iš trobos – sniegas lauke. Juozas ir sako: "Tū, Bronele, eik pirma, o aš tavo pėdas užminsiau..." Kai nuėjom į vietą, mane išpėjo: "Nesakyk niekam, niekas neturi žinoti, kur aš esu." Toms moterėlėms, kur jį priglaudė, aš paskui vis maisto atnešdavau, kad jam nepristigtų. Tų trobesių, kur slėpėsi J. Čeponis, šeimninė buvo Šimaitienė, vardo neprisimenu; jos jau nėra tarp gyvų. Ji nenukentėjo, nes apie "įnamį" niekas ir nežinojo – tik tos moterėlės ir aš...

Ryšys Čeponiuiėjo per Žaltauskį – batsiuvį Raseiniuose. Ką parašydavo, tą aš pas Žaltauskį nunešdavau ir jam viską – laiškus, spaudą parnešdavau.

Atsiskyrėliu būdamas, Čeponis nesėdėjo susidėjęs rankas – būrė partizanus į naują Vaidoto rinktinę (anksčiau Žuvėdros vadinosi). Steigė plėtę pasyvios rezistencijos organizaciją, ir ne tik Žemaitijoje, bet ir kitur, ypač Kaune. Maždaug po poros mėnesių iš Kalnų apylinkių jis išžygiavo Pramedžiavos link. Pradžiai nurodžiau jam Laurinavičius Mikaičiuose – Angelės-Rūtos tėvus. Garantavau, kad ten jie galės būti ramūs, niekas neparduos...

Tai buvo paskutinis kartas, kai mačiau Čeponį. Paskui tik per ryšininčius su juo susisiekdavome. Ir Domukas Ščepavičius jau buvo atsiskyręs, jis visai vienas slapstėsi. Greit po to, kai Čeponis paliko mūsų kraštą, pradėjo ir man darytis karšta...

1945-1946 m. dirbau pieninėje. Kalnųjai buvo sudaužyti, pieninių apylinkių nebuvo niekur likę, tai mes po kaimus rinkom iš žmonių sviestą ir vežėm į Raseinius. Paimtą sviestą reikėdavo perskaičiuoti į pieną... Su manimi dirbo ir toks Alijošius iš Dumšiškių, vardo neatsimenu, jo motina ar ne Mikalčikė buvo. Jam buvo duotos vienos apylinkės – ten apie Žagarę, o man kitos: Kalnųjai, į Paserbenčio pusę. Tai vieną dieną aš pastotę surasdavau, o kitą jis su savo arkliuku iš apvažiavimo grįždamas atvažiuodavo. Kalnujuose paimdavo mane, ir toliau važiuodavome abu...

Vieną gražią dieną atvažiuoju aš į pieninę Raseiniuose, ir tas Belozėrovas, Stonytės vyras, sako: "Bėk iš pieninės greičiau prie vežimo, Bronele! Spausk! Duok man savo sąrašus, aš viską sutvarkysiu, o tu – spausk! Jau tris kartus šiandien buvo atėję, tavęs ieškojo..."

Į namus man grįžti jau neišeina, tai aš pas Balčiūną – inžinierių į kontorą, ir mes su Balčiūnu ten viską tvarkėm. "Vaciau, – sakau jam, – manęs jau ieško, į namus grįžti negaliu. Man reikia spausti į Kauną." O aš, atrodo, tik tris červoncus teturėjau, ir nuvažiuoti neužtenka... "Nieko, sako, – važiuok tiesiai pas mus. Pabūsi, o paskui bus matyti..." Jo brolis ir sesuo – studentai – gyveno Lukšio 12.

Kaunas man buvo pažįstamas. Dar 1937 m. po žemės ūkio mokyklos Silvestravičiai pasiūlė man važiuoti į Kauną Matickienės vaikutį prižiūrėti. Žemuogių gatvėje tada gyvenau. Paskui užkandinėje dirbau prie Soboro, "Pienocentre"... Prisimenu, kaip 1941 m. iš kalėjimo išsivadavusius kalinius maitinome, tarp jų ir Marytė Gudžiūnaitė su seseria buvo... Išgirdusi, kad kaliniai iš kalėjimo išėjo, nubėgau tenai, – gal, sakau, pažįstamą ką rasiu. Ir pasitaikyk taip: žiūriu – Marytė su seseria! Jos buvo areštuotos, bet kur yra – nieko nežinojau...

...Įsėdau į "papatną". Pas Balčiūnus pasibeldžiau jau vidurnaktį. Peršalau baisiai ant viršaus – kėbule. Nors vasara, bet naktį šalta, o mano kostiumėlis trumpom rankovytėm... To užteko – atguliau. Negana to, pas juos bebūnant, dar šiltine susergu – tai dar baisiau. Iškviečia Vytas Balčiūnas daktarę. Apžiūrėjusi sako: "Reikia į ligoninę." Bet Vytas atsako: "Į ligoninę jos negalime duoti..." Gydytoja buvo savas žmogus, suprato: "Viskas aišku. Aš kasdien po du kartus ją lankysiu." Ir kiekvieną dienelę po du kartus ateidavo. Išgulėjau, pasveikau. Aš dėkinga gydytojai ir Balčiūnams.

Jau vėliau sužinojau, kad ieškojo manęs ir namie. Buvo tokia Alijošytė iš Pakalnupio. Anksčiau ji su partizanais susitikdavo, truputį buvo jų ryšininkė. Kažkas paskundė Alijošius, kad pas juos partizanai lankėsi, nakvojo. Pradėjo juos tardyti: kas tokie ateidavo, kas iš ryšininkų su jais susitikdavo... Ir ta Alijošytė nurodė, kad su jais dažniausiai susitikdavau aš. Dar nebuvo areštuota, kai man apie tai pasakė. Mūsų kaimynai matė, kaip atvažiavo saugumas, sustojo gale sodo, ir pas juos "palapinė" uždengta buvo ta Alijošytė, kad parodytų, kur mano tėvai gyvena. Ir čia tėvus pradėjo spausti: "Kur yra Nastė?!" Mano slapyvardis buvo "Nastė", bet tėvai, aišku, nežinojo. Mama ir sako: "Jokių Nasčių mes nežinom. Mūsų duktė yra Bronė. Išvažiavo į darbą ir negrįžo. Jos mes daugiau nežinom..." "Kai gausi gero bizūno, – žinosi!" Paima mamą, sodina, išvedę į sodą, ant kel-

mo, grasina sušaudysią, jei nekalbės, nepasakys. Bet mama mano nebau-
gi buvo, tėvelis – gal truputį baugesnis. "O aš nežinau, – tvirtino mama, –
man vienas ir tas pats..."

Ir tikrai – tėveliai pusę metų nieko apie mane nežinojo... Beje, ieško-
jo manęs ir pas pusseserę Elzytę Bakučiuose. Kaip žinodama, aš tik ką
skvernus į Alėjus buvau išnešusi...

...Pas Balčiūnus kažkiek būti negaliu. O čia dar naujas pavojus: butus
mieste pagal knygas tikrina – kas yra priregistruoti. Pas Balčiūnus dar
Grinius, irgi studentas, gyveno. Jis pajuto, kad apačioje jau tikrina, atei-
na į viršų (aš po ligos buvau tik pradėjusi vaikščioti) ir sako: "Blogai!
Žemai jau tikrina..." Balčiūnų bute prie lauko durų buvo toks kampas –
rūbinė padaryta, – ten ūkiški rūbai visokie sukabinti, o durys atsidaro
tiesiai į tą kampą. Tik suskambėjo skambutis, jis mane į tuos drabužius
įstūmė ir, atidaręs duris, įleido milicininkus į koridorių. Kai jie suėjo į
kambarius, Grinius, iškišęs galvą į laiptinę, apsižvalgė, ar nieko nėra, ir
be žodžių – akimis parodė man į duris. Aš iššokau, kaip stovėjau – su
šlepetėmis, chalatuku, per visus laiptus žemyn ir... pas Mikutavičius. Gy-
veno jie toje pačioje Lukšio gatvėje, numerio nebeprisimenu. O Mikuta-
vičiūtės – ir Eugenija, ir Danutė – kunigo sesuo, visos draugavom. Susi-
pažinau su jomis per Onutę Valterytę – ji su Danute kartu mokėsi.

Prabūnu aš ten iki vakaro. Vakare Danutė nucina patikrinti. Pas Balčiū-
nus viskas ramu. Bet ilgiau ten būti negalima. Gal iš Raseinių jau atskė-
 – išsiaiškino, kad aš čia, į Kauną, esu pasitraukusi...

Užėina Ona Valterytė. Aš jai išsakiau savo nuogastavimus. Jos patėvis
Julius Jakutavičius – statybininkas (tinkuotojas, dažytojas), mama – Na-
talija Valterienė-Jakutavičienė – namų šeimininkė. Dirbo tik pats Jaku-
tavičius, išlaikė visą šeimą. Neturtingi žmonės buvo.

Parėjusi Onutė pasitarė su tėvais – mama ir patėviu. Paaiškino, koks
reikalas. "Ar negalėtume Bronele nors laikinai priglausti? Ji eiti pas mus
nedrįsta, nes žino, kad šeima didelė, o pati irgi be nieko, kaip stovi.
pabėgusi." Tai tėvelis Jakutavičius ir sako: "Nieko. Ką turėsime, tą visi ir
valgysim. Be jokių kalbų, kad šįvakar pareitumėt pas mus..." Gyveno jie
Marvelėje, Bublių g. 8.

Priėmė mane labai šiltai... Man ir dabar ašaros byra, kai prisimenu.
kaip pamačiau visą padėtį pas juos, skurdą. To Jakutavičiaus buvo keturi

vaikučiai, Onutė – penkta, o dabar dar šešta burna – aš... Kambarėlyje buvom dviese su Onute. Buvo turbūt 1946-ųjų vasara, kai aš į Kauną pasitraukiau, tai pas Jakutavičius išbuvau iki 1947-ųjų rudens. Onutė paskui baigė matininkės mokslus, ištekėjo. Dabar – Pukštienė – našlė, pensininkė...

Būdama Kaune, aš ir toliau, kiek išgalėjau, stengiausi padėti Čeponiui ir jo rinkinei. Susisiečiau su juo iš Kauno, gerai neatsimenu, bet, atrodo, mano tėvams padedant. Juozas Čeponis su jais visą laiką palaikė ryšius.

Čeponis atsiųsdavo pas mane ryšininkus: pirmiausia Angelę Laurinavičiūtę-Rūtą (iš Mikaičių k. prie Girkalnio; Kaune ji ištekėjo už Vinco Dabašinsko); paskui – Elytę Jociūtę iš Žagarės k. prie Kalnų (jos slaptyvardžio neatsimenu; irgi buvo suimta, teista 25 metams, jau mirusi), o dažniausiai – Gruzinską. Iš anksčiau jo nepažinau, žinojau tik tiek, kad ji pas mane atsiųsdavo ir kad jis Girkalnyje fotografas yra – taip man buvo pasakyta... Buvo aukštas, nosis didelė tokia, nešiojo akinius...

Partizanų spaudos reikalais teko bendrauti su "Varpo" spaustuvėje dirbusiu Matuzu. Jis perdavė partizanams šriftus – smulkų ir stambų šriftą; parūpindavo dažų, popieriaus. Viską man per Bronių perduodavo. Bronius Jakutavičiukas, dar jaunas vaikas, buvo mano šeimininko Jakutavičiaus brolio sūnus, tame pačiame name gyveno. Jis spaustuvėje mokiniu kartu su Matuzu dirbo. Matuzas, ką reikia, jam įduodavo, o Bronius parnešdavo. Broniukas irgi buvo teistas 10-čiai metų, dabar jau miręs... Taip iš Matuzo buvo paimta ir perduota J.Čeponio būriui spausdinimo mašinėlė, kai jie prie Juodaičių buvo. Taip pat ir J.Čeponio prašytos šrifto raidės. Už mašinėlę, šriftus – už viską esu Matuzui pinigų perdavusi. Kiek – neatsimenu... Tekdavo ir kitiems atsilyginti...

Jau rudenio, dienos tiksliai nepasakysiu, atvažiavo Gruzinskas – pasakutinį kartą prieš mano areštą. Atsivežė savo vyresniąją dukterį – atseit, kad mes ją iš matematikos paruoštume, mat Onutė matininke studijavo. Jam išėjus, mes patikrinome: mergaitė viską gerai atlieka! Man kilo įtarimas, kad čia kažkas ne taip: mergaitė matematiką moka, ir, ko gero, netam ją atvežė... Bet pagalvojau: gal aš apsirinku...

Kaip niekur nieko, pasikalbu su Gruzinsku. Sakau: "Jau metai kaip niekur neišeinu, nenuėinu. Ar negalėčiau į bažnyčią nueiti – čia ir mano

vardadienis ateina?.." "Kodėl negalima – nueikit, – sako, – ko jau čia negalima."

Nueinam su jo dukra į dešimtinės mišias, dešimtą valandą ir suma buvo. Priėjau išpažinties. Išcinam iš bažnyčios, eisim namo. Galiniai šventoriaus vartai uždaryti, tai suku prie šoninių: iš Katedros į Lukšio gatvę – atidaryti. O ties tais vartais bestovinti... Stasė Jagminaitė iš Lenkelių.

Ji buvo už puskarininkio Kašinsko išteklėjusi. Jagminų name Lenkeliuose mokykla buvo. Kai vyrai padubysy laikėsi, ji, tada dar nevedusi, su jais susitikdavo. Paskui ji užsiverbavo ir dirbo saugumui. Ir štai ji čia – prie vartų su Jucium – tardytojas, saugumietis Jucius (ar Jocius?), civiliu vilkintis... Ir dabar jis man akyse stovi: juodas toks, tie dantys baisūs... Jagminaitė ir klausia manęs: "Kaip gyveni?" "Gera", – sakau. Jucius tuo tarpu (man priėjus) buvo pasitraukęs. Kai jis vėl priėjo, Jagminaitė ir sako: "Būkit pažįstami, čia mano draugas..." ir, atsisukusi į mane, pasakė: "Ta...", – davė jam ženklą, kad čia ne kokia kita, o aš... Jis tuoj sako: "Netrukdysiu... jūs čia pasikalbėkit...", o pats – prie milicininko. Prie Katedros, Rotušės aikštės kampe, visada milicininkas būdavo. Priėjo prie jo, kažką pasakė, ir ateina abudu... Milicininkas sako man: "Jūsų dokumentai?.." "Nejau į bažnyčią einant ir dokumentus reikia neštis?" – bandžiau juokauti, o pačiai karšta pasidarė, nes su savimi turėjau daugiau ką... Kai visokios nelaimės užgriuvo, ir vyrams pasidarė sunku išsilaikyti – išsislapstyti, tai jiems buvo rengiami dokumentai. Ir pas mane rankinuke buvo jau gatavi dokumentai kapitonui Čeponiui. Tiesa, už pamušalo užkišti, bet... Parveda mane į miliciją, kur pirma nuovada Lukšio gatvėje, kartu su manimi ir Gruzinsko mergaitę. Aš sakau: "Na, gerai, mane jūs areštuojuote, bet kaip ta mergaitė – juk ji čia nieko nežino. Man ji rūpi..." "Dėl mergaitės nesirūpink, viskas bus gerai", – atsakė.

Milicininkas, kuris mane atvedė, pasodino mane prieškambarėje ir išėjo atgal į postą, o tie, kur kambarėje sėdi, prie manęs išeiti neskuba. O čia ir daugiau moterų – ir jaunesnių, ir vyresnių – spekuliantės sulaikytos. Jos mato, kad aš ne tokia, kaip jos – "iš kitos kompanijos" – ir sako man: "Tu, vaikeli, spausk iš čia..." Bet ne tas man rūpi. Greit apsižvalgau – kur čia "00", įėjau ir, greitai viską, ką turėjau, suplėšiusi palaidojau į vandenį. Dabar mano širdis buvo rami. Kai paskui darė krata, nieko nerado. O bėgti aš iš karto nesiryžau: jie juk žino, kur aš gyvenau, ir tada

per mane tuos nekaltus žmones areštuos. Kas bebūtų, kentėsiu aš viena...

Pralaikė mane toje Lukšio gatvėje iki vakaro, kol neatsirado tas Šliageris ar Šliachteris – tardytojas, tik dabar jau kariškai, ne civiliu vilkintis. "O!.." – sako. Labą dieną! O mes jūsų tiek laiko ieškojom ir nesutikom..." "Nebuvo jokio reikalo ieškoti, – atsakiau. – Aš niekur nesislapsčiau, gyvenu kaip ir tamstos, kaip visi..." Ir jis mane tuoju – į saugumą. Čia turbūt mėnesį ar daugiau išlaikė. Onutė man į saugumą valgyti, apsirengti atnešė. Kai aš negrižau, jau suprato kur esu... O tos mergaitės ten, kur aš gyvenau, negražino. Kaip, kokių būdu ji parvažiavo į Girkalnį, aš nežinau...

Pergalvojau, perkračiau mintyse viską apie savo suėmimą, prisiminiau paskutiniąsias dienas, Gruzinską... Jo tokia duona buvo – fotografavimas. Nufotografavo jis ir mane prieš areštą prie namų, kur gyvenau... "Čeponis prašė nupaveiksluoti (jis kalbėdamas liežuvį taip kyšt kyšt iškišdavo) ir nuotraukėlę parvežti... Aš tave, Bronele, prie šitų namų norėčiau nupaveiksluoti..."

Aš – nieko, durnelė... "Čeponis parvežti prašė..." Atsistojau ant laiptelių – paveiksluok!.. Dar pagalvojau: gal jam (Čeponiui) iš tikrųjų tos nuotraukos kam nors reikia... Ot ir "supakavo" mane...

Supratau gerai saugumo tikslus: suėmus mane, per mane štabą paimti. Gerai žinojo, kad ryšį su Čeponiu daugiausia aš palaikau. Ir kai padubysiuose buvo, ir paskui, kai į Pramedžiavą persikėlė, ir vėliau, kai mažam namely gyvena... Štabas buvo pas Jokimus – tai aš žinojau...

Vieną dieną atvažiuoja tas, kuris iš nuovados į saugumą perkėlė, pasiima mane ir parsiveža į Raseinius. Kai parvežė, tai į tą rūšį Dikinio mūrė įkišo. Laiptais žemyn kai nusileidi, ten durys sunumeruotos buvo, bet numerio aš neprisimenu. Mažam kambaryky buvo keturios moterys, ne politinės – taip sulaikytos. Dvi man pažįstamos – Petrauskaitės iš Beržytės. Klausia: "Kaip tu čia patekai?.." "Aš nieko nežinau", – atsakiau...

Čia mane išlaikė ilgiausiai, gal tris mėnesius. Dieną rūšio kameroje su žiurkėmis, naktį – tardyme. Nuo pat pradžios vienintelis pagrindinis klausimas: "Kur Čeponis?" O aš nieko neprisimenu, sakau: "Nieko nežinau, aš jau tiek laiko čia – Raseiniuose – nebuvau..."

Ir pasitaikyk tu man: kartą atsitiktinai koridoriuje pamačiau... areštuotą Rūtą. Apsivilkusi vatinukę, tokius klumbokus apsiavusi, – kaip nutvėrė besiruošiančią, tai ir atvežė... Nustėrau. "Jėzus, Marija! – galvoju, – dabar tai jau viskas! Jei ji suklups, tai būsiu prapuolusi..."

Po kiek laiko perkėlė į kalėjimą. Ten buvau vienoje kameroje su Stasės Jagminaitės seseria Jankauskiene, Petrauskaitėmis (vienos vardas buvo Onutė), Brone Dambrauskaite; dar buvo tokia senutė nuo padubysio, jos sūnus partizanuose buvo. Kameroje buvome 19, ne visos politinės, buvo ir kriminalinių. Bet ir iš kalėjimo mane tardyti į saugumą vedžiodavo – ir trims paroms, ir penkioms paroms. Pareidavau iš ten – pilkai juoda... Buvo ir Pranas Žaltauskas areštuotas (1945-1946 m. visas ryšys ėjo per jį). Man jį akistatai davė... Buvau kaltinama dėl ryšių su J. Čeponiu. Aš neigiau jo parodymus, o jis tvirtino mano darbus...

Aš, ačiū Dievui, visų kaltinimų išsigyniau, man labai gerai pavyko išsiginti: "Nieko nežinau...", ir viskas, nieko neprisiėmiau.

Nuosprendį perskaitė – aštuonerius metus, be trėmimo. Nuvežė į Šiaurės Uralą, lageris Azanka (ar Ozanka) Sverdlovo srityje. Lageris buvo mišrus: be politinių, buvo ir vadinamųjų "bytavų", tai numerių ant drabužių nenešiojome. Lietuvių buvo labai nedaug. Ilgiausiai kartu būti teko su Onute Valuckaite iš Varėnos, irgi buvusią ryšininke; iš moterų mudvi dvi lietuvės tebuvom...

Iš lagerio paleido 1954 m. gruodžio 30 d. – buvau užsidirbusi "užskaity". Leido grįžti į Lietuvą; apmokėjo bilietą iki Kauno.

Beje, Gulaguose ir mano pavardę iškraipė – sudarkė. Kai pradėjo iš pradžių po suėmimo rašyti ne "Dirmauskaitė", o "Dermauskaitė", tai ir toliau visi taip rašė. Tai likau "Dermauskaite" visuose dokumentuose ir pase taip pat.

...Mano tardymas jau buvo baigtas. Gaunu kalėjime nuo mamos siuntinėlių, o jame juodas kaspinas įdėtas... Supratau: yra kažkas negerai. Toks mūsų ženklas – tokia sutartinė buvo: jei štabe kas atsitiks, – praneš tėvams, o jie man žinią – išpėjimą perduos, kad būtų lengviau laikytis... Ar ne po poros dienų nuveda mane į Dikinio namą. Čia, apstoję kaip šernai kokie, pakiša man nuotraukas – žuvusių lavonai – ir klausia: "Ar čia Čeponis?..." Aš negalėjau pasirodyti, kad jaudinuos, nors, žiūrėdama į tas nuotraukas, jų nemačiau... Sakau: "Nepažįstu aš jų nei vieno..." Čeponio la-

СССР

МИНИСТЕРСТВО

ЮСТИЦИИ

ВИДЫ НА ЖИТЕЛЬСТВО НЕ СЛУЖИТ.

ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗОБНОВЛЯЕТСЯ

I-ВП

СПРАВКА № 0027905 *

Выдана гражданке ДЕРМАХУСКОЙ

БРОНЕ ЮРИ Виктороса

1914 года рождения, урожен Литовский сср

гражданство СССР национальность Литовский

осужденно по делу № 35 Литовский сср

21. апреля 1948 по ст.ст. 17-55-1, 58-11

к лишению свободы на 8 лет, с поражением в правах на 3 года,
имеющ... в прошлом судимость.

ней содержалась в тюрьме

в том, что он... отбывал... наказание в местах заключения по

30. XII 1954 г. и по отбытии срока.

С применением 30 лет.

Освобожден 30. XII 1954 г. и следует к избранному

месту жительства

(город, село, деревня, район, область)

Каунас.

до ст. ж. д. ж. д. пор.

Начальник лагеря (ИТК)

Паркис

Начальник отдела (части)

Зрицис

vonas nuotraukoje nesudarkytas ir veidas gražus. Ir apsivilkęs ta pačia lietuviška uniforma, kurią iš Varėnos parvežiau...

Jadzė Dabašinskienė (Ščepavičiūtė, Juozo Čeponio sesuo, ištekėjusi už Jono Dabašinsko, gyveno tėvų ūkyje Slabados k.) sužinojo, kur juos užkasė. Tai slapčia atkasė ir palaidojo kapinėse... Aš tai lavonų savo akimis nemačiau – buvau kalinė... Girdėjau ir aš kalbant, kad J.Čeponis ne bunkeryje žuvo, bet žygyje, su palydovu kažkur apsinakvojęs. Tai netiesa. Jis žuvo pas Jokimus, aš žinojau, kad ten štabas yra...

Tik nežinia ar nuo priešo kulky, ar pats save... Kai kartu dirbom, jis vis sakydavo: "Gyvas aš nepasiduosiu. Viską sunaikinsiu, o paskutinė kulka – sau." Tokie paties Čeponio žodžiai buvo, jis dažnai juos kartodavo...

1949-ųjų pavasaris buvo, kai mane iš lagerio į Vilnių vežė, neva per teisimui. Tai tuo pačiu vagonu važiavo Jokimienė, – ją grąžino į Lietuvą. Ji buvo su protu pasimetusi. Lydėjo ją dvi palydovės – seselės. Ji kėlė vagone didžiausią triukšmą, ir jos su ja niekaip nesusitvarkė. Pažiūrėję pagal dokumentus, surado, kad tik aš ir ta Jokimienė – lietuvės. Atėjo seselės su konvojum ir sako man: "Palikit čia savo daiktus ir pereikit greitai. Čia lietuvių į Vilnių vežam ir niekaip su ja "susirokuot" negalim. Gal kai jūs – tautietės – pasikalbėsit, ji apsimamins..." Iš pradžių Jokimienė kritiškai, atsargiai į mane pažiūrėjo. "Nebijokit," – sakau ir klausiu: "Iš kur važiuojate?" Sako: "Neatsimenu aš tos vietos, tik žinau, kad veža namo... Pas mus partizanai buvo. Įskundė. Mus išvežė, o partizanai visi žuvo..." Paklausiau, kiek ten jų buvo. Sako: "Aš tau nepasakysiu, mažele, nes mano protas yra suminkštėjęs, ir man viskas maišosi..."

* * *

Juozo kapą žinau gerai. Kiekvienais metais aplankau, gėlių nuvežu. Pirma buvo lentelė į cementinį kryžių įmontuota, o dabar – net nustebau nuvažiavusi: kryžius geležinis toks su išraitymais ir juoda marmurinė lentelė ant jo:

*Kapitonas
Čeponis Juozapas
1907 žuvo 1948*

Jo kapas, per vartus nuo miesto įėjus, žemyn į pakalnę patvoriu take-

liu einant, kairėje pusėje 10-oje eilėje, prie pat takelio...

* * *

Tokie yra visi mano prisiminimai. Buvo vargų, sielvarto – visko buvo. Dievulis leido viską išlaikyti, ištvirti. Sąžinė mano rami – prieš nieką raudonuoti nereikia.

Skaidvilė, 1995 m.

* * *

Susipažinau su Pranu Matuzu Raseinių kalėjime 1948 m. pavasarį. Kartu išbuvome apie porą mėnesių. Žinojau apie jį tada nedaug (nereikalingų kalbų vengėme): kaunietis..., spaustuvininkas..., susijęs su pagrindžio spauda Raseinių krašte...

... Visai atsitiktinai, 1993 m. vasarą apsilankius Raseinių kraštotyros muziejuje, man parodė dar 1990-ųjų pabaigoje gautą Prano Matuzo laišką (kam Raseiniuose jis buvo adresuotas – nežinia). Laiške teiravosi – ieškojo jį pažinojusių raseiniškių: partizanų, ryšininkų, pagrindžio spaudos darbininkų. Grįžęs jam parašiau laiške nurodytu adresu. Atsiliepė, tik jau ne iš Plungės rajono, o iš Padvarių pensionato netoli Kretingos...

Po 45-erių metų vėl susitikom. Susirašinėjom, lankiau jį, klausinėjau apie tolimą pokario laikmetį. Deja, mūsų bendravimas truko neilgai: ištiktas insulto, 1994 01 15 jis užgeso. Ilsisi naujosiose Kretingos kapinėse...

Pranas Matuzas

KOVOJO IR SPAUSDINTAS ŽODIS

Gimiau 1906 m. rugpjūčio 22 d. Žemaitijoje, netoli Salantų. Čia, Gedgaudžių kaime (dabar – Kretingos rajono Inbarės apylinkė), mano tėvelio tėviškė. Turėjo 20 ha blogos žemės. Galo su galu nesudurdamas, tėvelis išvyko į Ameriką. Dirbo liūdnei pagarsėjusioje Čikagos skerdykloje; ten ir mirė. Beje, vėliau, jau dirbant spaustuvių, teko susipažinti su rašytoju Sinkleriu (Upton Sinclair), kuris knygoje "Pelkės" labai realistiškai aprašė baisias sąlygas tose skerdyklose.

Šeimoje užaugome penkiese. Be manęs, dar sesuo Kotryna (1902-

1993); brolis Juozas (1903-1969), 1945 m. pradžioje išvežtas į Kareliją prie Ladogos, išbuvo tenai daugiau kaip metus, 1946 m. pavasarį grįžo; sesuo Monika (g. 1907 m.) irgi buvo išvežta, gyvena Kaune; sesuo Albina mirė jauna 1934 m.

Išsimokęs spaustuvinių profesijos, dirbau Klaipėdoje. Čia gyveno sesuo Monika Leščinskienė. Jos vyras tarnavo pasienio policijoje (po karo keletą metų slapstėsi, suimtas, išvežtas į Šiaulius, mirė Magadane). Kai 1939 m. vokiečiai iš Klaipėdos išgrūdo, persikėliau į Kauną, kur gyvena kita mano sesuo Kotryna. Čia pragyvenau bemaž devynerius metus – iki arešto. Dirbau raidžių rinkėju "Varpo" spaustuvėje, gyvenau Italijos gatvėje Žaliakalnyje...

Uždirbdavau neblogai, gyvenau, sakyč, pasiturinčiai paprastą "miesčionišką" gyvenimą. Nickur nesikišau, nedalyvavau. Per pirmą bolševikmetį (1940-1941 m.), taip pat prie vokiečių (1941-1944 m.) neturėjau jokių reikalų su to meto pasipriešinimu, nelegalia spauda. Antrą kartą bolševikams užėjus, atsiriboti nuo visuotinio nepakantumo "išvaduotojams" jau nebegalėjau...

Spaustuvėje aptikau užmestą seną rankinę spausdinimo mašinėlę, nežinia kada su ja buvo dirbę. Apžiūrėjęs įsitikinau, kad ji dar visai nebloga, tik trūksta detalės – dažų nubrauktuvo, kuris, voleliui kaskart prisukus, iš naujo užtepa – užtrina dažus. Kaip mašinėlė veikia, koks tas dažų užtrintuvas turi būti – žinojau. Jį pagal duotus išmatavimus man

□ Pranas Matuzas. Sibiras, Novoroseika. 1955 m.

pagamino pažįstamas mechanizatorius iš popirosų fabriko "Kova" – totorius, pavardė Gabidulinas. Detalė buvo padaryta tiksliai – mašinėlė veikė nepriekaištingai. O prie Raseinių jos jau laukė kapitono Čeponio partizanai. Su vežiku nugabenau ją į Veterinarijos akademiją Vilijampolėje. Kas gaben toliau ir pristatė į vietą – nežinau...

Darbai pradėti dar reikėjo šrifto. Naktinėje pamainoje su manimi dirbo mokiniai. Jauniems, per dieną nusilaksčiusiems vaikinukams darbas, o dar nakčia, menkai terūpėjo: į pamainą atėję tik žvalgėsi, kur nuošaliau užlindus, numigti. Jiems sumigus, galėjau netrukdomas daryti tai, kas man reikalinga. Patiesęs seną darbinį chalata, išbėriau ant jo visą kasą šrifto. Susupęs – po pažasčia ir į kitą Donelaičio gatvės pusę – pas Magdutę (dirbo mašininke Valstybinėje leidykloje). Ryšulį pametęs, atgal į spaustuvę...

Tai "miško" spaustuvei parūpindavau dažų, popieriaus (popierių reikiamu formatu man supjaustydavo prietelis, dirbęs kitoje spaustuvėje). Pasiimti medžiagų (popieriaus, dažų) atvažiuodavo ryšininkė Bronelė. Buvo nedidukė, nestambi moteriškaitė, tai ir paketą – ryšulį jai nedidelį – ne per sunkų suruošdavau...

Tekdavo nuvažiuoti ir į vietą – prie Girkalnio. Ar ne penketą kartų ten lankiausi. Mane stebino pagrindžio vyrų sugebėjimas tokiomis sąlygomis surinkti ir spausdinti tą mažą brošiūrėlę – laikraštėlį "Laisvės varpas": juk tai kruopštumo ir įgudimo reikalaujantis darbas!.. Jiems aš stambesniu šriftu surinkau laikraštėlio viršelį. Girkalnyje mane globojo Stasys Gruzinskas. Jis buvo partizanų ryšininkas. Vertėsi fotografija, plačias apylinkes fotografuodamas apvaikščiūdavo. Atvažiuodavo jis ir į Kauną. Susipažinau su juo pas savo bendradarbį – taip pat "Varpo" spaustuvės raidžių rinkėją – Juozą Zimną; jis dokumentus pagrindžiui padirbinėjo. Toks sutapimas: kai 1948 m. pavasarį Raseinių kalėjime po karantino patekau į 42-ąją (tardomųjų) kamerą, ten radau Stasio Gruzinsko brolių Joną, parvežtą iš Vorkutos; kartu turbūt porą mėnesių prabuvome...

Partizanų prašymu esu surinkęs kursyvų ir gerame popieriuje bronzos atspausdinęs 300 pažymėjimų (padėkos raštų), kuriuos jie įteikdavo savo rėmėjams. Manau, kad apie Raseinius daug kas tokį pažymėjimą buvo gavę, tik kažin ar išsaugojo. Dabar tikrai brangi relikvija būtų...

"Laisvės varpas" kurį laiką buvo spausdinamas mūsų ("Varpo") spaus-

tuvėje. Dalį tiražo ir išplatindavom. Pluoštą perduodavau Magdutei, kitą – universiteto studentams; ten jų grupė buvo susidariusi, jie per mane norėjo perduoti partizanams rašomąją mašinėlę, tačiau jau nespėjo...

1948 m. vasario 21 d. mane suėmė. Kaune, darbe. Nusivarė į saugumą. Ten, per koridorius, kabinetus vedamas, pamačiau ant stalo pažįstamą – "savąją" spausdinimo mašinėlę!.. Praeidamas pastebėjau, kad ji sudarkyta (tikriausiai sprogimo – pagalvojau); paskui bandyta taisyti, tačiau aiškiai jau niekam tikusi... Nudiegė nerimastinga mintis, jog būtent ji – mašinėlė ir yra mano arešto priežastis. Bet šitas nuogąstavimas nepasitvirtino. Kaune manęs iš viso netardė ir ar ne po poros dienų sunkvežimiu – "voronoku" išvežė į Raseinius.

Raseiniuose "išpažinau visą Dievo malonę" – buvau žiauriai mušamas, spardomas. Gyniausi ir neigiau viską, kuo kaltino, ką man norėjo prikergti. Įkalčių, kaip supratau, jie neturėjo, akistatų su niekuo nerengė, tik lupo... Laikiausi, tikėjausi... Bet kartą, atvestas tardymui ir priėjęs sėsti ant "savo" taburetės priešais tardytojo stalą, ant jo tarp popierių pastebėjau nuotrauką – joje buvau aš! Man atsisėdus, saugumietis pridengė nuotrauką pradėtu rašyti apklausos protokolu, o aš... aš stengiausi prisiminti: kur, kada būčiau fotografavęsis... Tardytojas vėl užgulė tais pačiais iki gyvo kaulo įkyrėjusiais kaltinimais, tais pačiais klausimais. Kartkartėmis, pašokęs nuo savo kėdės "paryškindavo" juos smūgiais per galvą, keiksmiais... Pagaliau "apšilęs" ir mane gerokai "suminkštinęs", ištraukė tą nelemtą nuotrauką ir pakišo man po nosim... Nuotraukoje tikrai aš! Stoviu prie kasos, matyti jos kampas; fotografuota Girkalnyje, slapčiomis, man nematant!

Tardytojas vėl įnirto talžyti, kiekvieną smūgį palydėdamas "materščina" ir lyg priedainiu: "Vot za tvojo "neznaju"!.. Vot za "nevidiel"!.. Za tvojo "niebyl"!.. Nuo smūgių raibuliavo akyse, bet skausmo nejaučiau. Krėtė drebulys, o galva plyšo nuo baisių minčių apie Gruzinską: jis, partizanų ryšininkas, vaikščioja po žmones, fotografuoja... Savo nuotraukomis bus ne tik mane, bet ir nežinia kiek kitų žmonių, kurie juo pasitikėjo, įklampinęs, saugumui įdavęs... Pasijutau priremtas prie sienos, visiškai bejėgis. Toliau gintis, spyriotis buvo beprasmiška...

Gruzinskas byloje nefigūravo nei savo parodymais, nei akistatomis – liko šešėlyje. Paskui man pasakojo, kad jis, Gruzinskas, ir sodybą, kur

buvo partizanų spaustuvė, pažymėjęs, primėtydamas kieme smulkiai suplėšytų popieriaus skiaučių... Toki rafinuotą "receptą", kaip tą ūkį "šukuojančiam" garnizonui parodyti, jam bus MGB "šefai" davę, ne kitaip. Išduota nepastebimai, kad paskui viskas atrodytų atsitiktinumu buvus... Už gautą apdovanojimą Gruzinskas, sako, Kaune (ar prie Kauno) namą pasistatęs (ar nusipirkęs).

Paskui iš 42-osios kameros trečiame aukšte mane perkėlė į kitą korpuso pusę, kur langai jau nebuvo į lauką atviri, o su užkabintomis dėžėmis... Apskritai mano prisiminimai apie Raseinius (čia mane pralaikė 8 mėnesius) patys blogiausi. Įsiminė bjaurus prižiūrėtojas – senis Mockus; tikras žvėris buvo...

Kai tardymai jau baigėsi, netikėtai atsidūriau vienoje kameroje su... Juozu Zimnaku. Nė neįtariau, kad ir jis čia – Raseiniuose; nežinojau ir to, kad ir iš Kauno mudu abu kartu, tik į skirtingus "voronoko" narvus įkišti, atvažiavom. Negalėjom suprasti: ar tai atsitiko per apsirikimą (paprastai bendrabylių draugėn nesuleisdavo), ar tyčia mudu suvedė, tikėdamiesi dar ką naujo "įdomaus" mūsų pokalbiuose nugirsti...

Teisė "už akių": perskaitę pakišo pasirašyti nuosprendį – 10 metų lagerio ir 5 tremties. Išgabeno mane į Vilniaus "peresilką", iš ten – į Mordoviją; apie dvejus metus Potmoje – Dubravlage išbuvau. Tada išvežė į Omską – į Kamyšlagą, kur buvau iki bausmės pabaigos. Lageris buvo režiminis: vaikščiojom sunumeruoti (numeriai ir ant kepurų buvo), "krasnopogonikų" saugomi. Kalėjau tik pusaštuntų metų, mat buvau "užskaitų" užsidirbęs...

Trėmimui man paskyrė Zimnos miestą Irkutsko srityje; ten atitremta buvo ir mano žmona Rozalija. Paskui mus perkėlė į Puliajevo invalidų namus tos pačios Irkutsko srities Taišeto rajone; ten dirbau tinkuotoju. Žmoną, jos sveikatai pašlijus, išleido į Lietuvą. Grįžusi netrukus mirė. Mane gi tremtyje išlaikė ne penkerius, kaip skelbė nuosprendyje, o aštuonerius metus: aiškino, kad įvykusi klaida... Žmonai mirus, vedžiau ten ukrainietę, taip pat buvusią politinę kalinę iš Ternopolio srities Vakarų Ukrainoje. Buvo teista 25-eriems metams už maisto tiekimą partizanams.

O į Lietuvą manęs neišleido ir po tų 8-erių metų tremties. Sugrįžau tik 1975 m. Plungės rajone, kur tuo metu gyveno mano sesuo Kotryna, nusipirkau sodybėlę su nameliu, ir ten abu su žmona apsigyvenome. Man

ilgai nedavė reabilitacijos, tai parašiau pareiškimą Aukščiausiosios Tarybos deputato Justo Paleckio jaunojo vardu. Priminiau, kad buvau pažįstamas ir esu dirbęs su jo tėvu. Tada pažymėjimą atsiuntė... 1992 03 30 paralyžiaus ištikta mirė žmona. Vienas savo "ūkyje" susitvarkyti nepajėgdamas, pasiprašiau į prieglaudą. Čia – Padvariuose – aš nuo 1992 m. gegužės mėnesio...

Man jau 87-eri. Nesulaikomai drebančiomis rankomis įsikibęs velionės žmonos paliktą lazdelę, dar nustypsenu iki valgyklos. Atsigaunu, palengvėle po sodą pavaikščiodamas. Jaučiuosi labai vienišas tarp tokių pat kaip aš amžiumi ir sveikata, tik labai jau tamsių, siauro proto, šios prieglaudos vargšų – ir pasikalbėti žmoniškai neturiu su kuo... Nebe ta ir atmintis. Tiesa, kartais (dažniausiai snauduliui užėjus) ima ir iškyla iš atminties praeities vaizdas, toks aiškus, ryškus, tarytum filmas iš prisiminimų prasisuktų. Bet daug ko jau ir stengdamasis nebeatsimenu. Nieko nepadarysi – viena koja karste, kaip žmonės kad sako...

Seniai ant nieko nebepykstu, netrokštu niekam keršyti. Ir apie tuos tolimus metus pasakodamas, nesiekiu nieko apjuodinti ar apkaltinti, juo lab – savo teismu teisti. O papasakoti ką dar prisimenu – mano, jau išeinančio, prievolė, pareiga.

1993 m.

Priedas

1. Pažyma apie agentą Jaunių

Visiškai slaptai

Tvirtinu

Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministras

K.Liaudis [pasirašė pavaduotojas J.Sinycin]

1953 m. gruodžio 31

Pažyma-charakteristika

(apie agentą Jaunių, asmens byla Nr.2196)

1953 metų rugpjūčio 7 d. per Lietuvos TSR VRM 4 Valdybos specagentą Vaidilą (buvęs banditas) slapta suimtas banditas, slapyvardžiu Alius

" УТВЕРЖДАЮ "

Зам. МИНИСТР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ЛИТ.ССР

И. Силинск. Л Я У Д И С /.

" 31 " декабря 1953 года.СПРАВКА-ХАРАКТЕРИСТИКА

/ на агента "Януис" личное дело № 2196/.

7 августа 1953 года через спецagenta 4 Управления МВД Литовской ССР "Вайдила" /бывший бандит/ секретно захвачен бандит по кличке "ЯНУИС".

Омилерис Бенадас с. Антапаса, 1928 года рождения, уроженец дер. Рожайчу, Арегалского района, литовец, беспартийный, из крестьян-бедняков, образование 4 класса начальной школы.

В 1948 году Омилерис, проживая с родителями в дер. Рожайчу, Арегалского района, своим братом, участником банды, был привлечен к антисоветской деятельности в качестве связника банды. На этих компрометирующих материалах Расейнским УО МВД Омилерис был негласно снят и допрошен. На допросах сразу показал бункер штаба бригады "Вайдотис", в котором были ликвидированы три бандита, в том числе и его родной брат. В бункере была издана типография, т.е. штаба бандокрута "Кестутис".

– Benadas Mileris, Antano, gimęs 1928 m. Ariogalos rajono Rožaičių kaime, lietuvis, nepartinis, iš vargingųjų valstiečių, išsilavinimas 4 pradžios mokyklos skyriai.

1948 metais Mileris, gyvendamas su tėvais Ariogalos rajono Rožaičių kaime, savo brolio, gaujos dalyvio įtrauktas į antisovietinę veiklą kaip gaujos ryšininkas. Pagal šią kompromituojančią medžiagą Mileris buvo VRM Raseinių apskrities skyriaus slapta suimtas ir ištardytas. Tardomas iškart parodė Vaidoto rinktinės štabo bunkerį, kuriame buvo likviduoti trys banditai, tarp jų ir jo tikras brolis. Bunkeryje paimta taip vadinamos Kėstučio banditinės apygardos štabo spaustuvė.

Po to Mileris buvo užverbuotas ir paleistas, tačiau 1948 metų kovą perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į Jančerio vadovaujamą gaują.

Gaujoje veikė slapyvardžiu Alius, buvo ginkluotas automatu PPŠ, pistoletu ir granata. Kartu su kitais banditais 1949m. pavasarį dalyvavo įvykdant teroristinį aktą prieš Ariogalos rajono Pakarklio kaimo gyventoją Mačį, 1951 metų rudenį prieš to paties rajono Pakarklio kaimo gyventoją Vaivadą. Asmeniškai Milerio vykdytų teraktų nenustatyta.

Po suėmimo š.m. rugpjūtį tardomas Mileris iškart davė parodymus apie jam žinomus gaujų dalyvius, veikiančius Raseinių, Ariogalos ir Klaipėdos rajonuose. Parodė, kad 1948 metais, po to kai VRM organams nurodė Vaidoto rinktinės štabo slėptuvės vietą, bijodamas, jog bus išaiškintas ir banditų nužudytas, pats pasitraukė į veikiančią gaują. Žadėjo ateityje sąžiningai padėti VRM organams surandant ir likviduojat jam žinomus banditus. Atsižvelgiant į Milerio prisipažinimus ir jo galimybes, š.m. spalio 6 d. jis buvo užverbuotas kaip agentas, slapyvardžiu Jaunius ir paleistas.

Užverbavus Jaunius buvo pasiūstas į ankstesnį jo veiklos rajoną, kur per jam žinomus ryšininkus susitiko su banditu Balandžiu, o paskui su Aidu. Susitikdamas su jais, Jaunius elgėsi teigiamai, stengėsi įvykdyti gautą VRM organų užduotį.

Kalbėdamasis su Balandžiu, agentas išaiškino, kad jis turi ryšį su Urbono vadovaujamos gaujos dalyviu Ukrainiečiu, ir todėl paskyrė antrą susitikimą su Balandžiu.

Naktį į 1953 metų spalio 27-ąją banditas Balandis antrą kartą atvyko susitikti su Jaunium ir šiam dalyvaujant buvo suimtas.

После чего Милерис был заперброван и освобожден, однако в марте 1948 года перешел на нелегальное положение и вступил в банду главаря ЛПЧЕРИСА.

Находясь в банде действовал под кличкой "Аюс", на вооружении имел автомат "ППШ", пистолет и гранату. Вместе с другими бандитами, весной 1949 года участвовал в совершении террористического акта над МАЧИСОМ, жителем деревни Пакарклис, Арегальского района, осенью 1951 года над ВАЙНАДА жителем дер. Пакарклис того же района. Личных террористов за Милерисом не установлено.

После захвата, в августе т.г. Милерис на допросе сразу дал показания об известных ему участниках банд, действующих в Расейнском, Арегальском и Клайпедском районах. Показал, что в 1948 году, после того, как он указал органам МБД место укрытия штаба бригады "Вайдото", боясь быть расшифрованным и убитым бандитами, сам ушел и действующую банду. Обещал в дальнейшем честно помогать органам МБД в розыске и ликвидации известных ему бандитов. Учитывая признательные показания Милериса и его возможность, 6 октября т.г. он был завербован в качестве агента, под псевдонимом "Дунюс" и из-под стражи освобожден.

После вербовки "Дунюс" был направлен в прежний район своего действия, где через известных ему связников встретился с бандитом "Баландисом", а потом с "Айдасом". При встрече с ними "Дунюс" вел себя положительно, старался выполнять полученное задание органов МБД.

В разговоре с "Баландисом" агент установил, что он имеет связь с участником банды главаря УРЬОНАСА - "Украинетисом" и поэтому назначил с "Баландисом" вторую встречу.

В ночь на 27 октября 1953 года бандит "Баландис" вторично прибыл на встречу к "Дунюсу" и с его участием был захвачен.

3 ноября 1953 года на встречу к агенту "Дунюс" прибыл бандит "Айдас", который при захвате оказал вооруженное сопротивление и был ликвидирован лично агентом "Дунюс".

1953 metų lapkričio 3 d. susitikti su Jaunium atvyko banditas Aidas, kuris suimant pasipriešino ginklu ir asmeniškai agento Jauniaus buvo likviduotas.

Š.m. gruodžio 10 d. Jaunius su kitais agentais suėmė banditus Žilių ir Žilienę, atėmė iš jų ginklus.

Šiuo metu Jaunius panaudojamas užmezgant ryšius ir iškviečiant susitikimui teroristinės Urbono gaujos dalyvius, banditą-vienišį Ukrainietį ir Tauragės rajone besislapstančius banditus, siekiant juos likviduoti.

Jaunius yra drąsus, nuovokus, teisingai vykdo jam pavedamas užduotis, rodo asmeninę iniciatyvą, greit susivokia padėtyje.

Jauniaus motina gyvena Lietuvos SSR teritorijoje, tėvas 1950 metais iš Lietuvos ištremtas.

Lietuvos TSR VRM 4 Valdybos 3 skyriaus virš. vyr.ltn.*Staškevičius*

Sutinku. Lietuvos TSR VRM 4 valdybos virš.pav. pplk.*Župikov*

1953 metų gruodžio 31

2. 1953 08 08 Benedikto Milerio apklausos protokolo ištrauka

Apklausos protokolas

1953 m. rugpjūčio 8

Vilnius

Aš, Lietuvos SSR VRM 4 Valdybos 5 skyriaus vyr.tardytojas, jaun.leitenantas Bašinskas apklausiau liudytoją M.ilerį Benediktą, Antano, gimusį 1928 m. Lietuvos SSR Ariogalos rajono Ražaičių kaime, lietuvi, SSRS pilietį, nepartinį, iš vargingųjų valstiečių, 4 pradžios mokyklos skyrių išsilavinimo, nevedusį, neteistą, iki sulaikymo buvusį nacionalistinėje gaujoje.

Apklausa pradėta 12.00 val.

Apklausa užbaigta 16.00 val.

Apklausiama lietuvių kalba per Lietuvos SSR VRM 4 Valdybos 5 skyriaus vertėją jaun.leitenantą Vitkauską (...)

10 декабря т.г. "Януос" с другими агентами захватил бандитов "Жилос" и "Жилене", изъяс у них оружие.

В настоящее время "Януос" используется в проведении мероприятий по установлению связи и вызову на встречу с целью ликвидации участников террористической банды УРБАНАСА, бандита-одиночки "Украйнетиса" и бандитов укрывающихся в Таурагском районе.

По своим деловым качествам "Януос" смелый и сообразительный, правильно выполняет даваемые ему задания и проявляет при этом личную инициативу, быстро ориентируется в обстановке.

Мать "Януоса" проживает на территории Литовской ССР, отец в 1950 году выселен за пределы Литвы.

Зам. НАЧАЛЬНИК 3 ОТДЕЛЕНИЯ 4 УПРАВЛЕНИЯ МВД ЛИТОВСКОЙ ССР
СТ. ЛЕИТЕНАНТ -

И. Шашкевичус
/ШАШКЕВИЧУС/.

"СОГЛАСЕН" ЗАМ НАЧАЛЬНИКА 4 УПРАВЛЕНИЯ МВД ЛИТОВСКОЙ ССР
ПОДПОЛКОВНИК -

В. Жупиш
/ЖУПИШОВ/.

"31" декабря 1953 года.

Klausimas: Kodėl jūs įstojote į ginkluotą nacionalistinę gaują ir žengėte ginkluotos kovos prieš Tarybų valdžią kelin?

Atsakymas: 1947 metų pabaigoje mano brolis Antanas įtraukė mane darbui ginkluotos nacionalistinės gaujos, vadovaujamos Juozo Čeponio, slapyvardžiu Budrys, ryšininku. Savo nusikalstamoje veikloje aš buvau susijęs su kitu šitos gaujos ryšininku – Gružinsku, kuri 1947 metų pabaigoje suėmė Tarybų valdžios organai. Po Gružinsko arešto aš, manydamas, kad Gružinskas, jį apklausiant, gali duoti parodymus prieš mane, ir bijodamas atsakomybės už savo padarytus nusikaltimus, perėjau nelegalion padėtin ir 1948 metų kovą įstojau į ginkluotą nacionalistų gaują, vadovaujamą Kazio Jančerio, slapyvardžiu Narūnas (...)

Iš rusų kalbos verė Feliksas Tiškus

Pradžia LKA T.19.

M o l a v ė n ū m ū š i s

Pasakojo Antanas Dirmeikis, g. 1922 m. Tukiuose, ten gyvenęs iki 1949 m., dabar gyvenantis Poteriškių kaime, Nemakščių apyl., Raseinių r. Užrašė Vytenis Almonaitis 1995 09 03.

Mano brolis Juozas 1948 m. išėjo partizanauti. Šeimą 1949 m. pavasarį išvežė. Aš tada pabėgau ir slapsčiausi. Tai buvo 1949 m. gegužės pabaigoj – birželio pradžioj (prisimenu, kad dar niekas nešicnavo). Tą dieną aš, mano sesuo Antanina ir Vytautas Petravičius iš Molavėnų (partizanų ryšininkas) buvome (slėpėmės) miške į šiaurę nuo Petravičių sodybos. Žinojome, kad Kanapinės miškelyje stovi partizanai ir ruošėmės eiti su jais pasikalbėti.

Partizanų stovykla buvo Kanapinės miškelyje, kairiajame Šešuvies krante, bet toliau nuo upės virš slėnio, gal 300 m į vakarus nuo Akramų sodybos (dabar iš jos tik sodas likęs), apie 150 m nuo partizanų atminimui pastatyto kryžiaus. Čia buvo būrys, vadovaujamas Antana-

vičiaus-Senkaus. Iš viso (labai apytikriai) gal 20 vyrų. Žinau, kad būryje buvo Stasys Šneideris-Varguolis. Toks Zigmas Barauskis /as?/ gyvenantis Viduklėje taip pat man sakė, kad tuo metu buvo būryje.

Apie pietus prasidėjo susišaudymas. Intensyviai šaudėsi apie pusę valandos. Mes trise tada dar giliau į mišką sulindom, todėl kaip mūšis vyko, žinau tik iš pasakojimų.

Kareiviai stovyklos vietą buvo apsupę keliais žiedais. Partizanai veržėsi tiesiai į geležinkelį. Jiems pasisekė – pravažiavo traukinys ir jie spėjo toli nubėgti. Atrodo, kad Senkus ir Varguolis norėjo prasi-veržti į šiaurę, leidosi į upės slėnį.

Po 2 ar 3 dienų buvome atėję į kautynių vietą. Žiūrīm – medžiai kulkų nukapoti, o Senkaus žuvimo vietoje kraujo dėmė. Jis žuvo 20-30 m į kalną nuo kryžiaus. Varguolis žuvo dar 50 m į pietus.

Kartu su partizanų kūnais vežė tokį Joną Irkmoną (jau miręs), kurį tą dieną suėmė. Jis matė, kad žuvusiųosius išmetė Raseiniuose, bet kur tiksliau – nesuprato.

Molavėnuose, Izidoriaus Balsio sodyboje, stovėjo kryžius. Gal 1975 m., kai ėjo melioracija, valdžia liepė jį sunaikinti. Tai Izidorius Jarmoška ir Motiejus Akramas nakčia, slapčia perkėlė jį į partizanų žuvimo vietą.

Birutė Tylaitė-Sakalauskienė

ILGAS IR SUNKUS KELIAS Į LAISVĘ

Prisiminimų autorė Birutė Tylaitė-Sakalauskienė yra gimusi 1930 m. balandžio 29 d. Baltaniškių k., Leliūnų vls., Utenos aps. Tėvai turėjo 10 ha žemės; augo keturi vaikai, todėl gyvenimas nelepino – anksti teko pradėti dirbti. Tėvai buvo nepaprastai darbštūs, tvarkingi ir to išmoko vaikus. Tėvas

□ Birutė Tylaitė (Sakalauskienė)

buvo gimęs Peterburge, ten baigęs keturias pradinės mokyklos klases, todėl buvo laikomas išsilavinusiu ir nuolat renkamas seniūnu. Motina – mažaraštė, bet labai mėgo knygas ir viskuo domėjosi. Vakaraais verpdama prašydavo ką nors jai paskaityti.

Birutė labai troško mokytis. Pradinę mokyklą pradėjo lankyti neturėdama šešerių. Vos išiprašė, kad mokytoja leistų dalyvauti pamokose. Prisimena, kaip Lietuvai buvo grąžintas Vilnius. "Mūsų mokytoja mus visus sustatė, kad tylos minute pagerbtume šį įvykį ir visą gyvenimą šią dieną prisimintume.

Ji verkė. Verkėme ir mes visi. Mokytojas tada buvo didelis autoritetas, ir mes visi norėjome tapti mokytojais".

Birutė, kaip labai norinčią mokytis, tėvai nutarė leisti į gimnaziją, kurią baigusi, 1949 m. įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto lietuvių kalbos ir literatūros skyrių. Tačiau netrukus dėl sunkios materialinės padėties namuose universitetą teko palikti. Grįžusi dirbo Utenos rajono Labeikių kaimo pradinės mokyklos mokytoja.

1949 m. lapkričio pradžioje tėviškėje buvo įrengtas Vytauto apygardos partizanų štabo bunkeris, deja, 1950 m. MVD surastas. Mokytojos darbo teko atsisakyti. Ir toliau Birutė buvo aktyvi partizanų ryšininkė ir rėmėja, šį darbą pradėjusi nuo 1946 metų.

1952 m. sausio 5 d. buvo suimta, žiauriai tardoma. Motina ir sesuo buvo jau nuteistos ir gavusios po 25-erius metus lagerio, tėvas buvo žuvęs partizanų gretose. Birutė nuteisė 10-čiai metų katorgos ir 3-jiems metams be teisių.

1955 m. pavasarį, grįžusi iš lagerio, bandė prisiregistruoti ir įsidarbinti, tačiau tokių visi kratėsi. Vargais negalais prisiregistravusi Vilniuje, baigė kulinarijos mokyklą ir visą gyvenimą dirbo pagal šią specialybę, nors buvo toli gražu ne prie širdies. "Aš visą laiką tikėjau, kad bus Laisvė ir aš baigsiu universitetą, bet, kaip matote, taip neįvyko. Tė gailėjausi visą savo gyvenimą, – sako Birutė, – 1962 metais ištekėjau, užauginau sūnų Sigitą, bet didelės laimės gyvenime nepatyriau. Jaunystėje žadėta laiminga dalia nebuvo sustojus, nebuvo šalia..."

Jos prisiminimuose sodriomis spalvomis nupiešta meilė Tėvynei, pasiaukojimas, partizanų didvyriškumas, tardymo siaubas, pasibjaurėjimas ir neapykanta išdavikams bei jų pasmerkimas. Juose lyg veidrodyje atsispindi visos Lietuvos to meto kasdienybė ir išgyvenimai.

Bonifacas Ulevičius

*"Už Lietuvą, už brangią žemę!"
Kažkas tamsioj naktį prašneko,
Ir tremtiniai, ir partizanai
Į vargo vieškelius pateko.*

Pradėdama rašyti, nuklystu toli į preitį, į savo jaunystės metus. Tada aš mokiausi Utenos mergaičių gimnazijoje.

Šeštadieniais parvažiuodavau namo. Sužinojau, kad mano tėvų namuose lankosi partizanai. Buvo maždaug 1946-1947 metai. Tada partizanų buvo daug. Bet kas metai jų gretos retėjo.

Partizanai ateidavo iš skirtingų bunkerių. Būdavo kartais – vieni išei-na, kiti ateina. Jie visi priklausė Vytauto apygardai.

Mama stengėsi kuo turėdama juos pamaitinti, o jie sėdėdavo, automatus pasidėję ant kelių, juokaudavo ir pasakodavo įvairius nutikimus, išgalvotas istorijas. Jei būdavo kas neseniai žuvę, tada liūdėdavo ir tylėdavo. Visi turėjo slapyvardžius: Antanas Limba-Bunkeriš, Teofilis Limba-Sakalas, My-kolas Valančiūnas-Aitvaras, Pirevičius-Dobilas, Juozas Palionis-Šturmas, Jo-nas Guobužas-Girėnas, Vytautas Guobužas-Viesulas, Vincas Laucius-Kir-vis, Jonas Bartašius-Saulius, Jonas Morkūnas-Šiaurys, Zabulionis-Plienius, Balys Zabulionis-Šarūnas, Jakštonis-Trockis, Jakštonis-Vytenis, Povilas Bražionis-Aidas, Guobužas-Ūsas, Samas ir kt.

Jie pavesdavo mums prieš rinkimus pakelėse išklijuoti atsišaukimus. Taip pat, prisimenu, prieš vienas šv. Velykas iškelti trispalvę vėliavą kuo aukštes-niame medyje. Vėliavą įkėlė į eglę mūsų tėtis.

Velykų rytą, kai patekėjo saulė, daug kur plevėsavo trispalvės. Širdyse buvo šviesu ir gera. Atrodė, kad su Kristaus Prisikėlimu keliasi iš vergijos ir Lietuva.

*Lietuvi, kovoje būk tvirtas,
Kaip ažuolas girioj plačioj.
Duok, Dieve, Velykas ketvirtas,
Jau švęsti laisvoj Lietuvoj.
(Autorius nežinomas)*

Nuėję į bažnyčią (Leliūnų miestelyje), sužinojome, kad žuvo Aitvaras ir Dobilas. Jie nešė trispalvę į miestelį. Prie miestelio sutiko pasalą. Ve-lykų rytą gulėjo prie skrebyno tylūs ir ramūs. Žmonėsėjo žiūrėti. Nuėjo-me ir mes paskutinį kartą su jais atsisveikinti.

Anksčiau Aitvaras draugavo ir visurėjo drauge su labai drąsiu partizanu Bunkeriu. Vieną rudenį, rodos, tai buvo 1947 m., šeštadienį aš grįžau iš Utenos namo. Tėvai vežė jaus į klijimą, o prėsą krovė Aitvaras. Jis ėmė mane klausinėti, ar ašėjau per Leliūnų miestelį ir ar aš nemačiau paguldyto prie skrebyno Bunkerio. Pasakojo, kad jieėjo dviese ir netoli Ažugirio ežero

□ Vytauto apygardos štabo bunkerio šeimininkai Elena Tylienė ir Bronislovas Tyla-Kapitonas

juos užklupo rusai. Sakė, kad Antanas Limba-Bunkeriš arba turi būti labai sunkiai sužeistas, arba nušautas. Aš pasakiau, kad nieko nemačiau. Jis buvo be galo liūdnas.

Buvo labai gražus, atrodo, kad rugsėjo vakaras. Atsisveikino Aitvaras sakydamas:

– O gal aš jį surasiu dar gyvą ir galėsiu atsisveikinti?

Bunkeriš visada juokaudavo, kad jo niekada nepaguldys ant miestelio grindinio ir nespjaudys ant jo skrebai. Jis buvo labai sunkiai sužeistas ir nuvežtas į savo bunkerį, ten ir mirė. Naktį ryšininkai ir artimi žmonės slapta palaidojo kaimo kapinėse su uniforma, kaip pridera partizanui. Skrebai nujautė ir šnipinėjo, o išdavikų visur buvo. Buvo surastas ir jo kapas. Iškasė, atvežė į Leliūnų miestelį, karstą sukapojo, o lavoną vis tiek paguldė prie skrebyno. Liko jo brolis partizanas Sakalas.

Mūsų namuose lankydavosi partizanai, nors namai – tik du kilometrai nuo Leliūnų miestelio, visai prie vieškelio. Tėvukas mokėjo rusų kalbą, todėl vie-

□ Jonas Tyla-Vaišvilas, Antanas Morkūnas-Jaunutis, Vytautas Guobužas-Viesulas ir nežinomas partizanas

tiniai rusai jį laikė savu žmogumi.

Vasarą, kai kraudavo šieną, partizanams prašant, tėvai šiene padarydavo slėptuvę. Tada jie atėję galėdavo būti kiek norėdavo. Nakvodavo slėptuvėje, o dieną leisdavo klojime, sportuodavo ir kitokias išdaigas krėsdavo. Jie mylėjo mus, mes mylėjome juos. Visi degėme vienu troškimu – Lietuvos laisvę. Sakydavo, kad mūsų likimas toks, kaip ir jų. Mes tai puikiai žinojome.

Metai keitė metus, o Laisvės nebuvo. Partizanai vieni žūdavo, atsirasdavo nauji. Mūsų namuose gyvenimas ėjo kaip visada.

Atėjo 1949-ieji. Aš baigiau Utenos mergaičių gimnaziją ir išlaikiau egzaminus į Vilniaus universitetą. Po egzaminų grįžau namo. Namuose radau partizanus, kurie slapstėsi klojime. Tarp senų pažįstamų buvo vienas nepažįstamas – Bronius Kalytis-Siaubas iš Kauliniškio kaimo. Buvo labai linksmas, mėgo daug kalbėti ir juokauti. Tai Vytauto apygardos vadas, todėl partizanai jį saugojo kaip savo akį.

□ Jonas Bartašius-Saulius, Bronius Kazickas-Saulius, Krivaitis ir Teofilis Limba-Sakalas

Jie turėjo bunkerį Ivo-
nių kaime pas Tylus.
Kai suėmė ryšininkes
Lauciūtes iš Stubulan-
kių kaimo, partizanai iš
to bunkerio turėjo išsi-
kelti ir nebeturėjo kur
gyventi. Kartu su parti-
zanais iš namų išėjo ir
šeimininkai: Jonas Tyla-
Vaišvila, sesuo Zosė Ty-
laitė-Gegužė ir Elytė
Tylaitė-Gražina.

Vėly 1949-ųjų rudenį
partizanai pradėjo prašy-
ti, kad tėvai leistų mūsų
namuose išsikasti bunkerį.
Tėvas su vyresniąja sese-
ria Monika buvo
išvažiavęs į Leningradą,
ir mama leido. Aš buvau
palikusi universitetą, dir-
bau Labeikių kaime pra-
dinės mokyklos mokyto-
ja. Šeštadieniais pareida-

vau namo.

Bunkeris buvo įrengtas labai gerai, kaip Sakalas sakė, Lietuvoje nie-
kur nesą taip gerai įrengto bunkerio.

Kasė trise: Siaubas, Sakalas ir Viesulas. Kamaroje prie sienos iškirto
duobę ir rausėsi gilyn. Reikėjo išnešti labai daug žemių. Žemes pylė į maišus
ir nešė į daržą. Kad nebūtų matyti, žemes užarė. Darbas buvo labai sunkus
ir skubus. Naktį dirbdavo, o dieną ilsėdavosi klojime po šieną, slėptuvėje.
Skrebai slankiodavo visur. Viena dieną buvo užėję Leliūnų skrebai su vy-
resniu Perevedencevu priešakyje. Pasėdėjo ir išėjo. Rytė, kai baigdavo dar-
bą, skylę užlygindavo, suplūkdavo, ir žymės lyg tai nebūdavo. Bunkerį iškasė,

atrodo, per tris naktis. Žemės buvo išneštos ir užartos, o kas liko, supylė klojime į šalinę, arkliais sumynė ir užskleidė šiaudais. Įlindimas buvo padarytas per kameros sieną. Buvo išpjautas gabalas sienos, kuris atsidarydavo į kameros vidų, o skylė, per kurią partizanai nusileisdavo į bunkerį, buvo po krosnimi. Įlindę tą gabalą sienos uždarydavo. Bunkeris buvo gana nemažas. Buvo gultai, staliukas, suolas, lentynėlės. Sienos iškaltos baltomis lentomis. Ant stalo visada degė lempa, buvo radijas ir Sauliuko rašomoji mašinėlė. Ant sienų buvo sukabinami ginklai, išeiginiai drabužiai, kepurės.

Ir taip pas mus įsikūrė lyg tai partizanų štabas. Gyveno Vytauto apygardos vadas Bronius Kalytis-Siaubas ir jo geriausias draugas Bronius Kazickas-Saulius, buvo partizanų spaudos redaktorius. Jis leido laikraštėlius "Aukštaičių kova", "Laisvės šauklys", "Prie Rymančio rūpintojėlio". Saulius rašė labai gražius eilėraščius. Jo buvo nepaprastai gražus braižas. Aš visada norėdavau išmokti rašyti taip, kaip jis rašė. Leisdavo man mokytis spausdinti mašinėlė. Dar atėjo Antanas Lapienis-Pempė. Gyveno Teofilis Limba-Sakalas ir Vytautas Guobužas-Viesulas. Prie mūsų šešių narių šeimos prisidėjo dar penki. Mama gamindavo maistą, o sesuo Monika skalbdavo rūbus ir ką reikėdavo pasiūdavo. Parašysiu porą Sauliuko eilėraščių. Jei būtų likęs gyvas, gal jis būtų antras Lietuvos Maironis, nes labai mylėjo Lietuvą. Sauliukas buvo nesveikas, mažo ūgio, kuprotas. Kai jį klausdavo, kodėl išėjęs į partizanus, atsakydavo: "Išgirdau Lietuvos žemę vaitojant ir išėjau broliams padėti". Jis mano vardo dienos proga parašė tokį sveikinimą:

*Telydi laimės, džiaugsmo marios
Jūsų gyvenimo kelius.
Te globą teiks Jums Visagalis
Ir melsvas tėviškės dangus.*

*Džiaukis jaunystę, skaičiaskruoste,
Žydek kaip rožė lankoje,
Ir visko, ko tik širdis trokšta,
Jums linkim Vardo Dienoje.*

*Te tamsios audros, žiaurūs vėjai
Jūsų jaunystės nepalies.
Ir skausmas, iš svetur atėjęs,
Nevarstys kenčiančios širdies.*

Štai dar keli B.Kazicko-Sauliaus eilėraščiai (juos prisiminė mano sesuo Angelė):

Kai geltonos varpos lenkėsi prie kelio
Ir seklyčių durys vėrėsi plačiai,
Vieškeliais dulkėtai nelauktai atslinko
Iš rytų šalelės nekviesti svečiai.

Atviliojo juos čia mūsų krašto laimė,
Pilnos mūsų klėtys ir laukai žali.
Jų pavydžios akys žvilgėjo su baimė,
Kaip gražiai gyvena gintaro šaly!

Niekas jų nelaukė, niekas nesutiko,
Nesodino meiliai už baltų stalų.
Kur tik jie užėjo, vargą ten paliko,
Ir akis užtemdė ilgesiu giliu.

Ramųjį lietuvių iš namų išvarė,
Darbu kurtą laimę pavogė iš čia,
Kad plačių vartelių jiems neatidarė,
Kad priešus išvyti nuošės paslapčia.

Nepatiko jiems čia senas lauko kryžius,
Nepatiko brolių skambanti daina.
Gimto krašto laimę priešas pasiryžo
Sutrypt ir sumindžiot koja purvina.

Kai suklaupia pušys vakaro maldoje
Ir žiogelis miega tarp baltų žiedų,
Tylių ir bekraščių girių gilumoje
Pas tave, brangoji, mintimis skrendu.

Nežinau, ką veiki, sutemoms atplaukiant
Virš juodų arimų ir lygių laukų,
Gal benamių brolių prie vartelių lauki,
Gal pini svajones ilgesiu skaisčiu.

Vos tik jie užėjo, godą tuoj sumanė -
Iš rytų šalelės atslinkę svečiai -
Žiauniam devyngalviui nuotaką parvesti,
Nemuno šalelėj pauliot plačiai.

Lyg piršliai melagiai savo dvarą gyrė
Ir žadėjo saulę ant pečių parnešt,
Bet jų godžios akys mums vargelį skyrė,
Mūsų krašto kraitį troško išsivežt.

Daugelį suvarė jie už tamsių grotų,
Daugelį ištiko tremtinio dalia.
Lyg šalna piktoji tarp gelių rasotų
Skynė tautos žiedus aštria dalgele.

Ir nutilo dainos plačiojoje žydrynėj,
Ašaros užtemdė motinų akis.
Priešų surakinta pančiais geležiniais
Skaudžiai sudejavo pavergta šalis.

* * *

Girdžiu, kaip sapnuoja pašlaitėję žibutė,
Pasiklydęs paukštis grįžta į namus.
Kaip norėčiau šiandien su tavim pabūti,
Paklajot po brangius tėviškės laukus.

(...)
Bet aš sudūmojau girių gilumoje,
Apie tavo dalią pasaką pasekt.

* * *

Ištrauka iš baladės apie varną

Ir pamatė varnas kritusį vamiuką
Varpinės papėdėj, purvinam smėly.
Kai pamatė varnas, kad jau nebegyvas,
Varpinėn įskrido pro sausius medžius.

Spamu apkabino storą varpo virvę,
Ir ją įsiūbavo sielvartu didžiu.
Ir pradėjo plaukti Nemunu į klonį,
Ir gyvent išėjo ten visa tauta.

*Lietuva Tėvyne, mano brangus krašte,
Tū žiedais žydėjai skaisčiai ir gražiai,
Ar tau nepabodo girios dalių nešti,
Po girias slapstytis, niekad neišeit?*

*Lietuvoje tamsu ir nyku.
Lapkritys. Siaučia vėjai išlėję.
Juk šį vakarą renkasi vėlės
Parymot šalia kryžių prie kelio.*

*Kas papuoš tavo kapą, o broli,
Žalių girių tankmėj kur sukniubęs?
Neateis, neapverks likę toliuos,
Senos motinos gedulo rūbuos.*

*Neša sesės vainikus iš rūtų,
Puošia kapą mamos, tėvo, brolio,
Ir žvakelės jiems vakaro rūke
Mena Kristaus bažnyčios altorius.*

*Tavo broliai – pilkieji klajūnai
Dar iš miško negrįžo namolia.
Ir kraujas ant gatvių nedžiūna,
Laisvės rūmas dar slepiasi toliuos.*

Žiema, kai gyveno pas mus partizanai, buvo labai gili ir šalta. Išėdavom jie retai. Laukė pavasario. Sakė – kai sužaliuos miškai, visai vasarai išeisią į svečius.

Tą žiemą įvyko partizanų Balio Zabulionio-Šarūno ir Angelės Petronytės iš Plepiškių kaimo sutuoktuvės. Jų namuose buvo bunkeris, kuriam slapstėsi Jakštonis-Vytenis, Šarūnas ir Elytė Tylaitė-Gražina. Taip pat susituokė ir Jonas Bartašius-Saulius su Gečionių mokyklos mokytoja Zose Girniūte. Šių abiejų bunkerių partizanai svečiuodavosi pas mus, todėl mūsų partizanai buvo pakviesti į vestuves. Išsivalė batus, švariai apsirengė ir išėjo į Sauliaus vestuves. Rašau todėl, kad tada labai daug žmonių smerkė, ypač Angelę Petronytę, nes ji nuo Šarūno susilaukė sūnaus. Dabar jos nebėra gyvos, bet Šarūno sūnus jau suaugęs, tikriausiai ir dabar nešioja motinos pavardę. Tada ji negalėjo niekam įrodyti, kad prieš Dievą yra teisėta Šarūno žmona, o juos sutuokęs kunigas ir pats buvo vestuvėse.

... Dieną beveik visą laiką mūsų partizanai būdavo viršuje ir per langus stebėdavo vieškelį. Pamatę juo einant kareivius ar skrebus, palengva įlisdavo į bunkerį. Siaubas visą laiką vaikščiodavo po pirkią ir be galo daug kalbėdavo. Buvo linksmas, beveik visada geros nuotaikos. Sakalas – aukštas, stambokas, beveik visada tylėdavo. Studijuodavo lietuvių kalbos žodyną, kirčiavimą ir klausdavo Siaubo ir Sauliaus, kaip taisyklingai tarti tą ar kitą žodį. Saulius visą laiką mėgo sėdėti prie lango ir žiūrėti į laukus, vieškelį. Nežinia, ką jis galvodavo, gal kūrė eilėraščius. Antanas

Lapienis-Pempė – aukštas, stambokas, taip pat tylus, ramaus būdo, beveik visą laiką vaikščiodavo po pirkią. Intelligentiškas. Man jis tada atrodė gal 35-40 metų, labai simpatingas, gražus žmogus. Vytautas Guobužas-Viesulas, vienas iš keturių brolių partizanų, mėgdavo tiesiog bėgioti iš vieno kambario galo į kitą, visada buvo geros nuotaikos. Jo broliai Šaulys, Girėnas, Šamas, taip pat ir tėvas buvo jau žuvę. Jis sakydavo, kad išliksias gyvas: "Nejaugi Dievas nepaliks iš šeimos nė vieno gyvo?"

Atėjo pavasaris, bet labai nelaimingas. Vienas po kito buvo surasti bunkeriai. Pirmas – Plepiškių kaime pas Petronienę. Žuvo Šarūnas, Vytenis ir Elytė Tylaitė-Gražina. Petronienė buvo suimta ir nuteista 25-eriems

metams lagerio. Po kelių savaitių surastas Kirvio bunkeris, kurį vadino "Amerika". Bunkeris buvo Vosyliškių kaime pas Sriubus. Žuvo Vincas Laučius-Kirvis, Zabulionis-Pliečius, Jonas Bartašius-Saulius ir jo žmona Zosė Girniūtė. Šeiminkas Sriubas su žmona buvo suimti. Mūsų partizanai buvo išėję laukan, ir stovėdami gale namo, girdėjo šaudant ir matė kylančius dūmus. Jie buvo įsitikinę, kad surastas Kirvio bunkeris, labai, labai siclojosi ir suko galvas, kas galėjo tuos bunkerius išduoti.

Terpežerių kaime pas Bronių Petronį, kuris

□ Vytautas Guobužas-Viesulas ir Bronius Mozūra-Kunotas

vėliau žuvo su mūsų tėčiu, buvo surastas tuščias Pempės bunkeris.

Partizanai pas mus gyveno neilgai. 1950 m. balandžio 12 d., labai anksti rytą, mūsų namus apsupo čekistai, skrebai ir karciviai. Namuose buvo tik vyresnioji sesuo Monika ir mama. Tėvukas buvo išvažiavęs į turgų, brolis išėjęs į mokyklą, jaunesnioji sesuo mokėsi Utenos gimnazijoje – ten ir gyveno, o aš buvau Labeikių mokykloje. Bunkeryje buvo vienas Sauliukas – kiti išėję į svečius. Sauliukas nėjo todėl, kad jam buvo sunku su kitais suspėti.

Anksti rytą karciviai supuolė į trobą ir ėmė reikalauti, kad pasakytų, kur mūsų namuose yra bunkeris. Sesuo Monika ėmė juokauti:

– Iš kurgi pas mus gali būti bunkeris?..

Bet tuojau įsitikino, kad tai ne juokai. Gal jie ir nežinojo, kur įrengtas bunkeris, bet kad jis yra – žinojo tikrai. Liepė seseriai klojime iš vieno prėslo šiaudus perkrauti į kitą. Pamatę, kad ji tai daro be baimės, liepė liautis. Labai ilgai kasinėjo apie namo pamatus ir prie prieangio kampo aptiko ventiliacijos angą. Šovė į ją, o dūmai išėjo per įėjimą. Nugriovė kampą krosnies. Sauliukas, supratęs, kad bunkeris surastas, nusišovė. Seseriai liepė jį ištraukti. Ji maniusi, kad ras Saulių gyvą ir paprašysianti paslaugos mirti kartu, bet jis jau buvo miręs. Lempa buvo užgesusi. Ji rankomis užčiuopė kraują ir, supratusi kas atsitiko, iššoko į viršų, bet buvo įgrūsta atgal. Kaip ištraukė Sauliuką – ir šiandien ji neprisimena. Niekas, kam taip nebuvo atsitikę, nesupras, kaip buvo baisu tą dieną mūsų namuose. Laimė, kad ne visi partizanai ten buvo.

Seserį išvežė su Sauliumi, o mamą paliko namuose, kol sugrįš tėvas ir kiti partizanai. Maistas ir geresni rūbai iš namų buvo išvogti. Sunku įsivaizduoti, ką išgyveno tomis valandomis mama.

Kitą naktį grįžo Siaubas ir Sakalas. Jau būdami netoli namų, sustojo apsižiūrėti ir pamatė, kad lyg kas sujudėjo prie namo, ir tuo momentu į juos pradėjo šaudyti. Sakalui peršovė koją. Kaimynai pasakojo, kad nuo raketų buvę visur šviesu. Siaubas nepaliko Sakalo ir ištempė jį gyvą. Kodėl? Tik jis pats galėtų tai pasakyti. Siaubas yra gyvas ir šiandien gyvena Vilniuje. Tuo metu jis jau dirbo saugumui, ir tik vėliau sužinojome, kad buvo baisesnis išdavikas, o tada laikėme jį partizanų vadu, gerbėme ir mylėjome.

Mama turbūt tą naktį gavo širdies ligą, nuo kurios ir mirė 1980 m.

Grižusi iš lagerio, ji pasakojo, kad po naktinio šaudymo, kai išaušo rytas, buvo nepaprastai laiminga, kad kartu su ja neveža nė vieno negyvo.

*Daug tave kankino,
Daug skriaudų pridarė,
Rūbu kasdieniniu
Iš namų išvarė.*

(Partizanų daina)

Mamą ir seserį nuteisė po 25-erius metus lagerio.

Mane suėmė pirmą dieną. Atlėkė į mokyklą ir pakišo nuotraukas. Nuotraukos buvo iš bunkerio, ir aš viską supratau, tik nežinojau, kas iš mūsų šeimos suimtas. O gal visi sušaudyti?

Nuvežė mane į Utenos saugumo rūšį. Po kelių tardymų paleido. Aš buvau prisipažinusi, kad žinojau, jog namuose yra bunkeris.

Kai grįžau iš lagerio ir susitikau Siaubą Vilniuje, jis sakė, kad ne jis išdavęs mūsų bunkerį, kad jo buvo užplanuota pas mus išgyventi iki pabaigos. Aišku, mes manėme, kad iki Laisvės, o jis galvojo – kol neliks nė vieno partizano. Gal ir tiesa, kad ne jis išdavė, nes užpuolė tada, kai bunkeryje buvo vienas Saulius – artimiausias Siaubo draugas. Bet gal išdavikai draugų neturi?

Kai mane paleido, turėdavau kasdien iš mokyklos pareiti namo pašerti ir pagirdyti gyvulius. Praeidama pro namą, žiūrėdavau į langą, nes vis atrodė, kad prie lango sėdi Saulius. Mokslo metus davė pabaigti.

Sesuo Angelė turėjo palikti gimnaziją, nes neturėjome maisto ir kuo už butą užmokėti. Be to, reikėjo maistą vežti į kalėjimą.

Dieną būdavome prie namų, ką nors dirbdavome, o nakvoti eidavome į Velikūnų kaimą pas dėdę Joną Stašaitį. Ten duodavo mums vakarienę ir patalynę. Mes labai, labai dėkingos už tai dėdei ir jo žmonai. Žmonės, kurie tuo metu mums padėjo, labai rizikavo. Mes buvome "banditų" šeima.

Tėvukas namo negrižo, slapstėsi. Gretimo kaimo žmonės jį maitino. Labai sielojosi dėl to, kas atsitiko namuose. Plaukai pražilo per vieną naktį. Kai pasveiko Sakalo koja, atėjo mūsų partizanai ir susiieškojo tėtį. Naktimis jis nakvodavo Baltenių raiste, po egle, pasiklojęs šiaudų. Buvo dar šalta. Vienam žmogui su savo mintimis galima išprotėti.

Radę jį, partizanai to raisto saloje iškasė bunkerį. Vieta buvo graži. Jau buvo vasara. Partizanai čia daugiausia ir laikėsi tik retkarčiais išeidami. Tėvukui buvo jau nenuobodu. Mes lankydamės šeštadieniais arba sekmadieniais. Bunkeris buvo gerai užmaskuotas.

Bunkerio šeimininkas garantavo, kad į raistą rusai nosies nekiš, nes raistas labai klaidus ir didelis. Vasarą toje raisto saloje buvo labai gražu.

Po kiek laiko į tėvuko bunkerį atvedė iš Terpežerio kaimo Bronių Petronį. Jis buvo partizano Antano Lapienio-Pempės bunkerio šeimininkas. Suėmę Petronį labai kankino, nes pas jį bunkeris buvo rastas tuščias ir Pempė dar buvo nežuvęs. Paleidę po kiek laiko vėl atvažiavo suimti, bet jis suspėjo iš namų išbėgti. Ruskiai ėmė šaudyti. Buvo sužeistas į ranką. Pasakojo, kad nebūtų išlikęs gyvas, bet pasislėpė nendrėse. Petronio namus aplinkui supo Rubikių ežeras. Kareiviai sekė pėdomis, bet, laimei, nendrėse gulėjo karvė. Priėję iki jos, nusikeikė ir grįžo atgal. Taip tuo kartu jo nesurado. Petronis prašė, kad partizanai duotų jam granatą. Su ja galis sėdėti ir prie miestelio – daugiau gyvas nepasiduosias. Granatą davė Siaubas. 1950 m. liepos 16-17 naktį jis atvedė prie bunkerio ir enka-vedistus. Tėtis ir Petronis bunkeryje susisprogdino. Sakoma, kad tam, kuris sprogdina granatą, nusikerta ranka. Ranka buvo nukirsta tėčiui. Jų sudraskytus kūnus iš raisto ištempė arkliais. Į Leliūnų miestelį išvežė ūkininkas Juodzevičius. Jo namai buvo arčiausiai bunkerio.

Po kiek laiko visą Juodzevičių šeimą išvežė į Sibirą. Siaubas žinojo, kad šis žmogus juos visus maitino.

Taip 1950 m. liepos 17 d. du ūkininkai, kurie slėpė partizanus ir juos maitino, o dabar partizanai, gulėjo Leliūnų miestelyje prie skrebyno. Tėčio slapyvardis buvo Kapitonas.

Liepos 16-17 naktį mes su seseria Angele nakvojome Velikūnų kaime pas dėdę. Girdėjome šaudymą ir sprogimą, bet negalėjome patikėti, kad jau viskas, kad daugiau niekada nebebėgsime tėčio aplankyti ir niekada nebesusitiksimė.

Į miestelį atsisveikinti nėjome – bijojome pamatyti sudraskytus kūnus. Skrebukai abu žuvusius pažino. Laukėme suėmimo, bet mūsų niekas nekliudė.

*Atveš mane į miestą,
Ant gatvės paguldys.
Tu neiki ir neverki,
Nes jie tave tardys.*

(Partizanų daina)

Nuo to laiko labai bijau šaudymo garso. Tas baisus garsas mane lydės iki mirties.

Prisimenu, 1949 m., vėlai rudenį, pradėjo varyti į kolūkius. Buvo susirinkimas. Visi žmonės šaukė, barėsi, įrodinėjo, kad į kolūkius neis.

Išeidami iš namų partizanai tėvukui pasakė: "Šeimininke, jei labai spaus – pasirašyk".

Po tėvuko žuvimo kaimynai prisiminė, kad susirinkimo metu jis sėdėjo pačiame gryčios gale ant suolo, tylėjo ir žiūrėdamas kažkur į tolį šypsojosi. Turbūt jo širdis jautė, kad nereikės dirbti kolūkyje. Jis buvo labai ramaus ir taikaus būdo. Neteko jam dirbti kolūkyje – jis žuvo gindamas Lietuvą nuo kolūkių ir kitokios mus užplūdusios bjaurasties, kaip ir tūkstančiai Lietuvos sūnų-partizanų, nesusitaikiusių su okupantų prievarta.

Grįžusi iš lagerio, Vilniuje sutikau Siaubą. Paklausiau, kodėl jis išdavė mano tėvą. Žiūrėdamas linksmai man į akis pasakė: "Aš siūliau jam pasą svetima pavarde, kad galėtų kur nors pasislėpti, – atsisakė; todėl ir išdaviau. Ką turėjau daryti?"

Po mūsų bunkerio likvidavimo mes su seseria Angele kartą dirbome lauke. Laiškanešė atnešė man laišką. Laiškas buvo išsiųstas iš Utenos, rašytas ranka. Tekstą prisimenu ir šiandien:

"Jeigu Jūs esate lietuvė ir mylite savo Tėvynę ir artimuosius, perduokite partizanams, kad jų tarpe yra išdavikas Dūmas, kuris išdavinėja bolševikams žmones, partizanus, o tame tarpe ir jus."

Laišką atidaviau partizanams, dar buvo gyvas tėtis. Jie prie bunkerio kūreno laužą. Sakalas tą laišką sudegino. Pasakė, kad tai saugumo provokacija. Dūmas – tikras, garantuotas partizanas. Sakė: "Ateis enkavedistai ir reikalaus pasakyti, kur padėjai tą laišką". Bet šito laiško niekas nereikalavo. Turbūt buvo geras žmogus, norėjo perspėti mus visus, kad mūsų tarpe yra išdavikas, bet ne Dūmas, o Siaubas. O gal norėjo nukreipti dėmesį nuo Siaubo?

Po tėvelio mirties partizanai kurį laiką nesirodė... Bet vieną kartą

apsistojo netoli mūsų namų Degime (taip buvo vadinamas išdegęs ir naujai ataugęs miško plotas). Strazdiškių raisto pakraštys – dažna partizanų stovyklavimo vieta. Šioje vietoje juos maitino ir viskuo padėjo Bronė Strazdaitė iš Strazdiškių kaimo. Tai nuostabiai drąši partizanų rėmėja. Ji padėjo tol, kol buvo gyvas bent vienas mūsų krašto partizanas. Pasiėmusi krepšį, lyg eidama pas gyvulius, nešdavo jiems valgyti. Strazdaitė ir pasakė, kad yra atėję mūsų partizanai ir laukia, kad mes ateitume. Labai nori su mumis pasikalbėti. Nuėjau aš viena. Pamatę mane ateinant, jie visi pakilo ir atėjo manęs pasitikti. Jų veiduose mačiau nepaprastą skausmą ir pradėjau verkti. Visi iš eilės ėjo ir bučiavo mane, reikšdami užuojautą. Buvau juodais gedulo rūbais. Sakalas visą laiką dejavo, kodėl taip žiauriai turėjo atsitikti su mūsų šeima, kodėl taip anksti turėjo mirti mūsų tėvas. Tarp jų nebuvo tik Siaubo.

Mūsų tėvukas Bronislovas Tyla-Kapitonas iš Baltaniškių kaimo, žuvo, turėdamas 43-ejus metus (g. 1907 m.), o Bronislovas Petronis iš Terpežerių kaimo buvo gyvenęs vos 29-erius metus. Kur užkasti, sužinojome iš vieno skrebo brolio. Už tai mes turėjome jam duoti grūdų. Susitarėme su Petroniene, kad broliai perkels lavonus ir palaidos Leliūnų kapinėse, nes jie buvo užkasti už kapinių tvoros. Tai padaryti reikėjo naktį. Už partizanus negalima buvo laikyti mišių, negalima už jų vėles skambinti varpais, o tuo labiau palaidoti kapinėse. Kas tai darė – labai rizikavo.

Tėvelio ranką bukeryje surado sesuo Angelė su dėdienne Ona Stašaitiene, įdėjo į dėžutę ir palaidojo Velikūnų kaimo kapinėse. Buvo, atrodo, 1950 m. liepos mėnesio pabaiga, labai gražus oras. Aš iškastą dėžutę su tėvuko ranka įsidėjau į maišelį ir išėjau į Terpežerius. Eidama nieko aplinkui nemačiau, nejaučiau gamtos grožio, nepaprastai skaudėjo širdį. Prisiminus tą dieną, po daugelio metų nukrečia šurpas. Eidama su maišeliu ant pečių, prisiečiau pati sau neapkęsti rusų ir čekistų iki mirties. Kiek galėsiu padėti likusiems partizanams. Partizanai iš manęs priesaikos niekada nereikalavo – tikėjo manimi.

Pasakykite, gerieji žmonės, ką išgyveno partizanų motinos, kai jų vaikai gulėdavo kraujo klanuose miestelių gatvėse. Jų širdys plysdavo iš skausmo, ir jos neturėdavo kam pasiguosti. Ne viena, kryžkelėje apkabinusi kryžių, šaukdavosi Aukščiausiojo pagalbos.

Naktį su Petroniene iš Terpežerių nuėjome į jos gimtuosius namus.

Jos broliai, kurie palaidojo žuvusius, parodė tą vietą kapinėse. Ten buvo palaidota ir tėvuko ranka.

*Ko gi tu sustojai, ko susidūmėjai -
Aukštuos klevo varuos, mylima sėsle?
Vakaro jau skaros pievas apvyniojo
Ir ant upių miglos sruogomis nugulę.*

*Ko gi tu sustojai, ko tau ašarėlė
Iš akių sužibus pamažu nurieda?
Ar nuo žvarbių vėtrų nebeprisikėlė
Po langu palūžęs bijūnėlio žiedas.*

*Kai nakties vėsumas pumpurus užvožia,
Kviečia padainuoti jaunatvę pas klėtį,
Tavyje pabunda tolimieji žodžiai,
Kažkada sakyti, kažkada kalbėti...*

*Ir jautei tu, broli, pūtė šiaurūs vėjai,
Jautėm grėsmę, sunkūs debesys kai
plaukia,
Vienąkart išėjo nieko nesuvokęs,
Plieno žagrė liko vagoje ant lauko.*

*Tau jis pažadėjo vėl atgal sugrįžti,
Kada žiedais juokias žaliasai gegužis,
Kada suboluoja tėvo sode vyšnios
Ir džiaugsmu apsvaigę upeliukai užia.*

*O paskui regėjai, dienos kad pračina,
Tartum debesėliai ant dangaus mėlynės.
O aplink skambėjo svetimųjų dainos,
Svetimųjų kojos takelius išmyne.*

*Trečią kartą tirpo ant upelių ledas,
Visa žemė jautė atgimimą didį.
Pro seklyčios langą, kai staklėlės klega,
Tū dažnai žiūrėjai vyšnios ar nežydi.*

*Balo plonos drobės pievoje išklotos,
Ir kaip drobės balo lieknos vyšnios soduos.
Skarele tu šluostei langą aprasotą
Buvo dienos niūrios, buvo naktys juodos.*

*Krito žiedlapėliai, šakas vėjai lankstė,
Nežinia laukimo, linko, užė girios.
Na, ir užkukavo rytmetėlį ankstų
Tau raiba gegutė, kad brolelis mirė.*

*Sidabriniai lietūs ilgesiu nulijo,
Ir matei, kaip žaros vakaruose dega.
Viduryje lauko žagrė surūdijo.
Kas užbaigs pradėtą, neužbaigtą vagą?*

*Kas akis užspaudė, kaktą pabučiavo,
Kas nušluostė kraują nuo jo mielo veido?
Sutemos raudėjo, sutemos lingavo,
Žvaigždės prie jo kūno melstis nusileido.*

*Ir mąstei, sesyte: kam gi audei drobes?
Kam rietimai guli skrynioj suvynioti?
Kad net skeptaitę nuo galvos nugobus,
Brolio pusės kojų negali apkloti.*

(Partizanų daina)

Artėjant rudeniui, grįžome gyventi į namus. Namuose buvo labai ne-
jauku. Iš didelės šeimos likome trise. Gyvenome sunkiai. Neturėjome
kuo apsirengti – viskas buvo išvogta. Bet mums buvo nesvarbu, kaip at-
rodėme. Man tada buvo 20, sėsei 17, o broliui 13 metų.

Vos tik grįžus į namus, pradėjo vėl lankytis partizanai. Jie juokauda-
vo, kad kai medžiotojas iškelia iš guolio žvėrį, tai jis apibėgęs sugrįžta

atgal pažiūrėti, kas jam sudrumstė ramybę. Sakė, taip daro ir partizanai, ir ruskiai tai žino. Mes prašydavome, kad jie nevaikščiotų į mūsų namus, bet jie neklausė. Niekada nepraeidavo pro šalį.

Nepraeidavo skrebai ir kareiviai. Naktimis į visus langus šviesdavo jų žibintuvėliai, baisus trenksmas į duris. Išsigandę šokdavome iš miego, įleisdavome į vidų. Jie ieškodavo "banditų", liepdavo pasakyti, kur jie slapstosi. Mane, kaip vyresnę, varydavo pirma savęs į klojimą, į tvartus. Aš eidavau drąsiai, nes žinojau, kad nieko nėra. Dažnai mūsų sodybą laikydavo apsupę iš tolo. Kaimynai matydavo, kai rytą pasikėlęs didelis pulkas grįždavo į Leliūnus ir mums pasakydavo. Artimiausias kaimynas buvo Rapolas Baltakis. Labai geri žmonės. Nors labai bijodavo, bet viskuo padėdavo. Brolis dažnai su jų vaikais rengdavo pamokas, ten maitindavosi ir net nakvodavo. Vieną dieną nuėjome pas juos susimalti grūdų. Per langą pamatėme nuo Leliūnų ateinant labai didelį pulką kareivių ir skrebių. Labai daug iš jų nešėsi kulkosvaidžius. Mes su seseria taip ir sustingome. Žinojome, kad vis tiek nepraeis pro mūsų namus. Baltakienė ėmė prašyti, kad eitume namo. Sako, kad mūsų neradę namie, ateisiam pas juos ieškoti. Mes prižadėjome, kai tik pamatysime sukančią kiemą, tuojau išeiti ir eiti namo. Be to kartą Dievas pranešė pro šalį, ir jie į mūsų namus neužėjo.

1950 m. rudenį į mūsų namus sugužėjo didelis pulkas kareivių. Aišku, ieškojo partizanų. Išsivedė mane į kiemą ir pasakė, kad, kai sutems, niekam nematant, aš turiu ateiti į Leliūnų miestelį. Buvo labai tamsus rudens vakaras. Išsiruošiau. Kuo arčiau buvo miestelis, tuo smarkiau daužėsi širdis. Žiūrėjau į apšviestus namų langus ir pavydėjau, kad ten ramu, šilta, žmonės vakarieniauja. Nežinojau, dėl ko liepė ateiti, kas manęs laukė. Prie miestelio sustojau, persižegnojau. Nori nenori, reikėjo eiti į skrebių būstinę.

Sutiko mane labai maloniai. Kalbėjo apie šį bei tą. Po tokių malonių kalbų ėmė reikalauti, kad aš užsiverbuočiau, būčiau išdavike, išdavinėčiau partizanus. Žadėjo aukso kalnus, gerą darbą, gerą atlyginimą ir t.t., ir t.t. Aš sakiau, kad labai norėčiau jiems padėti, bet kad nieko nežinau. Partizanų nuo tada, kai namuose surado bunkerį, nesu mačiusi. Jie nuo manęs neatstojo pusę nakties. Sakė, jeigu aš nežinau, tai jie man padės surasti, tik reikia pasirašyti, kad aš turiu gerų norų su jais bendradarbiauti. Pasa-

kiau: "Darykite ką norite, nieko nežinau ir nieko nenoriu žinoti". Po ilgų įkalbinėjimų išleido namo. Ėjau tamsumoje ir dėkojau Dievui, kad ši kartą dar pasisekė ištrūkti. Buvau laiminga. Po to dar mėgino su manimi susitarti, bet nieko nepešė.

Partizanai pas mus užeidavo, bet užduočių beveik neduodavo. Sakė: "Gana, ir taip jau dviem išpirkom bilietus į Sibirą". Jie tikėjo, kad vis tiek turi išaušti Laisvės rytas. Kraujas ir ašaros neturi nueiti veltui. Taip guodė jie mus: "Pakentėkim, o tada susitiksim visi Laisvės rytą".

*Susitiksim visi Laisvės rytą
Neužilgo Tėvynėj laisvoj.
Sužaliuos vėl šalelė nuvytus,
Palaužta nelygioj čia kovojo.*

*Ir užtrauks jie tada dainą smagią,
Jų trispalvės žydės atlapuos.
Išskaitys jų veiduose kaip dega,
Laisvės dienos ir žygiai kovos.*

*Daug pavasarių miškas skambėjo
Nuo trankių partizanų dainų.
Bus diena, šluostys vyrai suėję,
Vargo dulkes nuo savo veidų.*

*Kas už Laisvę seniai bus numiręs,
Tam garbė amžina, amžina...
Lietuva – mūsų žemė didvyrių,
Mūs gyvenimas – laisvės kova.*

(Partizanų daina)

*Gatvė kaimo būrelis mažytis
Išdidžiai čia pro kryžių praeis.
Jiems gėlėms iš darželių ims lyti,
Sena motina vartuos išeis.*

Mes dar turėjome labai geras drauges Aldoną ir Jadvygą Bražionytes, gyvenančias Subačių kaime. Sekmadienio vakarais pašerdavome gyvulių ir išbėgdavome pas jas. Ten buvo labai jauku ir gera. Kai išgirdavo, kad bus žmonių vežimas į Sibirą, tuojau atbėgdavo pas mus ir vesdavosi pas save. Žiemos vakarais, kai kieme stūgždavo vėjas (o tada žiemos būdavo labai šaltos), mes visos sėdėdavome ant kaimiškos krosnies, ir atrodydavo, kad pasislėpusios nuo visų baisybių, kad čia nickas mūsų nesuras.

Jų tėvas Vincas Bražionis buvo nuoširdus žmogus. Vaišindavo mus kuo turėdami, nors patys buvo neturtingi. Dalijosi paskutiniu duonos kąsneliu. Šiandien, po tiek daug metų, norisi nulenkti galvą prieš šiuos žmones ir jiems padėkoti.

1951 m. pavasarį sugalvojau ieškoti darbo. Trūko apavo, apsirengimo

ir brolių reikėjo aprenkti – leidome į mokyklą. Sužinojau, kad kažkokiam kolūkyje galima gauti sąskaitininkės vietą. Sakė, kad gal nesužinos, iš kokios aš šeimos. Išsiruošiau pas pažįstamą, kuris žadėjo rekomenduoti, bet jo namuose neradau. Ėjau atgal tiesiai, kad būtų arčiau. Atėjusi į savo kaimą prie Kazio Šaltenio namų, toliau nebegalėjau eiti, nes buvo ištvinę upeliukai. Užėjau į trobą paprašyti kokios lentos. Už stalo pamaciau sėdinčią nepažįstamą merginą, o prie jos gulėjo prisiuvinėtų emblemy, kurias nešiodavo ant rankovių partizanai. Aš lyg nieko nepastebėjusi, ruošiausi greitai išeiti. Šeimininkė mane sulaikė ir supažindino. Tai buvo nuo Kiauneliškio ar Švenčionėlių ryšininkė Janina Vosyliūtė-Kaladėlė. Po to ji kiekvieną vakarą, vilkėdama ilgą šeimininkės sijoną, atbėgdavo pas mus. Ji pasakodavo apie savo kraštą ir partizanus. Vieną kartą nuėjusi jos aplankyti, radau beverciančią. Sakė, kad labai serganti, nebegali net nosinės išsiskalbti. Baisi bėda svetimame krašte, kai negali kreiptis į gydytoją. Sakė, kad jos krašto visi partizanai žuvo, o dabar ji esanti tik našta partizanams, kuriems nieko gero nepadarė.

Tą 1951 m. pavasarį, atrodo, kad balandžio 5 d., Aknystėlių kaime žuvo mūsų partizanai Sakalas, Vaišvila ir Pempė. Dar neseniai Sakalas įkalbinėjo mane, kad neičiau dirbti. Sakė: "Aš žinau, kad sunku, bet dar palūkėk – tikrai greit bus Laisvė". Galbūt jie tvirtai tikėjo Laisve, o gal tik mane ramino. Iš mūsų partizanų liko Siaubas ir Viesulas.

Jei aš mokėčiau aprašyti, norėčiau pasakyti, kad šiandien žmonės suprastų, kaip jie laukė Laisvės. Buvo vienas vienintelis troškimas su kiekvienu širdies tvinksniu. Jei ne Laisvė, tai mirtis. O juk niekas nenorėjo mirti. Prisimenu, Saulius pasakojo, kad jie buvo apsupti Šimonių girioje. Sakė, kad per penkias minutes prieš mirtį visas gyvenimas atmintyje prabėga, kaip kino ekrane.

O mirti reikėjo. Sudegė partizanai Tėvynės meilėje kaip Margirio piļyje. Dabar didieji politikai aiškina, kad jei ne mes, nebūtų buvę Lietuvos nepriklausomybės. Jie baigė mokslus, išlavino liežuvių, todėl ir užima šiltas kėdes. O kurie savo krauju nuplovė miestų ir miestelių gatves, išbraidė Sibiro platybes, kentė badą, utėles, kurie atidavė savo jaunystę, mokslą ir brangiausią turtą – gyvybę, tų nepriklausomoje Lietuvoje niekas neprisimena. Labai teisingai rašė Jurgis Urbonas-Lakštutis: "... Ir tada atsiras daug balsingų herojų, kurie trokš pinigų ir dvarų".

Bet nuklydau, nebaigiau rašyti apie ryšininkę Kaladėlę. Pasidariusi visai blogai, ją nutarė vežti į Kauną, į ligoninę. Išvažiuodama nutarė atsi-sveikinti su tėvais. Ryšininkė Elena Kerpiškytė iš Aknystėlių kaimo at-vedė Janinos motiną iki mūsų namų, o kad toliau nieko nežinotų, turėjau aš nuvesti ją pas Janinos šeimininkus. Atėjo atsisveikinti partizanai Vie-sulas ir Gaidelis, taip pat ir mes su sese Angele. Į Kauną išvežė ryšininkė Vanda Kerpiškytė. Ligoninėje MVD labai greitai ją surado, bet kadangi buvo visai silpna – jai buvo atvira džiova, tardyti neėmė. Janina Vosy-liūtė-Kaladėlė ligoninėje mirė.

Suimtai ryšininkei

(...)

*Ir skamba ausyse svajingai,
Žodžiai tie, kai tada, palydėjus miškan,
Kad linkėjai – laimingai, laimingai...*

*Laimę mojai ranka mums, sesute, tačiau,
Laimužės pačiai neužteko.
Mirga žvaigždės nakčia nesvetingo dangaus
Ir viesulai pasakas seka.*

*Gal mirties patale guli,
Ir jau lūpos sustingo
Dar bando broliukams miške
Ištarti "laimingai, laimingai..."*

*Nebevaikščioti tau tėviškėlės keliais,
Nebematyti jau motinos veido.
Nebemylėti daugiau – palaužta tu gėlė,
Gyventi vos tik išsiskleidus.*

*Nors likimo žiauraus pragaištinga šalna
Pakando auksines svajones,
Atminimų žieduos nenuvys niekados
Gėlė tėviškėlės dirvonų.*

*Šnarės vėl gėlės apšarmotos,
Sustaugs vidumakčiais vilkai.
Tave atskyrė šaltos grotos,
Už jų tu karžyge likai.*

J.Urbonas-Lakštutis

Dabar apie Janinos Vosyliūtės partizanus. Siaubas po tėvuko mirties dingo iš mūsų krašto. Sakė, kaip vadas, kad turi lankyti partizanus per visą Lietuvą. Apsigyveno kažkur Švenčionėlių krašte. Tėn turbūt buvo Putino būrio partizanai, nes Janina dažnai minėjo Putiną. O kadangi Siaubas buvo užverbuotas Vilniaus saugumo ir ištikimai jam dirbo, tai vykdė užduotis iššnipinėti visus Lietuvos kampelius. Jam tai puikiausiai sekėsi. Niekas neįtarė, mylėjo, kaip savo vadą ir brolių.

1951 m. pavasarį, per šv.Juozapą, t.y. apie kovo 19 d., kažkur apie Švenčionėlius, Kaltanėnus, Kiauneliškį žuvo daug partizanų. Juos išdavė tikriausiai Siaubas, nes su šiais partizanais gyveno. Po mūšio gyvi liko tik trys. Žmonės matė, kaip jie važiavo purvini per kaimą. Visus negyvus atvežė ir pametė Utenos saugumo kieme.

Po kiek laiko po to įvykio, vieną naktį, atbėgo kaimynų duktė ir pasakė, kad pas juos yra atėjęs Siaubas ir Henrikas Riškulys-Liūtas. Jie

□ Nežinomas partizanas, Gintvydis(sl.) (buvęs mokytojas, žuvęs 1951 03 19 prie Kiauneliškio), Vytautas Guobužas-Viesulas, Bronius Kalytis-Siaubas (išdavikas, MGB provokatorius) ir Liepsna(sl.)

liepė pakviesti mane. Nuėjau. Siaubas man pasakojo apie tą įvykį. Sakė, kad ruskiai apsupo partizanų gyvenamąją vietą keliais žiedais. Buvo labai šlapia, tirpo sniegas, eiti buvo be galo sunku. Bet reikėjo prasiveržti. Gintvydis nešėsi ant pečių maišą dokumentų ir rašomąją mašinėlę. Atsigrežęs Siaubui pasakęs: "Tai ką, bėgame, ruskiai mus užpuolė". Siaubas dokumentus ir mašinėlę įsakęs įmesti į ežerą. Kareiviai buvę baltai apsirėngę, gulėjo ant sniego. Jų buvo begalės, knibždėte knibždėjo. Siaubas, kaip geras vadas, vedė visus jaunuolyno link, kur tikėtasi prasiveržti. Bet ta operacija Vilniuje gal buvo detalčiai aptarta ir buvo sutarta, kur jis turėjo juos vesti. Priartėjus prie jaunuolyno, įsakęs:

– Vyrų, į jaunuolyną!

Iš jaunuolyno nepakilo nė vienas. Liko tik trys, kurie turėjo likti.

Tada Siaubas atrodė labai blogai. Jo veidas buvo vaškinis. Išduoti savo draugus ir matyti sušaudytus! Nors turbūt buvo pripratęs prie to, bet gal sąžinė buvo ne visai užmigusi. Vis pasakojo man apie juos. Nors tų partizanų nebuvau mačiusi, bet iš pasakojimo atrodė, kad juos visus gerai pažįstu. Vėliau Siaubas rodė jų nuotraukas. Aiškino, kurio koks slapyvardis. Sakė, kad ten jie gyveno ne po žemėmis, o turėjo pasistatę trobelę. Taip žuvo tame krašte paskutiniai partizanai. Pasakojo, kad žuvo devyniolika. Kas tiksliai žino, galės mane pataisyti.

Iš mūsų partizanų liko tik Viesulas ir Siaubas. Siaubas klajojo po Lietuvą ir retai kada būdavo mūsų krašte. Viesulas laikėsi kažkur nelabai toli, todėl užeidavo labai dažnai. Ateidavo dienos metu ir naktį. Jei būdavo netoli mūsų namų, niekada nepracidavo. Kartais prasėdėdavome prieangyje (jei buvo vasara) visą naktį – prakalbėdavome. Ruskiai ir skrebai sekė mūsų namus, bet, ačiū Dievui, prie namų nesusidūrė. Kas minutę mus tykojo mirtis. Siaubas irgi žinojo, kad partizanai pas mus užėina. Nuo jo nieko neslėpdavome, kadangi nežinojome, kad išdavikas.

Su Viesulu pradėjo ateiti Algirdas Varnas-Gaidelis, Antanas Morkūnas-Jaunutis, jo brolis Bronius Morkūnas-Diemedis, o dar vėliau Bronius Mozūra-Kunotas.

Kai būdavo mūsų krašte, užeidavo ir Siaubas. Prisimenu, vieną kartą atėjo su Diemedėliu. Išbuvo visą naktį. Neturėjo kur eiti, todėl išbuvo mūsų krūmuose dar ir visą dieną. Nešdavau valgyti. O jie abu dainuodavo. Abiejų buvo gražūs balsai, gerai sutardavo. Klausydavausi jų dainos.

ir mums visiems atrodė, kad aplinkui nebėra baisaus skausmo, nebėra mus tykančios mirties, ir laisvi žaliuoja Lietuvos laukai ir miškai. Aš noriu prisiminti Siaubą toki, koks jis tada buvo – partizanų vadą. Deja, jis jau tada buvo išdavikas ir troško mūsų mirties.

1951 m. rugpjūčio 25 d. Degime apsistojo partizanai. Man buvo duota užduotis nueiti į Aknystėlių kaimą pas Kerpiškytes ir parnešti Siaubui laišką. Sugrįžusi su seseria Angele nuėjome pas juos į svečius ir atidaviau laišką. Mus supažindino su partizanais, kurie buvo atėję pas mūsiškius į svečius. Tai buvo Henrikas Riškulys-Liūtas, Tauras, Atlantas, Apacanka-Viesuliukas, Nemunas. Tą dieną Degime buvo susirinkęs nemažas pulkas partizanų, ryšininkų ir rėmėjų. Buvo smagu. Siaubas man rodė daug daug partizanų nuotraukų. Ir man asmeniškai vieną dovanėjo. Nusifotografavęs vienas. Buvo nuotraukų, kaip jis apmoko jaunuosius partiza-

□ Priekyje sėdi: nežinomas partizanas ir Bronius Kalytis-Siaubas (išdavikas, MGB provokatorius). Stovi: Antanas Lapienis-Pempė, Algirdas Varnas-Gaidelis, nežinomas partizanas, Vytautas Guobužas-Viesulas, nežinomas partizanas, Teofilis Limba-Sakalas ir nežinomas partizanas

nus. Vakare išsiskirstėme savais keliais.

Laiškus aš nešdavau ryšininkei, kuri juos vėždavo į partizanų Centrą. Centras buvo kažkur netoli A.Smetonos dvaro Užulėnio. Ji pasakojo, kad ją pasitikdavo prie miško, užrišdavo akis ir nuveddavo į bunkerį. Ten ji pailsėdavo, pakalbėdavo, o grįžtant atgal, vėl užrišdavo akis ir išvesdavo į miško pakraštį. Siaubas juokaudavo, kad tada bus Laisvė, kai jis bus Centro vadas. Kas žino, gal ir iki Centro jis prisikasė? Turbūt saugumas davė jam užduotį išžudyti visus likusius Lietuvos partizanus. Ir žudė jis be pasigailėjimo. Maudėsi savo brolių kraujo jūroje.

Dar kai buvo gyvi Sakalas ir Pempė, jie buvo atsinešę partizano Jurgio Urbono-Liutauro, Lakštučio eilėraščių rinkinėlį "Brolau, girdi, ką šnabžda vėjai?" Jie prašė visą rinkinėlį persirašyti ir duoti kitiems pažįstamiems, kad persirašytų. Išplatinti kuo daugiau. Sesuo Angelė persirašė, bet jis pas mus neišliko. Ji prisiminė kelis eilėraščius, kuriuos aš ir parašysiu.

*Prabėga žmonės vieškeliais,
Linksmi, viską pamiršę,
Ir šaukia mums: "O, Viešpatie!
Jie be idėjų miršta!"*

*Ne mums vosilkos mėlynos,
Ne mums gėlės pražysta,
Kai rytas brėgšti vėlinas
Bevogdamas jaunystę.*

*Ne mums auksinės vasaros,
Ne mums vakarai rausta -
Mums juoką keičia ašaros,
O tamsios naktys aušrą.*

*Liūdna, bet skųstis negalim,
Nors akys švieson klysta,
Ir slenka dienos bedalėj,
Nežydinčioj jaunystėj.*

*Iš kuimo pirklių, bakūželių
Vyrai, vyžoti ir basi,
Su Laisvės šauksmu pasikėlė,
Prikelt tave ryžos visi.*

*"Garbė jums!" – šauks tribūnose,
"Šventi jų idealai!"
O pakelėse kūnai mūs
Bus amžinai sušalę.*

*Ir tie, prabėgę vieškeliais,
Nulenks galvas didvyriams.
Sakys: "Tiesa, o Viešpatie!
Jie už idėjas mirė".*

*Kelsis Tėvynė Lietuva,
Vėl skambins himnus Laisvei.
Tik ar supras nors kas tada,
Už ką mes kraują laistėm?*

* * *

*Ir neramiai dar subangavęs,
Nutildė Nemunas vilnis.
"Jau greit palinks pakrantėj javas,
Lakšutė raudą nutildys".*

*Palaimino juos Visagalis,
Teisė į kovą vedė juos.
Nejaugi lemta mūsų šaliai
Per amžius verkt tik ir dejuot?*

*Per mirštančias aukas ir kraują,
Per skausmą, ašaras gailias,
Jie išnešė mums buitį naują,
Įrūšė į tautų eiles.*

*Ir slinko metai, lyg verpetai,
Nuslinko laimė nemari,
Kai dvidešimt trečiaisiais metais
Nemunui skundėsi Neris.*

*"Brolau, girdi, ką šnabžda vėjai?
Ir ko vanduo toks neramus?
Iš rytų vilnys atskubėję,
Buria negandus neramius".*

*"Brolel, tu, Nemune galingas,
Tu pasakyk, paguosk mane.
Ko čia pakrantėje palinkus,
Vis skundžias eglė? – Nežinia".*

*"Ką aš mielai seselei savai
Šventajai turiu pasakyt?
Kuri nuo Luodžio lig Jonavos,
Temato liūdinčias akis".*

*Melsvos akys, šypsnyš ant veidelio,
Gėlės dvi ant supintų kasų,
O aplinkui jau trečias rugsėjis,
Be tavęs, be namų, be gėlių.*

*Kaip norėčiau paverkt, pasiskųsti,
Nesikelt, kritus mamai į glėbį.
Ši minia man kurčia ir rūsti,
Egoistine skraiste tik rėdos.*

*Vai bėk, Nerie, sakyki sesėms,
Kalbėki Nemuno dvasia.
Te žiburėliai neužgesta,
Ir spingsi pirklių languose.*

*Te meilė, kraštui išdainuota,
Gražiausiom gijom išausta,
Tenepalieka žodžių luotais,
Kuriais skandinama tauta.*

*Dangau, mama parkritusi ant veido,
Savo sūnelį apraudos.
Dangau, kam žemę šią apleidai,
Galybę pikto ir skriaudos?*

*Jei baudi, bausk greičiau, o Kristau!
Šauks tėvo balsas toks kimus,
Nebegaliu kančių išbristi,
Tai nors mirtim vaduoki mus.*

*Sakyk, pajutus Laisvės saulę,
Vilnija vėl skaudžiai aikčios.
Vėl skųsis Lietuva pasauliui,
O jis tik dolerius skaičiuos.*

* * *

*O benamis tėvelis, kur po kryžių suklupęs,
Ties galulauke, kur meldė Kristų,
Negalėdamas skausmo išbristi...*

*Pasimelsk tu už savąjį sūnų,
Kurio siela agonijoje blaškos,
Kurio viltys kartybėse pūva,
Ir žiedus pavydi ranka raško.*

*Kaip norėčiau su sese apalpti,
Kai ji alpo netekusi brolių.
Gana miniai vergauti, gana laimės jai
alkti,
Nes žmogus nuo žmogaus dar taip toli.*

*Aš norėjau aukotis Aukščiausiam ir tautai,
Žmogui laimę sukurti norėjau.
O tas žmogus nori man širdį išrauti,
Išai bijo visų tų, kurie neria prieš vėją.*

* * *

*Pelėsiais bunkeris paniūręs,
Krūtinę spaudžia – taip nyku
O begalinė norų jūra
Viliot vilioja į laukus.*

*Kada man bunkerio pelėsiai
Negrauš krūtinės ir širdies,
Kada laisvai skrajot galėsiu,
Pakilt nuo žiedo lig žvaigždės?*

*Kodėl gi saulės spindulėliui
Neleista skruostų man paliest?
Ir mėlynakės rugiagėlės
Siūbuoja liūdno be manęs.*

Taip ėjo 1951-ieji. Nelengvi ir nelinksmi. Laisvės nebuvo. Su kiekvienu pavasariu, su pražyduisiais pavasario žiedais laukdavome atskrendant Laisvės Lietuvai mūsų Tėvynei, o tuo pačiu sau ir visiems visiems, kurie jos laukė. Partizanai pas mus vis dar lankėsi. Prisimenu, juokavo, kad neleis niekada manęs išvežti į Sibirą. Sakė: "Atsigulsime ant traukinio bėgių; nors ir sovietiškas traukinys – nevažiuos gi per gyvus žmones".

Artėjo 1951-ųjų metų ruduo. Ryšininkės Vanda ir Elena Kerpiškytės iš Aknystėlių kaimo turėjo išeiti iš namų. Bijoję, kad bus suimtos. Atėjo pas mus. Tikėjosi, kad partizanai paims pas save. Bet tuo kartu turbūt neturėjo kur jų apgyvendinti. Liepė, kad jokių būdu nebūtų pas mus, nes jei čia suras, bus viskas aišku, ir bus visiems galas. Naktį, nors buvo ir šalta, nakvodavo kur nors kolūkio klojime, o dieną vėl ateidavo pas mus. Taip vieną pavakarį pamatėme, kad vieškelyje, netoli mūsų namų, sustojo mašina, pilna karcivių, ir ėmė supti namus. Mes su seseria liepėme joms išeiti ir citi palengva. Jei klaus, ko jos pas mus užėjo, pasakyti, kad atsigerti vandens ar pasiklausti kelio. Bet jos, išėjusios iš trobos, ėmė bėgti į miško pusę. Aišku, jas sustabdė, o jei būtų nestojusios, būtų sušaudę. Aš nemačiau, kad jas suėmė. Supuolė į trobą, liepė man rengtis ir išsivarė. Nuvežė į Anykščių saugumą. Anykščių saugumas buvo pasižymėjęs žiaurumu. Uždarė rūsyje. Buvo labai liūdna. Skaičiau įrašus sienose ir galvojau, kas bus. Tik vieno prašiau Dievą, kad iškentėčiau. Išda-

vystės bijojau daugiau negu mirties. Badžiau sau panages segtuku, kuri pavyko įsinešti, tikrindama, kiek pajėgsiu iškęsti.

Neprisimenu, tą ar kitą vakarą iššaukė tardyti. Tardytojas buvo rusas, o vertėjas, žemo ūgio, gal koks skrebas. Kiek prisimenu, vis klausė, kam aš nešiau ir kam perdaviau laišką. Rūpėjo paklausti: "O kokį laišką?", bet sakiau, kad jokio laiško aš nežinau. Na, ir pradėjo tas neūžauga mušti. O mušti jis mokėjo – buvo išsitreniravęs. Turbūt ne vieną žmogų užmušęs. Visą laiką kumščiu trankė krūtinę, toje vietoje kur širdis, lyg norėdamas išmušti ją iš krūtinės. Plaštakos briauna kapojo sprandą ir veidą. Atrodė, kad tuoj tuoj, nors ir ranka, nukirs man galvą. Geso lempa mano akyse, aš sverdėjau, bet turėjau tik vieną mintį – kad neprarasčiau sąmonės ir neišgriūčiau. Jei išgriūsiu, tas skrebiūkštis savo batais suluošins mane. Nežinau, ar jis pavargo, ar jam nusibodo, tik be jokių rezultatų nuvarė mane atgal į rūšį.

Prižiūrėtojas, budėjęs rūsyje, atidarė langelį ir paklausė, ar mane mušė. Atsakiau, kad taip, o jis ir sako: "Taip jie visus, kas čia pakliūva". Paklausė, gal jis galėtų kuo man padėti ir palengvinti skausmą. Sakiau – nieko nereikia. Tada atnešė jis man šalto vandens. Sako: "Išgerk, gal pasidarys lengviau".

Naktis buvo klaidi. Baisu buvo sulaukti kito tardymo. Tik viena tegalvojau – kaip iškentėti. Žinojau, kad iš gretimo Baltėnių kaimo buvo suėmę Vandą Šaltenytę. Taip ją mušė, kad viską atmušė, visus vidaus organus. Ji nieko nepasakė, buvo labai tyli mergaitė. Partizanai sakė, kad ji nieko nežinojo ir neturėjo ką pasakyti. Kai ją išleido, po savaitės ar dviejų mirė. Galvojau, kad ir manęs laukia tokia pat dalia.

*Sakalėlio sparnus kad turėčiau,
Aš dar lėkčiau laisvužės sutikt...*

(Partizanų daina)

Dabar neprisimenu, kiek dienų aš tame rūsyje buvau, ir štai vieną vakarą – stebuklas! Iššaukia mane tardyti. Kambaryje sėdi storas storas ponas, sako, kad iš Vilniaus. Vietoj mušimo išleidžia mane namo. Negaliu patikėti, kad dar kartą aš išeinu į laisvę ir nesulaužytais kaulais. O jis šaukia:

– Žinok, jei padėsi banditams, supūsi kalėjime; jei išeisi pas juos į

mišką, būsi užmušta; gulėsi šiukšlyne, kaip visi banditai.

Liepia pasirašyti, ir saugumo vartai atsidaro. Išėjau, buvo jau visai vakaras. Anykščiuose pažįstamų neturėjau. Išėjau į kelią, kuris ėjo į namus, ir stovėjau. Laukus buvo nuklojęs sniegas. Temo. Pamačiau atvažiuojant žmogų ir pradėjau prašyti, kad jis mane pavėžėtų į tą pusę. Žmogus mane paėmė į savo roges, žadėjo nuvežti iki savo kaimo.

Baltenių kaime buvau jau vėlai vakare. Ne prisimenu, kodėl aš užėjau pas Meškauskienę. Pasakiau iš kur einu, o ji ir sako: "Neik namo, pas mane pernaktvosi, o rytoj pažiūrėsime ką daryti. Kai tave suėmė, jūsų namuose pasiliko kareiviai, užsidangstė langus ir nieko nei prie namų, nei į namus neįleidžia, laukia ateinant partizanų". Ji ruošė vakarienę, ir mums besikalbant, į trobą įėjo Viesulas. Jis buvo vienas. Pirmą kartą mačiau jį tokį liūdną. Su nepaprastu gailesčiu žiūrėjo jis į mane ir klausė, ar labai mušė. Sakė: "Tik ką praėjau pro jūsų namus; kareiviai dar tebėra. Pravažiavo viršininkų mašina, vos suspėjau atsigulti". Nakvojome pas tą moteriškę: aš troboje, o jis klojime ant šieno. Sakė: "Nebegaliu užmigti. Užsitaisau automata, pasidedu ant krūtinės – tik tada sumerkiu akis". Kitą dieną praleidome drauge, tai buvo mano paskutinis pasimatymas su Vytautu Guobužu-Viesulu. Jis sakė: "Jei nori, paimsime tave pas save. nors šiuo momentu labai sunku – ruskiai kas minutę lipa ant kulnų; arba nuvesime pas Siaubą". Aš atsakiau, kad kai pareisiu namo, tada pažiūrėsime.

Tą dieną, apie pietus, pranešė, kad iš mūsų namų kareiviai išvažiavo. Aš išėjau namo, bet kažkodėl didelio džiaugsmo nejaučiau. Akyse stovėjo Anykščių saugumas ir labai liūdnas Viesulo veidas.

Kai parėjau, sesuo papasakojo, kad kai mane išvežė, kareiviai pasiliko mūsų namuose, užsidangstė langus ir laukė. Ko laukė, sesuo puikiai žinojo. Tai buvo baisiausia. Niekur jos neišleisdavo. Einant gyvulių šerti, eidavo iš paskos. Naktį, kai sugalvodavo važiuoti į Anykščius ar Debeikių miestelį, veždavosi ir ją su broliu. Naktys būdavo labai šaltos, o šilčiau apsirengti neturėjo kuo, todėl labai sušaldavo. Broliui buvo tik 13 metų. Jau būdama kalėjime susipažinau su Grigiene iš Anykščių rajono. Ji pasakė, kad Anykščių saugume kalbėjosi su mano broliu. Jis sakęs, kad atvežė su seseria Angele ir kad namuose jau nieko neliko.

Nors kareiviai labai stengėsi, kad jų niekas nepastebėtų, bet mūsų

kaimo žmonės juos pamatė ir pranešė aplinkiniams. Žmonės pradėjo užėti, apsimetę, kad nieko nežino; atnešdavo kas picno, kas dar ko nors. Į vidų neleisdavo, bet buvo aišku, kad kažkas yra. Taip sužinojo ir partizanai. Tuo kartu surado sesers partizaniškų dainų bei eilėraščių sąsiuvinį ir išsivežė.

Sesuo papasakojo, kad eidamos iš Anykščių Vanda ir Elena Kerpiškytės vėl užėjo pas ją. Elena pasakojo, kad ji viską viską apie mane papasakojusi, o pati užsiverbavusi dirbti saugumui. Todėl išleido ir mane, kad niekas nieko nesuprastų. Nežinau, ar ją mušė, ar geruoju tai padarė. Pasakiusi, kad mane vėl greit suimsią. Tai išgirdusi visai nežinojau ką daryti. Man atrodė, kad reikia kuriam laikui dingti iš akių, o paskui gal užmirš

mane, o gal bus ir laisvė? Vėl patekti į saugumo rankas labai jau nenorėjau. Nenorėjau būti našta ir partizanams, nes iš Viesulo žinojau, kad ir jiems dabar labai sunku. Koks keistas žmogaus likimas: reikėjo tik minutės, kad būčiau pasukusi partizanų keliu, o buvo lemta kitaip, todėl ir šiandien esu gyva.

Antanas Morkūnas-Jaunutis buvo žuvęs 1951 m. rudenį. Buvo kulkosvaidininkas, visada labai linksmas. Liko Viesulas, Diemedis, Gaidelis, Kunotas ir Siaubas. Gaidelis kalbėdamas užsikirsdavo, bet kaip gražiai dainuo-

□ Tėvas(sl.) ir Antanas Morkūnas-Jaunutis

davo! Prieš išeidami iš trobos, būdavo, užsidės automatus ant pečių ir užtraukia:

*Pamilau tave, brangi Tėvyne,
Nuo kūdikystės jaunų dienų.
Ieškodamas laimės gimtuos arimuos,
Aš tau supyniau daug dainų.*

*Žali dirvonai, žvaigždėtas dangus,
Tamsioj naktyje paukščių takai.
Man yra brangus tas gimtas kraštas,
Kur tyliai ošia žali miškai.*

*Gėlių daržely, tarp žalių rūtų,
Mergaitė kalba su žiedais
Ir apdainuoja savo nedalią
Tyliais gegužės vakarais.*

*Neskambins varpai už jujų vėles,
Tamsioj naktyje staugus vilkai.
Nežydės gėlės ant jų kapelių,
Tik rudens vėjas stūgaus liūdnei.*

*Sakyk, brangioji, kodėl taip yra,
Ir tu, laimužė, kur tu dingai?
Kad mūsų dienos gražioj jaunystėj -
Vysta lyg rudenio žiedai.*

*Ten toli, toli už Uralo,
Kur snaudžia amžina nakttis,
Prakeiktos kasyklos metalo,
Užmerkė mėlynas akis.*

(Partizanų daina)

Vanda Kerpiškytė prikalbėjo skubiai išvažiuoti į Kauną. Laukti nebuvo kada. Aš Kaune pažįstamų neturėjau ir Kauno visai nepažinau. Ji pasižadėjo viską sutvarkyti. Tai ir išvažiavome. Žmonės geri – mus priėmė. Davė ne tik nakvynę, bet pavaišino ir arbata. Bet širdyje gulėjo sunkus akmuo. Prikalbėjo prisiregistruoti, o tada žadėjo paieškoti darbo. Juk reikėjo kaip nors gyventi, o gyventi nebuvo iš ko. Iš namų sesuo neturėjo kuo padėti. Išvažiuojant atidavė paskutinius veltinius apsiauti, įdėjo maisto pradžiai ir pinigų kelionei. O čia reikia pinigų prisiregistravimui. Priregistruoti pasus nunešė šeiminkė, o kai reikėjo pasiimti, liepė būtinai ateiti pačioms. Kai nuėjome, pasakė, kad reikia primokėti, bet pasus atidavė. Einant namo, man vis atrodė, kad kažkas eina iš paskos. Ir tame būte buvo jaunas vyriškis. Ponia, kuri priregistravo, pasakė, kad tai jos brolis. Rytojaus ryte atsikėlėme, nuėjome į bažnyčią padėkoti Dievui, kad taip lengvai prisiregistravome. Reikėjo pinigų atiduoti skolai. Vanda pasakojo sapną, kad buvo užlipusi ant bažnyčios bokšto, bet, neturėdama už ko laikytis, ėmė kristi žemyn. Sapnas buvo blogas, bet nuotaika pakili; nenujautėme, kad laisvėje einame jau paskutinius žingsnius.

Išėjusios iš bažnyčios, ėjome per tiltą, kaip prisimenu, į Linksmadvairį, ant kalno, kur reikėdavo keltis keltu. Ten gyveno pažįstami. Einant

tiltu, kelią užtvėrė lengvosios mašinos, stvėrė mus, įgrūdo į mašinas ir nuvežė į Kauno saugumą. Važiuojant visą laiką galvojau, kaip išmesti pasą. Iš visų pusių sėdėjo čekistai, ir tai padaryti buvo neįmanoma. Kažkur paskambino ir, suguldė mus į sunkvežimį, išvežė. Iš visų pusių sėdėjo ginkluoti kareiviai – neleido pasakyti nė žodžio. Tai buvo 1952 m. sausio 5-oji diena. Ši kelionė nicko gera nežadėjo. Maniau, kad veža į Anykščius, o atvežė į Vilniaus saugumą. Laisvės praradimas buvo aiškus, tik nežinojome, kas mūsų laukia ateityje. Aišku – tokių neglostė.

Prisimenu, kaime žmonės skaitė kažkokią pranašysčių knygą. Ten rašė, kad Liuciferis-šėtonas važinės su pečiumi po žemę. Kas į jį įtikės, to laukė gražus ir geras gyvenimas, o kas priešinsis – tą degins savo pečiuje. Mama sakydavo: "Matote, vaikai, atėjo Liuciferio karaliavimas mūsų žemėje, – pranašavimas išsipildė. Kas jam nenusilenkia, tą kiša į pečių". O tu "pečių" Lietuvoje buvo be galo daug. Ir žmonių juose jau degė begalės.

*...Visa Lietuva atsidūrė kalėjimuos.
Ir kas ją į laisvę išves?*

Kai veždavau maistą mamai ir seseriai Monikai į Lukiškių kalėjimą, ten visada būdavo labai daug tokių žmonių, kurie dažnai manęs prašydavo užrašyti adresus rusiškai. Vadinasi, vieni jau buvo lageriuose, kiti per kalėjimus važiavo iš paskos. Kartais rašydavau visą dieną, tai ir laikas greičiau slinko.

Seseriai Monikai buvo 21-eri metai. Visi girdavo, kad ji labai graži. Kai ateidavo partizanai – vienas per kitą piršdavosi. Juokaudavo – iš didelio pulko rinkis kurį nori. Ir štai Lukiškėse baigėsi jos jaunystė, nors per pasimatymą buvo labai linksma. O mamos drebėjo rankos ir per veidą ritosi ašaros, nors to ir nenorėjo mums rodyti... Dabar sakoma, kad reikia viską pamiršti ir viską visiems atleisti. Aš visą gyvenimą to negaliu ir nesiruošiu atleisti.

...Pasirodo, mus nuvežė į Vilniaus saugumą. Stengiausi Vandai pasakyti, kad sakytų, jog susitikome atsitiktinai. Per tardymus lengviau vienai už save atsakyti. Atvedė į didelį kambarį ir pasodino ant kėdės. Gal ten buvo pagrindinis saugumo kambarys? Visą dieną bėgiojo blizgančiais antpečiais viršininkai, majorai ar kapitonai, man vis tiek – aš ir šiandien jų neskiriu ir man nesvarbu. Žinoma, kiekvienas užkliūdavo už manęs: vi-

saip šaipėsi, keikė, įžeidinėjo bjauriausiais žodžiais. Gerai, kad tada rusškai ne viską supratau. Atėdavo į tą kambarį moterys ar merginos, išsidažiusios, išsipuošusios, ilgais lakuotais nagais, gal sekretorės, rodydavo pirštais į mane ir juokdavosi, kad aš esanti banditų banditka, visos Lietuvos banditka, mano visa giminė banditai ir, nors aš atrodanti labai jauna – esanti pilnametė ir būsianti nuteista pilna norma – 25-eriems metams. 25-eri metai manęs negąsdino, nes aš netikėjau jų ilgą karaliavimą, bet žinojau, kad laisvė ir jaunystė mano jau baigėsi. Labai gailėjausi laisvės. Gailėjausi, kad nepaklausiau Viesulo pasiūlymo, kai ėjau iš Anykščių saugumo.

Bet viskas buvo jau per vėlu. Nežinojau, kas manęs laukia. Baisiai nusibodo jų patyčios, nors skradžiai žemę prasmek. Vis man pasakojo, kad banditus baigia išgaudyti – tai dienų klausimas. Vis liepė rašyti Viesului laišką ir prašyti, kad jis pasiduotų. Davė paskaityti merginos iš Dzūkijos Tamulevičiūtės laišką. Ji rašė savo mylimajam Balandžiui (vėliau su ja teko susitikti Lukiškių kalėjime), prašė jo registruotis. O jis parašė: "Ko nori prašyk, bet šito tavo prašymo negaliu išpildyti". Aš žinojau – taip pat pasakytų man Viesulas. Rašyti atsisakiau. Stebėjausi, kodėl neprašo rašyti Siaubui. Jis juk svarbesnis – partizanų vadas. Vieną kartą besityčiodami pasakė: "O kad dabar įeitų Siaubas!.." Aš nekreipiau jokio dėmesio. Galbūt jis ir buvo kur nors gretimame kambaryje ir matė mane.

Be galo skambėjo telefono skambučiai, bėgiojo viršininkai. Vis pranešinėjo iš Dzūkijos, kad tokiam ir tokiam kaime pasirodė Perkūnas, Balandis ir Genys, o tada jie bėgdavo prie manęs ir džiaugdavosi, kad jiems viską praneša, kad "banditų" dienos suskaičiuotos. Ir taip nuo ryto iki vakaro. Galinti aš nieko nesakyti, jie viską žiną. Ir tai buvo tiesa. O tada maniau, kad meluoja. Siaubas juk ėjo per visą Lietuvą skersai-išilgai ir su dideliu malonumu viską pranešinėjo. Jei partizanų vadas užsistarnavo tokią malonę, kad jį priėmė dirbti į savo gretas, į saugumą, vadinasi, buvo "vertas" – dirbo išsijuosęs, be pasigailėjimo. Negailėjo nieko, tik pats savęs. Kitų krauju "užsidirbo" sau čekistų pasitikėjimą, užsitikrino sau gyvenimą. Kad to pasiektų, turėjo išsimaudyti žmonių ašarų ir kraujo jūrose. Išžudė begalę žmonių – kaip Berija. Jis buvo lyg votis partizanų kūne. O partizanai, susitikę jį, iš širdies išsipasakodavo visas savo paslaptis, pas ką jie apsistoja ir kas jiems padeda. Juo tikėjo visi. Ir aš

šventai tikėjau kiekvienu jo žodžiu. Kalbėti jis mokėjo labai gražiai. Sakydavo: "Gyvenkite gražiai, kad žmonės neturėtų ką pasakyti, negalėtų pasijuokti. Jūs – likutis "banditų" šeimos, ir turite būti pavyzdžiu kitiems". Baisu prisiminti, ką padarė mūsų visų gerbiamas ir mylimas žmogus. Pasisdarė mūsų priešas. Stengėsi mus sunaikinti. Naikino svetimų ir savo rankomis. Kažkur esu radusi šį eilėraštį apie išdaviką.

*Per tave, o žiaurus atėjūne,
Pravirko Tėvynės miškai.
Per tave, išdavike, nualpo,
Gražiausi bijūnų žiedai.*

*Pravirkdei tu ją alpstančią naktį,
Suardei jos gražiausias viltis.
Palikai išdavikas Tėvynės,
Per tave gaubia žemę mirtis.*

*Kur sąžinė tavo, lietuvi,
Kur meilė gimtųjų namų?
O pažvelk, o pažvelk, išdavike,
Kiek kraujo..., skausmingų raudų!..*

*Kuo papirko žiaurus atėjūnas,
Kuo tau moka už kraują tėvų?
Pažiūrėk – skausmu žemė pravirko...
Paklausyk bažnytėlės varpų.*

*Ar ne tėviškės žemė augino,
Ar ne čia tu išmokai dainų?
Ar ne motina lopšį liūliavo,
Laukė tavo kilniausių darbų?*

* * *

*Sakyk, kur tavo brolis, Kainai?
Iš kur čia žemėj kruvini žiedai?
Prakeiktas būk! Ir tu ir tavo ainiai,
Nes brolių savo nužudei...*

*Tačiau tarp tų, kas savo brolius žudo,
Paženklintų Dangaus prakeikimu,
Visų labiausiai saugokimės Judo,
Jis žudo rankom svetimų.*

*Ir palikuonys broliųžudžio išvyto
Jau daugel amžių slankioja žeme.
Pritvinkę pykčio, melo ir pavydo,
Su Kaino nenuplaunama žyme.*

*Tegul lydės jį prakeiksmas Tėvynės,
Net svetimi nedrįs jo pagailėti.
Visur drebės kaip lapais sidabriniais
Jam leidus pasikarti drebulė.*

(Aurorius nežinomas)

Sėdžiu Vilniaus saugume kasdien ant tos pačios kėdės. Apsivilkusi taip, kaip suėmė, – žieminiu paltu, apsiavusi veltiniais. Palto nusisiausti negalėjau, nes tą rytą išėjau po paltu vilkėdama vien vasarinę suknelę, trumpomis rankovėmis. Niekas nedavė nei valgyti, nei gerti. Nuo ryto "globojo" mane viršininkai, o vakare ateidavo du kareivėliai manęs sau-

goti. Jie kalbėjo rusiškai, o aš mažai tą kalbą mokėjau. Jie man patarė, kad aš savęs gailėčiausi ir viską nuoširdžiai prisipažinčiau. Sakė, kad, kas čia patenka, atgal neišeina. "Neišeisi ir tu, o dar tokia jauna. Teis, išveš į Sibirą – prapulsi. Verks tavo mylimasis. Susiras kitą, kol tu sugrįši". Leisdavo man atsistoti ir pavaikščioti po kambarį, priėti prie lango. Išleisdavo į tualetą, bet neduodavo visai užsidaryti. Sakydavo, kad aš kasdien keičiuosi. Veidas darosi dėmėtas. Nežinojau, kas su manimi darosi. Persirengti nieko neturėjau, apsiprausti negalėjau – nebuvo kur. Nevalgiusi, nesipraususi, nesišukavusi vis sėdėjau. Į tuos ponus blizgančiais antpečiais nebegalėjau žiūrėti. Pasidėdavau galvą ant stalo ir taip tūnodavau, kol mane pakeldavo už apykaklės, sugalvoję pasityčioti. Naktį nucidavau už rašomojo stalo ir atsiguldavau ant parketinių grindų. Po galva pasidėdavau sulankstyta šaliką ir užsiklodavau paltu. Ilgai negalėdavau užmigti. Mintys skrajodavo laisvėje. Galvodavau, ką dabar sesuo veikia namuose, kur partizanai. Bet svarbiausia, galvoju, kaip iškęsti, kaip nieko neišduoti. Naktį kažkur dejuodavo, verkdamo ir klykdavo kaip išprotėję žmonės. Gal ir išprotėję? Su baisiu nerimu laukdavau savo eilės, kol nugalėdavo miegas. Melsdavau Viešpatį Dievą: "Dieve, atleisk man ir pasigailėk!"

Rodos, taip sėdėjau savaite, maniau, kad nebebus galo. Kodėl nevedė manęs į rūšį pas kalinius, ko laukė?

Maždaug po savaitės į mano kambarį, tai buvo vakare, įvedė Vandą Kerpiškytę. Liepė pasakoti, ką ji pasakojusi apie mane. Vanda, ką žinojo, tą išklojo. Aš pasakiau, kad jos nepažįstu ir nieko nežinau. Išvedė. Po kiek laiko įvedė, ir Vanda pakartojo tą patį. Mane spaudė prisipažinti. Kas buvo susiję tik su manimi, ėmiau ir prisipažinau. Labai apsidžiaugė tie šėtonai. Tą patį vakarą prokuroras užrašė rezoliuciją. Davė ir pavalgyti. Kaip šiandien prisimenu, buvo labai skanu. Davė bulvių košės su kepenėlėmis ir padažu.

Kitą dieną mane kažkur išvežė. Apsidžiaugiau; buvo įsipykusi ta kėdė. Atsidarė dideli geležiniai vartai, ir prarijo mano laisvę. Tai buvo Lukiškių kalėjimas. Įvedė į didelį pastatą, davė kažkokius rūbus ir atidarė sunkias kameros duris. Kamera buvo mažytė ir tamsi. Ten buvusios moterys atsis-tojo ir persižegnojo. Aš maniau, kad jos išsigando manęs, ir pirmą kartą nuo suėmimo ėmiau verkti. Puolė mane raminti, klausinėti, ar seniai iš laisvės, kas gera tenai. Pradėjome kalbėtis – susipažinome. Buvo Miški-

nienė iš Dzūkijos, Elena Rubliauskaitė, nuo mano krašto, Vyžuonų parapijos, Varkujų kaimo, ir Zosė Urbonaitė, mokytoja nuo Ramygalos. Prisimenu ją visą gyvenimą. Stamboka, tamsi, garbanotais plaukais. Vilkėjo kelnės ir aulinius batus. Sakė, kad jų krašte moterys ir vyrai įpratę jodinėti arkliais, todėl ir ji taip rengiasi. Jos meldėsi, todėl ir persižegnojo, man įėjus. Iš jų ir aš išmokau labai gražių maldų. Rubliauskaitė tuojau pabėdė į sieną ir Morzės abėcėlę pranešė, kad į jų kambarą atėjo nauja iš laisvės.

Zosė atvirai su manimi kalbėdavosi, tik kai likdavome kameroje dviese. Ir kalėjime buvo šnipų, todėl reikėjo būti labai atsargioms. Ji mane išmokė, kaip elgtis per tardymus. Barė, kad aš, žinodama, kad suims, patekau į kalėjimą. Ją, sakė, kad apgavo. Iškviatė į rajoną paimiti bibliotekai knygų ir nebepaleido. "Birute, man reikia laisvės arba mirties, kitko man nereikia", – sakydavo ji. Neprisipažino nieko. Tardyti vežė net į Maskvą, marino badu. Apie tai sužinojau, jau būdama paskirstymo punkte. O dabar gyvenome kaip viena šeima, tik kiekviena su savo mintimis. Visas tardydavo dažniausiai naktimis. Reikėjo nepamiršti ką sakei, nes tūkstantį kartų klausė to paties. Prisimenu, buvo kameroje knyga "Forsaitų saga", bet nė viena jos nepalietėme.

Man reikėjo kaip nors susirasti Vandą, įsakyti jai, kad manęs nepažįsta ir kad Kaune nebuvome kartu. Pavyko kieme surasti vinutę, kurią rūpestingai slėpiau. Labai bijojau, kad nesurastų, nes naktimis dažnai darydavo kameroje kratas. Prikeldavo iš miego ir graibydavo visur: plaukuose, ausyse, pažastyse ir dar kai kur, paliepę atsitūpti. Vinutę nešiojau si su savimi ir visur ant sienų rašiau. Pasivaikščiojimo kambarų ir tualetų sienos bei durys buvo išrašinėtos. Mergaitės užstodavo stebėjimo akutę duryse, o aš drebdama, kad nepamatytų koridoriuje vaikščiojantis sargybinis, vis rašiau Vandai. Rašiau ir ant aliuminių dubenėlių. Kol sužinojau, kad Vandos kamera yra priešais mūsų kambarą. Kai išveda pasivaikščioti, palieka langelį (kormušką) atidarytą. Tada einant galima įmesti laišką. Bet ant ko ir su kuo parašyti? Susiradau baltą skudurėlį; rašalą darydavome iš sudžiūvusios, sudegusios duonos plutos arba rašydavome krauju: prakandi rankos odą, dažai degtuką ir rašai. Degtuką taip pat reikia rasti. Taip vieną kartą aš parašiau ir įmečiau Vandai. Vandos parodymai pasikeitė, pasidarė lengviau. Kaliniui nieko nėra blogiau, kaip tardymas. Jis

man truko keturis mėnesius.

*Nežinojau, kad laisvę praradus,
Atsidursiu tarp sienų piliak.
Nežinojau to skausmo bekraščio
Ir kaip žemės gimtosios ilgu.*

*Mano skausmo krūtinės jaunosios
Nesuprato oi niekas, oi ne.
Pasilieku aš viena ir viena,
Maldoje, kančioje ir sapne.*

(Kalinių daina)

Rubliauskaitę išleido į laisvę. Nebuvo kam kalbėti Morzės "telegrafu". O kalbėtis galima buvo ir per grindis, ir per lubas, ir per abi sienas. Labai gerai skambėjo. Radau Morzės abėcėlę, išbraižytą sienoje. Išmokau. Bet belsti man sunkiai sekėsi. Susikalbėdavome šiaip taip tik su artimiausiais kaimynais. Į kamerą atvedė Vaškeliene iš Utenos raj. nuo Užpalių. Ji labai gailėjo savo vaikų. Verkė ir dejavo, dejavo ir verkė. Vieną dieną buvo sugalvojusi net pasikarti.

*Prabilkite, sienos mūrinės,
Kalbėkite, grotos langų.
Ar teks dar nors kartą pajusti
Dvelkimą tėvynės laukų.*

*Mums išplėšė laisvę brangiausia,
Kai sviro prinokę javai.
Su gelstančiais rudens lapais
Tėvynę, namus palikau.*

*O laisve, tu laisve brangiausia,
Kiek daug iškentėjom kančių.
Palaidojom savo krūtinėse,
Svajas laimingųjų dienų,*

*Kai Nemune mainosi bangos,
Ir rūką išsklaido rytai,
Taip grįšim ir mes į tėvynę,
Todėl, kad ją mylim karštai.*

(Kalinių daina)

Kalėjime viskas buvo pritaikyta žmonėms kankinti. Kai vesdavo tardyti, visą laiką sargybinis daužydavo raktais į laiptų turėklus. Jei priešais varydavo kitą kalinį, tuojau nugrėždavo veidu į sieną, kad negalėtum jo pamatyti. Jei kitas kalinys dar būdavo iš tardytojo kambario neišėjęs, tai įkišdavo į medinę spintą (boksą). Ten ir laukdavai savo eilės. Tardytojai keikdavo bjauriausiais žodžiais. Nieko aš nepavydėjau tiems budeliams.

tik to, kad jie laimėjo, ir labai skaudžiai sielojau si dėl mūsų lietuvių tautos pralaimėjimo. Partizanai sakydavo:

*– Mes jums pastatysim sugrįžimo laivą
Iš Lietuvos girių ažuolų jaunų.
Mes jums pastatysim laivą šimtaaukštį,
Lietuvos Tėvynės partizanai mes.*

Nežinojau, kad paimti gyvi partizanai Henrikas Riškulys-Liūtas ir Apacinka-Viesuliukas. Vieną naktį liepė susiruošti su daiktais ir nuvežė į saugumą, kur juos laikė. Veždavo mašinoje, taip pat suskirstytoje spintomis kaip seifais (boksais), ten uždarydavo. Tada galėdavo vežti vienu kartu ne vieną kalinį. Su partizanais darė akistatą. Neprisipažinau. Prisipažinus reikėtų išduoti daug žmonių. Apklausiant Klajūną, jis pasakė, kad girdėjęs esant tokia, bet nepažįstas. Partizanai jam pasakoję, kad jei reikėtų, bet koku reikalu gali kreiptis į mane; gali pasitikėti, aš visada padėsianti.

Partizanai atrodė labai vargingai. Sakė, kad ir mane vos galima pažinti. Jie buvo liudytojais ir mano teisme. Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas.

Po teismo veda į bendrą kamerą. Tai didžiulė kamera ir labai daug moterų iš visos Lietuvos. Nebėra tardymų – daug laisviau. Čia sužinai, kad Lietuvoje dar gyva Aukštaitija ir Žemaitija, Suvalkija ir Dzūkija. Kiek daug jaunų mergaičių ir senų motinėlių! Čia mes visos meldavomės ir dainas dainuodavome. Kas turėjo kokį skudurėlį ir siūlų – siuvinėdavo. Adatą pasidarydavome iš šukų danties. Nubrūžindavome į cementines grindis, o skylutę pradurdavome įkaitinta adata, kurią retkarčiais duodavo susisiuvimui, bet vėl atimdavo.

Sunku po tiek daug metų aprašyti visus kalėjimo sunkumus ir baisumus, o ypač tardymus. Kiek daug žmonių nuo tų kančių išprotėjo! Už mūsų kameros sienos buvo išprotėjusi jauna mergaitė. Ji visą laiką burzduliavo kaip kalakutas. Kada eidavome į pirtį, girdėdavome kaip rėkia ir daužo duris išprotėję žmonės. Taip pat teko būti vienoje kameroje su Anele Nenėnaite. Ji buvo kokių 40 metų amžiaus. Naktį visai negalėdavo miegoti, vaikščiodavo ir vaikščiodavo po kamerą, lyg ko ieškodama. Aš pabusdavau, ir darydavosi baisu į ją žiūrint. Atrodydavo, kad ji ieško, kur susirasti mirtį. Sakydavo: "Už ką gi, vaike, tave Dievas baudžia? Juk ne-

suspėjai ir nusidėti. Aš gal užrūstinau Viešpatį Dievą, todėl dabar turiu atkentėti". Pasakojo, kaip labai ją kankino: statė ant degančių žarijų, taip pat po verdančio vandens lašais. Veidas buvo visas spuoguotas. Tolimesnio jos likimo nežinau.

*Neverk, sesut, žiūrėdama pro grotas,
Jei tik matai sklypelį mėlyno dangaus.
Tave juk dar bučiuos švelnus Tėvynės vėjas,
Ir gražus rytmetys dar mums išauš.*

*Kai neviltis pribloškė tave prie žemės,
Kai tu jausies linksmos jaunystės būrio apleista,
Nušluostyk ašaras kitų, save pamiršus,
Ir širdis alpstanti nurims tada.*

(Kalinių daina)

Iš bendros kameros pervežė mus į Kosciuškos gatvės paskirstymo punktą.

Buvo vasara. Kamera didžiulė. Gultai dviejų aukštų, lanagai į Neries pusę. Prigrūsdavo pilną kamerą. Išveždavo ir vėl pripildydavo, nors ėjo jau 1952-ieji metai. Buvome daugiausia jaunos, tik keletas senesnių. Kas bus rytoj – neaišku. Tikėjome šventa mūsų žemės Laisve. Kaip būtų buvę sunku, jei nebūtume turėjusios tos begalinės vilties, kad tuojau sugrįšime į laisvą, pavasario sodais žydinčią Lietuvą! Prisimenu vieną mergaitę. Vieną vakarą pašaukė ją į etapą. Stovėjo menkutė lietuvaitė, su maišeliu ant pečių, prie kameros durų, laukdama, kada jos atsidarys ir ją išves. Vienai išeiti iš kameros – labai nejauku. Kur tave veža, kas tavęs laukia – nežinia. Kai atsivėrė kameros durys, kaip dabar matau, atsisuko ji į mūsų pusę ir pasakė: "Sudiev, sesės. Laimingos laisvės," – ir išėjo. Koks didelis tikėjimas ir patriotizmas buvo mūsų širdyse! Mums buvo nesvarbu, kiek davė mums vergovės metų, kiek mes kentėjome per tardymus ir kiek dar reikės kentėti.

Apačioje buvo vyrų, politinių kalinių, kamera. Kas norėjo, susirašinėdavo laiškais. Laišką nuleisdavome, įdėjusios į degtukų dėžutę, pririšusios prie siūlo. Tokį paštą vadindavome "žirgeliu". Siuvinėdavome, dainuodavome, žiūrėdavome pro langą. Čia jau leisdavo žiūrėti. Matydavome jaunus žmones, vaikščiojančius Neries krantais, ir galėdavome

jiems tik pavydėti. Dainuodavome.

*Upės bėgs į melsvą tolį,
Gervės skris ir vėl sugrįš.
Nežinau, brangi mamyte,
Ar pabelsiu į duris.*

*Nežinau, ar aš sugrįšiu
Pro sodelį takeliu.
Tėviškėlė pasikeitus,
Nėr darželyje gėlių.*

*Tėvas jau seniai Sibire,
Mama jau šaltuos kapuos.
Kas paklos man patalėlį,
Kas nuvargusių paguos.*

*Kur sena bakūžė rymojo,
Kur aš dainas dainavau,
Dabar viskas – tik arimai,
Iš bakūžės pelenai.*

Kitos kalinių dainos

*Pabundu iš miego, praveriu akis,
Aidi sargo žingsniai, ruktai skamba vis.
Niekas net nežino, kiek tu čia kenti,
Kalinio dalužė oi sunki, sunki.*

*Dievas neapleidžia smilgos palaužtos,
Ir benamės paukštės, ištiktos audros.
Neapleis ir mūsų tėviškės brangios,
Žia Marijos žemė ir vaikai mes jos.*

*Jeigu bus man skirta taip žiauri lemtis,
Sibiras, Uralas – tolima šalis,
Takeliu sugrįšiu, laistytų krauju,
Nes tave, Tėvyne, taip karštai myliu.*

* * *

*Kameroj ant kietų narų,
Saldžiu miegu užmigau,
Ir per sapną sapnužėlį,
Savo tėvelius mačiau.*

*Neverkit, brangūs tėveliai,
Verksmas nieko nepadės.
Jūsų duktė užrakinta,
Jūsų duktė kalinė.*

*Žiūriu – žydi puikūs sodai
Ir lakštutė gieda linksmai.
O tenai mano tėveliai
Vaikšto ir verkia gailiai.*

Atėjo eilė ir mums išvažiuoti. Bet vežė mūsų daug, todėl buvo lyg ir ne taip baisu. Iš ryto atidarė kameros duris; čia jau stovėjo kareiviai, atvažiaavę pasiimti vergų, t.y. mūsų. Žinojome, kad paskutinė diena toje mūsų erdvioje kameroje, o taip pat ir Lietuvoje. Niekas neverkė, ne-

keikė savo dalios, bet viena po kitos klaupėsi ir meldėsi. Ir taip po keletą išvesdavo ir veždavo į stotį. Aplink vagonus buvo pilna kareivių su šunimis. Soduose sirpo vyšnios. Prie vagono kiekvienas stengėmės pasisemti žiupsnelį Lietuvos žemės. Ją vežėmės su savimi kaip didžiausią turtą.

*Kelias į Laisvę toks sunkus,
Erškėčiais nubarstytas.
Vergų dalia, rėžiniai mums
Ir budelių patyčios.*

*Siautėjo jie po mūsų namus,
Po Lietuvos padangę.
Trypė su batais purvinais
Mūs tėviškėlę brangią.*

*Juokės iš motinos senos,
Jos skausmo begalinio.
Vingiavo mūs visų keliai
Iš Lietuvos Tėvynės.*

*Vieni gulėjom gatvėse,
Prisiekę nevergauti.
Argi nebuvom mes jauni,
Nenorėjom gyventi?*

*Nuplovė mūsų jie krauju
Laukus, miškus ir pievas.
Ką iškentėjo mūs tauta,
Težino vienas Dievas.*

(Partizanų daina)

Vagone vežė kartu su kriminalinėmis. Buvo labai daug žmonių. Kas įsitaisė ant viršutinių gultų, matė laukus, pro viršutinį langelį įpūtė vėjas, o apačioje buvo labai tvanku, trūko oro. Maža buvo vandens, ir tas labai šiltas. Išvietė buvo vagono kampe. Nebepрисimenu, kada ir ką duodavo valgyti. Vieną dieną norėjau atsigerti vandens, bet jo jau nebuvo, ir aš nualpau. Riedėjo traukinys tolyn ir tolyn į nesvetingos žemės gilumą. Kiek laiko mes važiuojome – šiandien nebepprisimenu. Sustojome Molotovo mieste. Suvarė mus į sunkvežimius ir vežė į Molotovo paskirstymo punktą. Visoms sulipus, Vaičiūnienė sukomandavo: "Mergaitės, padainuokime!"

*Nors ir vargas spaudžia mus,
Bet lietuviai kantrūs,
Jo veidely šypsena,
Ir jis juokias cha, cha, cha.*

Kareiviai ėmė rėkti ant mūsų. Paskirstymo punktas buvo be galo didelis ir baisus pastatas. Čia vedė mus į pirtį. Vandenį pirtyje moterims dalijo vyras! Argi ne pasityčiojimas?!

Iš to paskirstymo punkto vėl vežė mus sunkvežimiais, kėlė keltais per upę. Rodos, kad tai buvo Kamos upė. Paskui mūsų daiktus paėmė vežti jaučiais, o mesėjome pėsčios. O vėliau ir daiktus turėjome nešti pačios. Labai išvargome. Tik tai stiprino, kad mūsų buvo nemažai politinių, ir mes laikėmės visos drauge. Vieną pavakarij pamatėme lagerio vartus. Ap-linkui lagerį buvo miškas. Prie lagerio mus suskaičiavo ir įleido į vidų. Mus, politines, apgyvendino viename pastate (barake). Patalpoje, kuri vadinosi sekcija, buvome tik politinės, kurios kartu važiovome iš Vilniaus. Tai buvo vienintelė mūsų paguoda. Čia buvo mūsų jaunystės pabaiga; prasidėjo kryžiaus ir kančių keliai.

Rytojaus dieną davė aprangą ir išvarė į darbą. Darbas buvo prie upės Pilvos. Ant kranto buvo sukrautos didelės rietuvės rąstų – sienoju, ilgų ir trumpesnių, kuriuos reikėjo ridenti į upę. Iš pradžių nemokėjome dirbti tokio darbo. Brigadininkė Bialiak buvo didelė rėksnė. Dirbome, kiek galėjome ir kaip mokėjome. Pirštinių nedavė, o eglių žievė buvo sudžiūvusi ir labai aštri. Kadangi kalėjimuose sėdėjome maždaug po pusmetį, tai mūsų rankos buvo švelnios, atratusios nuo fizinio darbo ir jau pirmąjį darbo dieną oda prasitrynė, vėliau suskeldėjo, kraujavo ir pūliavo. Delnai tarsi nusėti geltonų pūlinių. Prisilietus prie rąstų, režė kaip peiliu. Bet niekas čia nekreipė dėmesio, niekas nepagailėjo. Rėkė ant mūsų – "fašistai" ir "banditai". Neišdirbus normos, bausdavo sumažintu maisto daviniu. Normą išdirbai ar ne – rašė brigadininkė. Rankų skausmas neduodavo užmigti, o ryte vėl keldavo į darbą. Maisto truputėlį dar turėjome atsivežusios: kas džiūvėsių, kas ką ir geriau, bet viskasėjo prie pabai-gos. Aš buvau mažo ūgio ir smulkaus kūno sudėjimo, todėl, kaip besistengiau, visą laiką gaudavau bausdos davinį... Duona buvo pagrindinis "patiekalas", o aš jos gaudavau labai mažą gabalėlį. Kamavo nenumaldomas alkis.

Buvo dar šilta. Baigusios darbą, pavargusios susėsdavome ant upės kranto. Virš upės kildavo rūkas, o mūsų mintys skrido toli, toli. Paskui surikiuoja didelę koloną, iš visų pusių kareiviai su šunimis, ir varo vergus į lagerį. Prie vartų vėl skaičiuoja, o tada leidžia į vidų. Visa paguoda, kai subėgame į savo sekciją. Čia visos savos. Po kurio laiko kai kurios pradėjo gauti siuntinius (jei buvo kas namuose ir galėdavo atsiųsti). Aš gavau du gerus siuntinius nuo svetimų. Iš namų nebebuvo kam siųsti. Tai buvo

nemaža pagalba man. O daugiau jau niekada nebegavau. Nuo darbo ir amžino neprivalgymo labai nusikamuodavome.

Atėjo šaltis, pradėjo snigti. Davė žieminę aprangą. Rūbai ir apavas buvo labai seni ir suplyšę. Išvarė į taigą pjauti medžių. Gražumas eglų neišpasakytas! Išvarydavo tamsoje; eidavome per šaltį daug kilometrų. Kai nueidavome į mišką, susikurdavome laužą ir, kol prašvisdavo, sėdėdavome prie jo. Kalbėdavomės apie laisvę ir Lietuvą. Medžius pjaudavome paprastais rankiniais pjūklais. Darbas neįprastas ir labai sunkus. Sniego miške būdavo labai daug. Kad galėtume medžius nupjauti, turėdavome atsikasti sniegą. Laužas degdavo visą dieną. Kai sušaldavo kojos, tiesiog negalima buvo iškentėti, tada sulipdavome ant žarijų. Apavas, kuris neva vadinosi veltiniais, buvo guminiiais padais. Guma išildavo ir, kol ataušdavo, galima buvo kentėti. Vakare, kai sutemdavo, vėl šildėmės, susėdusios prie laužo, kol pradėdavo skambinti, kad laikas eiti "namo"... Nuo katorginio darbo labai išsekome. Kur badas, ten draugė – utėlė. Ir užpuolė mus utėlės. Buvo jų visur – mūsų rūbuose,ėjo per gultus. Šlapius drabužius vakare nešdavome džiovinti, o nuo vienu rūbų jos nurėpliodavo ant kitų. Kai nueidavome į mišką, pasislėpdavau kur

□ Birutė Tylaitė ir Janina Tamelytė iš Siesikų vls. lageryje Pakomovka 1953 m.

nors už šakų ir iškratydavau utėles iš baltinių. Nuo jų net sniegas pasidarydavo pilkas; tiek daug jų būdavo! Taip graužė kūną badas ir utėlės.

Po kiek laiko sudarė mūsų brigadą prie elektrinio pjūklo. Elektriniu pjaudavo mūsų brigadininkė ukrainietė Gončar. Merginos, nuvirtus medžiui, nukapodavo šakas, o kitos tempdavome jas ir kūrendavome. Kol išmokome kūrenti, labai nesisėkė. Vakare medžių kamienus, supjaustytus į rąstus, reikėdavo suridenti prie kelio. Eidavo aukštos, stiprios merginos. Pasiimdavo kartu ir mane; norėdavo, kad aš užsidirbčiau daugiau duonos. Būdavo, aš dar nesuspėju po medžiu pakišti savo pagalio, o jos jau numesdavo kur reikia. Tai buvo Akvilė Jasiūnaitė, Ada Dumčiūtė. Palengva seko ir jų jėgos, nes negaudavo siuntinių. Kiek prisimenu, visos merginos buvo geros ir labai draugiškos. Eidamos iš miško, visos atsiinešdavome po trinką sauso medžio. Prie lagerio vartų greitai susikapodavome ir įsinešdavome malkų, todėl mūsų sekcijoje buvo visada šilta.

Visą laiką aš miegojau gretimai su Gene Grigaite iš Anykščių rajono, antrame aukšte. Ji taip pat negaudavo siuntinių, nes lageryje buvo ir jos tėvas ir motina – visi teisti po 25-erius metus. Brolis – žuvęs partizanas, o pats jauniausias – vienintelis likęs namie.

Kai galą gavo Stalinas – pasidarė lengviau. Mus pervežė į žemės ūkio lagerį. Paleido be sargybos. Auginame bulves, morkas, žodžiu – daržoves. Rovėme kelmus. Rudenį, kai būdavo kasamos daržovės, prisivalgydavome. Kai kas mėgindavo daržovių parsinešti į lagerį ir išsivirti, bet retai kam tai pavykdavo, nes viską iškratydavo prižiūrėtojai prie lagerio vartų ir atimdavo.

Mes jau turėjome jėgų ir nusiprausti, sugrįžusios iš darbo, jau švariau ir apsirengdavome.

Pavasarij veltinius atimdavo ir duodavo pusbačius. Pusbačiai man būdavo visada per dideli. Taip vieną rytą išvarė traukti rąstų iš raisto. Vandens buvo iki kelių, o jis nepaprastai šaltas, nes kai kur prie rąstų laikėsi ledas ir sniegas. Laužo nebuvo kur susikurti, o iš raisto išeiti neleido. Širdis stingo nuo šalčio, ašaros pačios riedėjo ir šalo ant veido. Galvojau – nesulauksiu vakaro. Bet žmogus ne šuo – viską gali. Sulaukiau. Vakare mano drabužiai buvo visai sušlapę ir sušalę. Parėjusi į lagerį, pasiskundžiau savo draugei Genei. Ji išsigando, pamačiusi, kaip aš peršalau. Turėjo naujus naujutėlius sibirietiškus veltinius, kažkada buvusi iš lagerio "pri-

durkų"*. Aišku, ne veltui: tai gražiai apmegzdavo nosinaites, tai išsiuvinėdavo, tai numegzdavo ką nors. Tuos veltinius ji laikė laisvei – namo parvažiuoti į Lietuvą. Pamačiusi, kaip aš atrodau, atnešė ir atidavė man – savo naujus veltinius! Sako: "Apsiauk, nebus taip šalta". Nenorėjau priimti tokios dovanos, bet išeities nebuvo. Ir tikrai, nors ir ledinis vanduo, su veltiniais kojoms nebuvo taip šalta. Rodos, su tais veltiniais aš parvažiavau ir į Lietuvą.

Gegužės mėnesį mes rengdavome gegužines pamaldas. Atsinešdavome iš miško gėlių, pasidarydavome altorėlį ir meldavomės. Prisimenu vieną giesmę.

*Ar prieblanda ryto, ar vakaras miršta,
Ar verkia už grotų juodoji naktis,
Širdis Tavo, Kristau, te malda išgirsta,
Kai keliam į žydrajį dangų akis.*

*O tiems, kurie kenčiam šiandieną už grotų,
Tu, Kristau, ramybę, paguodą suteik.
Tu skausmą nubrauk nuo veidų ašarotų,
Ateik suraminti, paguosti ateik.*

*šgirs, kada meldžiam Tave už Tėvynę,
Te ašaros mūsų Tau žaizdas apiplaus.
Atleiski ir tiems, kas Tavęs išsigynė,
Seniai pasmerkti mėlynakio dangaus.*

Taip bėgo mūsų jaunos dienos lageryje. Gretimo lagerio vyrai rašydavo mums laiškus. Man parašydavo Juozas Tarulis iš Labeikių kaimo, buvęs kolūkio pirmininkas ir partizanų rėmėjas. Jis man laisvėje perduodavo linkėjimus nuo Siaubo. Buvo gavęs 25-erius metus. Grįžęs iš lagerio, netrukus mirė. Palaidotas Leliūnų miestelio, kapinėse.

Žemės ūkio darbų lageris vadinosi "Pakomovka". Darbams vadovavo vokiečių Šneideris. Kartais ateidavo prie lagerio ir jo švarutėlė gražuolė žmona Klara.

Bet vieną kartą – kaip perkūnas iš giedro dangaus: sušaukė visas prie lagerio vartų ir, šaukdami pagal bylas, ėmė varyti į sunkvežimius. Išvežė visas mano drauges. Puldinėjau ir šen, ir ten, verkiau ir prašiau vežti kartu, bet niekas manęs negirdėjo. Išbežė mane į kitą lagerį, rodos, į Beriozovką drauge su kriminalinėmis. Va, čia tai jau tikrai patekau į lagerį. Ką reiškia miegoti šalia baisių moteriškių, valgyti drauge su jomis!..

* "Pridurkai" – tai lagerio gydytoja, duonos pjaustytoja, virėja, laiškanėšė ir kt.-
Aut. pastaba.

□ Birutė Tylaitė (sėdi antroje eilėje pirma iš kairės) lageryje Pakomovka

Išvarė kasti durpių. Darbas neįprastas. Ir anksčiau mus keikdavo, vadinavo banditais, fašistais, bet tie žodžiai tarp draugių ne taip skaudžiai žeidė. O dabar buvo be galo liūdna ir skaudu. Tiesa, buvo dvi merginos, su kuriomis susitikau Vilniaus paskirstymo punkte, bet jos buvo kitoje sekcijoje, o ten man nebuvo vietos. Laimė, kad šiame lageryje buvau labai neilgai. Išleido mane į laisvę. Neprisimenu, kaip pasiekiau Molotovo traukinių stotį ir išvažiavau. Visą kelią iš lietuvių važiavau viena, tik Maskvoje susipažinau su viena lietuve moterimi, bet ji nebuvo kalinė. Atvažiavau į Trumbatiškio stotį; tai mūsų traukinių stotis, iš kurios daug daug kartų važiuota į Uteną, į gimnaziją. Iki namų kokie 5 km – ėjau pėsčia. Keista! Ėjau namo! Aš jau laisvėje! Galiu eiti kur noriu! Prabėgo tik trys su truputėliu metai, o atrodė, kad labai daug. Pasikeičiau aš, ir viskas aplink mane. Eidama per krūmus, dairiausi į šalis, nors tikrai žinojau, kad nieko nebesutiksiu ir nebepamatysiu. Niekas nepaklaus, ar labai buvo sunku.

Parėjau namo, kur gyveno sesuo ir brolis. Ir jiems buvo nelengva. Dirbo kolūkyje, uždirbdavo labai mažai. Namai buvo apirę. Kur buvo bunkeris – įgriuvusi duobė. Kur dingti, kur gauti darbo, į kurią pusę eiti? Basa, apdriskusi, neturėdama nė rublio... Padėti nėra kam – pagalbos jokios. Sesuo priėmė, dalijosi viskuo, ką turėjo.

Sesuo Angelė žinojo, kad visiems, kurie grįžta iš lagerių, galima įsidarbinti tik Rubikių plytų fabrike. Aš ten ir atsidūriau. Važiavau traukiniu, apspurusiu švarku, nežinau kuo apsiavusi. Traukinyje buvo daug žmonių, gražiai apsirengusių, jie valgė ir gėrė. Tarp jų mačiau ir vieną klasės draugę, bet ji manęs nepažino ar nenorėjo pažinti. Aš nulindau į kampa; taip pat nenorėjau, kad mane pamatytų ir pažintų.

Į darbą priėmė. Plytų fabrike darbas sunkus, bet buvau jau pripratusi prie sunkių darbų. Atvažiavo iš lagerio grįžusi mano draugė Genė Gri-gaitė, ir ėmėme drauge dirbti. Meistras buvo iš mūsų krašto Pranas Sa-ladžius. Jis mums buvo nepaprastai geras. Visur ir visada padėdavo. Aš

□ Žuvę Vytauto apygardos partizanai: Bronius Morkūnas-Diemedis, Bronius Mozūra-Kunotas, Vytautas Guobužas-Viesulas

jam labai dėkinga. Dabar jau nėra jo gyvo.

Sesuo papasakojo, kaip žuvo paskutiniai mūsų krašto partizanai Viešulas, Kunotas ir Diemedis. Gaidelis jau buvo žuvęs anksčiau. Kai mane suėmė, sako, nebeatleidavo į mūsų namus. Turbūt bijojo pasaly. Bet kai sesuo gavo šaukimą į mano teismą, jie kažkur susitiko. Sakė, kai Angelė grįšianti iš Vilniaus, jie būtinai ateisią sužinoti, kiek aš gavusi metų. Sesuo būtų galėjusi jiems pasakyti, kad mano liudytojai teisme buvo gyvi paimti partizanai Liūtas ir Viesuliukas-Apacenka, kurį mes vadinom Viesulioku, nes Viesulas buvo mūsų Vytautas Guobužas. Grįžusi iš Vilniaus, Angelė jų jau neberado – buvo žuvę.

Buvo pradžia pavasario, rodos, balandžio mėnuo. Miškai dar nebuvo sužaliavę. Pragyveno jie labai sunkią žiemą, neturėjo kur eiti. Aišku, džiaugėsi, kad jau pavasaris, nes vasarą busią daug lengviau. Apsinakvojė krūmuose, žinoma, nežinodami, kad tai paskutinė naktis jų gyvenime. Kažkas išdavė. Gal žinojo Siaubas? Apsupo keliais lankais, gal kokių penkių kilometrų atstumu. Buvo kareivis prie kareivio. Štai kaip buvo pasiruošę paimti tris partizanus: pulkas kareivių, apsiginklavę iki dantų. Pro pirmuosius kareivius partizanai prasiveržė ir bėgo Trumbatiškio stoties link. Persekiojo su šunimis. Partizanai ginklų daug neturėjo, o kariuomenė buvo iš visų pusių. Vilties išlikti gyviems jau nebebuvo. Vienas kolūkietis girdė kolūkio arklius ir pamatė į jo pusę bėgantį Viešulą. Jis iš tolo jau šaukė, kad duotų arklių. Nežinau, ar žmogus pabijojo kareivių, ar jau nebuvo laiko užsėsti ant arklio, nes kareiviai su šunimis vijosi iš paskos. Viešulas bėgo jau sunkiai sužeistas, be automato, su kuriuo niekada nesiskirdavo. Gal jau nebeturėjo šovinių, o gal ir jėgų jam panešti. Sesuo pasakojo, kad Bronius Mozūra-Kunotas, gynėsi nuo šunų, kurie kliudė jam bėgti. Negaliu tiksliai aprašyti tos vietos, kur jie žuvo, nes man niekas neparodė. Bronius Morkūnas-Diemedėlis mirė įgriuvęs tarp jaunų berželių. Kai tėvus išvežė į Sibirą, juos dar vaikus dėdė paėmė į mišką. Čia jie užaugo, kovojo ir mirė partizanais – Jaunutis ir Diemedis. Bėgdamas pro arklius, Viešulas pasakęs: "Va, kada viskas jau baigta!" Taip žuvo paskutiniai mūsų krašto partizanai. Tai buvo 1952-ųjų metų pradžia.

Liko tik partizanų vadas Bronius Kalytis-Siaubas.

Sugrįšiu atgal. Tą žiemą sesuo buvo nuėjusi pas kaimynus, kur lankydavosi partizanai. Pas tuos žmones buvo atvažiavęs Siaubas ir dar trys

partizanai. Kaip seseriai pasirodė, jie nebuvo panašūs į partizanus: buvo labai įraudusių veidų ir visą laiką tylėjo. Siaubas sakęs, kad tai Baltarusijos partizanai; gal pabijojo, kad gali prakalbėti rusiškai, tai iš anksto apsidraudė. Aišku, jis medžiojo paskutines aukas mūsų krašte. Jam buvo nesunku, nes visi juo pasitikėjo.

Bet vieną kartą pasklido žinia po mūsų kraštą, kad partizanų vadas Bronius Kalytis-Siaubas yra MGB agentas, išdavikas, baisus niekšas, išdavęs daugybę partizanų, ryšininkų ir rėmėjų, o gal ir savo rankomis nužudęs. Tai pranešė ir liepė visiems pasakyti Antanas Kraujelis-Siaubūnas. Ėjo jie abu lieptu per upę, Siaubūnas priekyje, o Siaubas iš paskos. Staiga Siaubūnas išgirdo, kad Siaubas atlaužė savo "dešimtuko" gaiduką. Atsigręžęs pamatė, kad taiko į jį. Kraujelis buvo labai greitos orientacijos ir būtų Siaubą nupylęs, bet tas suspėjo nugriūti į krūmus. Kai Siaubas tik pradėjo ateiti pas mus, turėjo diskinį automatą, o paskutiniu metu – "dešimtuką" su optiniu taikikliu; turbūt jam davė saugumiečiai. Ant batų nešiojo pentinus; turbūt buvo toks sutartas ženklas.

Kai iš partizanų beliko vienas Siaubūnas ir visi žinojo, kad Siaubas išdavikas, dar ilgai pastarasis bastėsi po mūsų kraštą. Uostinėjo, lankėsi pas žmones, pas kuriuos anksčiau Siaubūnas lankydavosi. Gališankienė iš Vareikių kaimo pasakojo, kad atėjęs net verkė, prašydamas pasakyti, kur yra Kraujelis. O ji pasakiusi: "Niekše, pirma vaikščiojai su viena, o dabar jau su kitais. Mes nieko nežinome ir nepažįstame jokio Kraujelio".

Tada aš dar buvau lageryje. Kai grįžusiai sesuo visa tai papasakojo, aš negalėjau patikėti, kad Siaubas gali būti toks baisus žmogus. Prisimenu, kai jis pirmą kartą atėjo pas mus, toks linksmas, gyvas. Kai truputėlį išgerdavo – dainuodavo; padėdavo ir mano tėvas.

Ir paskutinį kartą buvo atėjęs su Viesulu 1951-ųjų metų rudenį. Sakė, kad Liūtas žada vesti, žadėjo mane pakviesti į Liūto vestuves. Sakė: "Aš dar ateisiu tavęs pasiimti". Aš buvau suimta, o Liūtas paimtas gyvas.

Grįžus iš lagerio, reikėjo kur nors "įsikabinti". Po darbo Rubikiuose su Gene Grigaite buvome nuvažiavusios į Vilnių tarnauti – prižiūrėti vaikus. Kitokio darbo nebuvo, nes buvome Vilniuje nepriregistruotos, o pasė buvo įrašas, kad esame grįžusios iš lagerio. Pavasarį vėl grįžau namo. Mane priėmė į Jasionių vaikų namus (netoli Utenos) auklėtoja, bet laikinai. Rudenį iš Jasionių išvažiavau į Vilnių, į kulinarijos mokyklą, teturėda-

ma tik 5 rublius. Mama dar nebuvo grįžusi, o vyresnioji sesuo Monika, nors jau grįžusi dirbo Utenoje siuvelykloje, bet pati nieko neturėjo.

Pirmą mėnesį priėmė gimnazijos klasės draugė, o paskui susiradau butą, už kurį šeimnininkai ėmė labai mažai. Tik sunku buvo prisiregistruoti. Man pasisekė valdžią apgauti – prisiregistravau Vilniuje ir pasilikau visam laikui. Mokykloje gaudavau stipendiją, o praktikos metu valgykloje pavalgyti.

Vieną rytą nuėjau prie geležinkelio stoties laukti autobuso; turėjau važiuoti į aeronošto restoraną, į praktiką. Bestovėdama stotelėje prie medžio pamačiau Siaubą. Žinoma, priėjau ir pasisveikinau. Paklausiau, ką jis Vilniuje veikia. Jis man atsakė, kad tebesislapsto kaime pas vienus senelius, o šiandien su reikalais atvažiavęs į Vilnių. Labai bijojo, kad jo kas nepažintų. Prašė, kad aš niekam nesakyčiau, kad jį sutikau. Paklausė adreso, kur aš gyvenu. Aš jam pasakiau ir pakviečiau užėiti į svečius. Aš beveik patikėjau juo. Bet gyvenime turbūt taip turi būti.

Likimo ironija! Aš gyvenau Aguonų gatvėje, o Siaubas – Partizanų. Kur aš beeidavau – į mokyklą ar į parduotuvę – visada praeidavau pro jo namą, todėl labai dažnai su juo susidurdavau. Žinodama, kad jis niekšas, iš pradžių labai nervinausi. Jis visada su manimi sveikindavosi, lyg niekur nieko. Aš jam pasakiau, kad jis Judas, kad išdavė savo brolius. Kiek aukso už tai jam davė kagebistai? O jis šypsodavosi patenkintas, sakydamas, kad tą darbą darė veltui. Jis nieko nesigaili ir esąs laimingas. Sakydavau: "Kaip tu gali miegoti, kaip tavęs sąžinė negraužia?" "Nė kiek – atsakydavo jis. – Aš tik dvejus metus buvau partizanu, o visą kitą laiką dirbau saugumui". Man drebėdavo rankos, aš labai jaudindavausi. Sakydavo: "Sakyk ir galvok ką nori, aš ant tavęs nesupyksiu". Matydavau jo pasitenkinimą savimi. Sakė: "Man buvo duotos visos sąlygos. Susitardavau su saugumu, atsiųsdavo mašiną, aš išeidavau į sutartą vietą ir mane nuveždavo į Vilnių. Ten viską papasakodavau, parodydavau žemėlapyje ir iki ryto atveždavo atgal", – šypsodavosi jis. "Matai, koks aš gudrus ir protingas, – tarsi sakydavo, – o jūs visi durniai". Kaip aklai juo tikėjo partizanai, nes jis buvo vadas, jam buvo visos sąlygos išdavinėti. Kad važiuodavo į Vilnių – tai tiesa. Kai gyveno pas mus, taip pat buvo vienas toks atvejis.

Kartą išėjo visi partizanai, žinoma, ir Siaubas į susitikimą su kitais partizanais. Sako, kad negrįš kokias tris dienas. Visi partizanai grįžo tą

pačią naktį, tik nebuvo Siaubo. Sakė, kad į susitikimą partizanai neatėjo, o Siaubas nuėjęs pas kitus partizanus į svečius. Grįžo po trijų dienų. Kai jis sugrįžo, visų buvo labai slogi nuotaika. Gal širdys jautė, kad atsitiko kažkas labai bloga. O jis juokavo, stengėsi visus išblaškyti, bet jam nelaikėsi. Kaip jis pats sakė, buvo nuplanuota pas mus išgyventi iki pabaigos, bet kažkas jį aplenkė. Jis išdavė, o kitas užsidirbo žvaigždę už bunkerio suradimą.

Kartą vežėme maistą į Lukiškių kalėjimą su Bronė Petronyte iš Plepiškių kaimo, kurią vėliau partizanai nekaltai nubaudė mirtimi už penkių bunkerių išdavystę (o juos buvo išdavęs Siaubas). Ji man papasakojo, ką jai sakiusi Elytė Tylaitė-Gražina iš Ivonių kaimo (žuvusi jų bunkeryje): kad žiemą, kai pas juos gyveno partizanai, Siaubas buvo taip pat išėjęs ir negrįžo kokias tris dienas. Turėjo švęsti vieno partizano gimtadienį, o Siaubas dingęs. Visi labai susirūpino ir nepradėjo šventės; manė, kad Siaubas kur nors žuvo. Bet staiga, kaip visada linksmas, atsirado ir jis. Rodė visiems, kad jį užpuolė šunys ir sudraskė viršutinius baltus rūbus. Prasidėjo šventė. Aišku, jis buvo sugalvojęs pasaką, o partizanai juo tikėjo ir nesigilino, kur jis buvo tas dienas dingęs. Tų metų rudenį ir buvo surastas bunkeris Ivonių kaime pas Tylus.

Prisimenu, pas mus klojime dienojo Sakalas, Siaubas, Viesulas ir dar keli partizanai. Atbėgo Jonas Bartašius-Saulius, Laimutis, apsilikęs moteriškiais drabužiais ir pasakė, kad Trumbališkio vicškeliu eina partorge su savo svita; reikia daryti pasalą. Visi greit persirengė moteriškais drabužiais, prisipjovė beržo šakų, įsė paslėpė automatus. Atrodė, kad eina moterys vantų ristių. Bet įvyko neįtikėtinas dalykas – skrebai pirmieji į "moteris" paleido ugnį ir partizanai vos spėjo pasitraukti. Jie nikaip negalėjo suprasti dėl ko taip atsitiko. Tik dabar viskas aišku: ant kalno, prie trianguliacijos bokšto, sargyboje stovėjo Siaubas ir davė ženklą skrebams...

Siaubas darbavosi pasiraitytės rankoves, o išdavysčių dirva buvo plati. Kai kas sako, kad dokumentai rodo, jog 1951 metų rudenį jis buvo paimtas gyvas su Mykolu Urbonu-Liepa. Jei taip buvo, tai viskas buvo tik inscenizacija. Kur girdėta, kad paimtą gyvą partizanų vadą priima dirbti etatiniu darbuotoju į saugumą, suteikdami jam pulkininko ar kokį kitą laipsnį!

Dirbo okupantams nuoširdžiai, kaip rašo jis pats 1960 m. Anykščių r.

laikraštyje "Kolektyvinis darbas" straipsnyje "Gyvenimą pradėdau iš naujo". Bet tą gyvenimą buvo pradėjęs jau labai seniai. Išsižadėjo visko, kas buvo lietuviška, kas jį siejo su Lietuva. Pasiėmė žmoną rusę, kaip pasakoja – saugumo viršininko dukrą, išsižadėjo lietuvių kalbos ir net savo pavardės. Dabar jis ne Kalytis, o Veter. Tik man labai pikta, kodėl jis teršia Lietuvą? Jau važiuotų geriau kaip Burokevičius pas savo didžiulius brolius. Dabar daug kas mini Markulį-Erelį, o Siaubas ne mažesnis niekšas, ir niekas jo neiškelia į paviršių. Tėgu žmonės paskaito ir apie jo darbelius. Tėgu žino, kad didelį partizanų judėjimą sunaikino tik jis. Siau-bui buvo nesunku, nes juo visi pasitikėjo. Turėti tokį niekšą partizanų viduje – didelė nelaimė, baisi nelaimė.

Paskutinį kartą aš jį mačiau Katedros aikštėje, kai buvo Baltijos ke-lias. Buvo su žmona ir broliu Ričardu. Aš priėjau ir paklausiau, ko jis čia atėjo. Lyg paspringo ir pasakė: "A ką gi?... A ką gi?" – ir daugiau nieko. Aš irgi daugiau nieko negalėjau pasakyti, nes visa drebėjau. Sako, jis manęs nepažinęs. Aš netikėjau, bet dabar kai pagalvoju – gali būti. Gal kokius 10 metų jau nebuvo matęs; aišku, aš labai pasikeičiau – pasenau. Griebė jis žmoną už rankos ir išdūmė iš aikštės, pasakęs, kad jam nėra čia ką veikti. Aišku, tokių, kaip jis darbas jau baigėsi. Buvęs toks didelis ponas, budi kažkur garaže.

O kadaise mačiau per Spalio šventės einant Komjaunimo gatve, iškėlusį galvą, o iš visų pusių plevėsavo raudonos vėliavos, ant visų namų styrojo didžiausi Leninai ir Stalinai. Jis neapkentė lietuvių ir džiaugėsi, kad sunaikino mus. Už savo kailio išpirkimą paklojo begalę Lietuvos partizanų. Jei jis parašytų "išpažintį" teisingai, be melo ir klastos – būtų labai vertinga istorinė medžiaga, nes jis labai daug žinojo*.

Kažkur skaičiau, kad partizanai sakė, jog kai bus Nepriklausoma Lietuva, jų kraujas po žalia laukų velėna dainuos. Galėjo dainuoti, kai prasidėjo pirmosios Sąjūdžio dienos. Kai buvo pirmasis Sąjūdžio suvažiavimas, verkiau iš džiaugsmo. Dėkoju Dievui, kad Jis leido man visa tai

* Kad B.Kalytis daug žinojo, tai faktas (Kalytis B. *Gyvenimą pradėdau iš naujo*// Kolektyvinis darbas (Anykščių r.). 1960. Gruodžio 18). Tačiau ar tokie žmonės išvis savanoriškai gali sakyti tiesą, nežinia ("Mane paėmė gyvą..."/G.Vaičiūno pokalbis su B.Kalyčiu/Valstiečių laikraštis. 1996. Gruodžio 17 d.). – *Red. pasta-ba*.

pamatyti. Tik labiausiai gaila, kad Atgimimo dienos nesulaukė mano tėvai.

Bronius Kalytis-Siaubas buvo lyg ir mūsų šeimos narys. Labai baisu ir gaila, kad jis toks baidus niekšas. Bet Dievas jam buvo gailestingas – leido sulaukti senatvės ir išgirsti paskelbiant Lietuvos Nepriklausomybę. To jis nelaukė ir netikėjo, kad jo darbai gali iškilti į paviršių.

Prabėgo labai daug metų nuo to laiko, kai dejavo krauju permirkusi Lietuvos žemė – mūsų išsvajota, numylėta Tėvynė Lietuva. Būtume pėsti parėję iš Sibiro, nebijojome ir numirti dėl jos – mūsų gražuolės Lietuvos.

Man pasisekė: nieko neišdaviau, galiu be sąžinės graužimo skaityti savo bylą.

Priedas

BIRUTĖS TYLAITĖS PRISIMINTI EILĖRAŠČIAI IR PARTIZANŲ DAINOS

Eilėraštis, parašytas kalinio, gal, savo mylimajai

*Nežinau, ką myli tu, brangioji,
Žvilgsnis tavo ką varsto meiliai
Ir kas rožines lūpas bučiuoja,
Gelsvas garbanas glosto švelniai.*

*Nežinau, kam širdis tavo plaka,
Kam jos dūžiai ritmingi, lėti,
Kam jaunystė tavoji jau teko,
Nežinau, kam šiandien gyveni.*

*Gal koks niekšas dainas tau dainuoja
Šiais tyliais vakarais
Ir gal purpuro lūpas bučiuoja,
Kurios viskas man buvo kadais.*

*Bet tikėk, juk žydės dar alyvos,
Baltos vyšnios dar soduos žydės
Ir jaunystės vėl juokas bus gyvas,
Mums lakštutės linksmiai dar čiulbės.*

*Aš glausiu dar tave prie krūtinės,
Ji džiaugsmu vien alsuos ir virpės,
Apie meilę tau mūs pirmutinę
Mano lūpos pabalę kalbės.*

*Ir toli pasiliks mūro sienos,
Plieno užraktai, narai kieti,
Ir tos rūškanos kalinio dienos
Liks lyg sapnas gilioj preity.*

* * *

Daina, kurią dainuodavo Siaubas su mano tėveliu

*Ko palinkot, žlvičiai, prie kelio,
Kam nuleidot žaliąsias šakas?
Sudūmojo jaunieji broleliai
Laisvės dalią Tėvynei pamešt.*

*Mums nereikia žemčiūgų nei aukso,
Mums nereikia brangiųjų turtų.
Tik paleiskite vargstančius brolius
Iš kalėjimų ir tamsių urvų.*

Mes sugrįšim su vieškelio dulkėm,
Akmenėliai po kojom žėrės,
Su daina mergužėlės, su tulpėm
Pasitiks, į akis pažiūrės.

Ko jūs rūstaujat, vėtros pašėlę,
Ir kam laužot viršūnes klevų?
Sudūmojo jaunieji broleliai
Eiti ginti žemelės tėvų.

Jeigu tavo akys manęs nesurastų,
Praretėjęs bus mūsų būrys,
Ašarėlės nebrauki nuo skruostų,
Už Tėvynę kritau kaip karys.

* * *

Aš verkiau parimus, prie rūtų darželio,
Kai paspaudęs ranką tyliai išėjai.
Ašarom sidabro verkė rūtos žalios,
Verkė ūkanose skęsdami beržai.

Dailiai šeivas mėto staklės qžuolinės,
Tiesias plonos gijos taip margai, margai.
Rankšluostin įausiu "Lietuva Tėvyne,
Tu didvyrių žemė, mes tavo vaikai".

Kas paklaus, kodėl gi ašaros taip rieda,
Kas man rūtas ravinti "padėk Diev" sakys?
Kas akyse mano atras lino žiedą,
Kas, o kas gi širdį mano nuramins?

Ir kada žemelė bus nuo kraujo soti,
Ir kada sugrįši tu su žirgeliu -
Atnešiu vandens tau moliniam qsooty,
Duosiu nusišluostyt rankšluosčiu dailiu.

* * *

Prie vartų broliai susirinkę
Tyliai kalbėjo vakarais -
Numest Tėvynei naštą sunkią,
Papuošti tėviškę žiedais.

Čia bręsta soslai, žydi varpos.
Ir niekur neisim mes iš čia.
Geriau kovoj garbingoj žūsim,
Bet nevergausim niekada.

* * *

Plėšo vėtros šalį,
Lūžta qžuolai.
Palydėk, mergele,
Skubame tenai,

Pančių geležinių
Broliams nebedės.
Žygis paskutinis
Laukia mūs šalies.

Kur laukai kraujuoti,
Dega pazarai.
Einame kovoti,
Broliai - vanagai.

Laimink, mergužėle,
Mūsų žygį tu,
Kad šalis vergavus
Vėl laisva būtų.

Audringą, šaltą gruodžio naktį,
Kai vėjai siuto laukuose,
Žygiavo tyliai partizanai,
Nešdami laisvę širdyse.

Nors gero ginklo neturėjo,
Priešams pastodavo kelius.
Ir skynė kulkos partizanus,
Kaip rudens vėjas lapelius.

* * *

Tą vakarą šunys jau daugiau nestaugs,
Prie vartų tėvelis daugiau jau nelauks.
Ir žaliom papievėm, žaliais pagiriais
Pas močiutę sūnus daugiau nepareis.

* * *

Kur stovi medžio kryžius
Prie miško gilumos,
Ten žuvo partizanas
Už laisvę Lietuvos.

Nebuvo čia tėvelio,
Nebuvo čia mamos.
Gulėjo jis, vargšelis,
Ant žemės lygumos.

Jis žuvo anksti rytą,
Vos saulei tekantis.
Laidojo kaip banditą,
Buvo tamsi naktis.

* * *

Bolševikai tegu žino,
Kad dar kartą žygis bus.
Iš miškų ir iš beržynų
Vyrai jiems parengs kapus.

Kils kaip žiedas dobilėlio
Nepriklausoma šalis.
Ir vėl džiaugsis artojėlis,
Vėl gyvenimas nušvis.

Velnias buvo juos išnešęs,
Vėl sugrįžo alkani.
Neprašytas mums, ne svečias,
avaišinsim mirtimi.

*Sakalai, sakalėliai margieji,
Kam jūs raižot padangę spamais?
Ar nunešit mane kur mylėjau,
Ar nunešit mane per metus?*

*Ir po karo bus žemė derlinga,
Krauju sotus bus kiekvienas žmogus.
Užaugs eglės ir pušys aukščiausios,
Ąžuolai šimtamečiai žaliuos.*

*Ir kad būtų lengviau man vienužiui
Užmigt amžinuoju miegu,
Tegu žaliosios girios suūžia,
Gyvenimas mano tegu...*

* * *

*Pasaulis mus leido tik tam, kad mes žūtum,
Kad liktum bežodžiais jaunystės sapne,
Kad džiaugsmo ir laimės nejaustų širdužė,
Vien slėgtų per amžius žemelė šalta.*

*Mesėjom į kovą, palikę seselę,
Palikę gimtuosius tėvelių namus,
Ir rūtų darželyje verkiant mergele,
Kai tyliai paklausė: "Ar grįšite jūs?"*

*Nelaukit jūs, mūsų širdies numylėtos,
Mūs kaulai jau pūva žemelėj šaltoj.
Tik sėkite rūtas, auginkite mėtas,
Te josios žaliuoja Laisvoj Lietuvoj.*

*Pracis keli metai, ir jūs mus pamiršit,
Minėsit gal kartais tiktai dainose.
Tik motinų sielvartą, skausmą, dejones
Tildys vyturėliai, pragydę rytais.*

*Štai jau girdėti patrankų gaudimas,
Jau ištisą sodžių tirpdo ugnis.
Žūsime, broliai, nes mūs toks likimas,
'er auką Tėvynė laisva tepaliks.*

SVĖDASŲ PARTIZANAI

Sudarė ir parengė **Vytautas Valunta***

Mylėti savo tautą – tai kurti ją tokią, kad ji būtų verta entuziazmo visu savo būties plotu. Tai, kas privalo būti, meilei yra esmingiau už tai, kas faktiškai yra. Jos žvilgsnis nesiriboja faktine tikrove, todėl tikrovė jai nėra beviltiška. Mylėti – tai būti gaivinamam vilties ir tuo pačiu būti įsipareigojusiam ateičiai.

Luozas Girmius

ĮŽANGA

Šiame rinkinyje mes, seni svėdasiškiai, bandėme užrašyti Pasipriešinimo istorijos nuotrupas, parodyti mūsų žmonių kovą savo tėviškėje – buvusiame Svėdasų valsčiuje.

Svėdasai Nepriklausomos Lietuvos metais buvo Rokiškio apskrities valsčiaus centras. Antrosios sovietinės okupacijos pradžioje Svėdasų valsčius buvo priskirtas Kupiškio apskričiai, o nuo 1950 m. – dabar jau Svėdasų apylinkė – priklausė Anykščių rajonui. Šiame rinkinyje apima visa Svėdasų apylinkės teritorija.

Mintis rinkti žmonių atsiminimus apie pokario metus Svėdasų apylinkėse kilo 1990 m. Svėdasų vidurinės mokyklos II 1950 m. laidos abiturientų susitikimo metu. Kažkiek tokios medžiagos turėjo Pauriškių Antanas Baliūnas. Šią mintį palaikė Danutė Šilinytė-Šilininė ir kt. Žuvusio partizano brolis Gasparas Gimbutis turėjo jau sudarytą 1949 m. lapkričio 1-3 d. mūšyje Šimonių girioje dalyvavusių mūsų partizanų sąrašą ir buvo

* Rengdama rinkinį spaudai, redakcija savo nuožiūra atliko kai kuriuos su trumpinimus, kad būtų išvengta pasikartojimo. Pasisitengta išlaikyti sudarytojo sumanytą mozaikinę rinkinio struktūrą bei šaltinių pateikimo formą. Norėdami, kad ši vertinga medžiaga kuo greičiau pasiektų skaitytoją, o taip pat dėl didokos apimties, padalijome rinkinį į dalis, kurių pirmąją čia ir spausdiname. – *Red. pastaba.*

surašęs tada sunaikintus bunkerius. Užmezgus ryšį su Antanu Baliūnu, jau galima buvo tikėtis šiekios tokios sėkmės. Prisidėjusių prie šio darbo sąrašas su visais duomenimis yra rinkinio pabaigoje. Tekste kursyvu įrašyta pavardė nurodo, kad tas žmogus yra minimą faktą pateikęs.

Svarbiausias šio rinkinio skyrius, manome (bent kol neskelbti archyvų duomenys), yra Svėdasų valsčiaus partizanų sąrašas ir trumpi biografiniai duomenys. Tai daugiausia A.Baliūno surinkta medžiaga. Nemažai žinių pateikė ir visą sąrašą patikrino buvę partizanai Elena Valevičiūtė-Uoksienė bei Jurgis Trečiokas, kiti talkininkai.

Ieškoti dokumentinės medžiagos, raustis archyvuose mes neturėjome tikslo nei galimybių. Stengėmės užrašyti tai, ką išsaugojo žmonių atmintis ir nenusinešė į kapus tų įvykių liudytojai**.

Didžiausia pagarba ir padėka už atsiminimus buvusiems partizanams Elenai Valevičiūtei-Nidai ir Jurgiui Trečiokui-Rytui.

Nuo kai kurių čia minimų faktų prabėgo jau 50 metų. Daug ko jau nebegalima rasti, konspiracija daug ką jau ir tada leido žinoti tik labai nedaugeliui žmonių, be to, kai kuriems ir dabar sunku atsikratyti baimės jausmo.

Rinkinyje bandoma suskaičiuoti mūsų žmonių nuostolius, pokario Pasipriešinimo metais. Bandėme kaupti medžiagą apie visus Pasipriešinimo dalyvius. Daugeliu atvejų surinkta medžiaga neleidžia giliai argumentuoti visų Pasipriešinimo dalyvių, ypač žuvusių okupacijos pradžioje, kovos tikslų ir motyvų, todėl partizanų sąrašo pradžioje ir kitoje medžiagoje rasime pavardes ir aktyviai kovojusių partizanų, ir nespėjusių apsiginkluoti ar įsitraukti į ginkluotą kovą, o taip pat tik besislapsčiusių nuo mobilizacijos, kitų okupacijos aukų.

Šį rinkinį pradedame Svėdasų partizanų sąrašu ir trumpais partizanų gyvenimo aprašymais. Tai, mūsų manymu, svarbiausia darbo dalis. Norėjosi, kad iš tų duomenų būtų matyti kuo platesnis ir gyvesnis partizanų paveikslas, jų didvyriškos kovos vaizdas. Norėjome parodyti mūsų vyrus

** Sudarytojo nuostatą reikia tik sveikinti, nes, istoriko požiūriu ši medžiaga yra "švarus šaltinis", dar nesugadintas tiesmukiško dabar prieinamų okupantų dokumentų interpretacijų (beje, reikalaujančių profesionalios šaltinotyros metodų pažinimo). – *Red.pastaba.*

kovos pradžioje, kai iš jų trykšte tryško patriotizmas, kai jie dar buvo kupini kovos romantizmo, parodyti, kaip juos veikė draugų žūtis, vis didėjanti abejonė Vakarų pagalba ir kylantis bejėgiškumo suvokimas.

Atsimenu, kaip mes, gimnazistai, jais didžiavomės, kad iki 1949 m. lapkričio 1-3 d. Šimonių girios mūsų nežinojome nė vieno gyvo paimto partizano. Mes jautėme, kad jie ne visi paskutinę kulką ar granatą liekasi sau tik riteriško garbės suvokimo vedami. Daugelis taip išėjo iš gyvenimo, baimindamiesi, kad, NKVD kankinami, netaptų išdavikais, kad nepasmerktų savęs nežmoniškoms kančioms.

Deja, vėliau atsirado ir tokių, kurie gyvi pateko enkavedistams, kai kuriuos net tenka vadinti išdaviko vardu.

Tačiau dauguma mūsų vyrų garbingai sutiko mirtį. Nors juos, kruvinus ir žaizdotus, pusnuogius ir basus numesdavo Svėdasų turgavietėje, visaip niekindavo, žmonių paniekos susilaukdavo patys niekintojai.

Užkasdavo žuvusius mūsų partizanus dviejuose, šalia vienas kito esančiuose pušynėliuose prie koplytėlės, ties Šimonių vieškelio, per kilometrą nuo miestelio. Kad nereikėtų vargintis kasant duobes, sribai suversdavo žuvusiųjų palaikus į senas bulviaduobes. Bet miela būdavo matyti, kaip greitai ir gražiai čia iškildavo kapų kauburėliai, papuošti žalumynais, apsodinti rūtomis, lyg apšviesti paprastųjų kaimo darželių gėlių žiedeliais. Įsiute sribai ar enkavedistai išspardydavo, išdraskydavo juos, o po dienos kitos vėl žydėdavo gėlės. Dažnai partizanai ar žuvusiųjų artimieji slapčia naktimis išsikasdavo palaikus ir palaidodavo kapinėse, o sribai, dar didesniai pykčiui, rasdavo žiojėjančią tuščią kapo duobę.

Nebedaug liko mūsų kovotojų, neperlaidotų šventoje kapų žemėje. Jų prilaidota ir Adomynės, ir Būtėnų, ir Jotkonų, ir Sliepsiškio, ir Vaitkūnų kaimų kapinaitėse. Atgimimo metais Kunigiškių kapeliuose iškilo didelis gražus paminklas – varpinaitė septyniems Alberto Nakučio-Viesulo būrio vyrams ir aštuntajam – jo broliui sibiriečiui. Kuklesni paminklai yra Adomynės, Sliepsiškio ir Panevėžio kapinaitėse. Dar vienas paminklas keturiems žuvusiems partizanams pastatytas pušynėlyje prie koplytėlės, tarsi pašventindamas tą vietą, liudydamas žmonių meile ir pagarbą savo kovotojams.

Bet buvo ir tokių saviškių, kuriems sovietai aptemdė protą, kuriems žuvęs brolis net dabar esąs "banditas". Jie atsisakė dalyvauti perlaidojim-

me. Toki faktą liudija buvusi partizanė Elena Valevičiūtė-Uoksienė. Atsirado ir tokių giminių, kurie su kitais mūsiškiais kalbėtis nenorėjo...

Pabandykime grįžti į tuos kruvinus metus – kiek kančios, pasiaukojimo ir didvyriškumo būta! Nedaug beliko tiesioginių tos kovos dalyvių. Džiaugiamės, kad galėjome šiame rinkinyje pristatyti dar tebesančius tarp mūsų partizanus.

Antano Baliūno, Gasparo Gimbučio, Stasio Indrašiaus, Balio Lapienio, Povilo Mateikio, Verutės Pajarskaitės-Kriaučiūnienės, Bronės Repšytės-Kalpokienės, Broniaus Skardžiaus, Stasės Striūkaitės-Umbrasienės, Romo Šalagos, Danutės Šilinytės-Šilininės, Jurgio Trečioko, Elenos Valevičiūtės-Uoksienės, Vytauto Vėbros, Vandos Vigelytės-Kemeklienės vardu –

Vytautas Valunta

1993-1995 m. Svėdasai – Plokščiai (Šakių r.)

ŽUVĘ IR SUIMTI SVĖDASŲ VALSČIAUS PARTIZANAI BEI KITI OKUPANTŲ VALDŽIOS NUŽUDYTIEJI ŽMONĖS

Auleliai

1. Grižas Feliksas (1925-1946 ar 1947 ž.*).
2. Grižas Vladas (1925-1947 s.).
3. Palskys Benotas (1923-1945 ž.).

Bajorai

4. Budreika Aleksys (1915-1947 s.).
5. Mierkys Anicentas (1916-1949 11 01-02 ž.).
6. Niaura Alfonsas (1922-1949 11 02 ž.).
7. Niaura Feliksas (19??-1949 11 01 s.).
8. Paukštys Stasys (1918-1947 ž.).
9. Pivoriūnas Feliksas (1915-1947 ž.).
10. Rimkus Juozas (1925-1946 ž.).
11. Sabalys Albinas (1923-1945 04 18 ž.).

Baltupiai

12. Zlatkus Antanas (1920-19?? ž.).

* Raidelės ž. ar s. rodo, kad tais metais žuvęs ar suimtas.

Būtėnai

13. Baronas Povilas-Briedis (1909-1947 ž.).
14. Milčiukas Jonas (1920-1947 ž.).
15. Pakštas Bronius (1926-1944 12 24 s.).
16. Pakštas Kazys (1919-1944 12 24 ž.).
17. Pakštas Vladas (1923-1944 12 24 ž.).
18. Šukys Steponas-Mauzeris (1910-1949 11 02 ž.).

Žiukai

19. Pakštas Juozas (1908-1949 12 02 ž.).
20. Žilys Albertas-Kęstutis (1921-1949 11 02 ž.).
21. Žilys Aloyzas-Žirnis (1924-1949 11 01 ž.).
22. Žilys Rapolas (1919-1945 s.).

Daujočiai

23. Matuliauskas Antanas (1923-1947 ž.).
24. Matulis Jonas (1920-1945 11 24 ž.).

Degsniai

Denionys

25. Repšys Pranas (1880-1945 04 14 ž.n.*).
26. Repšys Stasys (1927-1945 11 24 ž.n.).
27. Repšytė Aldona (1926-1950 ar 1951 01 15 ž.n.).
28. Stukas Balys (1919-1944 12 24 s.).

Drobčiūnai

29. Karosas Vladas-Vilkas (19??-1949 11 01 s.).
30. Pajarskas Jonas-Rugelis (19??-19?? s.).

Ertėjai

31. Kirdeikis Vytautas-Papartis (1924-1949 11 02 ž.).

Galvydžiai

32. Lapienis Vytautas (1923-1946 s.).
33. Lapienis Jonas (1915-1944 12 24 ž.n.).
34. Pajeda Petras (1916-1944 12 24 s.).
35. Valevičiūtė (-Uoksienė) Elena-Nida (1922-1949 11 01 s.).
36. Valevičiūtė Janina-Astra (1925-1952 10 13 ž.).
37. Tamošiūnas Antanas (1877-1947 05 30 ž.n.).
38. Tamošiūnas Augustas (1901-1944 12 24 ž.n.).

* Raidelė n pažymi nužudytus nepartizanus.

39. Tamošiūnienė Emilija (1888-1947 05 30 ž.n.).

Galviškis

Gargažynė

Gykiai

40. Budreika Alfonsas (1923-1946 ž.).

41. Budreika Antanas (1924-1948 ž.).

42. Budreika Bronius (1912-1945 ž.).

43. Budreika Jonas (1921-1949 ar 1950 ž.).

44. Budreika Kazys (1918-1942 ž.n.).

45. Budreika Petras (1924-1945 07 15 ž.).

46. Budreika Stasys (1914-19?? s.).

47. Matulevičius Boguslovas (1920-1943 ž.n.).

48. Matuliauskas Kazys (1918-1947 ž.).

49. Pilkauskas Albinas (1921-1944 ž.).

50. Pilkauskas Algirdas (1924-1947 ž.).

51. Pilkauskas Jonas (1926-1944 ž.).

Girelė

Grikiapeliai

52. Grižas Juozas (1912-1946 ž.).

53. Matuliauskas Vytautas (1920-19?? s.).

54. Mikėnas Algirdas (1923-19?? s.).

55. Zobarskas Aleksys (1912-1944 ž.).

56. Žilys Juozas (1908-1941 ž.n.).

Gudonys

Jotkonys

57. Jakulis (1920-1945 ž.).

58. Jančys Jonas (1918-1941 ž.n.).

59. Jančys Juozas (1924-1950 ar 1951 01 15 ž.).

60. Jančys Juozas-Lakštingala (1913-1950 ar 1951 01 01 ž.).

61. Pajarskas Albinas-Bebas (1925-1949 11 01 ž.).

62. Stukas Jonas (1926-1946 ž.).

63. Trečiokaitė Rozalija-Rožytė (1907-1949 11 02 s.).

64. Trečiokas Jurgis-Rytas (1917-1949 11 02 s.).

Juodeglynis

Kalniečiai

Kodžiupis

Kraštai

Krašteliai

65. Bražiūnas Bronius (1921-1946 ar 1947 ž.).

Kunigiškiai

66. Baltuška Antanas (1924-19?? r.*).

67. Baltuška Augustas (1918-1945 07 15 ž.).

68. Baltuška Jonas (1922-1945 07 15 ž.).

69. Baltuška Jurgis (1895-1945 07 15 ž.n.).

70. Mašanauskas Jonas (1914-19?? r.).

71. Mašanauskas Petras (1918-19?? r.).

72. Mašanauskas Vytautas (1923-19?? ž.).

73. Mėginis Albinas (1924-1945 07 15 ž.).

74. Vilutis Vytautas (19??-1948 10 ? ž.).

Kunigiškiai (Vyžuonų)

75. Matulionis Romas (1912-1945 06 15 ž.).

76. Morkūnas Bronius (1920-1947 06 23 ž.).

77. Morkūnas Jonas (1918-1949 09 28 ž.).

78. Morkūnas Stasys (1912-1947 06 23 ž.).

Kupriai

79. Mikėnas Ferdinandas (1928- 19?? ž.).

Kušliai

80. Gečiūnaitė Janė (1926-1952 10 13 ž.).

81. Gečiūnaitė Marytė (1926-1950 ar 1951 ž.).

82. Lapienis Balys (1926-1946 10 08 ž.).

83. Ralickas Povilas (19??-19?? r.).

84. Simonavičius Jonas (19??-1945 vasara ž.).

Liepagiriai

85. Gimbutis Stasys-Tarzanas (19??-1949 11 01 s.).

86. Jančys-Tėvukas (19??-1949 11 02 ž.).

87. Jančytė Regina (19??-1949 11 02 ž.).

88. Rinkus Juozas-Gaspadorius (19??-1949 11 02 s.).

Malčišiai

89. Nakutis Albertas-Viesulas (1910-1949 11 02 ž.).

90. Nakutis Stasys (1922-1944 12 24 s.).

* Raidelė r pažymi užsiregistravusį pagal "amnestijas"

Mikieriai

91. Mataušas Povilionis (1921-1944 12 19 ž.n.).

Milokiškis

92. Gimbutis Feliksas (1917-1947 r.).

93. Vaičius Aloyzas (1924-1945 ž.).

Miškiniai

94. Miškinis Petras-Šarūnas (1922-1949 ž.).

95. Šilinis Antanas (1922-1948 ž.).

96. Šilinis Pranas (1911-1944 s.).

97. Šinkūnas Jurgis (1918-1949 ž.).

Moliakalnis (žr.Svėdasai)

Morkūniškiai

Narbūčiai

98. Bekintis Albertas (1921-1945 ž.).

99. Bekintis Bronius (1908-1947 ž.).

100. Bekintis Vladas (1916-1945 ž.).

101. Buitvydas Vladislovas (1926-1944 12 22 ž.).

102. Gimbutis Stasys-Rūkas (1921-1949 11 02 ž.).

103. Pilkauskas Juozas (1923-1944 12 22 ž.).

104. Vilutis Apolinaras (1915-1944 12 27 ž.).

Naujikai

Netikiškiai

Padvariai

Pamalciškiai

Pauriškiai

105. Baliūnas Juozas (1921-1945 01 01 ž.).

106. Kulikauskas Stasys (1925-1945 02 03 ž.).

107. Laurelis Jurgis (1912-1945 01 01 ž.).

108. Šalaka Romas (1926-1944 12 24).

109. Vizbarienė Vlada Albina (1921-1949 11 01 ž.).

Petrikinė

110. Simonavičius Gasparas (?-1947 ž.).

Puroniškis

Rimdžiai

Rudakasiai

Sausalaukė (žr.Svėdasai)

Skverbai

- 111. Malinauskas Aloyzas (1895-1945 vasara ž.n.).
- 112. Malinauskienė (1894-1945 vasara ž.n.).

Sliepsiškis

- 113. Lapienis Balys (1924-1945 01 02-03 s.).
- 114. Lapienis Juozas-Darius (1909-1949 11 01 ž.).
- 115. Lapienis Kazys (1913-1945 01 02-03 s.).
- 116. Lapienis Vladas (1915-1945 01 02-03 s.).
- 117. Vigelytė Stasė-Živilė (1925-1949 11 01 ž.).
- 118. Žalnieriūnas Antanas (1926-1948 ar 1949 ž.).

Svėdasai

- 119. Bagdonas Romas (?-1945 11 24 ž.).
- 120. Galvydis Pranas-Valteris (1912-1949 11 02 ž.).
- 121. Meškauskas Jonas-Caras (1924-1949 11 02 ž.).

Šaltiniai

Šeduikiai

- 122. Pajeda Bronius (1922-1945 ž.).
- 123. Pajeda Pranas (1919-1944 ž.).
- 124. Pajedienė (?-1945 ž.n.).
- 125. Paršiukas Feliksas (1916-1945 ž.).

Šilagaliai

- 126. Baršauskas Petras (1923-1949 11 01-02 ž.).
- 127. Karvelis Aloyzas (1924-1949 11 01-02 ž.).
- 128. Karvelis Juozas (1922-1949 11 01-02 ž.).
- 129. Keršulytė Emilija (1909-1944 12 19 ž.n.).
- 130. Labeikis Steponas (1923-1949 11 01-02 ž.).
- 131. Lapienis Vladas (1918-1944 12 19 ž.).
- 132. Rimkus Juozas (1923-1944 12 19 ž.).

Tadauskai

- 133. Palskys Balys-Gintas (1920-1945 ž.).
- 134. Palskys Jonas (?-1947 ž.).
- 135. Palskys Kazys-Ažuolas (1918-1949 12 02 ž.).
- 136. Sakalauskas Pranas (1911-1946 ž.).

Vaitkūnai

- 137. Banys Steponas (1910-1945 s.).
- 138. Birkus Albinas (1923-1948 05 03 ar 30 ž.).
- 139. Birkus Bronius (1919-1949 11 01-02 ž.).

140. Birkus Juozas (1925-1947 06 30 ž.).
141. Birkus Pranas (1921-1948 05 30 ž.).
142. Budreika Vincas (1913-1944 dingęs).
143. Čečys Feliksas (1919-1948 ž.).
144. Čečys Juozas (1920-1948 05 30 ž.).
145. Čečys Juozas (1924-1948 05 30 ž.).
146. Gikys Jonas (1922-1947 ž.).
147. Gikys Juozas (1925-1947 ž.).
148. Kinderis Kostas (1909-1941 ž.).
149. Musteikis Vytautas (1917-1948 ž.).
150. Nakutis Alfonsas (1920-1948 ž.).
151. Nakutis Pranas (1916-1946 ž.).
152. Pakštas Juozas (1921-1948 ž.).
153. Pakštas Pranas (1909-1943 ž.).
154. Rasčius Albertas (1921-? ž.).
155. Stukas Juozas (1918-1945 ž.).

Vikonys

156. Baronaitė Zosė (1914-1950 04 ž.).
157. Budreika Juozas (1921-1945 11 24 ž.).
158. Matelis Aleksys-Audenis (1919-1949 11 02 ž.).
159. Rimkus Bronius (?-1945 01 02-03 s.).
160. Rimkus Cipras (1919-1945 12 24 ž.).
161. Rimkus Juozas (?-1945 01 02-03 s.).

Vilkabrukiai

162. Maslauskas Kazys (1920-1946 ž.).
163. Pelionis Juozas (1922-1946 ž.).

Zoviškiai

164. Braknė Aloyzas (1923-1945 04 18 ž.).
165. Mozūra Jonas (1926-1947 ž.).

Žalioji

166. Skardžius Jonas (1928-1946 ž.).

Partizanai iš kitur

167. Bugailiškis Vilius (?-1952 10 13 ž.).
168. Budreika Julijonas (?-1949 11 01 ž.).
169. Čepukonis Vaclovas-Tigras (?-1952 10 13 s.).
170. Černius Petras-Tigras (1921-1949 11 02 ž.).
171. Danilevičius Henrikas-Vidmantas (?-1949 11 01 ž.).

172. Dilys Petras-Eimutis (1923-1949 11 02 ž.).
173. Gudas Teofilis-Eskimas (?-1952 10 13 ž.).
174. Guzas Jurgis (?-1944 12 24 s.).
175. Indrašius Juozas (?-1949 11 02 ž.).
176. Jančys Antanas-Žaibas (?-1949 11 02 ž.).
177. Karvelytė Bronė-Snaigė, Morta (?-1952 10 13 ž.).
178. Kemeklis Juozas-Rokas, Rimtutis, Granitas (?-1951 12 22 ž.).
179. Kriaučiūnas Stasys-Jaunutis, Liutauras (1930-1949 11 01 s.).
180. Mockus Jonas-Vėjas (1923-1952 12 12 ž.).
181. Nemejūnas Mykolas-Rimantas (?-1949 11 02 ž.).
182. Pakšaitė Aldona (1924-1947 ž.).
183. Starkus Antanas-Montė (1917-1949 11 01 ž.).
184. Šniuolytė Birutė-Ida, Ramunė (?-1949 11 01 ž.).
185. Vanagas Kostas-Sakalas (1914-1945 11 06 ž.).
186. Žukauskas Balys-Žaibas (1923-1952 žiema s.).
187. ? Balys-Žalgiris (?-1945 ar 1947 ž.).

Iš viso žuvusiųjų rasta 149. Iš jų partizanų – 133, nužudytų nepartizanų 16.

BIOGRAFINIAI DUOMENYS

Auleliai

Feliksas Grižas. Gimęs 1925 m. Tėvų ūkis – apie 12 ha. Buvęs klierikas. Partizanavęs nuo 1944 m. kartu su vyresniojo broliu Vladu. Žuvęs Gykiuose 1946 ar 1947 m. Palaidojimo vieta nežinoma. *D.Šilinytė-Šiliniene*

Vladas Grižas. Gimęs 1922 m. Auleliuose. Felikso brolis. Partizanavęs nuo 1944 m. 1947 m. legalizavosi, bet netrukus buvo suimtas. Palcistas iš lagerių, apsigyveno Rygoje. Tolimesnis likimas nežinomas. *D.Šilinytė-Šiliniene*

Benotas Palskys. Sesers Aldonos liudijimu, gimęs 1926 m. Auleliuose. Būdamas aštuntos klasės gimnazistas, išėjęs savanoriu į gen.Plechavičiaus Vietinę rinktinę. Partizanavęs nuo 1944 m. Žuvęs Vilkabrukių miške. išduotas. Palaidotas Vyžuonų kapinėse. *S.Indrašius*

Bajorai

Aleksys Budreika. Gimęs 1915 m. Bajoruose. Tėvai turėjo apie 30 ha ūkį. Slapstėsi namuose, čia ir suimtas 1947 m. pavasarį. Buvo išvartytas į Svėdasus ir ten dingo. Namie liko motina, brolis ir dvi seserys. *A.Baliūnas.*

Anicetas Mierkys. Gimęs 1916 m. Bajoruose, tėvai žemę nuomojo. Žuvęs 1949 m. lapkričio 1-2 d. Šimonių girioje, bet šį faktą liudija tik vienas A.Baliūnas. Lavonas buvo nuvežtas į Šimonis, o po kelių dienų išvežtas nežinia kur. *A.Baliūnas*

Alfonsas Niaura. Gimęs 1922 m. Bajoruose. Tėvai valdė apie 30 ha ūkį. Susisprogdino Kęstučio slėptuvėje Šimonių girios palaukėje, ties Sliepiškio kaimu 1949 11 02. Tada žuvo 5 partizanai. Jų visų palaikai buvo užkasti netoli slėptuvės (maždaug už 20 m). Žuvimo vietą parodė buvusi partizanė Elena Valevičiūtė-Uoksienė. Sesers Janinos Niauraitės-Kniežienės ir žuvusiojo dukterų Bilinskienės ir Būgienės rūpesčiu 1989 m. spalio 14 d. palaikai buvo palaidoti Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas, G.Gimbutis*

Feliksas Niaura. Gimęs Bajoruose, Alfonso brolis. Jis 1949 m. lapkričio 1d. Tarzano slėptuvėje (Šimonių giria prie Denionių ežero) buvo paimtas gyvas. Paskutiniu metu buvęs Šarūno rinktinės štabo viršininku. Po lagerių gyveno Latvijoje. Miręs. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas, G.Gimbutis, G.Vaičiūnas*

Stasys Paukštys. Gimęs 1918 m. Gyveno Bajoruose. Žemės neturėjo, todėl tarnavo pas ūkininkus. Žuvo 1947 m. rugsėjo mėn. Čiuukuose – kareiviai ir sribai nušovė, apsupę miškelyje. *A.Baliūnas*

Atsimenu, kad S.Paukštys gulėjo numestas Svėdasuose, tik ne rytiniame turgavietės pakraštyje, kaip buvo įprasta, o Trečioko namo (ten buvo sribų būstinė) vakarų pusėje. Neatsimenu tik, ar vienas jis ten gulėjo, ar dviese. Prie S.Paukščio buvo paguldytas lengvasis kulkosvaidis, bet ne Degteriovo sistemos. Netoliese mindžiukavo sargybinis. Atsimenu žmonių šnekas, kad S.Paukštys pats neseniai buvęs Svėdasų sribas, bet pasitraukęs į mišką su kulkosvaidžiu. *V.Valunta*

Feliksas Pivoriūnas. Gimęs 1915 m. Bajorų k. Žemės turėjo apie 12 ha. Žuvęs Šimonių girioje 1947 m. Užkasimo vieta nežinoma. Likę namuose

brolis ir sesuo turėjo slapstytis. *A.Baliūnas*

Juozas Rimkus. Gimęs 1925 m. Bajoruose. Našlė motina turėjo tik 3 ha žemės. Nušovė enkavedistai su Svėdasų sribais. Palaidotas Jotkonių kapinėse. *A.Baliūnas*

Albinas Sabalys. Gimęs 1923 m. Bajoruose. Tėvai turėjo 9 ha žemės. Slapstėsi nuo tarnybos kariuomenėje. NKVD ir sribai 1945 m. balandžio 18 d. nušovė jį Bajorų pušynėlyje. Likusi sesuo turėjo slapstytis. *A.Baliūnas*

Baltupiai

Antanas Zlatkus. Gimęs 1920 m. Gyveno Baltupiuose. Bežemis. Šimonių sribų beginklis suimtas namuose ir nušautas savo kieme. Palaidotas Baltupių kapeliuose. *A.Baliūnas*

Būtėnai

Povilas Baronas-Briedis. Gimęs 1909 m. Būtėnuose. Partizanaudamas laikęsis Šimonių girioje kartu su Juozu Lapieniu-Dariumi iš Sliepsiškio, broliais Albertu ir Aloyzu Žiliais iš Žiukų. Jis perėmęs žuvusio Žalgirio (sl.) būrį. Buvęs sužeistas Bajoruose, per klaidą susišaudžius partizanų būriams. Sužeistą P.Baroną nuvežė į Sliepsiškį pas ryšininkę Stasę Vigėlytę-Živilę, kuri jį nugabenusi į slėptuvę (pagal A.Baliūną, prie Palegės) Šimonių girioje. Ten P.Baronas po 2 mėnesių miręs. Palaidotas Sliepsiškio kapinaitėse. Buvusi partizanė E.Valevičiūtė-Uoksienė teigia, jog partizanai susišaudė dėl to, kad P.Baronas neišgirdęs klausimo "parolis?". Tai atsitiko greičiausiai 1947 m. *A.Baliūnas, V.Vigėlytė, E.Valevičiūtė-Uoksienė*

Jonas Milčiukas. Gimęs 1920 m. Būtėnuose. 1947 m. pateko į NKVD pasalą Šimonių girioje ties Mikieriais ir Šilagaliais ir žuvo. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Iš Būtėnų kilusi Aldona Mikėnaitė-Rutkauskienė nurodo J.Milčiuką gimus 1924 m.

Bronius Pakštas. Gimęs 1926 m. Tėvai Būtėnuose valdė apie 15 ha ūkį. B.Pakštas su dviem broliais buvo rastas besislapstantis namuose, suimtas ir išvežtas į Rokiškio kalėjimą. Tai atsitiko 1944 m. gruodžio 24 d. Miręs Rokiškio kalėjime 1945 m. pavasarį. Palaidojimo vieta nežinoma. Moti-

na ir sesuo buvo ištremtos. *A.Baliūnas*

Kazys Pakštas. Broniaus brolis, gimęs 1919 m. 1944 m. gruodžio 24 d. enkavedistų surastas namuose, slėptuvėje, ir nušautas. Palaidotas Būtėnų kapinėse. *A.Baliūnas*

Vladas Pakštas. Broniaus ir Kazio brolis, gimęs 1923 m. Būtėnuose. Sušaudytas 1944 m. gruodžio 24 d. kartu su broliu Kaziu. Palaidotas taip pat Būtėnų kapinėse. *A.Baliūnas*

Steponas Šukys-Princas, Mauzeris. Gimęs 1910 m. Būtėnuose. Nusišovė, enkavedistams ėmus laužtis į slėptuvę 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girioje prie Barčios kalno. *J.Trečiokas*

S.Šukio giminaitė Aldona Mikėnaitė-Rutkauskienė prisimena jį buvus labai geraširdišką – šauti negalėjęs ne tik į žmogų, bet ir į gyvulį. *D.Šilinytė-Šiliniene*

Kapas Sliepsiškio-Semeliškių kapinaitėse, kartu su Pranu Galvydžiu-Valteriu ir dar 3 partizanams pažymėtas standartiniu partizano kryžiumi. *B.Lapienis*

Čiukai

Juozas Pakštas. Gimęs 1909 m. Gyveno Čiukų kaime, buvo Čiukų girininkijos eigulys. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Kęstučio slėptuvėje, Šimonių girioje, ties Sliepsiškiu. Palaikai 1989 m. buvo perkelti į Kupiškio kapines. Žmona su dukra buvo ištremtos. *A.Baliūnas*

Albertas Žilys-Kęstutis. Gimęs 1921 m. Čiukuose. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. savo slėptuvėje Šimonių girioje, prie Sliepsiškio. Tuo metu buvo Žalgirio būrio vadas. Palaikai 1990 m. perkelti į Sliepsiškio kapines. *A.Baliūnas, G.Gimbutis, G.Vaičiūnas*

Aloyzas Žilys-Žirnis. Gimęs Čiukuose, jauniausias Alberto ir Rapolo brolis. Žuvo 1949 m. lapkričio 1 d. Tarzano slėptuvėje Šimonių girioje, prie Denionių ežero. Palaikai 1990 m. perkelti į Svėdasų kapines. *A.Baliūnas*

Rapolas Žilys. Gimęs 1919m. Čiukuose nuomojo Vilio ūkį. 1945 m. Svėdasų enkavedistų suimtas. 1950 m. mirė lageryje. *A.Baliūnas*

Daujočiai

Antanas Matulias. Gimęs 1923 m. Daujočiuose. Tėvų ūkis – apie 17 ha. Žuvo 1947 m. rugpjūtį Kraštų miške, netoli Svėdasų, per susišaudymą su enkavedistais. Palaikai buvo numesti Svėdasų turgavietėje ir po keleto dienų kažkur užkasti. Šeima buvo suimta. *A. Baliūnas*

Jonas Matulis. Gimęs 1920 m. Daujočiuose. Jo tėvai buvo Matuliauskai – sūnus pavarde susilietuvino. Jis buvo pradėjęs studijuoti Kaune. 1943 m. atidarius Svėdasuose gimnaziją, jis pradėjo mokytojauti. Dėstė vokiečių kalbą – mokiniams geras, linksmas mokytojas buvo. Dar kažkiek mokytojavo ir rusams užėjus. Per fizinio lavinimo pamokas buvo labai griežtas. J. Matulis buvo aukštas, labai atleitiškas vyras, geltonais garbanotais plaukais. *V. Valunta*

J. Matulis bendradarbiavęs "Ateities spinduliuose", straipsnius pasirašinėdavęs slapyvardžiu Žibartas II. *B. Skardžius*

Vieną kartą J. Matulis su kitu jaunu mokytoju Romu Bagdonu nepasirodė pamokose, ir tuojau pasklido kalbos, kad jie pasitraukė į mišką. Apie tai dabar prisimena buvusi mokinė Vanda Vigėlytė-Kemcklienė: "Aš pati atnešiau laiškėlį Jonui Matuliui, vokiečių kalbos mokytojui, nuo partizanų, kad jam laikas trauktis į mišką, ir kitą dieną jų jau neliko. Kas buvo rašoma, nežinau".

Dėl J. Matulio žūties 1945 m. lapkričio 24 d. (data A. Baliūno) V. Vigėlytė-Kemcklienė prisimena girdėjusi Kušliuose (Svėdasų vls.) susišaudžius partizanams su rusais, vienas partizanas bėgęs pro Denionių Repšių sodybą ir kažkur sodyboje numetęs šautuvą. Kareiviai uždegė namą, o jame buvęs J. Matulis su draugais – 4 partizanais. Susišaudymo metu jie visi žuvę. Buvęs nušautas ir nesislapstęs šeimnininkų sūnus Stasys Repšys (g. 1927 m.). Pagal V. Vigėlytę-Kemcklienę, tada buvęs nušautas ir šeimnininkas Pranas Repšys (g. 1880 m.), bet, atrodo, čia bus apsirikta – A. Baliūnas ir B. Skardžius nurodo P. Repšį žuvus ne tada.

B. Skardžius yra kalbėjęs su Kušlių Povilu Ralicku. Jis J. Matulio grupės, išėjusios pas Repšius, pamiškėje buvo paliktas sargyboje. Pastebėjęs kareivius, jis tikrai bėgęs per Repšių kiemą, vyrai jį pamatę, o jis tikrai numetęs šautuvą ir pasislėpęs tvartelyje. Vyrai iš sodybos pasitraukę, žuvę jau girioje, o sodyboje kareiviai sušaudę tik S. Repšį. A. Baliūnas nurodo, kad P. Repšys buvęs nušautas 1946 m. balandžio 14 d.

Aš atsimenu, kad Svėdasų turgavietėje gulėjo abu mokytojai ir dar 4 (B.Repšytė-Kalpokienė tvirtina, kad tada žuvę ne 6, bet 8 vyrai) jauni vyrai. Eilės pakraštyje nuo pietų pusės gulėjo mūsų klasės draugės Bronės Repšytės brolis. *V.Valunta*

Užkasimo vietoje, Pušynėlyje prie koplytėlės, tebėra J.Matulio ir trijų jo draugų kūnai. 1991 m. ten pastatytas paminklėlis. *B.Repšytė-Kalpokienė*

Denionys

Aldona Repšytė. Gimusi 1926 m. Denionyse. Tėvai turėjo apie 25 ha žemės. Stribai ir enkavedistai nušovė tėvą ir brolį. Ji buvusi partizanų ryšininkė, bet slapstėsi pas žmones prie Šimonių. Žuvusi slėptuvėje pas ūkininką kartu su Kušlių Maryte Gečiūnaite ir Juozu Jančiumi iš Jotkonių. Įtariama, kad išdavikas buvo pats šeimininkas. Sesers Bronės Repšytės-Kalpokienės liudijimu, tai atsitikę 1950 ar 1951 m. sausio 15 d.

Namų neliko. Motina ir sesuo Bronė taip pat slapstėsi pas žmones. Bronė Repšytė-Kalpokienė 1951 m. buvo nuteista 25 m. lagerių ir 5 m. be teisių. Buvusi Kingyro lageryje sukilimo metu, po to – Taišete. *D.Šilinytė-Šilininė*

Balys Stukas. Gimęs 1922 m. Denionių kaime. Mažažemis. Slapstėsi nuo kariuomenės Šimonių girioje. Buvo suimtas kartu su kultūrtechniku Jurgiu Guzu, Malaišių Stasiu Nakučiu, Pauriškių Romu Šalaka po Kūčių vakariinės 1944 m., tik ką grįžęs į slėptuvę. Teistas 15 m. lagerių, 5 m. tremties ir 5 m. be teisių. Miręs 1948 m. Kraslage. Buvo nevedęs. Likę namuose tėvai ir du broliai buvo ištremti. *R.Šalaka, A.Baliūnas*

Pranas Repšys. Gimęs 1880 m. Denionių kaime. Prie Šimonių girios turėjo apie 25 ha ūkį. Pagal dukters Bronės Repšytės-Kalpokienės liudijimą, 1945 m. balandžio 14 d. (pagal A.Baliūną, tai buvo 1946 m. balandį) jis buvo suimtas namuose, ir, varydami per mišką, Svėdasų stribai jį nušovė. Tai padarė stribas Albinas Rašimas (g.1917 m.) iš Vikonių (1949 m. sausio 15 d. A.Rašimą, tuo metu apsigyvenęs iš tremtinio ūkyje Vikonyse, partizanai sušaudė kartu su žmona ir senele). B.Skardžius pateikia kitą nušovimo versiją: tada P.Repšys tik vienas gyvenęs savo ūkyje, o moterys slapstėsi kažkur Debeikiečiuose. Jis pasiprašęs pas ūkininką Būgą pavežėti pas jas. Bevažiudami jie pamatė kareivius su stribais ateinančius.

P.Repšys šokęs iš vežimo ir bėgęs į mišką. Miške prisivijęs A.Rašimas jį ir nušovęs.

Stasys Repšys. Gimęs 1927 m. Denionyse. Sesuo Bronė Repšytė-Kalpokiencė tvirtina, kad Svėdasų sribai su kareiviais brolių paėmė namuose. Jį sušaudė atvartą į Šimonių girią ties Galvydžiais, kur prie slėptuvės jau gulėjo žuvę partizanai. Juos visus tada numetė Svėdasų turgavietėje. Pagal A.Baliūną, tai buvo Svėdasų mokytojai Romas Bagdonas ir Jonas Matulis, Vikonių Cipras Rimkus (pagal kitus šaltinius, C.Rimkus žuvo 1945 m. lapkričio 2-3 d.), Juozas Budreika, Jonas Simonavičius iš Kušlių (Svėdasų vls.) ir Stasys Repšys. Pagal B.Repšytę-Kalpokiencę, tada dar žuvo du kamažiskiai partizanai. Juos po keturis sumetė į bulviaduobes pušynėlyje prie koplytėlės. Stasiui Repšiui ir 3 partizanams ten 1991 m. pastatytas paminklėlis.

Drobčiūnai

Vladas Karosas-Vilkas. Gyvenęs Drobčiūnuose. Tėvas Klemensas Karosas, kilęs iš debeikiečių, su svainiais Dūda ir Ridika nuomojo Drobčiūnų dvarą iš nusigyvenusio pono Mykolo Makvicos. Šiam mirus, nuomotas dvaras likęs jų nuosavybe.

Vladas Karosas ėmė slapstytis nuo pat pirmųjų 1944 m. okupacijos dienų. Tais metais tėvą su dukra ištremė į Sibirą. Sūnus partizanavęs Alberto Nakučio-Viesulo būryje. Pagal G.Vaičiūną, prieš žūtį V.Karosas-Vilkas buvęs Šarūno rinktinės Plechavičiaus kuopos vadas.

V.Karosas-Vilkas paimtas gyvas 1949 m. lapkričio 1 d. Tarzano slėptuvėje Šimonių girioje. Pagal G.Gimbutį ir S.Indrašių, jis išdavęs Alberto Nakučio-Viesulo slėptuvę Drobčiūnų miške: joje 1949 m. lapkričio 2 d. žuvo septyni partizanai ir tik vienam Juozui Kemekliui-Rokui pavyko ištrūkti gyvam. Pastarasis pasakojęs Pamalaičio Juodeliams, kad iš balso pažinęs kareivius atvedusį V.Karosą-Vilką, kada šis prie angos pasakęs: "Čia įėjimas". Pagal kitus, slėptuvę išdavė Stasys Gimbutis-Tarzanas.

Jonas Pajarskas-Rugelis. Gimęs 1926 m. Drobčiūnuose. 1945-1946 m. žiemą jis slapstėsi pas Indrašius klojime įrengtoje slėptuvėje. Prieš tai dirbo ir gyveno Utenoje. Buvo plechavičiukas, dalyvavo mūšiuose su Armija krajoje. Buvo laikomas žuvusiu. Iš tikrųjų buvo patekęs į nelaisvę. Per kelias dienas jis peiliuku išpjovė klėtis, kurioje šešiese buvo uždary-

ti, grindyse skylę ir pabėgo. Grįžo į Uteną. Užėjus rusams, grįžo į tėviškę, iš pradžių slapstėsi namuose, paskui išėjo pas partizanus. Buvo suimtas ir nuteistas 25 m. lagerių. Pusę atbuvęs, grįžo į Lietuvą, labai sunkiai prisiregistravo, visą laiką buvo sekamas. Sukūrė šeimą. Dabar ūkininkauja žmonos tėviškėje. *G.Gimbutis, S.Indrašius*

Ertėjai

Vytautas Kirdeikis-Papartis. Gimęs 1924 m. Gyveno Ertėjų k. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Tigro slėptuvėje Šimonių girioje prie Iženos upelio. Palaidojimo vieta nežinoma. *G.Gimbutis*

Galvydžiai

Vytautas Lapienis. Gimęs 1923 m. Galvydžiuose. 1946 m. suimtas gyvas pas ūkininką prie Šimonių. Miręs 1992 m. *A.Baliūnas*

Petras Pajeda. Gimęs 1916 m. Galvydžiuose. Tėvai turėjo apie 40 ha ūkį. Be ginklo slapstėsi nuo tarnybos kariuomenėje. Jų grupė turėjo slėptuvę Šimonių girioje. Vyrai 1944 m. gruodžio 24 d. buvo išėję Kūčių. Denionių Balys Stukas, Malaišių Stasys Nakutis, Romas Šalaka iš Pauriškių ir kultūrtechnikas Jurgis Guzas spėję sugrįžti į slėptuvę. Atskirai grįždamas P.Pajeda pakliuvo kareiviams ir atvedė juos prie slėptuvės. Mirė Lukiškių kalėjime. Tėvai buvo išvežti 1945 m. *R.Šalaka, A.Baliūnas*

Elena Valevičiūtė-Uoksienė-Nida. Gimusi 1922 m. Galvydžiuose. Turėjo 4 brolius ir 3 seseris. Tėvai valdė 56 ha ūkį. E.Valevičiūtė buvusi ryšininkė. Ją įdavė Grikiapelių Vincas Matelis. Nuo pabėgimo iš Kupiškio kalėjimo, ji – Algimanto apygardos partizanė. Bandydama iššliaužti iš Juozo Lapienio-Dariaus slėptuvės 1949 m. lapkričio 1 d. mūšio Šimonių girioje metu, sprogimo buvo pritrenkta ir be sąmonės pateko į enkavedistų rankas. Išlaikė kankinimus ir neišdavė sesers Janinos bunkerio. Turėjo aki-statas su Stasiu Gimbučiu-Tarzanu ir Baliu Žukausku-Princu. Nuteista 25 m. Broliai Jurgis ir Vytautas su motina buvo ištremti ir dabar, po lagerių, gyvena Panevėžyje.

Janina Valevičiūtė-Astra. Gimusi 1925 m. Galvydžiuose. Elenos sesuo. Valevičiūčių tėvas Jurgis, nors pats buvo baigęs tik pradinę mokyklą, stengėsi vaikus išmokslinti. Vyriausias sūnus Jurgis buvo baigęs aukštąjį

mokslą, Donatas ir Janina – mokytojų seminariją, Bronė – Salų, Elena – Antalieptės žemės ūkio mokyklas. Brolis Vytautas buvo siuvėjas, tik Alfonsas (g. 1918) liko ūkininkauti (pagal A. Baliūną, tarnavo kariuomenėje ir 1940 m. žuvo Vilniuje). Iš Valevičių giminės net trys buvę Nepriklausomybės kovų savanoriai – dėdės Antanas, Kazimieras ir Jonas. Pastarasis tėvo brolis buvęs Utenos aps. viršininku.

J. Valevičiūtė aukso medaliu baigė Utenos gimnaziją. Baigusi mokytojų seminariją, prie vokiečių jau dirbo Svėdasų vls. Auklių pradinėje mokykloje. Po karo, nenorėdama pasiduoti verbavimui, išėjo į mišką. Partizanaudama Janina turėjo leitenanto laipsnį ir buvo atsakinga už Algimanto apygardos ryšius.

Iš partizaninės kovos momentų sesuo E. Uoksienė prisimena vieną, kai ji su Janina ir dar 6 partizanis pusryčiavo pas vieną ūkininką Debeikiečiuose. Staiga pamatė ateinančius stribus, vedamus raito leitenanto. Partizanai vos spėjo sušokti ant aukšto. Jiems nebeliko nieko kita, kaip atidengti ugnį į lipanti kopėčiomis stribų vadą. Tada nukauti ir keli stribai. Žuvęs ir vienas partizanas. Janinai peršovę ranką.

J. Valevičiūtė-Astra žuvo 1952 m. spalio 13 d. mūšyje prie Tigro slėptuvės Šimonių girioje. Jų vadas Vaclovas Čepukonis-Tigras tapo Sokolovo agentu-smogiku.

Atgimimo metais Janinos Valevičiūtės ir kartu žuvusių kovos draugų palaikai perlaidoti Panevėžio kapinėse. *Pasakojo E. Valevičiūtė-Uoksienė, užrašė D. Šilinytė-Šilininė, 1994 m.*

Jonas Lapicnis. Gimęs 1905 m. Galvydžiuose. Su broliu ir seserimi gyveno 12 ha ūkyje. Buvęs šaulys. 1944 m. gruodžio 24 d. per Kūčias jį savo sodyboje nušovė Svėdasų stribai, vadovaujami Kazio Veršilos. Sesuo ir brolis buvo ištremti. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A. Baliūnas*

Antanas Tamošiūnas. Gimęs 1877 m. Gyveno Galvydžiuose. Ūkis apie 20 ha. 1947 m. birželio 30 d. Antaną nušovė siautę Svėdasų stribai ir NKVD. Sušaudyme dalyvavo ir Kazys Veršila. Likę dvi dukros ir žentas Balys Būga 1949 m. ištremti. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A. Baliūnas*

Emilija Tamošiūnienė. Gimusi 1888 m. Gyveno Galvydžiuose, kito Galvydžių Vlado Tamošiūno žmona. Ūkis – apie 20 ha. Ją 1947 m. birželio 30 d. nušovė Svėdasų stribai ir enkavedistai. Buvo kalbama, kad ją pirmiau

nusmeigę durtuvu, tik paskiau nušovę ir padegę pirtį. Parkritusi šalia pirties E.Tamošiūnienė smarkiai apdegusi.

Tai įvyko susišaudymo su partizanais Juozu Birkum iš Vaitkūnų (g.1927 m.) ir Pakštu iš Būtėnų, buvusiais pas Tamošiūnus, metu. Per susišaudymą buvo padegtas ir gyvenamas namas. J.Birkus žuvo, o Pakštas, persirengęs moteriškais drabužiais, pabėgo. (Pakšto, be A.Baliūno, niekas daugiau nežino). Namuose liko sūnus su žmona ir trys 5-10 m. anūkai. Šeima nebuvo ištremta. E.Tamošiūnienės ir J.Birkaus palaikai palaidoti Svėdasuose. *A.Baliūnas*

Augustas Tamošiūnas. Gimęs 1901 m., 1919 m. savanoris. Valdė apie 20 ha ūki. Kazio Veršilos vadovaujami Svėdasų sribai jį, beginklį, 1944 m. gruodžio 24 d. nušovė miškelyje prie savo sodybos. Lavonas buvo rastas tik po trijų dienų. Liko žmona ir trys 5-12 m. vaikai. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas*

Gykiai

Alfonsas Budreika. Gimęs apie 1923 m. Gykiuose, vienas iš keturių žuvusių brolių. Dar vienas brolis Stasys buvo suimtas, o Kazys su šeima – ištremtas. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas*

Antanas Budreika Alfonso ir kt. brolis, gimęs 1924 m. Gykiuose. Žuvo 1948 m. Šimonių girioje. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Bronius Budreika Vyriausias iš keturių žuvusių brolių Budreikų. Gimęs 1912 m. Ūkis apie 30 ha. Žuvo 1945 m. liepos 15 d. Kurkliečių mūšio metu. Šeši ten žuvę partizanai buvo numesti Svėdasų turgavietėje. Užkasti Klebono pušynėlyje, netoli Marikonio koplytėlės, prie Šimonių vieškelio. Vėliau partizanai, suorganizuoti Alberto Nakučio-Viesulo, visus perlaidojo Sliepsiškio kapinaitėse (tik vienas Bronius Budreika su karstu, o kiti – susupti į marškas). *A.Baliūnas*

Jonas Budreika. Gimęs 1921 m. Gykiuose. Buvo ginkluotas partizanas. 1949 ar 1950 m. dingo be žinios. *A.Baliūnas*

Petras Budreika. Tai jau kitų Budreikų sūnus, gimęs 1924 m. Gykiuose. Tėvai turėjo apie 20 ha ūkį. Petras žuvo kartu su Broniumi Budreika ir dar 4 ar 5 kitais partizanais Kurkliečių mūšyje 1945 m. liepos 15 d. A.Na-

kučio-Viesulo partizanų perlaidotas Sliepsiškio kapinėse. *A.Baliūnas*

Stasys Budreika. Keturių žuvusių Budreikų brolis, gimęs 1914 m. Gykiuose. Jis buvo paimtas gyvas ir nuteistas 25 m. lagerių. Paleistas gyveno Latvijoje, o paskui – Utenos internate. *A.Baliūnas, D.Šilinytė-Šilininė*

Kazys Matuliasukas. Gimęs 1918 m. Gyveno Gykiuose. Tėvų ūkis – apie 15 ha. Enkavedistų nušautas 1947 m. liepos mėn. Šimonių girioje. Slaptai palaidotas Adomynės kapinaitėse. *A.Baliūnas*

Albinas Pilkauskas. Gimęs 1921 m. Gykių kaime. Tėvai – vidutiniai ūkininkai. 1944 m. spalio mėn. jį išsivarė kareiviai, ir nuo tada dingęs be žinios. *A.Baliūnas*

Algirdas Pilkauskas. Gimęs 1924 m., gyveno Gykių k. Tėvai turėjo apie 20 ha ūkį. Buvo ginkluotas partizanas. Besislapstydamas peršalo ir 1947 m. balandį staiga mirė. Slapčia buvo palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas*

Kazys Budreika. Tai dar kitų Budreikų sūnus, sovietų okupacijos auka. Gimęs 1918 m. Gykiuose, tarnavo Lietuvos kariuomenėje eiliniu. 1941 m. prasiėdęs karui, buvo išvartytas į Rusiją ir 1942 m. žiemą žuvo. *A.Baliūnas*

Boguslovas Matulevičius. Gimė 1920 m. Gykiuose. Svėdasų gimnazijos, įsteigtos 1943 m., direktorius. Vokiečiai jį sušaudė 1943 (1944?) m. rugsėjo mėnesį tėviškėje. *A.Baliūnas*

Grikiapeliai

Juozas Grižas. Gimęs 1912 m. Gyveno Grikiapeliuose ir dirbo pas tetas Prūsaites. Slapstėsi nuo tarnybos kariuomenėje. 1946 m. dingo be žinios savo kaimo miške. *A.Baliūnas*

Vytautas Matuliasukas. Gimęs 1920 m. Gyveno Grikiapelių k. Tėvai turėjo apie 15 ha ūkį. Svėdasų sribai ir enkavedistai rado beginklį slėptuvėje savo namuose. Suimtas dingo be žinios. *A.Baliūnas*

Algirdas Mikėnas. Gimęs 1923 m., gyveno Grikiapeliuose. Žemės tėvai turėjo apie 10 ha. Suimtas beginklis, namuose besislapstantis nuo ka-

riuomenės. Dingo be žinios. *A.Baliūnas*

Aleksys Zobarskas. Gimęs 1912 m. Grikiapeliuose. Tėvai turėjo apie 20 ha žemės. 1944 m. rugsėjo mėn. Adomynės pašventoryje nušovė rusų kareiviai. Palaidotas Adomynės kapinėse. Liko žmona ir 4 m. dukrelė. *A.Baliūnas*

Juozas Žilys. Gimęs 1908 m. Tėvai turėjo apie 12 ha ūkį. Buvo nevedęs. Tarnavo liktiniu puskarininkiu Lietuvos kariuomenėje. 1941 m., prasidėjus karui, buvo išvarytas į Rusiją ir dingo be žinios. *A.Baliūnas*

Jotkonys

Jakulis. Gimęs 1920 m. Buvo Svėdasų kirpėjas ir fotografas. NKVD persekiojant, 1945 m. pradžioje persikėlė gyventi į Jotkonis. Čia, J.Stuko sodyboje, 1946 m. vasarą jį nušovė Svėdasų stribai ir enkavedistai. Buvo palaidotas Jotkonių kapinėse. Apie 1980 m. žmonos rūpesčiu palaikai buvo perkelti į Panevėžį. *A.Baliūnas*

Juozas Jaučys. Gimęs 1924 m. Gyveno Jotkonyse. Tėvų ūkis – 12 ha. Žuvo 1947 m. enkavedistų apsuptas Šimonių girioje prie Priepodo ežero. Slapčia palaidotas Adomynės kapinėse. Namuose likusios dvi seserys buvo persekiojamos, viena suimta. *A.Baliūnas*

Juozas Jančys-Lakštingala. Gimė 1913 m. Gyveno Jotkonyse. Žuvo bunkeryje pas ūkininką Šimonių vls. 1950 ar 1951 m. sausio 15 d. kartu su Aldona Repšyte iš Denionių ir Maryte Gečiūnaite iš Kušlių (Svėdasų vls.). Visi trys slapčia palaidoti Adomynėje. *J.Trečiokas, B.Repšytė-Kalpokienė*

Albinas Pajarskas-Bebas. Gimęs 1925 m. Jotkonyse. Tėvai turėjo 25 ha ūkį. Tėvas buvo 1919 m. savanoris. Šeimoje, be Albino, buvo dar 4 dukters. Buvo baigęs Rokiškio gimnaziją. Į mišką išėjo 1945 m. liepos mėn. Albinas buvo Algimanto apygardos štabo viršininkas, žuvęs išdavus Montės bunkerį prie Priepodo ežero Šimonių girioje 1949 m. lapkričio 1 d. Kartu su kitais žuvusiais partizanais užverstas bunkerio griuvėsiais, bet naktį tėvo Stepono Pajarsko ir Vandos Vigėlytės išvogti ir po kelių dienų slapčia palaidoti Adomynės kapinėse.

Namiškiai buvo nuolatos suiminėjami ir tardomi. Nuo 1949 m. trėmi-

mo namiškiams pavyko pasislėpti. Seserį Verutę suėmė 1951 m. Šešerius metus atbuvo Vorkutoje. Čia ištekęs už Stasio Kriaučiūno, patekusio į nelaisvę 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girios mūšyje. Grįžusi baigė vidurinę mokyklą ir Utenos medicinos seserų mokyklą. Gyvena ir dirba Švenčionėliuose. *V.Pajarskaitė-Kriaučiūnienė*

Jonas Stukas. Gimęs 1926 m. Jotkonyse. Tėvai mažžemiai. Žuvo 1946 m. apsuptas Šimonių girioje. Slapčia palaidotas Adomynės kapinėse. Namie likusi sesuo turėjo slapstytis. *A.Baliūnas*

Rozalija Trečiokaitė-Rožytė. Gimusi 1907 m. Jotkonyse. Nuolatinį valdžios priekabių dėl brolio Jurgio buvo priversta išeiti į mišką. Suimta 1949 m. lapkričio 2 d. mūšio Šimonių girioje metu. Šešerius metus atbuvo Intoje. Po lagerių gyvena Svėdasuose.

Jurgis Trečiokas-Rytas. Gimęs 1917 m. birželio 2 d. Jotkonyse. Ūkis 10 ha. Keli vaikai mirė maži, liko 4 seserys ir Jurgis – jauniausias. Tėvas nevaldė kojų ir mirė 1925 m., o motina – 1931 m. Jurgis nuo 13 metų liko "gaspadoriumi". Nuo 1930 m. kėlėsi į vienkiemius, todėl seserų komanduojamas Jurgis turėjo vežioti akmenis ir rąstus, bei trobas statyti.

Nuo kariuomenės pradėjo slapstytis 1944 m. – dar be ginklo ir netoli namų. Du kartus pavyko pabėgti apšaudomam. Turėjo bunkerį šulinyje: rentinys buvo medinis, jame pasidarė landą. Įėjimas buvo gerai užmaskuotas, bunkeris turėjo gerą ventiliaciją, maisto nuleisdavo kibiru. Vėliau kitam perleidęs tą bunkerį. Prisiregistravo, tačiau kai registrantus pradėjo persekioti ir suiminėti, pasitraukė į mišką. 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girios mūšyje buvo suimtas. Lageriuose atbuvo 10 m. Grįžęs prisiglaudė pas seserį Stefaniją netoli Svėdasų. Vėliau įsikūrė Debeikiuose, visą laiką dirbo kolūkyje – lageriuose išmoko suvirintojo amato. Šiuo metu ūkininkauja.

Jonas Jančys. Gimęs 1918 m. Jotkonyse. 1941 m. tarnavo kariuomenėje ir dingo be žinios. *A.Baliūnas.*

Krašteliai

Bronius Bražiūnas. Gimęs 1921 m. Žuvo 1946 ar 1947 m. *D.Šilinytė-Šilinytė*

Svėdasų Kunigiškiai

Antanas Baltuška. Gimęs 1924 m. Slapstėsi su broliais Augustu ir Jonu, bet prisiregistravo. Gyvenimą baigė Adomynėje. *D.Šilinytė-Šilininė*

Augustas Baltuška. Gimęs 1918 m. Kunigiškiuose. Tėvų ūkis – apie 30 ha. Laikėsi tėviškės apylinkėse kartu su broliu Jonu, Albinu Mėginiu, iš Gykių kilusiu Bronium Budreika ir kt. Žuvo 1945 m. liepos 15 d. ties Kurkliečiais. Pasakojama, kad jis su draugais maudėsis Malaišoje, kur buvo stribų ir kareivių užklupti. Juos išdavęs Kunigiškių Antanas Zovė – Albino Mėginio sesuo Bronė pati mačiusi tą rytą jį jojantį Svėdasų link. A.Baltuška su kitais žuvusiais draugais buvo užkastas pušynėlyje ties koplytele bulviaduobėje, bet netrukus jie visi buvo perlaidoti Sliapsiškio kapinaitėse. Giminių rūpesčiu jiems dabar pastatytas paminklas.

Sesuo Bronė, ištekJusi už Malaišių Broniaus Gečiūno, buvo ištremta 1941 m. birželio 14 d. į Altajų. Pabėgusi iš tremties. Gyvena Panevėžyje. Sesuo Teofilė su motina buvusios ištremtos į Molotovo (Permės) sritį. Abi grįžusios į Lietuvą. Sesuo gyvena Anykščiuose. *D.Šilinytė-Šilininė*

Jonas Baltuška. Gimęs 1922 m. Kunigiškiuose. Žuvo 1945 m. liepos 15 d. Kurkliečių mūšyje kartu su broliu Augustu. *D.Šilinytė-Šilininė*

Jurgis Baltuška. Trijų partizanų – Antano, Augusto ir Jono – tėvas. Gimęs 1895 m.(?). Kareivių nužudytas 1945 m. liepos 15 d. Kurkliečių mūšio dieną. Namuose likusi tik žmona. *A.Baliūnas*

Jonas Mašanauskas. Gimęs 1914 m. Kunigiškiuose. Tėvai turėjo 1-3 ha žemės. Partizonais buvo ir broliai Petras su Vytautu. Jono žmona iš to paties kaimo Paulina Grižaitė, buvo partizano Jurgio Grižo sesuo. Prisiregistravęs Jonas Mašanauskas 1947 m. gruodį su visa šeima (tėvais Ona ir Juozapu, seserimi Verute bei 3-5 m. dukrelėmis Danute ir Algimanta) buvo ištremtas į Tomsko srities Zariankos rajoną. Žmona buvo politinė kalinė. J.Mašanauskas mirė jau grįžęs, Rokiškyje. *Pagal sesers Verutės pasakojimą, užrašytą D.Šilinytės-Šilininės*

Petras Mašanauskas. Gimęs 1918 m. Kunigiškiuose. Jono ir Vytauto brolis. Buvo vedęs Stasę Vilutytę, kurios brolis Vytautas taip pat buvo partizanas. Vilučiai Kunigiškiuose nuomojo Kastutės Šilainaitės 26 ha ūkį. Čia įrengtoje slėptuvėje 1945 m. rugpjūtį P.Mašanauską surado ir suėmė ka-

reiviai. Buvo nuteistas 25 m. Vorkutoje išbuvo 13 m. Sesers Verutės liudijimu, prieš trejetą metų dar gyveno Mažcikiuose. *D.Šilinytė-Šilinienė*

Vytautas Mašanauskas. Gimęs 1923 m. Kunigiškiuose. Jono ir Petro brolis. Partizanavo nuo 1945 m. Buvo labai drąsus. Dažnai net dieną jodinėdavo raitas. Sesuo spėja jį žuvus Gykių kaimo palaukėje, netoli tėviškės. *D.Šilinytė-Šilinienė*

Albinas Mėginis. Gimęs 1924 m. Kunigiškiuose. Ūkis – tik 6 ha. Slapstėsi kartu su to paties kaimo broliais Baltuškomis. Namuose likusi tik motina ir sesuo. Žuvo 1945 m. liepos 15 d. Kurklicių mūšyje. Kelias dienas žuvusieji buvo pamesti Svėdasų turgavietėje.. Užkasė juos pušynėlyje prie koplytėlės, senoje bulviaduobėje. Bronė Mėginytė-Nemajūnienė, dabar gyvenanti Vaitkūnuose, surado kapą, o partizanai po kokio mėnesio slapčia perlaidojo palaikus Sliepsiškio kapinaitėse. Sesuo Bronė, nors ir buvo jau ištekėjusi, bet Sibiro neišvengė: su vyru ir sūneliu atbuvo tremtį Krasnojarsko krašte. Grįžę į Lietuvą gyvena Kunigiškiuose. *D.Šilinytė-Šilinienė*

Vytautas Vilutis. Vilučiai nuomojo Kunigiškių Kastutės Šilinaitės 26 ha ūkį. Vytauto seserį buvo vedęs Petras Mašanauskas. V.Vilutis buvo drąsus partizanas. D.Šilinytė-Šilinienė prisimena, kad į jos tėvų namus Kunigiškiuose jis užeidavęs net žiemą, vilkėdamas baltais maskuojančiais drabužiais. Palaidotas Adomynės kapinaitėse kartu su Gykių Alfonsu Budreika. Jų pavardžių nėra partizanų paminklėlyje – tai kitas kapas.

Vyžuonų Kunigiškiai

Romas Matulionis. Gimęs 1912 m. Jis 1946 m. birželio 15 d. pateko į Utenos sribų pasalą prie Kunigiškių tilto per Šventąją ir žuvo. Slapčia palaidotas savo kaimo kapinėse. *A.Baliūnas*

Bronius Morkūnas. Gimęs 1920 m. 1947 m. birželio 26 d., važiuodamas vežimu su broliu Stasiu pateko į Utenos sribų pasalą Kušlių miške ir žuvo. Slapčia palaidotas Kunigiškių kaimo kapinėse. *A.Baliūnas*

Jonas Morkūnas. Gimęs 1918 m. Žuvo 1949 m. rugsėjo 28 d. tarp Skudutiškio ir Pakalnių. Palaikai užkasti Utenoje prie Dauniškio ežero. *A.Baliūnas*

Stasys Morkūnas. Gimęs 1912 m. 1947 m. birželio 15 d. su broliu Bronium važiavo vežimu ir žuvo Kušlių miške, patekę į Utenos sričių pasalą. Palaidotas Kunigiškių kaimo kapinėse. *A.Baliūnas*

Kupriai

Ferdinandas Mikėnas. Gimęs 1923 m. Kupriuose tėvai turėjo apie 20 ha ūkį. Žuvo Vilkabrukių miške per susišaudymą su Vyžuonų sritimis ir NKVD. Tėvai ir dvi vyresniosios seserys buvo ištremti. *A.Baliūnas.*

Kušliai

Janė Gečiūnaitė. Gimusi apie 1926 m. Kušliuose. Tėvai turėjo apie 10 ha ūkį. Iš pradžių su seseria buvusios partizanų ryšininkės, paskui dėl valdžios persekiojimų turėjo išeiti į mišką. Žuvo 1952 m. spalio 13 d. Šimonių girioje bunkeryje kartu su Janina Valevičiūte. Atgimimo metais iš užkaskimo vietos kartu su kitų žuvusiųjų palaikais perlaidota Panevėžio kapinėse. *B.Skardžius, E.Valevičiūtė-Uoksienė*

Marytė Gečiūnaitė. Janės sesuo, gimusi apie 1926 m. Kušliuose. Žuvo 1950 ar 1951 m. sausio 15 d. kartu su Aldona Repšyte iš Denionių bunkeryje pas Šimonių valsčiaus ūkininką, greičiausiai šeimnininkui išdavus. Buvo palaidota Adomynėje, vėliau artimieji palaikus perkėlė į Panevėžį. *B.Repšytė-Kalpokienė, B.Skardžius*

Balys Lapienis. Gimęs apie 1922 m. Iš pradžių buvo sritimi Svėdasuose. Sesuo pasakojo, kad ten jis buvo partizanų siųstas, bet netrukus turėjo sprukti į mišką. Dar norėjo kažką patvarkyti namuose. Bedirbantį užklupo Svėdasų sritimis ir kareiviai. Tai atsitiko 1946 m. spalio 8 d. Jį peršovė saugumo viršininkas Novosiolovas. Sužeistą B.Lapienį nuvežė į Debeikius, paskui į Uteną – ten ant operacinio stalo ir mirė. Kūną atidavė namiškiams. Palaidotas Svėdasuose. *B.Skardžius*

Povilas Ralickas. 1945 m. lapkričio 21 ar 24 d. P.Ralicką partizanai paliko sargyboje pamiškėje, netoli Prano Repšio sodybos, o kiti vyrai nuėjo pas Repšius. Netrukus Ralickas pamatė kareivius ir šokęs bėgti pas Repšius. Troboje buvę vyrai, pamatę bėgantį, spėjo išsprukti. Ralickas kieme numetė šautuvą ir pasislėpė tvartelyje. Kareiviai nušovė kieme buvusį ir nesislapstantį šeimnininkų sūnų Stasį Repšį (g.1927 m.) ir užklupo netoli

pasitraukusius partizanus, kurie visi žuvo. B.Skardžius prisimena, kad P.Ralickas, vėliau eidamas registruotis, stabtelėjęs Skardžių kieme ir pasakęs: "Nešu kudašių!" Prisiregistravęs iki mirties 1974 m. gyveno tėviškėje. Suimtas nebuvo.

Jonas Simonavičius. Buvęs miško darbininkas, nes žemės turėjo labai mažai. Žuvo 1945 m. lapkričio 21 ar 24 d. prie Denionių Repšio kartu su kitais 5 ar 7 vyrais. *B.Skardžius*

Liepagiriai

Stasys Gimbutis-Tarzanas. Gimęs Liepagirių kaime. Tai rusų – "burliokų" kaimas, kuriame buvo keli lietuviai ūkininkai. Buvęs būrio, vėliau – Šarūno rinktinės vadas. Dvi žiemas laikėsi pas Indrašius Narbūčiuose. Suimtas 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girios mūšio metu. Žmonių buvo įtarinėjamas išdavystėmis, tačiau Indrašių jis neišdavė. Jų neišdavė nei V.Karosas-Vilkas iš Drobčiūnų. S.Gimbutis buvo nuteistas 25 m., bet (gal buvusiems kaimynams rusams reikalaujant?) vėliau, panaikinus mirties bausmės draudimą, Utenoje buvo perteistas ir jam buvo paskirta mirties bausmė.

Tėvai ir sesuo Valė buvo ištremti. Sesuo Valė du kartus iš tremties pabėgo, bet paskui išprotėjo. *A.Baliūnas, G.Gimbutis, S.Indrašius, G.Vaičiūnas*

Jančys-Tėvukas. Žinoma tik tiek, kad Jančys yra kilęs iš Liepagirių ir žuvo 1949 m. lapkričio 1-2 d. Šimonių girios mūšio metu Žaibo slėptuvėje, prie Iženos upelio. *G.Gimbutis*

Regina Jančytė. Žinoma, kad ji buvo Tėvuko duktė. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. kartu su tėvu ir dar 3 partizanais. *G.Gimbutis*

Juozas Rimkus-Gaspadorius, Žvalgas. Jis yra iš Jurgio Trečioko bunkerio, sunaikinto 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girioje. Pasak J.Trečioko, J.Rimkus iš pradžių bijojęs ir stribų, ir partizanų. Buvo prisiregistravęs, bet vėl pasitraukęs į mišką, nes iš jo pareikalavo ginklo. Savo neatidavęs, bet apie kitų registrantų ginklus jis pašnekėjęs. J.Trečiokas jo pasigailėjo ir priėmė į savo bunkerį. Suimtas. Lagerių keliai nežinomi. *G.Gimbutis, J.Trečiokas*

Maleišiai

Albertas Nakutis-Vicsulas. Gimęs 1910 m. Maleišiuose. Kariuomenės dalinys 1944 m. lapkričio 27 d. apsupo tėvo Antano Nakučio namus. Žmonių nieko nerado. Nušovė šunį, pagrobė kiaules, naminius paukščius, dalį kito turto. Rytojaus dieną buvo atvarytos pastotės turtui išvežti: net langus ir duris išlupo. Tada broliai Albertas ir Stasys išėjo į mišką.

A.Nakutis buvo Algimanto apygardos Kunigaikščio Margio rinktinės J.Tumo-Vaižganto būrio vadas. Turėjo didelį autoritetą tarp partizanų. Be kita ko – fiziškai labai stiprus. Kurį laiką slapstėsi pas Indrašius Narbūčiuose. Žuvo savo slėptuvėje Drobčiūnų miške 1949 m. lapkričio 2 d. kartu su šešiais partizanais, išduotas Šimonių girioje 1949 m. lapkričio 1 d. gyvų paimtų Stasio Gimbučio-Tarzano ar Vlodo Karoso-Vilko parodymų. Slapčia perlaidotas kartu su savo vyrais Kunigiškių kapinaitėse. Atgimimo metais jiems pastatytas paminklas. Iš jų bunkerio gyvas likęs Juozas Kemcklis-Rokas draugų garbei yra parašęs eilėraštį "Broliams septyniems".

Dar gyvos seserys: Bronė Utenojc, Irena Kaune, Vlada Panevėžyje. *S.Indrašius, D.Šilinytė-Šiliniene*

Stasys Nakutis. Gimęs 1922 m. Maleišiuose. Alberto brolis. Suimtas 1944 m. gruodžio 24 d. tik ką grįžęs su draugais po Kūčių vakarienės Šimonių girios slėptuvėje netoli Denionių kartu su Jurgiu Guzu, Denionių Baliu Stuku ir Pauriškių Romu Šalaka. Visi gavo po 15 m. lagerių, 5 m. tremties ir 5 m. be teisių. S.Nakutis mirė Norilsko lageryje. Jo kaulai ten likę, bet jam supiltas simbolinis kapas Kunigiškių kapinėse, greta brolio Alberto. *R.Šalaka, D.Šilinytė-Šiliniene*

Mikieriai

Mateušas (Mataušas) Povilionis. Gimęs 1921 m. Gyveno Mikieriuose. Tėvai turėjo apie 20 ha ūkį. Mateušas buvo pas dėdę Povilionį Plikiškių kaime, kai 1945 m. gruodžio 19 d. šią sodybą apsupo Šimonių stribai su enkavedistais ir jį prie trobos nušovė. Palaidotas Šilagalių kapinaitėse. 1989 m. jo palaikai buvo perkelti į Svėdasų kapines. M.Povilionis yra vyskupo Liudo Povilionio brolis. *A.Baliūnas*

Milokiškis

Feliksas Gimbutis. Gimęs 1917 m. Tėvų ūkis – 9 ha. Partizanavo apie

dvejus metus (1944-1947 m.). Laikėsi Drobčiūnų miške. Prisiregistravo ir pasitraukė į Kaliningradą. Čia įsidarbino geležinkelėje ir žuvo suspaustas tarp vagonų. Palaidotas Kaliningrade.

Tėvas, motina ir brolis liko namie, bet gyveno pusiau slapstydamiesi. Išvežti nebuvo. *V.Vėbra*

Aloyzas Vaičius. Gimęs 1924 m., žuvo 1945 m. Žuvimo vieta nežinoma. Šeima išvežta nebuvo. *V.Vėbra*

Miškiniai

Petras Miškinis-Šarūnas. Gimęs 1922 m. Miškiniuose. Tėvai turėjo apie 4 ha. Ginkluotas partizanas. 1947 m. gegužės 30 d. sribų ir enkavedistų buvo užkluptas Vaitkūnų ežere: visą dieną mirko sąžalyne, užsimaskavęs vandens lelijų lapais. Jo nepastebėjo enkavedistai, visur ežere naršę su valtimis. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Drobčiūnų miške, Alberto Nakučio-Viesulo slėptuvėje. Iš pušynėlio prie koplytėlės visų septynių Drobčiūnuose žuvusių partizanų palaikai netrukus buvo perkelti į Kunigiškių kaimo kapines. Atgimimo metais jiems pastatytas paminklas. Dabar yra gyva sesuo ir brolis Vladas. *A.Baliūnas, G.Gimbutis*

Antanas Šilinis. Gimęs 1922 m. Miškiniuose buvo apie 12 ha ūkis. Žuvo 1947 m. gegužės 30 d. Vaitkūnų ežero mūšyje. Palaidotas slapta Adomynės kapinėse. *A.Baliūnas*

Pranas Šilinis. Antano brolis, gimęs 1911 m. Miškiniuose. 1942-1944 m. buvo Svėdasų valsčiaus viršaičiu. Užėjus rusams, 1944 m. buvo suimtas ir nuteistas 15 m. lagerių. Ten ir mirė 1954 m. *A.Baliūnas*

Jurgis Šinkūnas. Gimęs 1918 m. Miškiniuose. Ūkis – apie 12 ha. Ginkluotas partizanas, žuvo 1949 m. birželio mėn. Šimonių girioje netoli Palėgės. Kur palaidotas, nežinia. Liko du broliai, buvę ilgai persekiojami valdžios. *A.Baliūnas*

Narbūčiai

Bronius Bekintis. Gimęs 1908 m. Narbūčiuose. Žuvo 1947 m. apie Kuosus (Kamajų vls.). *D.Šilinytė-Šiliniene*

Vladas Bekintis. Gimęs 1916 m. Narbūčiuose. Žuvo 1945 m. *D.Šilinytė-*

Vladislovas Buitvydas. Gimęs 1925 m. Dar tada vyrai beveik nesislapstė. Buvo svečiuose pas draugus Petrauskus Linskio kaime. Ten juos suėmė, surišo rankas ir išsivarė. Kušlių (Užpalių vls.) pamiškėje V.Buitvydą ir Juozą Petrauską (g.1923 m.) sumušė ir nušovė 1944 m. gruodžio 22 d. Tai padarė sribai – buvę mokyklos draugai – su kareiviais. *S.Indrašius*

Stasys Gimbutis-Rūkas. Gimęs 1921 m. Narbučiuose. Tėvų ūkis – 18 ha. Išsilavinimas – nebaigtas vidurinis. Kad šeima išvengtų valdžios persekiojimų, vyresnysis brolis Rapolas išėjo į kariuomenę, po demobilizacijos buvo nuteistas 10 m. lagerių. Stasys žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Drobčiūnų miške, išdavus Alberto Nakučio-Viesulo slėptuvę. Iš šeimos dabar likę brolis Gasparas ir seserys Dana ir Liuda. *G.Gimbutis*

Apolinaras Vilutis. Gimęs 1915 m. Būtėnų k., Svėdasų vls. Atėjo į žentus Narbučiuose. Buvo siuvėjas. Pusryčiaudamas pamatė, kad sodybą supa kareiviai su sribais. A.Vilutis bandė bėgti. Vijosi apie tris kilometrus. Pasigavę labai sumušė ir Auleliuose, Antano Ingausko kieme, nušovė. Tai buvo 1944 m. gruodžio 27 d.

Šarvojo namie. Vėl užėję girti sribai, pamatė ant velionio rankos aukštinį žiedą, griebė, bet rankos buvo sustingusios – nepajėgė, o be to, ir susigėdo, kai pamatė, kad visi žmonės į juos žiūri. Palaidotas Narbūčių kapinėse. Liko žmona Natalija ir sūnus Benas (g.1940 08 18). *N.Vilutienė-Budrienė*

Pauriškiai

Juozas Baliūnas. Gimęs 1921 m. Pauriškiuose. Motina turėjo 30 ha ūkį. Slapstėsi nuo kariuomenės. Nušautas Svėdasų garnizono kareivių 1945 m. sausio 1 d. prie slėptuvės Pauriškių miške. Buvo dar beginklis, lavonas buvo apipiltas žibalu ir padegtas. Apdegė drabužiai ir veidas, plaukai. Palaidotas Svėdasuose.

Motinos neištrėmė, tik turtą konfiskavo. Aš, jo brolis Antanas, buvau suimtas ir po savaitės išsiųstas į kariuomenę. *A.Baliūnas*

Stasys Kulikauskas. Gimęs 1925 m. Gyveno Pauriškiuose – tėvai nuomojo Papšio ūkį. Be ginklo slapstėsi nuo kariuomenės. 1945 m. vasario 2

d. nušautas enkavedistų Kuprių kaimo lauke, Debeikių vls., einantis iš Kapčuškių (Debeikių vls.). Palaidotas Svėdasų kapinėse. Tėvai buvo ištremti. *A.Baliūnas*

Jurgis Laurelis. Gimęs 1912 m. Pauriškiuose, bet gyveno Mickūnuose, Debeikių vls., kitoje Šventosios pusėje. Beginklis slapstėsi nuo kariuomenės. Nušautas 1945 m. sausio 1 d. kartu su Juozu Baliūnu prie slėptuvės Pauriškių miške. Palaidotas Leliūnų kaimo kapinėse (Debeikių vls.). *A.Baliūnas*

Romas Šalaka-Vasinta. Gimęs 1926 m. Pauriškiuose. Gražus, didelis ūkis. Buvo baigęs Utenos gimnazijos 7 klases. Išėjo partizanauti antrosios sovietų okupacijos pradžioje. Jų dalinys tada vadinosi "Nepriklausoma Lietuva". Jie keturi vyrai – R.Šalaka, Denionių Balys Stukas, Galvydžiuose gyvenęs Jurgis Guzas ir Stasys Nakutis iš Malaišių – po Kūčių vakarienės 1944 m. gruodžio 24 d. grįžo į slėptuvę Šimonių girioje netoli Denionių kaimo. Pas ką valgė Kūčias, R.Šalaka nebepprisimena. Jau po vidurnakčio, gruodžio 25 d. juos visus suėmė Svėdasų garnizonas, kurį atvedė Antanas Pajėda. Prie šios grupės bylos buvo prijungti dar 4 svėdasiškiai – broliai Antanas, Petras ir Vladas Pajėdai bei Jonas Skipitis, nors jie su partizanų grupe beveik neturėjo nieko bendra. Jie visi gavo tą pačią bausmę: 15 m. lagerio, 5 m. tremties ir 5 m. be teisių. Dabar R.Šalaka gyvena Kaune.

1948 m. gegužės 22 d. R.Šalakos motina, brolis su žmona ir 1,5 metų sūneliu buvo ištremti į Irkuto skritį. Motina 1958 m. ten mirė. Palaikai 1990 m. perkelti į Svėdasų kapines.

R.Šalakos slapyvardis – tai pro jo tėviškę tekančio upelio tarminė forma.

Vlada Albina Vizbarienė. Gimusi 1921 m. Apirbų kaime, dabar Puožo apylinkė, Kupiškio r. G.Vaičiūnas nurodo ją kilusią iš Aukštupėnų vls., Drulėnų k. Nuo 1946 m. mokytojavu Pauriškių pradinėje mokykloje. Dėl vietinės valdžios persekiojimų 1947 m. rudenį, palikusi dukreles Dainą ir Živilę (apie 7-10 m.) išėjo partizanauti. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girioje kartu su 4 kitais partizanais. V.A.Vizbarienė buvusi šaulė, taip pat ir jos vyras. Jis partizanaudamas netyčia susisprogdino. *A.Baliūnas. J.Trečiokas*

Petrikinė

Gasparas Simonavičius. Petrikinė – išnykęs kaimelis pačiame Svėdasų valsčiaus kampe, už Gudonių. Simonavičius žuvo netoli namų 1947 m. Palaidotas Adomynės kapinėse. *A.Baliūnas*

Skverbai

Aloyzas Malinauskas. Gimęs 1895 m. Gyveno Skverbuose. Buvo Svėdasų girininkijos eigulys. Nušautas kartu su žmona 1945 m. vasarą miškelyje prie savo sodybos. Nušovė Šimonių sribai su enkavedistais. Ten pat ir buvo užkasti. Buvo bevaikiai, todėl jų palaikai ir dabar ten tebėra. *A.Baliūnas*

Malinauskienė. Gimusi apie 1894 m. Žuvo kartu su vyru. *A.Baliūnas*

Sliepsiškis

Balys Lapienis. Gimęs 1924 m. Sliepsiškyje. Suimtas 1945 m. sausio 2-3 d. Nuteistas 10 m. ir prabuvo Norilsko lageryje "Miedviežij ručej". Dabar gyvena Anykščiuose. *A.Baliūnas*

Juozas Lapienis-Darius, Beržas. Gimęs 1909 m. Sliepsiškyje. Tėvų ūkis – 42,36 ha. Buvo aktyvus šaulys, prie vokiečių – seniūnas. Antrą kartą užėjus rusams, visi keturi broliai išėjo į mišką. Namie liko motina Ona Lapienienė ir Juozo žmona su dviem vaikais, bet jos greit turėjo palikti namus dėl valdžios persekiojimų ir slapstytis pas gimines. Broliai Lapieniai Šimonių girioje, už Priepodo ežero, išsikasė bunkerį. Greit prie jų prisidėjo broliai Bronius ir Juozas Rimkai iš Vikonių. Ginklų dar neturėjo. 1945 m. sausio 2-3 naktį jie buvo apsupti karcivių ir suimti. Juos išdavęs Budreika (vardo Balys Lapienis gerai neprisimena) iš Būtėnų kaimo.

Kai visi vyrai tada buvę suimti ir suguldyti prie slėptuvės, Juozas Lapienis buvęs nuvarytas toliau sušaudyti. Pasigirdo keletas serijų, kareivis grįžęs ir atraportavęs, kad įsakymas įvykdytas. Bet, pasirodo, kad Juozas Lapienis pabėgo net nesužeistas ir žuvo tik 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girioje, slėptuvėje už Denionių ežero į Palegę. Tada J.Lapienis-Darius buvo Šarūno rinktinės vado adjutantas. Tai buvo Algimanto apygardos Šarūno rinktinės štabo slėptuvė. Tame mūšyje žuvo dar du partizanai. Visų jų palaikai 1991 m. rugpjūčio 9d. brolių Lapienių ir Juozo sū-

naus Tautvydo rūpesčiu iš žūties vietos perlaidoti Sliepsiškio kaimo kapinėse, vadinamose Semeliškiu. Pastatytas ir paminklėlis.

Kazys Lapienis. Gimęs 1913 m. Sliepsiškyje. Juozo ir Balio brolis. Buvo ištremtas į Vorkutą ir Karagandą.

Vladas Lapienis. Gimęs 1915 m. Sliepsiškyje. Juozo, Balio ir Kazio brolis. Be teismo buvo kalinamas dvejus metus, bet paleistas, nes iš vaikystės neprigirdėjęs.

Stasė Vigėlytė-Živilė. Gimusi 1925 m. Sliepsiškyje. Tėvų ūkis – apie 25 ha. Žuvo 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girios mūšyje – visi 6 partizanai buvę Montės slėptuvėje, prie Priepodo ežero, susisprogdino. Juos, užverstus slėptuvės griuvėsiuose, surado čia žuvusio Algimanto apygardos štabo viršininko Albino Pajarsko-Bebo tėvas Steponas Pajarskas iš Jotkonių ir Stasės Vigėlytės sesuo Vanda. Jų visų palaikai slapčia palaidoti Adomynės kapinėse 1949 m. lapkričio 6-7 naktį. Jiems visiems karstus padarė Jonas Senvaitis iš Druskių. *A.Baliūnas, G.Gimbutis, V.Vigėlytė-Kemklienė*

Antanas Žalnieriūnas. Žalnieriūnai į Sliepsiškį atsikėlė iš Žemaitijos – čia nuomojo ūkius, vėliau buvo miško darbininkai. Antanas (g.1926 m.) partizanavo nuo 1945 m. Buvo sužeistas į akį, bet pagijo. Žuvo 1948 ar 1949 m. Brolis Mykolas (g.1920 m.) – partizanų ryšininkas, vėliau susidėjo su sribais. Rastas nušautas miške. Brolis Aleksys (g.1917 m.) partizanavo nuo 1945 m., bet legalizavosi ir buvo paimtas į kariuomenę. Jau miręs, palaidotas Svėdasuose. Dar vienas brolis tarnavo Lukiškėse prižiūrėtoju. Daug padėjo kaliniams, kol pats pateko į lagerius. Gyvena Sliepsiškyje. *B.Skardžius*

Svėdasai

Romas Bagdonas. Jaunas Svėdasų gimnazijos mokytojas. Matyt, kilęs iš neturtingos šeimos, nes mus, mokinius, stebino prastas kostiumas ir nunešioti batai. Atrodo, kad buvo kilęs nuo Duokiškio. Kartu į mišką išėjo, kartu ir žuvo su kitu mokytoju Jonu Matuliu iš Daujočių. Jie, šeši vyrai, žuvo 1945 m. lapkričio 21 ar 24 d. prie Denionių Repšio sodybos. Ant antkapinio paminklo pušynėlyje prie koplytėlės iškalta kita data – 1946 m.

Jų palaikai ilsisi užkasimo vietoje. *A.Baliūnas, B.Repšytė-Kalpokienė, V.Vigelytė-Kemeklienė, V.Valunta*

Pranas Galvydis-Valteris. Gimęs 1912 m. Svėdasų miestelio vienkiemyje. Tėviškė – ant Alaušo ežero kranto. Jis turėjo vienas slėptuvę Šimonių girioje – buvo vienišiaus charakterio. Žuvo savo slėptuvėje 1949 m. lapkričio 1-2 d. mūšyje. Žūties metu buvo Algimanto apygardos ūkio dalies viršininkas. Mėgdavęs taisyti ginklus – toks buvo jo pomėgis. *J.Trečiokas, D.Šilininė, G.Vaičiūnas*

Jonas Meškauskas-Caras. Gimęs 1924 m. Svėdasų miestelio vienkiemyje, tame krašte, kuris dabar vadinamas Moliakalnio kaimu. Tėvai turėjo 16 ha ūkį. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d., išdavus J.Tumo-Vaižganto rinktinės Alberto Nakučio-Viesulo slėptuvę. Su 6 ten žuvusiais draugais buvo užkastas pušynėlyje prie koplytėlės, bet netrukus visi slapta buvo palaidoti Kunigiškių kapinėse. Dabar ten pastatytas paminklas.

Sesuo Valė, 1949 m. gegužį nuteista 10 m. lagerių, dabar gyvena Moliakalnyje. Dvi seserys gyvena JAV. *Pagal sesers Valės užpildytą žuvusio rezistentų anketą*

Šeduikiai

Bronius Pajeda. Gimęs 1922 m. Žemės turėjo 20 ha. Išduotas savo sodyboje žuvo 1945 m. Su juo tada žuvo to paties kaimo Feliksas Paršiukas ir Bislys iš Kepių k., Užpalių vls. Buvo nušauta ir Broniaus motina. Visi trys vyrai buvo numesti Svėdasų turgavietėje ir paskui užkasti pušynėlyje prie koplytėlės. Perlaidotas Duokiškyje – savo parapijos kapinėse kartu su F.Paršiuku, tačiau antkapiniame paminklėlyje yra tik F.Paršiuko pavardė. Sesuo Valė Jablonskienė gyvena Šilutės r. Dvylių kaime. *V.Vėbra*

Pranas Pajeda. Gimęs 1919 m. Broniaus brolis. Žuvo Mikniūnų šile (Kamajų vls.) turbūt 1947 m. Palaidotas Duokiškio kapinėse. *V.Vėbra*

Feliksas Paršiukas. Gimęs 1916 m. Šeduikiuose. Žemės – 15 ha. Žuvo 1945 m. Šeduikiuose, Antano Pajedos sodyboje. Po išniekinimo Svėdasų turgavietėje užkastas pušynėlyje prie koplytėlės. Jie visi buvo palaidoti Duokiškio kapinėse, tačiau paminklėlyje yra įrašytas tik Feliksas. Brolis Antanas atbuvo 10 m. Vorkutoje – buvo įskųstas, kad tarnavo vokiečiams

1941 m. Dar gyvi sesuo ir brolis Bronius, gyvena Utenoje. *V.Vėbra*

Pajedienė. Dviejų partizanų Broniaus ir Prano motina, nušauta kareivių 1945 m. savo sodyboje, kai buvo išduoti trys joje besislapstą partizanai. *V.Vėbra*

Šilagaliai

Petras Baršauskas. Gimęs 1923 m., iš Šilagalių. Miško darbininkas. Žuvo 1949 m. lapkričio 1-2 d. Šimonių girios mūšyje, bet buvęs partizanas, to mūšio dalyvis Jurgis Trečiokas sako tokio partizano nežinaš, taip pat ir kitų A.Baliūno išvardytų partizanų iš Šilagalių: Aloyzo bei Juozo Karvelių ir Stepono Labeikio. Jų nemini ir Gasparas Gimbutis, pirmasis sudaręs to mūšio dalyvių sąrašą. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Aloyzas Karvelis. Gimęs apie 1924 m., iš Šilagalių. Miško darbininkas. Iš pradžių be ginklo slapstėsi nuo kariuomenės, paskui prisidėjo prie ginkluotų partizanų. Žuvo 1949 m. lapkričio 1-2 d. mūšyje Šimonių girioje. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Juozas Karvelis. Gimęs apie 1922 m., iš Šilagalių, Aloyzo brolis. Miško darbininkas. Žuvo 1949 11 01-02 Šimonių girioje. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Emilija Keršulytė. Gimusi 1909 m., iš Šilagalių. Nušauta 1944 m. gruodžio 19 d. Šimonių NKVD siautimo metu, einanti iš lauko į namus. *A.Baliūnas*

Steponas Labeikis. Gimęs apie 1923 m. Miško darbininkas. Žuvo 1949 m. lapkričio 1-2 d. mūšyje Šimonių girioje. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Vladas Lapienis. Gimęs 1918 m., iš Šilagalių. Miško darbininkas. Šimonių NKVD kareiviai beginklį išsivarė iš trobos ir kieme nušovė. Tai buvo 1944 m. gruodžio 19 d. Palaidotas Šilagalių kapinaitėse. *A.Baliūnas*

Juozas Rimkus. Gimęs 1923 m., iš Šilagalių. Miško darbininkas. Slapstėsi nuo kariuomenės. Jį savo kieme nušovė Šimonių NKVD igulos kareiviai 1944 m. gruodžio 19 d. Buvo palaidotas Šilagalių kapinaitėse. 1989 m. palaikai perkelti į Anykščius. *A.Baliūnas*

Šlapiašilis

Vladas Vilutis. Gimęs apie 1925 m. Debeikių vls. Varkujų kaime. Augo dėdės šeimoje ir buvo būsimasis 12 ha ūkio paveldėtojas. Neginkluotas slapstėsi nuo kariuomenės. Kareivių užkluptas dėdės namuose, bandė bėgti ir buvo nušautas. Tai įvyko, rodos, 1945 m. liepos 16 d. Buvo numestas Svėdasuose, paskui užkastas pušynėlyje prie koplytėlės, bet netrukus slapčia palaidotas Butėnų kaimo kapinėse. *V.Valunta*

Tadauskai

Balys Palskys-Gintas. Gimęs apie 1920 m. Tadauskuose. Žemės Palskiai turėjo apie 12 ha. Partizanauti išėjo 1944 m. Žuvo apie 1947 m. savo kaime. Kalbama, kad užkastas baloje prie Kamajų plento į Rokiškį, kairėje jo pusėje. *V.Vėbra*

Jonas Palskys. Balio brolis. Žuven 1947 m. *V.Vėbra*

Kazys Palskys-Ažuolas. Balio ir Jono brolis. Gimęs 1918 m. Žuvo Drobčiūnų miško Alberto Nakučio-Viesulo slėptuvėje 1949 m. lapkričio 2 d. Tuomet jis buvo Viesulo būrio vadas. Kartu su juo žuvo dar 6 partizanai. Iš užkasimo vietos pušynėlyje prie koplytėlės netoli Svėdasų jie visi netrukus buvo slapčia perlaidoti Kunigiškių kaimo kapinėse. Dabar ten pastatytas paminklas.

Palskių šeima buvo gausi: trys seserys ir penki broliai. Sesuo Kazė buvo nuteista 10 m. lagerių. Kitos seserys nuo išvežimo pabėgusios, tai vienos motinos nebevežė, o tėvas tuo metu jau buvo miręs. Emilija ir Kazė Palskytės dabar gyvena Salose. *V.Vėbra, G.Vaičiūnas*

Pranas Sakalauskas. Gimęs 1911 m. Buvęs Lietuvos kariuomenės psk. Nuo 1944 m. slapstėsi namuose. Pamatęs kareivius, bėgo. Kareiviai su šunimi vijosi 3 km ir pamiškėje prie Duokiškio nušovė. Tai buvo jau 1946 m. Užkastas baloje prie Kamajų plento į Rokiškį. Gyveno su seseria. Ji ištremta nebuvo. *V.Vėbra*

Vaitkūnai

Steponas Banys. Gimęs 1910 m. 1945 m. suimtas ir nuteistas 15 m. Apie 1952 m. mirė lageryje. *A.Baliūnas*

Albinas Birkus. Gimęs 1923 m. Vaitkūnuose. Tėvų ūkis – 15 ha. Žuvo 1948 m. gegužės 3 ar 30 d. Vaitkūnų ežero salos mūšyje. Slapčia palaidotas Jotkonių kapinėse. Tėvai nebuvo išvežti, tik "išbuožinti". *A.Baliūnas*

Bronius Birkus. Gimęs 1919 m. Vaitkūnuose. Albino brolis. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girios mūšyje Kęstučio slėptuvėje, tarp Priepodo ežero ir Sliepsiškio palaukės. Buvo užkastas žuvimo vietoje. 1989 m. spalio 14 d. žmonos ir dukters rūpesčiu palaikai perkelti į Svėdasų kapines. *A.Baliūnas*

Juozas Birkus. Gimęs 1925 m. Vaitkūnuose. Albino ir Broniaus brolis. Žuvo 1948 m. birželio 30 d. Galvydžių Vinco Tamošiūno sodyboje. Palaidotas Svėdasuose. *A.Baliūnas*

D.Šilinytė-Šilininė girdėjusi, kad J.Birkus ant dėdės Semėno prieklėčio Sliepsiškyje pynęs pintinę ir, pamatęs kareivius, bandydamas pasitraukti į mišką, žuves.

Pranas Birkus. Gimęs 1921 m. Vaitkūnuose. Albino, Broniaus ir Juozo brolis. Žuvo 1948 m. gegužės 3 d. Vaitkūnų ežero salos mūšyje. Palaidotas Jotkonių kapinaitėse. *A.Baliūnas*

Vincas Budreika. Gimęs 1918 m. Vaitkūnuose. 1942-1944 m. tarnavo policijoje. Dingo be žinios 1944 m. gruodį. *A.Baliūnas*

Feliksas Čečys. Gimęs 1918 m. Suimtas 1948 m. Mirė lageryje. *A.Baliūnas*

Juozas Čečys. Gimęs 1924 m. Vaitkūnuose. Felikso brolis. Žuvo 1948 m. gegužės 30 d. Vaitkūnų ežero saloje. Slapta palaidotas Adomynės kapinėse. *A.Baliūnas*

Juozas Čečys. Gimęs 1920 m. Vaitkūnuose. Žuvo 1948 m. gegužės 30 d. Vaitkūnų ežero salos mūšyje. Palaidotas Adomynės kapinėse. *A.Baliūnas*

Jonas Gikys. Gimęs 1928 m. Žuvo 1947 m. Palaidojimo vieta nežinoma. Žuvo Šimonių girioje. *A.Baliūnas*

Kazys Gikys. Jono brolis, gimęs 1925 m. Žuvo 1947 m. Palaidojimo vieta nežinoma. *A.Baliūnas*

Kostas Kinderis. Gimęs 1909 m. Gyveno Vaitkūnuose. Savo sodyboje 1944 m. lapkričio mėn. nušovė kareiviai-dezertyrai. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas*

Vytautas Musteikis. Gimęs 1917 m. Gyveno Vaitkūnuose. 1948 m. susisprogdino slėptuvėje savo sodyboje. Palaidotas Jotkonių kaimo kapinėse. *A.Baliūnas*

Alfonsas Nakutis. Gimęs 1920 m., iš Vaitkūnų. Tėvai turėjo 18 ha ūkį. 1948 m. susisprogdino savo namuose įrengtoje slėptuvėje. Palaidotas Jotkonių kapinėse. *A.Baliūnas*

Pranas Nakutis. Gimęs 1918 m. Vaitkūnuose. Alfonso brolis. Enkavedistų nušautas savo sodyboje 1946 m. Ūkis "išbuožintas". *A.Baliūnas*

Juozas Pakštas. Gimęs 1921 m. Vaitkūnuose. Tėvų ūkis – apie 20 ha. 1946 m. nušautas enkavedistų savo sodyboje. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas*

Pranas Pakštas. Juozo brolis, gimęs 1909 m. Vaitkūnuose. Nušautas 1943 m. raudonųjų diversantų. *A.Baliūnas*

Albertas Rasčius. Gimęs 1921 m., iš Vaitkūnų. Slapstėsi beginklis nuo tarnybos kariuomenėje. Nušovė Svėdasų sribai. Palaidotas Svėdasų kapinėse. *A.Baliūnas*

Juozas Stukas. Gimęs 1918 m. Vaitkūnuose. Neprigirdėjo. Einantį per lauką stabdė kareiviai, jis nestojo ir buvo nušautas. Tai atsitiko 1945 m. gegužį. *A.Baliūnas*

Vikonys

Zosė Baronaitė. Gimusi 1914 m. Vikonyse. Bežemė. Partizanų ryšininkė. 1950 m. balandį nušauta Svėdasų sribų, vadovaujamų NKVD leitenanto Trivalos, Grikiapelių Juozo Dundulio kieme, einanti iš trobos į miškelį. Buvo nuvežta į Svėdasus, o po kelių dienų užkasta Klebono pušynėlyje netoli miestelio, senoje bulviaduobėje. Vikonių vyrai padarė karstą ir slapta palaidojo Vikonių kapeliuose. 1990 m. pastatytas kuklus paminklėlis. *A.Baliūnas*

Juozas Budreika. Gimęs 1921 m. (kitur A.Baliūnas rašo 1928 m. - V.V.). Gyveno Vikonyse. Nušautas 1945 m. lapkričio 21 ar 24 d. Šimonių girioje, prie savo slėptuvės tarp Denionių ir Galvydžių. Kita versija – jis kartu su kitais 5 ar 7 partizanais žuvo Denionių Prano Repšio sodyboje. Nušautus partizanus Galvydžių B.Būga, atvartytas su pastote, nuvežė į Svėdasus. Miestelio aikštėje jie išgulėjo 4 paras, vėliau buvo užkasti pušynėlyje prie koplytėlės.

J.Budreikos brolis Antanas, buvęs pasienio policininkas, ir sesuo Zosė 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Likusi sesuo Bronė ir motina slapstėsi ir išvengė arešto. *A.Baliūnas*

Aleksys Matelis-Audenis. Gimęs 1919 m. Vikonyse. Brolis valdė valaką žemės. 1942-1944 m. buvo Svėdasų valsčiaus sekretorius. Žuvo 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girioje Antano Starkaus-Montės bunkeryje prie Pricpodo ežero. Karcivių buvo užkastas slėptuvės griuvėsiuose, bet jų visų palaikus Steponas Pajarskas ir Vanda Vigėlytė nakčia "išvogė", ir paskui buvo palaidoti Adomynės kapinėse. *A.Baliūnas, V.Vigėlytė-Kemeklienė*

Bronius Rimkus. Broliai Bronius ir Juozas Rimkai, Balio Lapienio iš Sliepsiškio liudijimu, kartu su 4 broliais Lapieniais 1944 m. iširengę slėptuvę Šimonių girioje. Lapieniai 1945 m. sausio 2-3 naktį buvo suimti. Net pakartotinai paklausus Balio Lapienio, iš jo laiškų neaišku brolių Rimkų suėmimas. Aišku tik, kad jie abu yra buvę lageriuose – B.Lapienis rašo, kad Bronius po lagerių jau esąs miręs, o Juozas gyvena Lietuvoje, bet neaišku, kada ir kaip jie pateko į enkavedistų rankas.

Juozas Rimkus. Broniaus brolis.

Cipras Rimkus. Gimęs 1919 m. Vikonyse. Tėvų ūkis – apie 12 ha. Žuvo 1945 m. lapkričio 21 ar 24 d., t.y. tame pačiame mūšyje, kaip ir Vikonių Juozas Budreika. Namuose liko brolis ir sesuo. Nuvaryti į Svėdasus, jie pajėgę nepripažinti žuvusio brolio. C.Rimkaus palaikai likę pušynėlyje prie koplytėlės. 1989 m. keturiems žuvusiems partizanams pastatytas paminklėlis. Jame įrašytas ir Cipras Rimkus. *A.Baliūnas*

Vilkabručiai

Kazys Maslauskas. Gimęs 1920 m., gyveno Vilkabrukiuose. Žuvo 1946

m. rudenį Kušlių miške, netoliausiai nuo Vilkabrukių. Jį nušovė Vyžuonų stribai (iki 1950 m. Vilkabrukliai priklausė Vyžuonų vls.). Palaidotas Kunigiškių kapinėse (Vyžuonų parapija). *A.Baliūnas*

Juozas Pelionis. Gimęs 1922 m., gyveno Vilkabrukiuose. Jį 1946 m. rudenį Vilkabrukių miške nušovė Vyžuonų stribai ir enkavedistai. Palaidotas Kunigiškių (Vyžuonų) kapinėse. *A.Baliūnas*

Zoviškiai

Aloyzas Braknė. Gimęs 1923 m. Zoviškiuose. Žuvo 1945 04 18 Šimonių girioje per susišaudymą su enkavedistais. Palaidotas Jotkonių kaimo kapinėse. Motina, brolis ir sesuo buvo išvežti. *A.Baliūnas*

Jonas Mozūra. Gimęs 1926 m. Zoviškiuose. Žuvo 1947 m. per susišaudymą su enkavedistais Šimonių girioje. Palaidojimo vieta nežinoma. Motina ir 2 seserys slapstėsi. *A.Baliūnas*

Žalioji

Jonas Skardžius. Gimęs 1928 m., gyveno Žaliosios kaime. Išėjo partizanauti 1946 m. ir po kelių savaičių žuvo. Žūties vieta ir palaidojimo vieta nežinoma. *D.Šilinytė-Šiliniene*

Partizanai iš kitur

Vilius Bugailiškis-Drąsutis. Kilęs iš Starkonių kaimo nuo Šimonių. Jis žuvo 1952 m. spalio 13 d. Šimonių girioje Tigro slėptuvėje prie Šilagalių. Šio partizano pavardę radusi Elena Valevičiūtė-Uoksienė KGB archyve, ieškodama žinių apie tada ten žuvusią seserį Janiną. Iš kitur apie V.Bugailiškį nieko nežinoma. Buvę partizanai Jurgis Trečiokas ir F.Valevičiūtė-Uoksienė apie jį nieko nežino. Atgimimo metais visų tame bunkeryje žuvusių partizanų palaikai E.Valevičiūtės-Uoksienės rūpesčiu iš žuvimo vietos perlaidoti Panevėžio kapinėse.

Julijonas Budreika-Tardytojas. Algimanto apygardos vado adjutantas, kilęs iš Skapiškio vls. Kirklėnų kaimo. Žuvo Šimonių girioje 1949 m. lapkričio 1 d., Antano Starkaus-Montės bunkeryje.

Vaclovas Čepukonis-Tigras. Gimęs ir augęs Taraldžių kaime, Kamajų vls.,

vidutinių ūkininkų šeimoje. Lietuvos kariuomenės psk. Jo bunkerio 1949 m. lapkričio 1-3 d. Šimonių girios mūšio metu niekas neišdavė, nors tai vertė padaryti Jurgį Trečioką-Rytą, ir Eleną Valevičiūtę-Nidą – to mūšio metu gyvus paimtus partizanus (žr. jų atsiminimus). Slėptuvė buvo paimta tik po trejų metų, o gyvas pasidavęs V.Čepukonis tapo Sokolovo smogiku-provokatoriumi¹.

Petras Černius-Tigras. Gimęs 1921 m. Nemejūnų k., Kamajų vls. Tėvų ūkis – 21 ha. Žuvo 1949 m. lapkričio 2 d. Drobčiūnų miške su dar 6 J. Tumo-Vaižganto rinktinės vyrais. Iš užkasimo vietos pušynėlyje prie kopytėlės netoli Svėdasų jų visų palaikai slapčia perlaidoti Kunigiškių kaimo kapinėse.

1945 m. kareiviai nušovė 34 m. sesers vyrą. Brolis, nušautas Kamajų vls. Jurkiškių miškelyje, gulėjo numestas Kamajuose. Sesuo Vitalija Budreikienė, gyvenusi Skeirių k., Kamajų vls., 1947 m. gruodžio 29 d. buvo ištremta su 2 vaikais į Sibirą. *V. Budreikienė, 1990 m.*

Kostas Jasinevičius rašinyje "Susidorojimas su šauliais"² rašo, jog Petras Černius yra gimęs 1924 m. Nemeniūnų k., Kamajų vls. Jis esąs Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės gen. J. Černiaus brolio sūnus. Petro vyresnysis brolis Jonas (g. 1913 m.) buvęs partizanų būrio vadas ir žuvęs 1946 m. lapkričio pabaigoje Kamajų šile (užkastas Kamajų pelkėse). Tada būriui ėmęs vadovauti Petras. Buvęs keliskart sužeistas. Žuvo 1949 11 02.

Henrikas Danilevičius-Vidmantas. 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girios mūšyje Tarzano slėptuvėje prie Denionių ežero žuvo kažkoks karininkas Algis, prieš kokį mėnesį čia atsiradęs iš Žemaitijos. Daugiau apie jį nebuvo nieko žinoma. Pasirodo, kad tai būta Henrico Danilevičiaus, kilusio iš Imbrado valsčiaus. Jo tėvas buvo Zarasų apskrities viršininkas. Partizanauti H. Danilevičius išėjo iš Eržviko gimnazijos, kur dirbo mokytoju. G. Vaičiūnas nurodo, kad H. Danilevičiaus slapyvardis buvo Vidmantas, o Algiu buvo vadinamas 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girios mūšyje An-

¹ 1952 m. spalio 13 d. Tigro slėptuvė prie Šilagalių// Laisvės kovų archyvas. T.10. P.32.

² Tremtinys. 1995. Nr.20.

tano Starkaus-Montės bunkeryje žuvęs Jonas Liesys iš Jurbarko vls.

H.Danilevičiaus ir dviejų jo kovos draugų palaikai buvo surasti žuvmos vietoje ir 1991 m. rugpjūčio 9 d. perlaidoti Sliepsiškio kapinėse. Kartu su juo ilsisi Sliepsiškio Juozo Lapienio ir Aloyzo Žilio iš Čiukų kaulai.

Petras Dilys-Eimutis, Tarzanas. Gimęs apie 1923 m., gyveno prie Kulių, Trake (dabar Jūžintų apylinkė, Rokiškio r.). Tėvai turėjo apie 10-15 ha ūkį. Išsilavinimas – nebaigtas vidurinis. Žuvo Drobčiūnų miške 1949 m. lapkričio 2 d., apsupus išduotą bunkerį, kartu su kitais 6 partizanais. Tuo metu jis buvo Margio rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas. Iš pušynėlio prie koplytėlės netrukus jų visų palaikai slapta buvo perlaidoti Kuniškių kapinėse. Atgimimo metais čia jiems buvo pastatytas paminklas.

Jaunesnis brolis Albinas žuvo anksčiau, tėvas buvo jau miręs, motina (dabar jau mirusi) slapstėsi. Dabar iš jų šeimos nėra nieko gyvų. *G.Vaičiūnas; Balys Tijūralis, 1990 m.*

Teofilis Gudas-Eskimas. Kilęs iš Noriūnų kaimo nuo Šimonių. 1952 m. spalio 13 d. žuvęs su mūsų partizanais. Palaidotas Panevėžyje.

Jurgis Guzas. Žinoma, kad jis buvo kultūrtechnikas, gimęs 1912 m. Sumintas 1944 12 25, po Kūčių vakarienės, išdavus bunkerį Šimonių girioje. Nuteistas 15 m. lagerių. Mirė Magadano srityje 1953 01 17.

Juozas Iudrašius-Sakalas. Kilęs iš Puodžių kaimo, Užpalių vls. Pasitraukė į mišką, kai suėmė tėvą. Dar turėjo seserį Eugeniją. Buvo paimtas gyvas 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girios slėptuvėje prie Barčios kalno. Toje slėptuvėje jis buvęs dar naujokas. Lageryje J.Iudrašius dirbo suvirintoju. Grįžęs į Lietuvą, gyveno Panevėžyje. *J.Trečiokas*

Antanas Jančys-Žaibas. Paimtas gyvas 1949 m. lapkričio 2 d. Šimonių girios mūšyje slėptuvėje prie Barčios kalno. Daugiau apie jį nieko nežinoma. *G.Gimbutis*

Bronė Karvelytė-Snaigė, Morta. Kilusi iš Plikiškių nuo Andrioniškio. Žuvusi kartu su Janina Valevičiūte 1952 m. spalio 13 d. Šimonių girioje.

Juozas Kemeklis-Rokas, Rimutis, Granitas. Kilęs iš Šarkių kaimo nuo Južintų. Jis vienintelis ištrūko iš keliais enkavedistų žiedais 1949 m. lapkričio 2 d. apsuptos slėptuvės Drobčiūnų miške, kai žuvo septyni jo ko-

vos draugai. Tada jis buvo Kunigaikščio Margio rinktinės vadas. Mūsų kraštuose jis atsidūrė dėl to, kad buvo dirbęs Svėdasuose veterinaru – buvo baigęs Gruzdžių technikumą.

Po Drobčiūnų miško mūšio J.Kemeklis dar apie mėnesį pasilaikęs mūsų kraštuose. Atsisveikinti pas Indrašius užėjo su partizanais Jonu Mockumi-Vėju ir Baliu Žukausku-Žaibu. Tą proga Stasys Indrašius juos nufotografavo.

Žuvo 1951 m. gruodžio 22 d. Broniaus Kalyčio-Siaubo, tapusio Sokolovo smogiku, išduotas Pelanių miško raiste (Molėtų r.).

Dėl J.Kemeklio slapyvardžių: Roku jį vadino partizanai, Rimtučiu pasirašinėjo dokumentus, o Granitu, mūsų žiniomis, jis pavadintas tik paminkle Utenoje.

Vilniuje dar gyvena J.Kemeklio brolis Petras, taip pat buvęs partizanas. *P.Kemeklis, G.Gimbutis, S.Indrašius*

Stasys Kriaučiūnas-Jaunutis, Liutauras. Gimęs 1930 m. Andrioniškyje. Žemės – apie 19 ha. Tėvas suimtas 1946 m., kalėjo Komijoje. Brolis Juozas nuteistas 1945 m. 25 m., buvo Norilske. Namuose likusi viena motina. Kodėl S.Kriaučiūnas atsirado Svėdasų gimnazijoje, nežinia. Netrukus jis klasėje nepasirodė, ir imta kalbėti, kad jis pasitraukęs į mišką. Po 1949 m. lapkričio 1-3 d. mūšio Šimonių girioje atsirado gandy, kad po bunkerio griuvėsiais enkavedistai S.Kriaučiūną ir S.Gimbutį-Tarzaną atkasę gyvus.

Ištremtas į Vorkutą. Paleistas iš lagerio, tremtyje vedė Albino Pajarsko-Bebo seserį Verutę. Norėdamas užsidirbti pinigų, ima dirbti vienoje Vorkutos šachtų ir ten žūsta. Liko našlė žmona ir 1,5 m. sūnelis. Dabar žmona gyvena Švenčionėliuose ir dirba medicinos seserimi. *V.Kriaučiūnienė, V.Valunta*

Gasparas Lapienis-Dudutis. Apie jį žinoma tik iš G.Vaičiūno rašinio "Algimanto apygardos žūtis". Jis žuvo 1949 11 02 Šimonių girios Antano Jančio-Žaibo slėptuvėje kartu su kitais 5 partizanais.

Jonas Lapienis-Jokeris. Kilęs iš Vagonių nuo Adomynės. Dalyvavo 1947 m. su Monte Šimonių salės sprogdiniame.

Jonas Mockus-Vėjas. Gimęs 1923 m. Rokiškio apskrities Ragelių bažnyt-

kaimyje, kuri laiką partizanavo Drobėlių apylinkėse. 1949 m. gruodį jis su J. Kemekliu-Roku ir Baliu Žukausku-Žaibu dar pasirodė pas ryšininką Stasį Indrašių Drobėliuose. 1950 m. pavasarį jie tarsi paskutinį kartą atsisveikinę, bet 1951 m. rugpjūtį dar kartą pasirodė. J. Mockus žuvo 1952 m. gruodžio 12 d. Kuosų kaime, Kamajų vls. Nušovė Dusetų stribai su kareiviais. Buvo nuvežtas į Dusetas (Zarasų r.). *S. Indrašius*

Mykolas Nemiejūnas-Rimantas, Mokytojas. Apie jį beveik nieko nežinoma. Žinoma tik, kad jis žuvo 1952 m. spalio 13 d. Šimonių girios bunkeryje, netoli Šilagalių, kartu su Galvydžių Janina Valevičiūte-Astra, Kušlių Janina Gečiūnaite ir dar 3 vyrais.

Aldona Pakštaitė. Gimusi 1921 m. Vainėkiuose (Duokiškio parapija). Buvo partizanų ryšininkė. Vaitkūnų kaimo lauke ją nušovė Svėdasų stribai 1947 m. Palaidota Duokiškio kapinėse. *A. Baliūnas*

Antanas Starkus-Montė. Gimęs 1917 m., iš Zubiškių k., Šimonių vls. Tarnavęs vokiečių kariuomenėje, 1944 m. nuleistas į Lietuvą iš lėktuvo. Paskutiniu metu buvo Algimanto apygardos vadas. Išduotas žuvo 1949 m. lapkričio 1 d. Šimonių girios mūšyje, savo slėptuvėje prie Priepodo ežero.

Birutė Šniuolytė-Ida, Ramunė. Kilusi iš Radviliškio vls. Po vieno labai žiauraus tardymo 1947 m. ji pasitraukė iš Radviliškio gimnazijos. Tėvas rusų pasieniečių buvo nušautas 1945 m. birželio 28 d., broliai buvo Prisiškėlio apygardos štabe. Vyriausiosios partizanų vadovybės ryšininkės Izabelės Vilimaitės-Stirnos B.Šniuolytė buvo atvesta į Šimonių girią. Ją priglaudė Jotkonių Steponas Pajarskas – Algimanto apygardos štabo viršininko Albino Pajarsko-Bebo tėvas. Po kurio laiko, vengdama suėmimo, ji pasitraukė į mišką. Antano Starkaus-Montės slėptuvėje ji žuvo 1949 m. lapkričio 1 d. kartu su visais ten buvusiais partizanais. Palaidota Adomynės kapinėse.

Pagal V. Vigėlytę, B.Šniuolytė Šimonių girioje jau buvusi 1945 m., pas-kui ji ištekėjusi už Albino Pajarsko-Bebo.

Kostas Vanagas-Sakalas. Gimęs 1916 m., iš Užpalių miestelio. Prie vo-kiečių buvo policininkas. Žuvo 1945 11 06 susišaudyme su enkavedistais. Spėjama, kad buvo užkastas pušynėlyje prie koplytėlės. Žmona dabar gyve-

na Utenoje. *A.Baliūnas*

Balys Žukauskas-Žaibas. Gimęs 1923 m. Kišūnų k., Užpalių vls. 1947 m. B.Žukauskas buvo užkluptas sribų ir kare vių Prano Vaškeli sodyboje Puodžių kaime, Užpalių vls. Tada žuvo Bronius Gudelis-Lapinas, o B.Žukauskui ir dar dviems partizanams pavyko pasitraukti. Pas Indrašius B.Žukauskas paskutinį kartą buvo kartu su Juozu Kemekliu-Roku ir Jonu Mockum-Vėju 1951 m. rugpjūtyje. Vaineikiuose gyvenanti Juodelienė iš Pamalaišio 1992 m. kovo 14 d. rašė S.Indrašii, kad B.Žukauskas ir J.Mockus dažnai būdavę jos tėviškėje. 1952 m. žiemą užėjo pas Juodelius atsisveikinti. Su savimi turėjo ryšulėlį maisto ir palapinę. Sakėsi važiuojąs į Minčios mišką. Paragintas vieno iš lydėjusių, sėdęs į roges ir nuvažiavęs prie plente laukusios mašinos, ir ten buvo suimtas. Teismas įvyko 1954 m. *S.Indrašius, Juozas Gudelis*

Balys-Žalgiris. Tai partizanas – legenda. B.Skardžius mini jo vardą – Balys. Pavardės nežinome. Žuvo 1945 m.

Iš B.Skardžiaus 1994 12 06 laiško: "...Apie Balį-Žalgirį nelabai ką turiu papildyti, nes jis buvo nevietinis, gal tik, kad jis mokėjo... vokiškai, rusiškai, latviškai, kad buvo nagingas ir kai kuriems rūkioriams dovano-davo savo gamybos žiebtuvėlius. Drąsus – Šimonių ir Debeikių sribams kartais pakurdavo pirtį. Iškaršdavo kailį tiems, kurie mėgo broliautis su priešu. Buvo... lyg koks teisėjas: gaudydavo ir bausdavo triukšmadarius, vagišius, mušeikas ir kt."

Pirmos dalies pabaiga

1941 M. SUKILIMUI PAŽYMETI

Lietuvos Politinių Kalinių Sąjungos Pirmininkui Antanui Lukšai

Jūsų dėmesiui siunčiame tris pareiškimus su lydraščiu, kuriuos mes jau buvome paskelbę dienraštyje "Drauge" Čikagoje ir atspausdino "Lietuvos Aidą" Lietuvoje. Šie pareiškimai yra tuo svarbūs, kad juos padarė dar gyva, esančioji už Lietuvos ribų, 1941 m. tautos Sukilimo Lietuvoje organizatorių dalis. Tuos pareiškimus būtų pravartu įdėti į "Laisvės Kovų Archyvą" kaip dokumentinę medžiagą, jei tai būtų Jums įmanoma. Mūsų Sąjunga, Amerikoje įregistruota, visada Jums talkino ir talkins, ir mes jaučiamės esanti Jūsų dalis užsienyje.

Su pagarba

Pilypas Narutis

Pirmininkas

1966 10 22

Lietuvių b. Politinių kalinių Sąjunga Amerikoje pristato lietuvių visuomenei trijų žymių pagrindžio vadų ir 1941 m. sukilimo Lietuvoje organizatorių pareiškimus.

Dr.inž.Adolfas Damušis, kalintas nacių kalėjime, teisininkas Mykolas Naujokaitis, kalintas bolševikų kalėjime, ir dipl.inž.Pilypas Narutis, kalintas nacių kacetė (tik ką išleidęs knygą "Tautos sukilimas. I dalis. Be šūvio"). Jie savo pareigas kaip lietuviai ir savo gyvenimą rikiavo lietuvių tautos laisvei ir valstybinei nepriklausomybei užtikrinti.

Prašome dabar, šiame mete, ne tik lietuvių visuomenei vadovaujančiųjų, bet ir visų lietuvių priimti tuos pareiškimus dėmesin. Tie pareiškimai liudija lietuvių tautos pastangas kovoti prieš okupantus, prasiveržiant per visas okupantų apgaulės, kai galingi Lietuvos valstybės priešai iš rytų ir vakarų bandė sutrinti Lietuvos laisvę ir tautą pavergti. Manome, kad šie pareiškimai teigiamai paveiks visuomenę, kad visi būtų vieningi Lietuvos ir lietuvių tautos laisvės ir valstybinės nepriklausomybės užtikrinime ir paskatins, kad visi šios kartos lietuviai atliktų savo pareigą taip, kaip atliko savo misiją ir visos lie-

tuvių kartos, nuo Mindaugo laikų į valstybę suvienijusios, Nemuno baseino ir Baltijos jūros erdvėje išlaikydamos savo kultūrą, kalbą, papročius ir nuolat gindamos Lietuvos valstybinį savistovumą.

*Lietuvių b. Politinių kalinių nacių ir sovietų kalėjimuose
ir kacetuose Sąjunga Amerikoje*

*J. Slajus
Sekretorius*

Liudijantys pareiškimai

Su Raudonosios armijos invazija pradėta Lietuvoje Sovietų Sąjungos okupacija ir genocidas susilaukė visuotinio lietuvių tautos pasipriešinimo. 1940 m. rudenį Nepriklausomos Lietuvos organizacijoms persiorganizavus, pagrindžio vadų sutarimu Lietuvoje prasidėjo Lietuvos Aktyvistų Fronto (LAF) sąjūdis: pasipriešinti okupantui ir genocidui, o susidarius progai sukilti ir atstatyti Nepriklausomą Lietuvą.

LAF, rūpindamasis valstybiniu testinumu, siuntė pasiuntinį iš okupuotos Lietuvos į Berlyną, pakviesdamas Nepriklausomos Lietuvos Įgaliotą Ministrį Vokietijai eiti Ministro pirmininko pareigas pagrindžio pramatytoje Laikinojoje Vyriausybėje. Kad labiau būtų užtikrintas slaptumas ir konspiracija, nei Vilniaus, nei Kauno LAF štabas, nei sudarytas Vyr. LAF Štabas raštų nerašė, rėmėsi asmeniškais ryšiais ir perspėjo visus, kad neplatintų neaiškios kilmės pasirodančių programų ir atsišaukimų.

1941 m. birželio 22 d. prasidėjęs vokiečių-sovietų karas sudarė progą sukilimui ir birželio 23 d. LAF tautos vardu paskelbė atstatanti Lietuvos valstybę, nepriklausomos Lietuvos administraciją ir Laikiną Lietuvos Vyriausybę.

Nacinė Vokietija šį Lietuvos demokratinės valstybės atstatymą sužlugdė: Laikinąją Lietuvos Vyriausybę nušalino ir Lietuvos Aktyvistų Frontą uždarė.

*Pilypas Narutis
1996 04 24*

Pirmosios sovietų okupacijos metu, 1940 m. rudenį, susiorganizavęs

įvairių politinių grupių pagrindis Lietuvoje Lietuvos Aktyvistų Fronto vardu (LAF), vedė slaptą kovą prieš sovietų veiksmus tautoje ir ruošėsi, galimybėi susidarius, eventualiam tautos sukilimui prieš okupantą, su tikslu atstatyti laisvą ir Nepriklausomą Lietuvą.

Prasidėjus karui tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos, visos tautos remiamas LAF tą uždavinį įvykdė 1941 m. birželio mėn. 23 d. 9 val. ryto, paskelbdamas tautai Lietuvos Atkūrimą ir Laikinąją Lietuvos Vyriausybę.

Vyriausybės veikla, jai atsisakius tapti Vokietijos "Ostlando" talkininke, po šešių organizavimo savaitių buvo sustabdyta.

Noriu pabrėžti, kad LAF Vyriausias Štabas saugumo sumetimais sovietų okupacijos metu neleido raštiškų atsisaukimų ir įspėdavo savo narius nepatikrintus ir neaiškios kilmės atsisaukimus ignoruoti.

Lietuvių aktyvistų frontas anuo lemtingu Lietuvai metu, drąsiai ir energingai kovojo už Lietuvos laisvę ir Savarankiškumą ir šventai atliko savo pareigą tautai.

Adolfas Damušis

1996 04 03

Kauno ir Vilniaus pagrindžio vadų sutarimu 1940 metų rudenį buvo įkurtas Lietuvos Aktyvistų Frontas (LAF), kad galima būtų priešintis okupacijai ir pradėtam Lietuvoje genocidui. Lietuvos Aktyvistų Frontas rėmėsi nepriklausomoje Lietuvoje sukurtomis programomis ir įstatymais.

Nei Kauno LAF štabas, nei Vilniaus LAF štabas, nei sudarytas Vyriausias LAF Štabas nerašė jokių raštiškų atsisaukimų ir perspėjo visus, kad neplatintų ir nedaugintų neaiškios kilmės pasirodantių atsisaukimus. LAF štabas ruošė slaptą tinklą, kad susidarius progai galima būtų sukilti prieš okupantą ir atstatyti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Užsiimti gamyba pamfletų ar atsisaukimų buvo itin pavojinga ir galėjo sudaryti KGB siūlą, kuris nuvestų ne tik pas platintoją, bet ir galėjo išduoti pačią vadovybę. Sukilimui proga susidarė, prasidėjus vokiečių-sovietų karui birželio 22 d. ir Lietuvos valstybė buvo atstatyta birželio 23 d. paskelbiant Laikiną Lietuvos Vyriausybę.

Mykolas S.Naujokaitis

1996 04 05

APIE 1941 METŲ BIRŽELIO SUKILIMĄ PAPILĖS VALSČIAUS KLAISIŲ APYLINKĖJE

Trėmimų iš Klaisių apylinkės 1940-1941 m. nebuvo. Tačiau nuo pirmos karo dienos spontaniškai susidarė sukilėlių – baltaraiščių kovinis būrys. Jam vadovavo šios apylinkės Baublių pradžios mokyklos mokytojas Domeika. Būrį sudarė vietiniai ūkininkai: latvis Zandersonas, Brigmanas (lietuvis) ir mano tėvas Feliksas Atstopas, Juozapo. Manoma, kad būryje buvo dar vienas ar du sukilėliai.

Būrys buvo ginkluotas rusiškais šautuvais ir Lietuvos kariuomenės pistoletais. Zandersonas turėjo parabelį. Visi jie buvo arba Pirmojo pasaulinio karo dalyviai, arba tarnavę Lietuvos kariuomenėje.

Niekas iš būrio nežuvo. Neteko girdėti ir apie nukautus rusų kareivius. Tačiau būrys didžiavosi, kad sunaikino 3 ar 4 Raudonosios armijos tanketes, beveik po vieną būrio kovotojui. Jos gulėjo vieškelio griovyje tarp Baublių ir Klaisių kaimų. Kai kurios buvo sudegusios. Jas mačiau ir aš.

Buvo panaudota tokia karinė gudrybė. Būrys veikė tik naktį. Savo pozicijas išdėstė toje vietoje, kur vieškelis labiausiai vingiuotas ir gilūs grioviai. Drąsuolio latvio pozicija būdavo prie pat kelio, o kiti jį dengdavo iš 50 m nuotolio. Į pravažiuojančią tanketę Zandersonas šaudė iš ... parabelio. Kadangi jis šaudė iš labai arti, pravažiuojantieji pagal šūvių garsumą manydavo, kad šaudo kulkosvaicis iš normalaus kautynėms atstumo. Todėl, išsigandę, padidindavo greitį ir įvažiuodavo į griovį, palikdavo tanketę ir pabėgdavo.

Mokytojas Domeika buvo šviesus žmogus. Jį vietiniai geru žodžiu mini iki šiol. Jis išsikėlė karo metu. Visi kiti būrio kovotojai liko, ir po karo jų ilgai niekas nelietė, nes niekas nieko neišdavė. Vėliau buvo areštuoti ir nuteisti Zandersonas ir Brigmanas už dalyvavimą okupacijos meto apylinkės savivaldoje. Po amnestijos jie grįžo.

Jei 4-5 šautuvais ir pistoletais ginkluoti sukilėliai užpuola ir nugali priešo tanketes, tai nėra šaudymas į besitraukiančiųjų nugarą. Vadovėliuose tai vadinama karo menu.

TEORINĖ PASIPRIEŠINIMO SAMPRATA IR
KLASIFIKACIJA

Referatas parengtas pagal 1995 m. rudenį Vytauto Didžiojo Universitete perskaityto speckurso "Rezistencijos Lietuvoje istorija 1940-1990 m." įvadinės paskaitos konspektą

SAMPRATA

1940 m. sausio 22 d. gen.de Golis, kalbėdamas per Londono radiją, savo tautiečiams okupuotos Prancūzijos dalyje, pakvietė juos priešintis okupantams, t.y. rezistuoti. Taip buvo paskleista sąvoka, įvardinanti ypatingą XX a. istorinį reiškinių, glaudžiai susijusių su Antruoju pasauliniu karu – Rezistenciją arba Pasipriešinimą.

Pats žodis "**rezistencija**" (lot. *rezistentia* – pasipriešinimas, *resistere* – priešintis, *atsispirti*) reiškia: a. veiksmą (rezistuoti – priešintis); b. tam tikrų pasipriešinimo veiksmų visumą (organizuotas, karinis, slaptas ir t.t.); c. istorinį reiškinių, turintį savo problematiką. Istorinėje perspektyvoje rezistencinio pobūdžio veiksmais galime vadinti visas pavergtųjų kovas su pavergėjais ar užpuolikais (nacionalinio išsivadavimo sąjūdžius, sukilimus, partizaninius karus, pogrindžius), tačiau kaip mokslinę sąvoką tam tikram istoriniam reiškiniui pažymėti tikslinga vartoti tik tiriant XX a., t.y. moderniosios (naujausiųjų laikų) istorijos įvykius. Tik šiame amžiuje, ir ypač nuo Antrojo pasaulinio karo, žmonija pažino globalinių konfliktų kainą. Būtent tada per kelias savaites iš pasaulio žemėlapių kecleriams ar kelioms dešimtims metų išnykdavo šimtmečius egzistavusios valstybės, o jų vietoje atsirasdavo raudonos ar rudos totalitarinių imperijų dėmės, grasinančios pražūtimi visai žmonijai. Būtent tada aukščiausią tautinės sąmonės lygmenį pasiekusios tautos buvo priverstos žūtibūtinai grumtis ne tik dėl laisvės atgavimo, bet ir dėl fizinio išlikimo. Tik tuomet

įvairiausi, gilias istorines šaknis turintys pasipriešinimo veiksmai tampa visaapimančiais ir visuotiniais, įgydami bendrus, savitam istoriniam reiškiniui būdingus bruožus.

Pasipriešinimo arba Rezistencijos esmei nusakyti siūlomas toks apibrėžimas:

PASIPRIEŠINIMAS (REZISTENCIJA) – TAI NAUJAUSIŲJŲ LAIKŲ PRIEŠO UŽGROBTOS ŠALIES AR JOS DALIES GYVENTOJŲ LAISVĖS KOVOS SĄJŪDIS, TURINTIS SAVARANKIŠKĄ STRATEGIJĄ IR TAKTIKĄ.

Pasipriešinimo istorijos tyrimo objektu yra priešų užgrobto šalies ar jos dalies gyventojų pasipriešinimo veiksmų, kuriais siekiama atstatyti buvusią iki tol padėtį, raida, pagrindiniai bruožai bei pokyčiai konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis.

Teorinė Pasipriešinimo samprata (apibrėžimas) tinka visiems kraštams ir kaip savitas istorinis reiškinys yra objektyvus, nepriklausomas nuo grobiko ar užgrobimo paskatų bei pobūdžio, tačiau dėl tyrinėtojo sukeliamų tikslų jos turinys skirtingas. Dažniausiai Pasipriešinimu (The Resistance) laikomi vietos gyventojų veiksmai vokiečių okupuotoje Europos dalyje Antrojo pasaulinio karo metu, turėję silpninti priešų užnugarį sabotažu, žvalgyba, kariniais veiksmais ir lengvinti reguliariosios kariuomenės kovą. Buvusio socialistinio bloko šalyse Pasipriešinimu (Opor ruchu, Soprotivlenije) buvo laikomas tik "progresyvus, demokratinis, anti-fašistinis", kitaip tariant, prosovietinis ir prokomunistinis veikimas. (Išimtį sudarė gal būt tik Lenkija, kur buvo gvildinama ir Armijos krajosvos veikla).

Pasibaigus vokiečių okupacijai Europoje, Pasipriešinimas daug kur tapo istorija, bet tęsėsi Rytų Europoje, ir ypač Baltijos valstybėse, nes po Antrojo pasaulinio karo neišnyko viena svarbiausių šį reiškinį sukeliančių priežasčių – šalies užgrobimas svetima jėga. Pasipriešinimas ilgą laiką buvo politinė problema, ir istorine virto tik konkrečioms šalims atgavus visišką nepriklausomybę.

Pasipriešinimo istorijos problematika buvo ir tebėra glaudžiai susijusi su pokarine pasauline politika, kuri sąlygojo subjektyvius vertinimo kriterijus (tarsi Pasipriešinimas privalėjo būti antivokiškas, o ne antikomunistinis ar antiamerikietiškas). Be to, pasipriešinimai vyko ne visose pasaulio šalyse. Todėl dažnai savito istorinio reiškinio tyrimas yra pa-

keičiamas tam tikrų pasipriešinimo veiksmų, tyrinčių galias istorines šaknis, tyrimu (ypač gvildentos partizanų kovos, partizanija – rus. partizanskoje dviženije, lenk. partyzantka, angl. guerilla), arba tampa bendrojo istorinio reiškinių (vidaus karo – internal war, maišto – insurrection, teroro ar pilietinės savignyos) dalimi.

1940-1990 m. Lietuvoje vykęs Pasipriešinimas (Rezistencija) buvo lietuvių tautos ir Lietuvos valstybei ištikimų piliečių laisvės kova už valstybinę nepriklausomybę, laisvę ir demokratiją. Ši kova vyko karinėmis ir taikiomis priemonėmis. Pasipriešinimo ypatybes nulėmė ne tik lietuviška specifika, bet ir tai, kad buvo kovojama su dviem agresoriais, tarpusavyje susirėmusiais pasauliniame konflikte. Hitlerinis nacių režimas Vokietijoje pralaimėjo, buvo pasmerktas ir nuverstas, o kitas – stalininis komunistų režimas Sovietų Sąjungoje liko nugalėtoju, ilgus dešimtmečius buvo pasaulio "taikos bastionu" ir "išnyko" neįvertintas ir nepasmerktas "demokratinėje" Rusijoje. Kai Vakarų didžiosios demokratinės valstybės ir Sovietų Sąjunga naujais principais rentė pasaulį, už "geležinės uždangos" atsidūrusi Lietuva plūdo krauju ir lietuvių tauta kovojo žūtbūtinę kovą su rusiškuoju sovietiniu imperializmu, komunistine ideologija ir genocidu.

Istorinėje literatūroje dažniausiai buvo skiriami du pasipriešinimai: antinacinis ir antisovietinis. Tarp jų sąsajos yra daugiau ar mažiau probleminės, tačiau iš tikrųjų tikslas buvo vienas, naudojami tie patys laisvės kovos metodai ir priemonės, kurios skyrėsi tik apimtimi bei intensyvumu. Svarbiausia, buvo kovojama toje pačioje geografinėje erdvėje ir tų pačių jos gyventojų. Dėlto (pagal užgrobėją), tikslinga skirti tris sudėtinės vientiso ir unikalaus istorinio reiškinių – Pasipriešinimo – laikotarpius: 1940-1941 m., 1941-1944 m., 1944-1990 m. Toliau skirstoma jau pagal kovos intensyvumą, apimtį, formas bei būdus.

Pasipriešinimo istorinės patirties pažinimo reikšmę taikliai yra apibrėžęs JAV prof. Gene Sharpas, sukūręs gana įdomią pilietinės gynybos nuo vidaus užgrobėjų ir užsienio agresorių politikos teoriją, teigdamas "jog politinių ir tarptautinių santykių srityje du dalykai nepraras svarbos ir ateityje: konfliktai bus neišvengiami, ir išliks būtinybė efektyviai gintis nuo vidaus valdžios užgrobėjų bei tarptautinių agresorių".

Šiuolaikiniame istorijos moksle daug problemų sukelia nesilaikymas bendrų sąvokų arba jų vartojimas visiškai skirtingiems reiškiniams nuskaidyti. Kūrybiškai apibendrinus žymesnių teoretikų mintis, galima tokia Pasipriešinimo, kaip bendro istorinio reiškinio, klasifikacija.

Rezistencija (Pasipriešinimas) yra skirstomas į organizuotą ir neorganizuotą (gaivališką, spontanišką).

Organizuotas pasipriešinimas – pasipriešinimo kovos veiksmai, vykdomi pagal ypatingus kokios nors pasipriešinimo organizacijos nurodymus, arba tokie, kuriuos reikia iš anksto numatyti (planuoti), parengiant grupes.

Gaivališkas pasipriešinimas – jokios specialios vadovaujančios grupės iš anksto neplanuotas, neorganizuotas ir nepaskelbtas pasipriešinimas. Paprastai tai būna reakcija į priešininko veiksmus ar politiką, maištas, riaušės.

Sharpo pilietinės gynybos teorijoje dar yra skiriamas tarpinis, vadinamasis "visuotinis" pasipriešinimas, kai nuostatos ir veiksmai iš anksto numatyti nurodymuose, orientuojančiuose tam tikrais klausimais priešintis visiems suinteresuotiems asmenims ir grupėms. Iškilus staigios gynybos būtinybei, šiuos veiksmus gali vykdyti visi nukentėjusieji, nelaukdami pareigūnų ar vadovybės specialių nurodymų. Tokio pasipriešinimo pavyzdys, gali būti Lietuvos Respublikos Konstitucijos tėvynės gynimo nuostata bei karių priesaika, vertusi dezertyruoti iš "liaudies kariuomenės", kurti pagrindžio grupes, net nelaukiant ypatingų nurodymų; arba 1944 m. vasarą suformuota nuostata nestoti į okupantų kariuomenę. Kitaip tariant, suverenios tautos pasipriešinimas niekada nebus visiškai gaivališkas, neorganizuotas, ir spontaniškumo protrūkis bus visuomet organizuoto pasipriešinimo galios šaltinis.

Pagal savo apimtį Pasipriešinimas gali būti masinis (visuotinis) arba pavienis (mikropasipriešinimas).

Masinis (visuotinis) pasipriešinimas – plačiai paplitę gyventojų pasipriešinimo ar nepaklusnumo veiksmai.

Mikropasipriešinimas (pavienis) – pavienių asmenų arba labai mažų, dažnai laikinų grupių pasipriešinimas. Šis veiklos būdas leidžia priešintis

toliau ir tada, kai, griebdamiesi griežčiausių represijų, grobikai išblaško, užvaldo arba sunaikina didesnes organizacijas bei institucijas, kurios buvo pasipriešinimo atramos punktai. Tipiškas tokio pasipriešinimo pavyzdys – 7-8 dešimtmečio disidentai.

Pagal tai, kokioje srityje bręsta ir vyksta konfliktas tarp priešo ir rezistentų, pasipriešinimas gali būti politinis, ekonominis, visuomeninis (socialinis), ideologinis, kultūrinis.

Politis pasipriešinimas – kova, vykdoma politinėmis (plačiaja prasme, kur karas irgi yra politikos dalis) priemonėmis, siekiant politinių tikslų (valstybinės nepriklausomybės, valdžios), t.y. pagrindžio-partizanų kariniais ar nesmurtiniais veiksmais, opozicijos veikla.

Ekonominis pasipriešinimas – kova, vykdoma ekonominėmis priemonėmis, ypač streikais, ekonominiu boikotu ir ekonomine intervencija (sabotažu).

Visuomeninis (socialinis) pasipriešinimas – kova, vykdoma visuomeninės veiklos priemonėmis, siekiant socialinio išlikimo ar demokratinių principų realizacijos: spaudos, susirinkimų, žodžio laisvės, t.y. protestais, kūryba, spaudos leidimu, susirinkimų organizavimu, nepaisant grobikų įvesto režimo draudimų.

Ideologinis pasipriešinimas – kova, stengiantis sulaikyti tautos, visuomenės indoktrinaciją prieš ideologiją, pvz. komunistinę.

Kultūrinis pasipriešinimas – atkaklus savo tautos gyvenimo būdo, kalbos, papročių, tikėjimo, elgsenos, socialinės struktūros ir savitumo laikymasis, nepaisant kitos, viešpataujančios kultūros spaudimo viso to atsisakyti ir priimti svetimas vertybes.

Dar yra bandoma skirti fizinį ir dvasinį pasipriešinimą, bet kaip moksliniai terminai jie yra labai pasklidę, o kita vertus dvasinė mintis lydi ir konkretų veiksma, kuris ir fiksuojamas kaip pasipriešinimas. Priešingu atveju "dvasiniu rezistentu" reiktų pavadinti ir Petrą iš vienos satyrinės partizanų dainelės, susirūpinusį, kad tik miegant neišsprūstų smegeninėje kažkaip išlikusi vienintelė antitarybinė mintis.

Pagal kovos veiksmy pobūdį Pasipriešime galime išskirti kelias formas: parlamentinę demokratiją, nebendradarbiavimą, nepaklusnumą, protestą, pagrindį, partizanų sąjūdį, sukilimą, įprastinį karą.

Parlamentinė demokratija – pasipriešinimo forma, kuomet siekiama

tikslo esamoje santvarkoje, remiantis demokratiniais principais. Viena pagrindinių to sąlygų – užgrobdėjas turi leisti politinės opozicijos veiklą. Tipinis pavyzdys – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas 1988-1990 m.

Nebendradarbiavimas – pasipriešinimo forma, atsisakant, nutraukiant bendradarbiavimą su užgrobdėjais ir nedalyvaujant esamos santvarkos veikloje, boikotas. Tokie veiksmai gali būti nukreipti prieš tam tikrą potvarkį, įstatymą, politiką, užgrobdėjų režimą ar svetimšalių valdžią. Nebendradarbiavimas gali būti visuotinis – atsisakant bendradarbiavimo visose srityse – politinėje, ekonominėje ar visuomeninėje, arba dalinis – tik kai kurioje iš jų. Pvz. teisinis nebendradarbiavimas – kuomet teisinės sistemos darbuotojai atsisako vykdyti režimo potvarkius; diplomatinis – 1940 m. diplomatų atsisakymas vykdyti "liaudies vyriausybės" potvarkius; valdžios pareigūnų nebendradarbiavimas, kuomet daugumas valstybės pareigūnų atsisako bendradarbiauti su bandančiu įvesti savo valdžią režimu (1941 m. Laikinosios Vyriausybės atsisakymas virsti generaliniais tarėjais); karinis nebendradarbiavimas – dezertyravimas; ekonominis nebendradarbiavimas – streikas; ir t.t.

Nepaklusnumas – sąmoningas (tyčinis) įstatymų, potvarkių, kariškių ar policijos įsakymų pažeidinėjimas, nekreipiant į juos dėmesio, ignoruojant ar vengiant juos įvykdyti. Jis gali būti civilinis (pilietinis) ir karinis (kariškių ar policijos pareigūnų atsisakymas vykdyti įsakymą – maištas). Pavyzdžiui, tai nestojimas į vokiečių ar rusų kariuomenę ir slapstymasis nuo mobilizacijos; vengimas atlikti prievoles, pyliavas; tikinčiųjų eisena šiluvoje; pabėgimas į užsienį ir atsisakymas grįžti į "tėvynę SSRS"; riaušės po sporto rungtynių Kaune; ir t.t.

Protestas – pasipriešinimo forma, kuomet įvairiais įtikinimo veiksmais siekiama priversti priešininką patenkinti savo reikalavimus ar įtikinti jį atliekamų veiksmų neteisingumu. Protestas yra daugiau nei žodžiais išsakyta nuomonė siaurame rate. Tai viešos, kaltinančios režimą kalbos teismuose, memorandumai, bado streikai, demonstracijos ir piketai. Savo pasitraukimą iš Lietuvos prezidentas A.Smetona "Pro memoria" įvardijo protestu, tačiau pastarąjį veiksmą tikty labiau vadinti nebendradarbiavimu, nes viešo pareiškimo nebuvo. Tipiškas protesto pavyzdys yra 1972 m. įvykiai Kaune – Romo Kalantos susideginimas ir jo laidotuvės.

Pogrindis – savarankiškas, slaptas, dažniausiai politinis veikimas, ku-

riuo siekiama esamos santvarkos pusiausvyros suardymo ir sąlygų perversmui parengimui. Be politinių kovos veiksmų – organizacijų kūrimo, spaudos leidimo, žvalgybos ir kt., pagrindis gali naudotis ir karinėmis priemonėmis, vykdydamas pavienio teroro aktus, sprogdinimus, sabotazus, įstaigų ir institucijų užpuolimus. Pagrindis neatsiejamas nuo organizuoto pasipriešinimo ir, nepaisant, visų jo transformacijų, išlieka visą prievartinio užgrobo laika (1940-1990 m.).

Partizanai (partizanų sąjūdis) – tokia pasipriešinimo forma, kai civiliai vietos gyventojams kuria savarankiškas karines formuotes ir vienetus, kurių veiksmis siekiama: a) destabilizuoti priešo kariuomenės užnugarį kliudant ar nutraukiant karinį tiekimą, susisiekimą ir susižinojimą, naikinant priešo gyvąją jėgą ir jo galios šaltinius, tuo palengvinant reguliariosios kariuomenės kovą su priešu; b) žlugus reguliarioms karinėms pajėgoms ir šalį užgrobus priešams, ginti kraštą ir sukelti tautoje laisvės siekius; c) okupuotoje teritorijoje sudaryti tokias sąlygas, kad okupantas nepajėgtų administruoti ir valdyti krašto; d) kenkti esamai valdžiai ir silpninti ją, siekiant žlugimo ir nuvertimo. Partizaninis veikimas yra sporadinis (atskiruose židiniuose), paremtas slaptais, staigiais ir netikėtais antpuoliais, pasalomis, diversijomis, teroro aktais. Visuotinis partizanų pasipriešinimas (karas) vyko 1944-1953 m., vėliau kovojo ir slapstėsi pavieniai partizanai: 1965 m. žuvo Antanas Kraujalis-Siaubūnas, o 1986 m. nepasidavęs ir nesurastas, slastėsis su ginklu, mirė Stasys Guiga-Taržanas, partizanavęs nuo 1944 m.

Sukilimas – pasipriešinimo forma, atvirai, jėga siekiant pašalinti esamą režimą, valdžią ar išvyti užgrobėjus, užimti tam tikrą teritoriją ir joje sudaryti savo valdžią ir karines pajėgas. 1941 m. birželio 22-24 d. sukilimas trumpam atkūrė Lietuvos nepriklausomybę ir sudarė Laikinąją Vyriausybę.

Reguliarus karas – pasipriešinimas užgrobėjui, organizavus atvirai veikiančias karines pajėgas. Lietuvoje, nedidelėje šalyje, toks pasipriešinimas nevyko, tačiau jo požymius galime pastebėti kai kuriuose 1941 m. sukilėlių, Tėvynės Apsaugos Rinktinės ar partizanų ireguliaraus karo veiksmuose.

Pasipriešinimas dar gali būti simbolinis ir veiklus, karinis (ginkluotas, prievartinis) ir taikus (nesmurtinis). Istorinėje literatūroje dar galima su-

tikti pasipriešinimo skirstymą į ginkluotą ir neginkluotą (bet ginklas gali būti suvokiamas ne vien tik šautuvo prasme), aktyvų ir pasyvų, ir kt.

Pasyviosios rezistencijos termino nenaudojimą patvirtina istorinė patirtis: šios sąvokos esmė buvo apibrėžta 1946 m. BDPS organizacinėje schemoje, pagal kurią visas Pasipriešinimas skirstomas į aktyvų (partizanų) ir pasyvų (miestų). Pasyvioji rezistencija "veikia per viešas mokslo, ūkio ir visuomenines institucijas, išnaudodama jas, kiek tik sąlygos leidžia, lietuvių tautos interesams ir tikslams. Kartu ji teikia informaciją, platina ir ruošia spaudą, organizuoja finansinę bei techninę pagalbą partizanams, globoja ir teikia paramą tremtiniais Sibire ir į nelegalią padėtį patekusiems asmenims ir jų šeimoms". Išvardinti konkretūs veiksmai yra aktyvūs, atitinka pagrindžio funkcinį apibūdinimą, tik skirtingai nuo partizanų sąjūdžio yra nekariniai. Tuo tarpu abstrakčioji minėto apibrėžimo dalis (veikia per viešas institucijas, išnaudoja jas, kiek sąlygos leidžia, tautos interesams ir tikslams) leido provokatoriui J.Markuliui priešpastatyti realiam partizanų sąjūdžiui mitinę miestų rezistenciją, skaldyti ją iš vidaus ir nukreipti rezistentus nuo karinės kovos prie "veiklos viešose institucijose".

Pasipriešinimas turi savo **dinamiką**. Laisvės kovoje visi pasipriešinimo veiksmai susiliedavo į vieną sudėtinį procesą, ir priklausomai nuo istorinių aplinkybių bei jėgų sąveikos joje išsilaikydavo viena ar kita forma, naudojanti ir kitus kovos būdus. Teorijoje pasipriešinimo veiksmai vystosi nuo silpniausio iki stipriausiojo – nuo nebendradarbiavimo iki karo, pereidami palaipsniui atskiras fazes, sutampančias su atskiromis pasipriešinimo formomis. Tačiau praktikoje šios fazės nebūtinai kyla iš ankstesniųjų ar iš vis yra praleidžiamos.

Pasipriešinimas paprastai baigiasi pergale arba išnyksta, pašalinus jį sukeliančius veiksnius. Tačiau Pasipriešinimas niekada nėra sutriuškintamas, nepasiduoda, nes jis nėra objektyvios tikrovės apčiuopiama išraiška, kaip, kad kariuomenė ar valstybinės institucijos, o susideda iš atskirų tikrovėje vykstančių tautos pasipriešinimo veiksmų. Pasipriešinimo negalima nuslopinti, išskyrus vieną kitą jo išraišką, nes prievartinis režimas niekuomet nepasiekia (išskyrus Orvelo pranašystes) tokio totališkumo, kad galėtų kontroliuoti kiekvieną visuomenės narį. Nors keletas nekontroliuojamų žmonių – ir režimas gali žlugti. Tai ne fantastika, o vienas iš

Pasipriešinimo teorijos dėsningumą. Proceso objektyvumas neatmeta atskiros asmenybės vaidmens, bet dar labiau jį pabrėžia: kad vyktų pasipriešinimas, būtinas sąmoningas ir savarankiškas žmogaus priešinimosi veiksmas.

Pasipriešinime galime išskirti **du lygmenis – tautinį ir valstybinį**, t.y. okupantui priešinasi okupuotos valstybės piliečiai ir tautos, kuri sukūrė tą valstybę, nariai. Vakarų pasipriešinimo sąjūdžiuose šie lygmenys paprastai neišryškėjo – tarpnacionalinis konfliktas sutapo su tarpvalstybiiniu. Lietuvos atvejis – klasikinis pavyzdys to, kaip valstybės piliečiai, priklausančys tautinėms mažumoms, atskirais periodais nusišalina nuo laisvės kovos arba stoja į atvirą nacionalinių interesų išdavystės kelią, palikdami pasipriešinimo kovą tik tai tautai (šiuo atveju lietuvių), kuri tą valstybę sukūrė.

Pasipriešinimo problemą visuomet lydi nesipriešinimo pavergėjui problema. Laisvės kovoje, vėliau ideologinėje ar politinėje priešpriešoje įprastinis dualizmas – "mes-priešai", istorinėje rekonstrukcijoje fiksuojamas kaip subjektyvinė kategorija. Kaip ir patys pasipriešinimo veiksmai buvo skirtingi, taip ir dinaminėje Pasipriešinimo teorijoje nesipriešinimas yra skirstomas į prisitaikymą, pasidavimą, paklusimą, paklusnumą ir išdavišką bendradarbiavimą.

Prisitaikymas – savanoriškas sprendimas patenkinti kai kuriuos priešinininko reikalavimus, tačiau nekeičiant savo pažiūrų ir nepasiduodant. Ši būseną netgi laikytina tarpine tarp pasipriešinimo ir nesipriešinimo, nes ji seka tuoj pat po to, kai viena kovos forma išsemia visas savo galimybes ir rezistentai dėl įvairiausių priežasčių atsiduria kryžkelėje ir yra verčiami rinktis naujus kovos būdus.

Pasidavimas – paklusimas kitam asmeniui, grupei, valdžiai, organizacijai ir jų norų, pretenzijų bei įsakymų vykdymas, kitaip tariant – kapituliacija. Dažniausiai tai yra vienkartinis veiksmas. Čia priskirtina registracijos pagal amnestijas, viešas savo pažiūrų išsižadėjimas, pasirašant "demaskuojančius laiškus", "atsišaukimus" ir pan.

Paklusimas – paklusimas įstatymui ar įsakymui arba jo laikymasis. Jis priklauso nuo laisvo ar priverstinio (sankcijų baimės) sutikimo. Šiuo terminu galėtume apibūdinti didžiosios tautos dalies laikyseną prievartinio užgrobimo metu, kai vietos gyventojai laikosi pagrindinių "sovietų

valdžios" įstatymų ir elgiasi pagal šiai visuomenei primestas taisykles. Tokie būsenoje randasi ir politiniai kaliniai bei tremtiniai (nelaisvėje).

Paklusnumas – paklusnumas įstatymui ar įsakymui arba jo laikymais, kaip ir paklusimas priklausantis nuo laisvo ar priverstinio sutikimo. Jis artimas konformizmo (prisitaikėliškumo) sampratai, pagal kurią asmuo stengiasi susitapatinti su esama sistema ir joje realizuoti savo galimybes. Ribos tarp paklusimo ir paklusnumo, kaip ir apskritai nesisipriešinimo, yra sunkiai nusakomos, ir skiriasi tik reikalavimų tenkinimo mastu (minimumas – paklusime, maksimumas – paklusnume).

Išdavikiškas bendradarbiavimas – bendradarbiavimas ir pagalba užpuolikams ar jų primestam režimui. Kitaip tariant – kolaboracija. Kuo trumpesnė okupacija, tuo aiškesnė ši sąvoka: kolaborantai – tai valstybės piliečiai bendradarbiaujantys su užgrobdėju ir teikiantys jam pagalbą. Išdavikiškas bendradarbiavimas apibrėžiamas ne vien formaliu priklausymu užgrobdėjo sukurtai institucijai, o konkrečia asmens veikla ir jo santykių su Pasipriešinimu šviesoje.

Išsakyta klasifikacija tai tik vienas iš galimų istorinės rekonstrukcijos modelių, palengvinančių įsiskverbti į nepaprastai sudėtingo, daugialypio ir įvairiapusio istorinio reiškinių vidų. Pasipriešinimo istorijos vyksme viskas sparčiai kito, vienos formos keitė kitas, kulminacijas sekė atoslūgiai, vyko permaininga kova už įtaką visuomenėje bei pačios visuomenės pasikeitimai. Šiame dinamizme nekito tik užgrobdėjas – jis liko tokiu pat priešu bei nusikaltėliu ir 1940, 1944 ar 1990 metais.

Be to, tyrinėjant Rezistenciją, visuomet verta atminti taiklų Vinstono Čerčilio posakį: "Kai žmonės kovoja už savo gyvybes, jie dažniausiai nenusiteikę sveikinti tų, kurie rengiasi juos žudyti. Antra vertus, bandant sušvelninti visus aštrius posakius apie tų dienų priešiškas tautas, būtų neįmanoma teisingai atvaizduoti įvykių".

Rekomenduojama literatūra

Brazaitis J. **Partizanai** // Lietuvių enciklopedija. T.22. Boston 1960. P.40-52.

Brazaitis J., Mažiulis A. **Rezistencija** // Lietuvių enciklopedija. T.25. Boston 1961. P.197-201.

Bulvičius V. **Karinis valstybės rengimas**. V.1994 / K.1939.

Girmius K.K. **Partizanų kovos Lietuvoje**. K. 1990.

Rezistencija / sud. E.Jakimavičius. V.1993.

Sharpas G. **Pilietinė gynyba**. Postmilitarinių ginklų sistema. V.1992.

Šventoraitis V. **Komunistiniai partizanai ir kova su jais** // Karys. 1960. Nr.8. P.257-260.

LAIŠKAI, KRONIKA

Gerbiamoji redakcija,

"Laisvės kovų archyvo" 18 numeris, Laiškų skyriuje, 345-347 psl., atspausdinote mano, t.y. Danutės Šilininės laišką. Labai dėkoju ir linkiu visai redakcijai amžinai žydinčių gėlių širdyse 1997-aisiais, Naujaisiais.

Aš labai pergyvenu dėl šiame laiške įsivėlusių klaidų, todėl labai prašau ištaisyti jas, nes istorija mėgsta tiesą, ir ištaisymą paskelbti.

345 psl. aš rašiau ne M.Tuluiv, o **Talvio**

346 psl. ne Kazimiero Varčionio, o **Vaičionio** (kunigas); ne iš Tėvynės rankų, o iš **Tėvynės raudų**; ne H.Naudžiūnu, o **A.Naudžiūnu**

347 psl. ne Matuikis, o **J.Mateikis**; ne J.Matuikio, o **J.Mateikio** tėvelį; ne broliai H.ir J.Baltuškos, o **A. (Augustas) ir J.Baltuškos**, ne broliai Br. ir P. Burneikos, bet reikia **Br. ir P. Budreikos**; ne užverbuoti niekšelio A.Zovės, bet **užverbuo-**

to niekšelio A.Zovės.

Telydi Jus Dievo malonė! Ačiū iš anksto

*D.Šilininė
Ukmergė, 1996 12 28*

Laisvės kovų archyvo pirmininkui,

Aš, Adelė Dručkutė-Dudėnienė esu gimusi Vaičėnų kaime, Obelių valsčiuje, Rokiškio apskrity (dabar rajonas).

Šis kaimas išaugino šešis partizanus: Balį ir Bronių Vaičėnus, Balį ir Vytautą Dručkus, Edvardą ir Vincą Vaičėnus. Taip pat knygos "Laukit, sugrįšim laisve nešini" autorių Andrių Dručkų.

1996 m. gavau Laisvės kovų archyvo Nr.16. Perskaičiusi Anelės Dručkutės-Siniauskienės straipsnį, pasijutau labai įžeista. Savo mclagingais argumentais ji mane pavadino išdavike, o tas mane labai įskaudino.

Ji rašo, kad išdaviau jos brolių Petrą, grįžusį iš armijos. Rašo, kad aš perdaviau saugumui MGB nuotrauką: brolio Vytauto, Emilijos Vaičėnaitės, Antaninos Dručkutės ir Adelės Dručkutės-Dudėnienės, kuri buvo daryta Andriaus Dručkaus Ratuokliškio miške.

Pas mane tokios nuotraukos nebuvo ir niekas jos neieškojo. Kad tokių nuotraukų neturėjau, gali paliudyti Emilija Vaičėnaitė (brolių Balio ir Broniaus sesuo). Tai ji yra tikrasis liudininkas.

Pradedu galvoti: ar galima tikėti Anelės Dručkutės-Siniauskienės pasakojimų teisingumu? Toks jos elgesys nesuprantamas. Rašyk, tačiau negalima šmeižti kitų. Kaip būtų gerai, kad į archyvą pakliūtų tik teisinga informacija.

Man labai skaudu, kad esu apšaukta išdavike visai Lietuvai. O gal ir į užsienį iškeliaus ši knyga? Kaip turiu jaustis prieš vaikus, anūkus, neužsitarnavusi šio vardo?

Būkit malonūs, atšaukite šį melagingą kaltinimą kitame Laisvės kovų archyvo numeryje ir "Tremtinio" laikraštyje.

Su pagarba

*Adelė Dručkutė-Dudėnienė
Iuodupė, 1997 01 11*

PATIKSLINIMAI

Laisvės Kovų archyvo T.19. P.143:

Plungės rajono laikraštis "Kibirkštis" rašė, kad 1944-1952 m. Plungės vidurinės mokyklos mokytoju ir direktoriumi dirbo A. Urbonas (Albertas Urbonas, o ne Antanas). "Mįslė" tėra sudarytojo neatidumo klaida.

*V. Mišeikis
Panevėžys, 1997 03 05*

Publikacijoje apie Marytę Žiliūtę tikriausiai per neatidumą atsirado korektūros klaida. 221 psl. : "Klebono Bučio sūnus buvo vyskupas Bučys." Išeitų, kad šis kunigas buvo liuteronas. Bet tai netiesa. Gelgaudiškio klebono kun. Prano Būčio (1849-1925) brolio Jono (1849-1904) sūnus Pranas Petras Būčys (1872-1951) buvo vyskupas. Tarp kita ko, ir viena Marytės Žiliūtės puseserė tapo Būčiene, kurios sūnus Pranas Būčys (1933-1996) 1952 m. virš Šakių vandentiekio bokšto iškėlė Trispalvę ir už tai buvo nuteistas 25 metus lagerio.

Su nuoširdumu ir pagarba
Nuolatinis Jūsų skaitytojas

*Bernardas Aleknavičius
Klaipėda, 1997 04 04*

KLaidų Atitaisymas

Laisvės Kovų archyvo T.19:

119 p. išsp. Žilinskaitė, turėtų būti **Žibinskaitė**. 129 psl. išsp. Žilinskaitė – **Žibinskaitė**. 134 psl. po nuotrauka išsp. Žilinskaitė – **Žibinskaitė**.

T. 19, prisiminimų rinkinyje "Šilalės krašto partizanai 1947-1948 m.":

186 psl. – ne Užvėrai, bet **Užvėnai**, ne Gieskį, bet **Gierikį**. 187 psl. – ne Budreckui, bet **Budreckiui**. 188 psl. – ne Stulpa, bet **Stulga**, ne Pažvėnio, bet **Pažvėrio**. 190 psl. – ne Kareiviuose, bet **Kreiviuose**. 193 psl. – ne Šimanskienė, bet **Šimanauskienė**. 195 psl. – ne Rizgalių, bet **Rėzgalių**. 196 psl. – ne Bačiškės, bet **Balčiškės**. 197 psl. – išsp. "...iki šių dienų, kol paskutinius šaukštus išvogė." Turi būti: "iki šių dienų. O šiaip tai mus po to kratė ir kratė, kol paskutinius" (toliau kaip tekste). 198 psl. – ne Žvinalaukio, bet **Žvirblaukio**. 200 psl. – ne Paltimiškėje, o **Paltiniškėje**. 201 psl. – ne vokuose, bet **vakare**. 203-205 psl. – ne Lubiškių, bet **Lybiškių**, ne Stribaičių, bet **Stirbaičių** k. 208 psl. – ne Striopiaičiu, bet **Stripaičiu**, ne nelaisvę, bet **nelaimę**.

Antraštės turi būti: 209 psl. – *Pasakojo buvęs partizanų ryšininkas Jonas Damavičius-Beržas, g.1912 m., gyvenęs Molavėnų k. Raseinių r. Užrašė Vytenis Almonaitis 1992 ir 1994 m.* 210 psl. – *Pasakojo Vytautas Petravičius, s.Jono, g.1923 m. Molavėnuose ir ten gyvenantis, buvęs partiza-*

nų rėmėjas. Užrašė Vytenis Almonaitis 1994 m.; Pasakojo Valerija Dambrauskaitė-Razbadauskienė, g.1933 m., gyvenanti Kelmutiškės k. Šilalės r. Užrašė Vytenis Almonaitis 1989 m.

Gerbiamieji,

Malonu buvo matyti LKA 19 tome išspausdintą mano straipsnelį apie Kelmės pagrindininkus. Kiek apmaudu dėl ten atsiradusių redakcinių netikslumų ir korektūros klaidų. Pavyzdžiui, 174 psl. išspausdinta "...laikinoje sostinėje nedvelkė ramumu" - turėjo būti "**dvelkė**", 175 psl. išspausdinta "jaučiamas prakaito kvapas – turėjo būti "**parako**". Rašiau, kad buvome nulupinėję ir prikišę visą stalčių bolševikinių proklamacijų, kas sukėlė net milicijos susirūpinimą. Atspausdinta, kad tik "bandėme juos nulupinėti" (174 psl.). Tai, žinoma, tik smulkmenos, bet jos šiek tiek iškreipia prasmę. Bet iškreipus asmenvardžius, tai tikrai reikėtų pataisyti, nes mano mašinėle spausdintame tekste jie buvo aiškiai užrašyti, o asmenys dar gyvi ir jiems tikrai bus nejauku tai matyti. Vietoje "Eitmanaičio" turi būti **Vytauto Eitmančio** (177 psl.) ir **PEitmančio-Lengvenio** (179 psl.) pavardės. Neteisingai atspausdintas ir agento "Petrasko" slapyvardis - turėtų būti "**Perauskas**" (177 psl. ir kitur). Linkiu kuo geriausios sėkmės Jūsų kilniame darbe. Nuoširdžiai Jūsų

Vincas Gurskis
Vilnius, 1997 03 10

ASMEŅVARDŽIŲ RODYKLĖ

Agnieška, žr. Gylis L.
 Aidas (sl.) 126, 127, 128
 Aidas, žr. Bražionis P.
 Aitvaras, žr. Valančiūnas M.
 Aksamitauskas 89
 Aksamitauskas Antanas 89
 Algis, žr. Valys A.
 Alijošiai 111
 Alijošius 109, 110
 Alijošytė 111
 Ališauskas Juozas 21
 Andrikis Petras, sl. Bijūnas
 103, 104
 Anupras, žr. Šiugždinis Jonas
 Apacinka, sl. Viesuliukas 153,
 167, 177
 Aras, žr. Merkelis V.
 Areima Leonas, sl. Tarzanas
 56, 59, 67
 Arnoška Antanas, sl. Steponas
 94, 100
 Arvydas, žr. Bakšys A.
 Arvydas, žr. Šereiva J.
 Astra, žr. Valeičiūtė J.
 Atlantas (sl.) 153
 Atstopas Feliksas 234
 Audenis, žr. Matelis A.
 Andrunas, žr. Pilipavičius
 Augustinaitis Antanas, sl. Skir-
 mantas 14
 Aušrelė, žr. Bunevičiūtė A.
 Aušrelė, žr. Vyšniūnas V.

Babonai 79
 Bagdonas Adolfas, sl. Beržas
 17, 21
 Bagdonas Romas 194, 200,
 202, 218
 Baika 43
 Bakšys Antanas, sl. Arvydas,
 Klajūnas 100
 Balandis (sl.) 162
 Balandis (sl.) 126, 127
 Balandis, žr. Simonavičius
 Balandis, žr. Vaitiekūnas
 Balčiūnaitė Felė 31
 Balčiūnai 111, 112
 Balčiūnas 111
 Balčiūnas Vytautas 111

Baliūnas Antanas 186, 187,
 189, 197, 198, 199, 200, 201,
 202, 203, 204, 205, 206, 207,
 208, 210, 211, 212, 213, 214,
 215, 216, 217, 218, 219, 220,
 221, 222, 223, 224, 225, 229,
 230
 Baliūnas Juozas 193, 215
 Balsys, žr. Žitkus A.
 Baltakis Rapolas 147
 Baltramijūnas 55, 67
 Baltramijūnas 62
 Baltrušaitis Kazys 64
 Baltrušaitis Vincas 97
 Baltuška Antanas 192, 209
 Baltuška Augustas 192, 209
 Baltuška Jonas 192, 209
 Baltuška Jurgis 192, 209
 Banga, žr. Motiekaitis K.
 Banilis Stasys, sl. Smidra (Smi-
 dras) 22, 23, 50, 56, 57, 58, 67
 Banys Steponas 194, 221
 Baranauskienė-Babonaitė 79
 Barauskai 75
 Barkauskaitė Janina 47
 Barčai 99
 Barčaitė-Malinauskienė
 Petrutė 99, 100
 Barčaitė-Vaitkienė 100
 Baronaitė Zosė 195, 223
 Baronas Povilas, sl. Briedis
 190, 198
 Baršauskas Petras 194, 220
 Bartašius Jonas, sl. Saulius,
 Laimutis 133, 136, 139, 140,
 149, 180
 Bartkus Petras, sl. Mažrimas
 34, 109
 Bašinskas 128
 Bebas, žr. Pajarskas A.
 Bekintis Albertas 193
 Bekintis Bronius 193, 214
 Bekintis Vladas 193, 214
 Belozеровas 110
 Berija 162
 Bernotas Albertas, sl. Maiskis
 49, 67
 Beržas, žr. Bagdonas A.
 Beržas, žr. Lapicnis J.

Berželis, žr. Šukys V
 Beržinis, žr. Steponaitis
 Bialiak 171
 Bijūnas, žr. Andrikis P.
 Bilinskienė 197
 Birkus Albinas 194, 222
 Birkus Bronius 194, 222
 Birkus Juozas 195, 205, 222
 Birkus Pranas 195, 222
 Bogužas 41
 Bombonešis, žr. Miknevičius
 Božė 100
 Braknė Aloyzas 195, 225
 Brazaitis J. 244
 Brazas, sl. Klebonas 50
 Brazauskaitė Jadvyga 55
 Brazauskaitė Onutė, sl. Vai-
 kutis 31, 55, 57, 59, 67
 Brazauskas Algirdas, CK
 sekretorius 55
 Brazauskas Antanas, sl. Žai-
 bas 45, 55, 58, 67
 Brazauskas Vacys (Vaclovas),
 sl. Vairas 45, 55, 56, 67
 Bražionis Povilas, sl. Aidas 133
 Bražionis Vincas 148
 Bražionytė Aldona 148
 Bražionytė Jadvyga 148
 Bražiūnas Bronius 192, 208
 Briedis, žr. Laužikas K.
 Briedis, žr. Baronas P.
 Brigmanas 234
 Budreika Aleksys 189, 197
 Budreika Alfonsas 191, 205,
 210
 Budreika Antanas 191, 205
 Budreika Bronius 191, 205,
 209
 Budreika Jonas 191, 205
 Budreika Julijonas, sl. Tardy-
 tojas 195, 225
 Budreika Juozas 195, 202, 224
 Budreika Kazys 191, 205, 206
 Budreika Petras 191, 205
 Budreika Stasys 191, 205, 206
 Budreika Vincas 195, 222
 Budriai 62
 Budrys, žr. Čeponis J.
 Budrys Stasys 62
 Budrys Vytautas 45, 62
 Budrys Vladas 62
 Bugailiškis Vilius, sl. Drąsutis

- 195, 225
 Buivydas Leonas
 Buitvydas Vladislovas 193, 215
 Buivys Liudvikas, sl.Karvelis 53, 67
 Bukauskas Antanas 98
 Bulvičius V. 244
 Bulzys Jonas, sl.Klevas 55, 56, 57, 58, 60, 67
 Bunevičiūtė Albina, sl.Aušrelė, Gražuolė 5, 6, 7, 8
 Bunkeri, žr.Limba A.
 Burnys Bronius, sl.Mauras 47, 50, 51, 67
 Butkiai 73
 Butkus Vincas 60, 67
 Būga 20
 Būga Balys 204
 Būgienė 197
- Caras, žr.Meškauskas J.
 Chamantauskas, provokatorius 54
- Čečys Feliksas 195, 222
 Čečys Juozas 195, 222
 Čečys Juozas 195, 222
 Čelutka Leonas, sl.Nemunėlis 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 63, 67
 Čemberlenas, žr.Rudžionis J.
 Čepaitė 95
 Čepienė 23
 Čepytė Ona 23
 Čeponis (Ščepavičius, Ščeponis) Juozas, sl.Štauragis, Budrys 73, 75, 76, 78, 79, 82, 83, 86, 90, 97, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 118, 121, 130
 Čepukonis Vaclovas, sl.Tigras, MGB agentas-smogikas 195, 204, 225, 226
 Čepulis Kazys, sl.Plienias 67
 Čerčilis(sl.) 32
 Čerčilis Vinstonas 244
 Černius Petras, sl.Tigras 195, 225
 Česnakavičius Vytautas, sl.Valas, Daujotas 16, 20, 34, 38
- Čirvinskas 62
 Čižas 62
- Dabašinskas Vincas 104, 113
 Dabašinskas Jonas 104
 Dabašinskas Juozas 105
 Dagilėlis, žr.Šliaužys A.
 Dagilis, žr.Jurgaitis V.
 Dagys, žr.Tarbūnas V.
 Dagys(sl.) 34
 Dana (Danutė)(sl.) 38, 56
 Danauskas 62
 Dambrauskaitė Bronė 116
 Daminauskas, sl.Kęstutis 33, 51
 Damušis Adolfas 231, 233
 Danilevičius Henrikas, sl.Vidmantas 195, 226
 Dapkevičius (Dobkevičius) 102
 Darius, žr.Gulbinas P.
 Darius, žr.Lapienis J.
 Daujotas, žr.Cesnakavičius V.
 Devėnas 41
 Digrys Petras 87
 Dilys Petras, sl.Eimutis, Tarzanas 196, 227
 Dirmauskaitė-Latožienė Bronė (Bronelė), sl.Nastė 73, 88, 96, 101, 103, 105, 106, 111, 116, 121
 Dirmauskas Jonas 106
 Dirmauskas Viktoras 106
 Dobilas, žr.Jonaitis V.
 Dobilas, žr.Medvaras P.
 Dobilas, žr.Pirevičius 133
 Domeika 234
 Dragūnas, žr.Misius
 Drąsutis, žr.Bugailiškis V.
 Druteika, žr.Samuolis A.
 Dukauskas Leonas 87
 Dulkė, žr.Šemėžys
 Dumčiūtė Ada 173
 Dumšė Jurgis 41
 Dudutis, sl.Lapienis G.
 Duda 202
 Duda, sl.Labutis 43, 50, 67
 Dūmas(sl.) 144
 Dveilis Vaclovas 54
- Eidimtas Adolfas, sl.Papūnis, Žybartas 14, 20
- Eimutis, žr.Dilys P.
 Elsbergas 92
 Eskimas, žr.Gudas T.
- Ferensai, 49
 Filimonovas 62
 Fricas(sl.) 19, 29
- Gabenis Aleksas, sl.Puodukas 50, 68
 Gabenis Algis, sl.Puodas 50, 68
 Gabidulinas 121
 Gaidelis, žr.Varnas A.
 Gališankienė 178
 Galvydis Pranas, sl.Valteris 194, 199, 219
 Garbenius, žr.Rulys V.
 Garnys, žr.Rymaitis J.
 Gaspadorius, žr.Rimkus J.
 Gaščiūnas Kazimieras 43
 Gaščiūnas Petras 43
 Gaškaitė Nijolė 54
 Gečionaitė-Dirmauskienė Elena 106
 Gečiūnaitė Jane 192, 211
 Gečiūnaitė Marytė 192, 201, 207, 211
 Gečiūnas Bronius 209
 Gegeckaitė Emilija 56
 Gegutė, žr.Valentaitė-Lasavickienė P.
 Gegužė, žr.Tylaitė Z.
 Gegužis, žr.Girdžiūnas S.
 Gegužis, žr.Morkūnas
 Gelažius, sl.Svajūnas 75, 78, 86, 103, 104
 Genys(sl.) 162
 Genys-Patrimpas(sl.) 15
 Gikys Jonas 195, 222
 Gikys Juozas 195, 222
 Gikys Kazys 222
 Gimbutis Feliksas 193, 213
 Gimbutis Gasparas 186, 189, 197, 199, 202, 203, 212, 214, 215, 228
 Gimbutis Stasys, sl.Rukas 193, 215
 Gimbutis Stasys, sl.Tarzanas 192, 202, 203, 212, 213
 Gimbutytė Valė 212
 Gintaras(sl.) 36

- Gintvydis(sl.) 151, 152
 Girdzijauskas 84
 Girdžiūnas Stasys, sl.Gegužis 13,16,17
 Girėnas, žr.Guobužas J.
 Giria, žr.Masilaitis P.
 Girnius Juozas 186
 Girnius K. K. 244
 Girniūtė Zosė 139, 140
 Gyliai 65
 Gylys Leonas, sl.Agnieška, Žagrė 18, 20, 33, 34, 35, 36, 53, 64, 65, 68
 Godeliai. 46, 67, 68
 Golis de 235
 Gončar 173
 Granitas, žr.Kemeklis J.
 Granitas, žr.Vitkauskas P.
 Gražina, žr.Mingėlaitė M.
 Gražina, žr.Tylaitė E.
 Gražuolė, žr.Bunevičiūtė A.
 Grigaitė Genė 173, 176, 178
 Grigaliūnas 62
 Grigienė 158
 Griguzevičius 102
 Grinius 112
 Gritėnas, žr.Venslauskas J.
 Grižaitė Paulina 209
 Grižas Feliksas 189, 196
 Grižas Juozas 191, 206
 Grižas Jurgis 209
 Grižas Vladas 189, 196
 Grubliauskas Stasys 89
 Gruodis, žr.Šliurpa A.
 Gruzinskas (Gružinskas, Grudzinskas) Jonas 102, 121
 Gruzinskas (Gružinskas, Grudzinskas) Stasys 101, 102, 103, 113, 114, 115, 121, 122, 123, 130
 Gudas Teofilis, sl.Eskimas 196, 227
 Gudžiunaitė Marytė 111
 Gudžiūnas 89
 Gudžiūnas Klemensas 10
 Gudžiūnukai 73
 Guiga Stasys, sl.Tarzanas 241
 Gulbinas Pranas, sl.Darius 45, 68
 Guobužas, sl.Šamas 140
 Guobužas, sl.Šaulys 140
 Guobužas, sl.Ūsas 133
 Guobužas Jonas, sl.Girėnas 133, 140
 Guobužas Vytautas, sl.Viesulas 133, 135, 136, 137, 140, 149, 150, 151, 152, 153, 158, 159, 162, 176, 177, 178, 180
 Guzas Jurgis 196, 201, 203, 213, 227
 Ignatavičiūtė-Jokimienė Rozalia 73, 74, 118
 Ilgūnas, žr.Kudaba J.
 Indrašiai 212
 Indrašius Juozas 196, 227
 Indrašius Stasys 189, 196, 203, 212, 228, 229, 230
 Jagminai 114
 Jagminaitė Stasė 114, 116
 Jakimavičius Zenonas, sl.Putinas 54
 Jakštas Stasys, sl.Katinas 17
 Jakštonis, sl.Trockis 133
 Jakštonis, sl.Vytenis 133, 139, 140
 Jakulis 191, 207
 Jakutavičiai 113
 Jakutavičius Bronius 113
 Jakutavičius Julius 112
 Jančeris Kazys, sl.Narūnas 126, 127, 130
 Jančius Juozas 201
 Jančys 87, 89
 Jančys, sl.Tėvukas 192, 212
 Jančys Antanas, sl.Žaibas 196, 227
 Jančys Jonas 191, 207
 Jančys Juozas 191, 207
 Jančys Juozas, sl.Lakštingala 191, 207
 Jančytė Regina 192, 212
 Jankauskas Juozas 72
 Jankauskienė 116
 Jaraminai 63
 Jaraminas 63
 Jaraminas Klemas, sl.Špokas 49, 68
 Jarašiūnaitės
 Jasinevičius Jonas 20
 Jasiulis Vytautas 99
 Jasiūnaitė Akvilė 173
 Jaunius, žr.Marma A.
 Jaunius, žr.Mileris B.
 Jaunutis, žr.Kriaučiūnas S.
 Jaunutis, žr.Morkunas A.
 Jaunutis, žr.Skačkauskas Jonas
 Jazokas Vladas, sl.Petraitis 13, 16, 17
 Jefirovas 62
 Jocius 98
 Jociūtė Elytė 113
 Jokeris, žr.Lapienis Jonas
 Jokimai 102, 103
 Jokimaitė Aldona 73, 78, 83
 Jokimaitė-Valantinienė Stefanija 73, 74
 Jokimas Antanas 73
 Jokimas Kazys 73, 78, 83, 85
 Jokimas Vytautas 73, 84
 Jokimas Zenonas 73, 78, 84, 85, 104
 Jonaitis Jonas, sl.Paukštė 45, 68
 Jonaitis Vincas, sl.Dobilas 18, 52, 59, 62, 68
 Jonylai 109
 Jucius (Jocius) 114
 Judickas Juozas 97
 Juknevičius Balys 13, 40
 Judelė, sl.Žiogas 104
 Juodzevičiai 143
 Jurgaitis Vytautas 51
 Jurgaitis Vladas, sl.Dagilis 18, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 59, 61, 68
 Jurginas(sl.), 38, 39
 Juška 62
 Kadagys, žr.Paluckas Pranas
 Kairaitis Juozas 102, 105
 Kairys 41
 Kaladėlė, žr.Vosyliūtė J.
 Kalanta Romas 240
 Kalytis Bronius, sl.Siaubas, MGB agentas-provokatorius 135, 136, 137, 139, 141, 142, 143, 144, 149, 151, 152, 153, 154, 158, 159, 162, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 182
 Kalytis Ričardas 181
 Kapitonas, žr.Tyla B.
 Kardas, žr.Valatka J.
 Karosas Klemensas 202

- Karosas Vladas, sl.Vilkas 190, 202, 213
 Karpis, žr.Samsonas A.
 Karvelis, žr.Buivyš L.
 Karvelis Aloyzas 194, 220
 Karvelis Juozas 194, 220
 Karvelytė Bronė, sl.Snaigė, Morta 196, 227
 Kasparas Kęstutis 20, 235
 Kasperavičius 109
 Kašinskas 114
 Katinas, žr.Jakštas S.
 Kazickas Bronius, sl.Saulius (Sauliukas), Krivaitis 136, 137, 141, 142
 Kazlauskas Pranas 6
 Kauneckas, sl.Kirvis 69
 Kazlauskas Vladas, sl.Šlėga 16
 Kemeklis Juozas, sl.Rokas, Rimutis, Granitas 202, 196, 227, 228, 230
 Keparutis Izidorius 87, 89
 Keparutis Jonas 87, 89
 Keparutis Povilas 87, 89, 93
 Keparutis Stasys 89
 Kerpė, žr.Masilaitis V.
 Kerpiškytė Elena 150, 153, 156, 159,
 Kerpiškytė Vanda 150, 153, 156, 159, 160, 161, 164, 165
 Keršulytė Emilija 194, 220
 Kęstutis, žr.Mingėla A.
 Kęstutis, žr.Žilys Albertas
 Kęstutis-Liepa(sl.), 33
 Kėrinas Mykolas 93, 97
 Kiaunė, žr.Puodžiūnas A.
 Kinderis Kostas 195, 223
 Kirdeikis Vytautas, sl.Papartis 190, 202
 Kirvis, žr.Kauneckas
 Kirvis, žr.Laucius V.
 Kizevičiai 46
 Kižauskaitė Janina (Janutė), sl.Nijolė 18, 53, 54, 59, 68
 Kižauskas Antanas, sl.Kominternas 53, 68
 Kižauskas Bronius, sl.Kotas 52, 68
 Klajūnas(sl.), 167
 Klajūnas, žr.Bakšys A.
 Klebonas, žr.Brazas
 Klevas, žr.Bulzgyš J.
 Klevas, žr.Motiekaitis Adolis
 Klevas, žr.Pakarklis
 Klikūnai, partizanų rėmėjų šeima 17
 Klorė 21
 Kokšta Feliksas, sl.Rustemas 72
 Kokštienė Zofija, sl.Lietutis 72
 Kominternas, žr.Kižauskas A.
 Korosas 40
 Korsakaitė Ona 102, 105
 Korsakas Algis 64
 Kotas, žr.Kižauskas B.
 Kovas, žr.Šilas A.
 Kovas, žr.Tamašauskas K.
 Kraujalis Antanas, sl.Siaubūnas 178, 241
 Kriaučiūnas Stasys, sl.Jaunutis, Liutauras 196, 208, 227
 Kriskus 92
 Krivaitis, žr.Kazickas B.
 Krivis, žr.Liesys B.
 Kudaba Juozas, sl.Ilgūnas 50, 68
 Kulikauskas Stasys 193, 215
 Kulys Stasys, sl.Visvaldas 13, 45
 Kunotas, žr.Mozūra B.
 Kuodytė Dalia 102
 Kupščiai 77
 Kupstys Genius 77, 82, 83
 Kurlianskas Ignas, sl.Mėnulis 52, 59, 68
 Kuročka Vladas 20
 Kurtinaitis 103
 Kuzeris 97, 98
 Kvitnickas Jonas 98
 Labeikis Steponas 194, 220
 Labutis, žr.Dūda
 Laimutis(sl.), 49
 Laimutis, žr.Bartašius J.
 Laisvė, žr.Mikšys A.
 Lakštingala, žr.Jančys J.
 Lakštutis, žr.Urbonas J.
 Lampeo, žr.Rukuiža
 Lapas, žr.Mečionis P.
 Lapienis Antanas, sl.Pempė 137, 139, 140, 141, 143, 149, 153, 154
 Lapienis Balys 189, 192, 194, 211, 217
 Lapienis Jonas 190, 203
 Lapienis Jonas, sl.Jokeris 228
 Lapienis Juozas, sl.Darius, Beržas 194, 198, 203, 217
 Lapienis Gasparas, sl.Dudutis 228
 Lapienis Kazys 194, 218
 Lapienis Vytautas 190, 203
 Lapienis Vladas 194, 218
 Lapienis Vladas 194, 220
 Lašas, žr.Motiekaitis Aleksas
 Laucius Vincas, sl.Kirvis 133, 134
 Lauciūtė-Butkuvienė Kazytė 51, 61
 Lauciūnės 136
 Lauraitis Povilas 93
 Laurelis Jurgis 193, 216
 Laurinaitis 62
 Laurinavičiai 110
 Laurinavičius Bronius 101, 102, 10
 Laurinavičiūtė-Dabašinskienė Angelė, sl.Rūta 101, 104, 105, 110, 116
 Laužikas Kazys, sl.Briedis 45, 69
 Lazdauskas 98
 Leščinskienė Monika 120
 Liaudis K. 124
 Liepa, žr.Urbonas M.
 Liepsna(sl.) 151
 Liesys Bronius, sl.Krivis 34
 Lietutis, žr.Kokštienė Z.
 Limba Antanas, sl.Bunkeris 133, 134
 Limba Teofilis, sl.Sakalas 133, 136, 137, 140, 142, 145, 149, 153, 154
 Liukminas 104
 Liutauras, žr.Kriaučiūnas S.
 Liutauras, žr.Urbonas J.
 Liūtas, žr.Riškulys H.
 Lybai 99
 Loginovas 22, 23
 Lukoševičius Ignas 87
 Lukša Antanas 231
 Maceinienė Julija 104, 105
 Mačys 126, 127
 Magdūtė 121

- Maiskis, žr. Bernotas A.
 Makvica Mykolas 202
 Malinauskai 88
 Malinauskaitė-Bakutienė Elz-
 bieta 87, 88, 109
 Malinauskaitės 89
 Malinauskas Aloyzas 194, 217
 Malinauskas Izidorius 90, 92
 Malinauskas Jonas 89, 90, 91,
 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99
 Malinauskas Juozas 87, 88, 89
 Malinauskienė 194, 217
 Malkus 72
 Mankienė 100
 Mankus 100
 Manšauskas Juozas, sl. Vals-
 tietis 35, 45, 53, 69
 Marijošius, žr. Vaitiekūnas V.
 Marytė, žr. Šliurpa A.
 Markulis-Erelis J., provokato-
 rius 181, 242
 Marmā Alfonsas, sl. Jaunius
 104
 Marsas(sl.) 38, 39
 Marselis 82
 Masilaitis Petras, sl. Virpša,
 Giria 16, 18, 31, 33, 34, 36, 38,
 55, 58, 59, 69
 Masilaitis Vladas, sl. Kerpė 46,
 49, 69
 Maslauskas Kazys 195, 224
 Mašanauskai Juozapas, Ona,
 Verutė, Danutė, Algimanta
 209
 Mašanauskas Jonas 192, 209
 Mašanauskas Petras 192, 209
 Mašanauskas Vytautas 192,
 209
 Mataitis 54
 Mateikis Povilas 189
 Matelis Aleksys, sl. Audenis
 195, 224
 Matelis Vincas 203
 Matickienė 111
 Matulevičius Boguslovas 191,
 206
 Matulevičius Juozas 41
 Matuliauskai 200
 Matuliauskas Antanas 190,
 200
 Matuliauskas Kazys 191, 206
 Matuliauskas Vytautas 191,
 206
 Matulionis Romas 192, 210
 Matulis Jonas 190, 200, 202
 Matuzaitė Albina 120
 Matuzaitė Kotryna 119, 120,
 123
 Matuzas Juozas 120
 Matuzas Pranas 73, 101, 102,
 103, 113, 119, 120
 Matuzienė Rozalija 123
 Mauras, žr. Burnys
 Mauzeris, žr. Šukys S.
 Maželis, žr. Merkelis V.
 Mažiulis A. 244
 Mažrimas, žr. Bartkus P.
 Mečionis Petras, sl. Lapas 18,
 37, 52, 55, 61, 62, 69
 Merkelis Vytautas, sl. Maželis,
 Aras 15, 46, 72
 Meškauskas Jonas, sl. Caras
 194, 219
 Meškauskienė 158
 Mėginis Albinas 192, 209, 210
 Mėginytė Teofilė 209
 Mėginytė Bronė 209, 210
 Mėginytė-Nemajūnienė Bro-
 nė 210
 Mėnulis, žr. Kurlianskas I.
 Michnevičius Genadijus,
 sl. Nemura 14
 Mickus, sl. Riešutas 45, 69
 Mickus Petras, sl. Zubrys 45,
 47, 50, 69
 Miedvaras Povilas, sl. Dobilas
 43, 69
 Mierkus Anicetas 189, 197
 Mikėnaitė-Rutkauskienė Al-
 dona 198, 199
 Mikėnas Algirdas 191, 206
 Mikėnas Ferdinandas 192,
 211
 Miklius 98
 Miknevičiai B. ir S. 64
 Miknevičius, sl. Bombonešis
 40
 Mikniūtė-Grigaliūnienė Te-
 resė 63
 Mikniūtė Julija-Petrėnienė 63
 Mikšys Alfonsas, sl. Laisvė 54
 Mikutavičiai 112
 Mikutavičiūtė Danutė 112
 Mikutavičiūtė Eugenija 112
 Milčiukas Jonas 190, 198
 Mileris Antanas 75, 76, 78, 79,
 82, 130
 Mileris Benadas (Benedik-
 tas), sl. Alius, MGB agentas
 Jaunius 125, 126, 127, 128,
 129
 Minelgos 53
 Mingėla A., sl. Kęstutis 45, 69
 Mingėla Juozas, sl. Vilkas 50
 Mingėlaitė Monika, sl. Gra-
 žina 53, 69
 Misius A., sl. Dragūnas 46, 69
 Miškinienė 164, 165
 Miškinis Petras, sl. Šarūnas
 193, 214
 Miškunas Antanas, sl. Žirnis
 57, 69
 Mykolaitytė 45
 Mockytė-Bartušienė Antani-
 na 79
 Mockus Jonas, sl. Vėjas 196,
 228
 Mockus Stepas 62
 Montvila Juozas 55, 69
 Montvila Stasys 63
 Montvilai 63
 Montvilas Dominykas, sl. Pi-
 lėnas 46, 47, 72
 Morkus Teodoras, sl. Sakalas
 53
 Morkūnai, 45, 69
 Morkūnas, sl. Gegužis 57
 Morkūnas Antanas,
 sl. Jaunutis 135, 152, 159, 177
 Morkūnas Bronius 192, 210
 Morkūnas Bronius-Diemedis
 152, 159, 176, 177
 Morkūnas Jonas 192, 210
 Morkūnas Jonas, sl. Šiaurys
 133
 Morkūnas Stasys 192, 211
 Morta, žr. Karvelytė B.
 Motiekaitis Adolis, sl. Klevas
 43, 50, 70
 Motiekaitis Aleksas, sl. Lašas
 50, 70
 Motiekaitis Kazimieras,
 sl. Banga 37, 43, 50, 70
 Motiekaitis Leonas 50, 70
 Motiekaitis Vytautas, sl. Pa-
 partis 43, 50, 51, 69

- Motiekaitytė-Steponavičienė Vanda (Vandutė) 51, 61
 Mozura Bronius, sl. Kunotas 140, 152, 159, 176, 177
 Mozura Jonas 195, 225
 Musteikis Vytautas 195, 223

 Nakutis Albertas, sl. Viesulas 188, 192, 202, 205, 213, 214
 Nakutis Alfonsas 195, 223
 Nakutis Pranas 195, 223
 Nakutis Stasys 192, 201, 203, 213
 Nakutytės Bronė, Irena, Vlada 213
 Narbutai 96
 Narbutas Antanas 96
 Narbutas Jonas 96
 Narbutas Petras 89
 Narbutas Stasys 96, 97
 Narutis Pilypas 231, 232
 Narūnas, žr. Jančeris K.
 Nastė, žr. Dirmauskaitė-Latožienė B.
 Našlė (sl.) 38
 Naujokaitis Mykolas 231, 233
 Nauronis Adolis 56, 70
 Navagrudskas 48, 53
 Nečajai 73
 Nemejunas Mykolas, sl. Rimantas 196, 229
 Nemunas (sl.), 154
 Nemiunėlis, žr. Čelutka L.
 Nemura, žr. Michnevičius G.
 Nenėnaitė Anelė 167
 Niaura Alfonsas 189, 197
 Niaura Feliksas 189, 197
 Niauraitė-Kniežienė Janina 197
 Nida, žr. Valevičiūtė-Uoksienė E.
 Nijolė, žr. Kižauskaitė J.
 Novosiolovas 211

 Orvelas 242

 Pajarskaitė-Kriaučiūnienė Verutė 189, 208
 Pajarskas Albinas, sl. Bebas 191, 207
 Pajarskas Jonas, sl. Rugelis 190, 202
 Pajarskas Steponas 207
 Pajeda Bronius 194, 219
 Pajeda Petras 190, 203
 Pajeda Pranas 194, 219
 Pajedienė 194, 220
 Pakarklis 100
 Pakarklis, sl. Klevas 100
 Pakšaitė Aldona 196, 229
 Pakštas 205
 Pakštas Bronius 190, 198
 Pakštas Juozas 190, 199
 Pakštas Juozas 195, 223
 Pakštas Kazys 190, 199
 Pakštas Pranas 195, 223
 Pakštas Vladas 190, 199
 Paliūnas Juozas, sl. Rytas 20, 50
 Paleckis, žr. Vaitiekūnas Vladas
 Paleckis Justas 124
 Palionis Juozas, sl. Šturmas 133
 Palskys Balys, sl. Gintas 194, 221
 Palskys Benoras 189, 196
 Palskys Jonas 194, 221
 Palskys Kazys, sl. Ažuolas 194, 221
 Paluckas Petras, sl. Žukas 55, 70
 Paluckas Pranas, sl. Kadagys 50, 70
 Papartis, žr. Kirdeikis V.
 Papartis, žr. Motiekaitis V.
 Papunis, žr. Eidimtas A.
 Paršiukas Feliksas 194, 219
 Pašvaistė, žr. Valentaitė-Lasavickienė P.
 Papavičius Česlovas 96, 98, 99
 Patrimpas (sl.) 34
 Paukštė, žr. Jonaitis J.
 Paukštys Stasys 189, 197
 Pelionis Juozas 195, 225
 Pempė, žr. Lapienis A.
 Perkūnas (sl.) 162
 Perkūnas, žr. Rušplaukis
 Petraitis, žr. Jazokas V.
 Petraitis Petras
 Petraitis 62
 Petrauskaitė Onutė 116
 Petrauskaitės 115, 116
 Petronaitytės M. ir A. 63
 Petronienė 140, 145
 Petronis Bronius 140, 143, 145
 Petronytė Angelė 139
 Petronytė Bronė 180
 Pilėnas, žr. Montvilas D.
 Pilipavičius, sl. Audrūnas 14
 Pilkauskas Albinas 191, 206
 Pilkauskas Algirdas 191, 206
 Pilkauskas Jonas 191, 206
 Pilkauskas Juozas 193
 Pirevičius, sl. Dobilas 133
 Pivorūnas Feliksas 189, 197
 Plechavičius Povilas 90, 106, 196
 Pleckavičius 45, 70
 Plienas, žr. Čepulis K.
 Plienius, žr. Zabolionis
 Plungė, kolaborantas 52
 Plungė Justinas, sl. Vanagas? 15
 Plungės 65
 Povilenskas Adolis 72
 Povilionis Liudas 213
 Povilionis Mataušas 193, 213
 Poviliukas, žr. Vaičiulienė A.
 Pratkelis Leopoldas 62
 Princas, žr. Žukauskas Balys
 Prusaitės 206
 Pucevičienė Stasė 64
 Pucevičius Izidorius, sl. Radvila 13, 14, 15, 16, 20, 43, 45, 47, 64, 70
 Pucevičiūtė Aldona 61, 64
 Pukytė Julija, sl. Širšė 50, 51, 60, 70
 Puodas, žr. Gabenis Algis
 Puodukas, žr. Gabenis Aleksas
 Puodžiūnas Alfonsas, sl. Kiaunė 48, 49, 70
 Puodžiūnas Jonas 46, 48, 70
 Puodžiūnas Vladas 46, 48, 70
 Pusvaškis 62
 Pušaitė, žr. Vaičiulienė A.
 Puškinas, žr. Šulskis J.
 Putinas (sl.) 151
 Putinas, žr. Jakimavičius Z.

 Račkauskas 41
 Radvila, žr. Pucevičius I.
 Ralickas Povilas 192, 200, 211

- Ramanauskaitė Kotryna, sl. Snaigė 17
 Ramunėlė(sl.), 31, 35, 52
 Rapolas(sl.), 19
 Rasčius Albertas 195, 223
 Rašimas Albinas 201, 202
 Rašinskai 74
 Rašinskas Jonas 74
 Raštikis Stasys 17
 Razgaitis, sl. Sauleka 45, 50, 60, 70
 Rekštys Antanas 99
 Repšys Pranas 190, 200, 201
 Repšys Stasys 190, 200, 201, 202
 Repšytė Aldona 190, 201, 207, 211
 Repšytė-Kalpokienė Bronė 189, 201, 202, 207
 Ridika 202
 Riešutas, žr. Mickus
 Rimantas, žr. Nemejūnas M.
 Rimkus Bronius 195, 224
 Rimkus Cipras 195, 202, 224
 Rimkus Juozas 194, 220
 Rimkus Juozas 195, 224
 Rimkus Juozas, sl. Gasparorius, Žvalgas 189, 192, 198, 212
 Rimtutis, žr. Kemeklis J.
 Riškulyš Henrikas, sl. Liūtas 151, 153, 167, 177, 178
 Rymaitis Jonas, sl. Garnys 45, 60, 70
 Rymaitis Steponas, sl. Strazdas 33, 38, 45, 54, 70
 Rytas, žr. Paliūnas J.
 Rytas, žr. Trečiokas J.
 Rytis(sl.), 34
 Rokas, žr. Kemeklis J.
 Rožytė, žr. Trečiokaitė R.
 Rubliauskaitė Elena 165, 166
 Rudžioniai 65
 Rudžionis, sl. Čemberlenas, provokatorius 53, 54, 55, 58, 60, 65, 70, 72
 Rugelis, žr. Pajarskas J.
 Rukiūza, sl. Lampeo 17
 Rulys 43, 70
 Rulys Vladas, sl. Garbenius 43, 71
 Rustemas, žr. Kokšta F.
 Rušplaukis, sl. Perkunas 15, 45, 70
 Rutkauskaitė Stasė 97
 Rūkas, žr. Gimbutis S.
 Rūta, žr. Laurinavičiūtė-Da-
 bašinskienė A.
 Sabalys Albinas 189, 198
 Sabeckis Bolesas, sl. Uosis 43, 49, 56, 71
 Sabonaitis Pranas 104
 Sakalas(sl.), 16
 Sakalas, žr. Limba T.
 Sakalas, žr. Morkus T.
 Sakalas-Rūta(sl.), 33
 Sakalauskas Sigitas 132
 Sakalauskas Pranas 194, 221
 Saladžius Pranas 176
 Samas(sl.), 133
 Samsonas Alfonsas, sl. Karpis 56
 Samuolis Antanas, sl. Drutei-
 ka 55, 56
 Saukas Petras 89
 Sauleka, žr. Razgaitis 50
 Saulė(sl.) 10
 Saulius, žr. Bartačius J.
 Saulius (Sauliukas), žr. Ka-
 zickas B.
 Savickas 41
 Savickas Rimas 49
 Savičius 43, 71
 Sharpas Gene 237, 238, 245
 Siaubas, žr. Kalytis B.
 Siaubūnas, žr. Kraujalis A.
 Silvestravičiai 111
 Simonavičius, sl. Balandis 46, 71
 Simonavičius, sl. Varnas 43, 71
 Simonavičius Gasparas 193, 217
 Simonavičius Jonas 192, 202, 211
 Sincin J. 124, 125
 Sinkleris U. 119
 Skačkauskaitė-Kudzevičienė
 Aleksytė 61
 Skačkauskas Adolis 40, 49, 71
 Skačkauskas Jonas,
 sl. Jaunutis 45, 52, 71
 Skačkauskas Juozas, sl. Strau-
 sas 19, 20, 22, 23, 24, 28, 45,
 48, 49, 71
 Skardžius Bronius 189, 200,
 201, 211, 212
 Skardžius Jonas 195, 225
 Skirmantas, žr. Augustinaitis
 A.
 Slučka Antanas, sl. Šarūnas 17
 Smetona Antanas 154, 240
 Smidra, žr. Banilis S.
 Snabas(sl.) 28
 Snaigė, žr. Karvelytė B.
 Snaigė, žr. Ramanauskaitė K.
 Soblys Jonas 93
 Sriubai 140
 Stalinas 84, 173
 Stankus, sl. Šlėga 16, 49, 71
 Stankus, sl. Tigras 56
 Stankutė Emilija 56
 Starkus Antanas, sl. Montė
 196, 229
 Stasilūnaitis P. ir A. 51
 Stašaitienė Ona 145
 Stašaitis Jonas 142
 Staškevičius 128, 129
 Steponaitis, sl. Beržinis 49, 71
 Steponas, žr. Armoška Anta-
 nas
 Stonys Vytautas 90
 Stonytė 110
 Stoškus 56
 Strausas, žr. Skačkauskas Juo-
 zas
 Strazdaitė Bronė 145
 Strazdas, žr. Rymaitis Stepo-
 nas
 Striukaitė-Umbrašenė Stasė
 189
 Stukas Balys 190, 201, 203,
 213
 Stukas Jonas 191, 207, 208
 Stukas Juozas 195, 223
 Survila 89
 Svajūnas(sl.) 36
 Svajūnas, žr. Gelažius
 Šaka, žr. Ščepavičius D.
 Šalaka Romas, sl. Vasinta 189,
 193, 201, 203, 213, 216
 Šalna, žr. Vaitiekūnas V.
 Šaltenis Kazys 149
 Šaltenytė Vanda 157
 Šamas, žr. Guobužas

- Šarūnas, žr. Miškinis P.
 Šarūnas, žr. Slučka A.
 Šarūnas, žr. Zabulionis B.
 Šaulys, žr. Guobužas
 Ščepavičius Domas, sl. Šaka
 93, 94, 100, 109, 110
 Ščepavičius Pranas 93, 94, 107
 Ščepavičiūtė Petrutė 93, 94
 Ščepavičiūtė-Dabašinskienė
 Jadzė 104, 108, 118
 Ščepavičiūtė-Mažintienė
 Bronė 108
 Ščeponis, žr. Čeponis J.
 Šemėžys, sl. Dulkė 43, 49, 71
 Šereiva Juozas, sl. Arvydas 14,
 72
 Šiaurys, žr. Morkūnas J.
 Šilas Antanas, sl. Kovas 13
 Šilinaitė Kastutė 209, 210
 Šilinis Antanas 193, 214
 Šilinis Pranas 193, 214
 Šilinytė-Šilininė Danutė 186,
 189, 196, 201, 204, 206, 208,
 209, 210, 213, 214, 215, 219,
 225
 Šilva Antanas 90
 Šimėnas Antanas 21
 Šimkus 89
 Šimkūnas 102, 103
 Šinkūnas Jurgis 193, 214
 Širšė, žr. Pukytė J.
 Šiuoždinis Jonas, sl. Anupras 6
 Škadauskas 95
 Šlajus J. 232
 Šlėga, žr. Kazlauskas V. arba
 Stankus
 Šliageris (Šliachteris) 115
 Šliandaris 53
 Šliaužys Antanas, sl. Dagilėlis
 12
 Šliburys Jurgis 90
 Šliurpa Aleksandras, sl. Ma-
 rytė, Gruodis 18
 Šneideris 174
 Šneider Klara 174
 Šniuolytė Birutė, sl. Ida, Ra-
 munė 196, 229
 Špokas, žr. Jaraminas K.
 Štaras 41
 Šturmas, žr. Palionis J.
 Šukiai 60
 Šukys Steponas, sl. Mauzeris
 190, 199
 Šukys Vaclovas (Vacys),
 sl. Berželis 60, 71
 Šulskis Juozas, sl. Puškinas 71
 Švilpa 15
 Švilpaitė 56, 71
 Tamašauskas Kazimieras,
 sl. Kovas 49
 Tamašauskas Leonardas 49
 Tamelytė Janina 172
 Tamošiūnas Antanas 190, 204
 Tamošiūnas Augustas 190,
 204
 Tamošiūnas Vladas 204
 Tamošiūnienė Emilija 191,
 204, 205
 Tamulevičiūtė 162
 Tarbūnas Vincas, sl. Dagys 18,
 49, 56, 72
 Tardytojas, žr. Budreika Julijo-
 nas
 Tarulis Juozas 174
 Tarzanas, žr. Areima L.
 Tarzanas, žr. Dilyš P.
 Tarzanas, žr. Gimbutis S.
 Tarzanas, žr. Guiga S.
 Tauragis, žr. Čeponis J.
 Tauras (sl.) 154
 Tėvas (sl.) 159
 Tėvukas, žr. Jančys
 Tigras, žr. Čepukonis V.
 Tigras, žr. Černius J.
 Tigras, žr. Stankus
 Tiltinis (sl.) 38
 Tipikai 63
 Tiškus Feliksas 73, 130
 Tyla Bronislovas, sl. Kapitonas
 134, 143, 145
 Tyla Jonas, sl. Vaišvilas (Vaiš-
 vila) 135, 136, 149
 Tylai 136
 Tylaitė Angelė 137, 142, 143,
 144, 145, 150, 153, 154, 158,
 176
 Tylaitė Elytė, sl. Gražina 136,
 139, 140, 180
 Tylaitė Monika 136, 137, 141,
 161, 179
 Tylaitė Zosė, sl. Gegužė 136
 Tylaitė-Sakalauskienė Birutė
 131, 132, 172, 175
 Tylienė Elena 134
 Trečiokaitė Rozalija, sl. Rožytė
 191, 208
 Trečiokas Jurgis, sl. Rytas 187,
 189, 207, 212, 216, 219, 226,
 227
 Tribulai, 57
 Trinkos, 57
 Trockis, žr. Jakštonis
 Tulpė (sl.), 35
 Ukrainietis (sl.), 126, 127, 128
 Ulevičius Bonifacas 5, 132
 Umbrasas Valerijonas 50
 Uodas, žr. Vaišvila S.
 Uogintas Juozas 53
 Uosis, žr. Sabeckis
 Urbaitytė Barbora 53
 Urbonaitė Zosė 165
 Urbonas 126, 127
 Urbonas Jurgis, sl. Lakštutis,
 Liutauras 149, 150, 154
 Urbonas Mykolas, sl. Liepa
 180
 Urbutis Bronius 88, 90, 93, 97
 Usas, žr. Guobužas
 Uselis Vytautas 49, 72
 Vaičiulienė Apolonija, sl. Pu-
 šaitė, Poviliukas 54, 55
 Vaičius Aloyzas 193, 214
 Vaičiūnas Gintaras 181, 202,
 212, 221, 226, 227
 Vaičiūnienė 170
 Vaidila (a. sl.), MGB agentas
 124, 125
 Vaidilutė (sl.) 31
 Vaikutis, žr. Brazauskaitė O.
 Vairas, žr. Brazauskas V.
 Vaišvila Petras 41
 Vaišvila Stepas, sl. Uodas 50,
 55, 56, 62, 71
 Vaišvilas, žr. Tyla J.
 Vaitiekūnas, sribas 62
 Vaitiekūnas, sl. Balandis 57, 72
 Vaitiekūnas Vytautas, sl. Šal-
 na, Marijošius 15, 16, 20, 43
 Vaitiekūnas Vladas, sl. Palec-
 kis 57, 72
 Vaitkus 99
 Vaitkus Izidorius 89
 Vaitkus Stasys 90

- Vaivada 126, 127
 Valančiūnas Mykolas, sl. Aitvaras 133, 134
 Valantinas Liudvikas 84
 Valas, žr. Česnakavičius V.
 Valatka Jonas, sl. Kardas 6, 8, 10
 Valentaitė-Lasavickienė Petronė (Petronėlė), sl. Gegutė, Pašvaitė 11, 12
 Valevičius Alfonsas 204
 Valevičius Antanas 20
 Valevičius Donatas 204
 Valevičius Jonas 204
 Valevičius Jurgis 203
 Valevičius Kazimieras 204
 Valevičius Vytautas 203, 204
 Valevičiūtė Bronė 204
 Valevičiūtė Janina, sl. Astra 190, 203, 204, 211
 Valevičiūtė-Uoksienė Elena, sl. Nida 187, 189, 190, 197, 198, 203, 204, 211, 225
 Valys Antanas, sl. Algis 54
 Valstietis, žr. Manšauskas J.
 Valterienė-Jakutavičienė Natalija 112
 Valteris, žr. Galvydis P.
 Valterytė-Pukštienė Onutė 112, 113, 115
 Valuckaitė Onutė 116
 Valunta Vytautas 186, 189, 197, 200, 201, 219, 221
 Vanagas, žr. Plungė J.
 Vanagas Kostas, sl. Sakalas 196, 229
 Vanagėlis(sl.) 49
 Varnas, žr. Simonavičius
 Varnas Algirdas, sl. Gaidelis 150, 152, 153, 159, 177
 Vasinta, žr. Šalaka R.
 Vaškeliene 166
 Venslauskas Benediktas 94
 Venslauskas, Jonas, sl. Griėnas 93, 94, 96, 97, 99, 100
 Venslovas Kazys 55, 71
 Venslovai 56, 58
 Venslovaitė Lūda 58, 72
 Venslovas Onutė ir Vincas 62
 Vėbra Vytautas 189, 214, 219, 220, 221
 Vėjas, žr. Mockus J.
 Verbliugevičius Aleksas, sl. Žilvytis 45, 53, 71
 Veršila Kazys 204, 205
 Vidmantas, žr. Danilevičius H.
 Viešulas, žr. Guobužas V.
 Viešulas, žr. Nakutis A.
 Viešuliukas, žr. Apacanka
 Vigėlytė Stasė, sl. Živilė 194, 198, 218
 Vigelytė-Kemeklienė Vanda 189, 200, 207
 Vijūnas(sl.) 38
 Vilkas, žr. Karosas V.
 Vilkas, žr. Mingėla J.
 Vilučiai 209
 Vilutis Apolinaras 193, 215
 Vilutis Vytautas 192, 209, 210
 Vilutis Vladas 221
 Vilutyte Stasė 209
 Virpša, žr. Masilaitis P.
 Visvaldas, žr. Kulys S.
 Vitkauskas 128
 Vitkauskas Pranas, sl. Granitas 29, 30, 31
 Vizbarienė Vlada Albina 193, 216
 Vyšniūnas Vladas, sl. Aušrelė 49
 Vytenis(sl.) 37
 Vytenis, žr. Jakštonis
 Volkovas 83
 Vosyliūtė Janina, sl. Kaladėlė 149, 150, 151
 Zabulionis, sl. Plienius 133, 140
 Zabulionis Balys, sl. Šarūnas 133, 139, 140
 Zandersonas 234
 Zimnaks Juozas 102, 103, 121, 123
 Zlatkus Antanas 189, 198
 Zobarskas Aleksys 191, 207
 Zovė Antanas 209
 Zubrys, žr. Mickus P.
 Žagrė, žr. Gylis L.
 Žaibas, žr. Brazauskas A.
 Žaibas, žr. Janėrys A.
 Žaibas, žr. Žukauskas B.
 Žališkevičienė Teresė 12
 Žalگیرis(sl.) 196, 230
 Žalnierūnas Antanas 194, 218
 Žaltauskas Pranas 110, 116
 Žaltauskas Stasys 98
 Žemaitis Jonas 103, 105, 109
 Židonis 14
 Žilienė 128
 Žilius 128, 129
 Žilys Albertas, sl. Kęstutis 190, 198, 199
 Žilys Aloyzas, sl. Žirnis 190, 198, 199
 Žilys Juozas 191, 207
 Žilys Rapolas 190, 199
 Žilvytis, žr. Verbliugevičius
 Žiogas, žr. Juodelė
 Žirnis, žr. Miškūnas A.
 Žirnis, žr. Žilys Aloyzas
 Žitkus Algirdas, sl. Balsys 15
 Živilė, žr. Vigėlytė S.
 Žižas 45
 Žybartas, žr. Eidimtas A.
 Žukas, žr. Paluckas Petras
 Žukauskas Balys, sl. Princas, Žaibas 196, 203, 230
 Župikov 128
 Žvalgas, žr. Rimkus J.
 Žvygaitis Adolis 54, 72
 Žvygaitytė Genutė